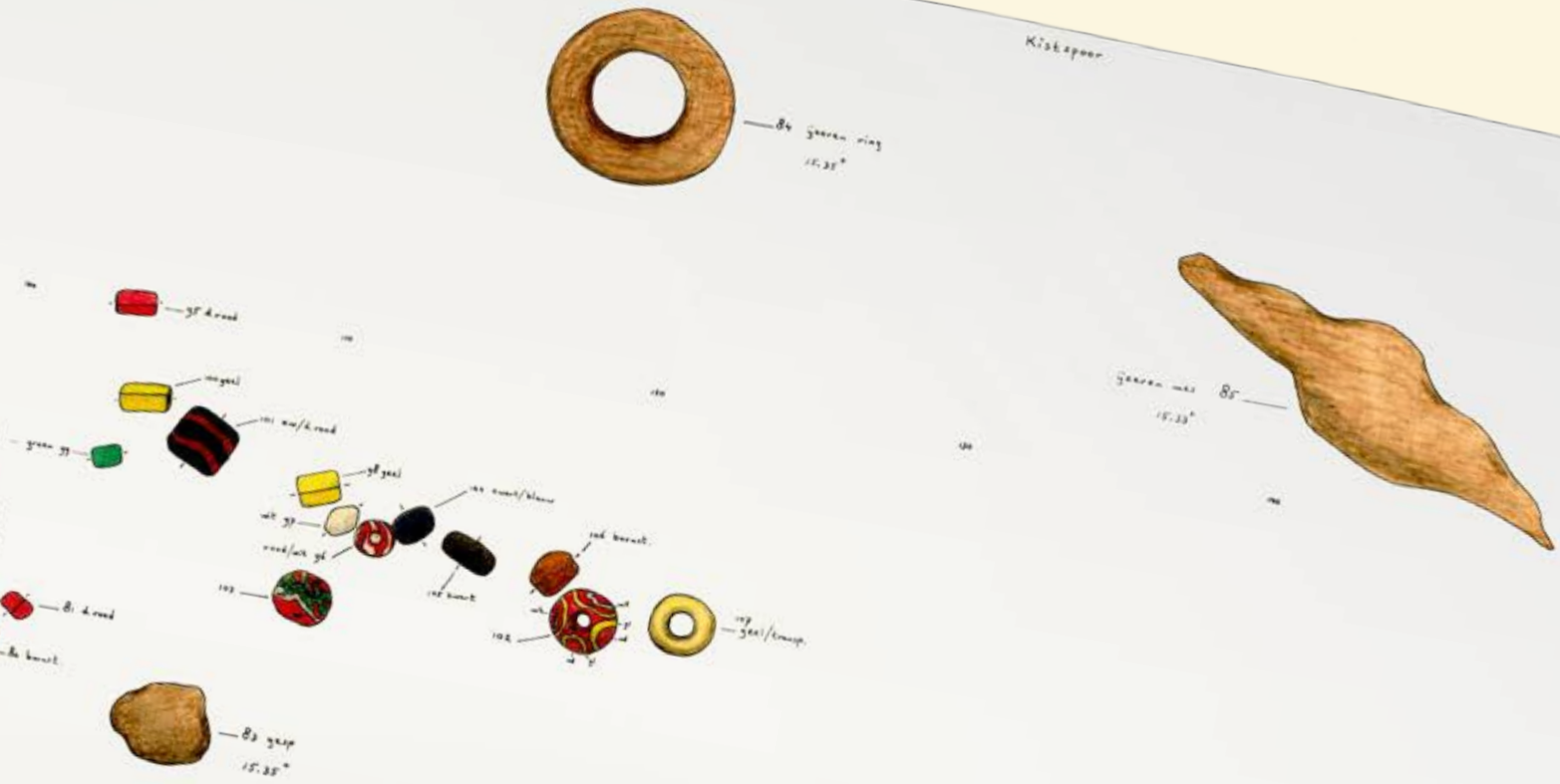

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Rapportage
Archeologische
Monumentenzorg **223**

Merovingisch grafveld Elst-'t Woud

Gemeente Rhenen, provincie Utrecht

W.J.H. Verwers en W.J. van Tent

Merovingisch grafveld Elst-'t Woud

Gemeente Rhenen, provincie Utrecht

W.J.H. Verwers en W.J. van Tent
met een bijdrage van Saddha (A.G.F.M.) Cuijpers

Opgedragen aan Ch.H. Delfin-van Mourik Broekman †

Colofon

Rapportage Archeologische Monumentenzorg 223

Merovingisch grafveld Elst-'t Woud (gemeente Rhenen, provincie Utrecht)

Auteurs: W.J.H. Verwers en W.J. van Tent, met een bijdrage van A.G.F.M. Cuijpers

Illustraties: Marjolein Haars (BCL-Archaeological Support), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, tenzij anders vermeld

Beeld omslag: graf 88 getekend door F. van Kregten

Technische redactie: Eelco Beukers tekst en productie

Opmaak en productie: uNiek-Design, Almere

ISBN/EAN: 9789057992414

© Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort, 2015

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Postbus 1600

3800 BP Amersfoort

www.cultureelerfgoed.nl

Inhoud

Samenvatting	5	3.6 Hout	56
Summary	7	3.6.1 Schaal	56
1 Inleiding	11	3.6.2 Emmer	56
2 Opgraving	13	3.7 Steen	56
2.1 Grafveld	15	3.7.1 Barnsteen	56
2.2 Crematiegraven	15	3.7.2 Slijpsteen	56
2.3 Inhumatiegraven	15	3.8 Samenvatting van de belangrijkste categorieën vondsten	56
2.3.1 Menselijke inhumaties in een (boom)kist	15	3.8.1 Op de draaischijf vervaardigd aardewerk	57
2.3.2 Menselijke inhumaties zonder kist	18	3.8.2 Handgevormd aardewerk	60
2.4 Diepte van de graven	20	3.8.3 Glas	60
2.4.1 Inhumatiegraven	20	3.8.4 Metaal	60
2.4.2 Crematiegraven	21	4 Fysisch-antropologisch onderzoek, Saddha (A.G.F.M.) Cuijpers	61
2.5 Grafrichting	22	4.1 Inleiding	61
2.6 Dierlijke bijzettingen	22	4.2 Materiaal en methode	61
3 Grafvondsten	23	4.2.1 Inhumatieresten	61
3.1 Aardewerk	23	4.2.2 Crematieresten	62
3.1.1 Op de draaischijf vervaardigd aardewerk	23	4.3 Resultaten	63
3.1.2 Handgemaakt aardewerk	29	4.3.1 Inhumatieresten	63
3.2 Datering en verspreiding van het aardewerk	31	4.3.2 Crematieresten	67
3.2.1 Gedraaid aardewerk	31	4.4 Discussie	79
3.2.2 Handgemaakt aardewerk	35	4.4.1 Inhumaties	79
3.3 Glas	37	4.4.2 Verbrande botresten in inhumatiegraven	79
3.3.1 Schalen	37	4.4.3 Grafritueel	79
3.3.2 Stortbekers	37	4.4.4 Skeletrichting	81
3.3.3 Spinklossen	37	4.4.5 Gehele of gedeeltelijke bijzettingen	81
3.3.4 Bergkristal	37	4.4.6 Crematie na inhumatie	82
3.3.5 Flessen	37	4.4.7 Meervoudige begravingen	82
3.3.6 Kralen	37	4.4.8 Bijgiften	83
3.3.7 Diversen	43	4.4.9 Demografie	84
3.4 Metaal	43	4.5 Conclusies	86
3.4.1 Goud	43	5 Fasering	87
3.4.2 Zilver	43	5.1 Inleiding	87
3.4.3 Brons	45	5.2 Periode A: fase 1-3, 400-510/525	87
3.4.4 IJzer	47	5.3 Periode B: fase 3-4a, 460/480-540/550	87
3.4.5 Analyse van de wapens	50	5.4 Periode C: fase 4, 510/525-565	87
3.4.6 Gordelgarnituur	51	5.5 Periode D: fase 4b-5, 540-580/590	87
3.4.7 Gebruiksvoorwerpen	52	5.6 Periode E: fase 5 en 5-6, 565-580/590, 565-640/650	94
3.4.8 Munten en munthangers	55	5.7 Periode F: fase 6, 5-7 en 6-7: 580/590-610/620, 565-640/650, 580/590-640/650	95
3.5 Been	55	5.8 Periode G: fase 7-8 en 7-9, 610/620-670/680, 610/620-710	95
3.5.1 Spinklosje	55	5.9 Periode H: fase 8-9 en 9, 640/650-710 en 670/680-710	113
3.5.2 Armband	55	5.10 Periode I: fase 9-10, 670-680-midden achtste eeuw	113
3.5.3 Naald	55	5.11 Periode J: fase 10, 710-midden achtste eeuw	113
3.5.4 Kam	55	5.12 Onbeantwoorde vragen	113
3.5.5 Knoop	56		
3.5.6 Bol	56		
3.5.7 Kralen	56		
3.5.8 Handvat	56		

6	Besluit	115	7	Catalogus	129
6.1	Bijgiften	115	7.1	Inleiding	129
6.1.1	Aardewerk	115	7.1.1	Ad b en e: diepte	129
6.1.2	Wapens	116	7.1.2	Ad f: beender- of crematieresten	129
6.1.3	Vondstloze graven	117	7.1.3	Ad g: grafvondsten	129
6.2	Graven	117	7.1.4	Ad g: aardewerkcodes	130
6.2.1	Inhumatiegraven	120	7.1.5	Ad h: zeefvondsten	130
6.2.2	Crematiegraven	120	7.1.6	Ad j: datering	130
6.2.3	Versnijdingen	123	7.1.7	Plattegrond	130
6.2.4	Paardengraven	123	7.1.8	Afbeeldingen	131
6.2.5	Omvang	123	7.2	Catalogus	131
6.3	De regio Elst (Utrecht)	126	7.2.1	Graven	131
6.3.1	Rhenen	126	7.2.1	Losse vondsten	294
6.3.2	Remmerden	126			
6.3.3	Elst	126			
6.3.4	Amerongen	126			
6.3.5	Leersum	126			
6.3.6	Zone verder naar het westen	126			
				Literatuur	297

In januari 1981 is een Merovingisch grafveld ontdekt in een nieuwbouwwijk in Elst (gemeente Rhenen, provincie Utrecht). Dankzij de medewerking van de gemeente Rhenen was er voldoende tijd voor een uitgebreid onderzoek dat duurde van 1 februari tot 25 mei 1981. De leiding was in handen van W.J. van Tent, destijds provinciaal archeoloog van Utrecht.

De uitwerking van de resultaten geschiedde door W.J.H. Verwers, wetenschappelijk medewerker bij de ROB, en bovengenoemde W.J. van Tent, in de periode 1997-2009. Doel van de publicatie is niet zo zeer een uitputtende analyse van het onderzoek, als wel het openbaar maken van de gegevens.

Bij het onderzoek zijn 260 graven aan het licht gekomen, waarvan 95 inhumaties (36,5%) en 165 (mogelijke) crematies (63,5%). In vergelijking met gelijktijdige grafvelden uit de omgeving is het percentage crematies ongekend hoog. Daar verspreid in de vulling van veel inhumatiegraven urnscherven en crematierestjes werden aangetroffen, zal dit aantal oorspronkelijk nog wel hoger geweest zijn.

Van de 95 inhumaties hebben er 90 betrekking op mensen en vijf op dieren (vier paarden en misschien een hond). De dierengraven bevatten geen van alle een kist. Bij de menselijke begravingen was de dode in 49 gevallen bijgezet in een houten kist (23 vrouwen, van wie vier meisjes, tien mannen en zes personen van onbekend geslacht; kleine grafkuilen zijn beschouwd als kindergraven), een uitgeholde boom (achtmaal: vier vrouwen, drie mannen en één persoon van onbekend geslacht) of een grafkelder (twee personen van onbekend geslacht).

In 41 graven is geen bekisting waargenomen (vier vrouwen, acht mannen, vijf meisjes en 24 personen van onbekend geslacht onder wie drie kinderen).

De overheersende grafrichting van de inhumatiegraven was zuid-noord (41), noord-zuid (zes) of zuid-noord/noord-zuid (positie van de schedel onbekend; negen). In totaal ging het om 56 graven (58,9%). De grafrichting van zestien andere graven was west-oost; daarvan lag in veertien graven de schedel in het westen. De grafrichting van elf graven was zuidwest-noordoost. Van deze groep lag de schedel in zes graven in het zuidwesten. Van de andere graven is de positie van de schedel onbekend. Negen graven waren noordwest-zuidoost gericht, één graf had dezelfde richting, maar de positie van de schedel is

onbekend. De grafrichting van twee graven (50 en 62) is onbekend.

Van de 165 crematiegraven bevatten er 115 een urn; acht graven (waarvan zeven met urn) waren omgeven door een kringgreppel. Terwijl inhumatiegraven gedurende de gehele gebruiksperiode van het grafveld voorkwamen, verschenen crematiegraven pas in de periode 540-580/590. In de zevende eeuw werd crematie de overheersende begrafenisrite.

Naast graven zonder vondsten was er een groot aantal inhumatiegraven met veel bijgiften, vooral daterend uit de zesde eeuw. In mannengraven werden wapens meegegeven, meestal meer dan één. Uitzonderlijk rijk zijn de graven 215 met acht wapens (sax, spatha, lans, umbo en vier pijlpunten) en 178 met vijf wapens (ango, bijl, spatha, lans en umbo; aan deze dode werd ook een paardenbit meegegeven). De vrouwengraven worden gekenmerkt door bijgiften van onder meer kralensnoeren en sieraden. Het onderzoek in Elst heeft in totaal niet minder dan 1661 kralen opgeleverd, van barnsteen (25,5%), transparant glas (13,3%) en opaak glas (61,2%). Bijzonder rijk aan kralen was graf 249 met 225 exemplaren (zonder gruis 206 kralen). De verspreiding van de barnstenen en glazen kralen maakt het waarschijnlijk dat in ieder geval de barnstenen exemplaren vooral in de zesde eeuw voorkwamen en het gebruik ervan later afnam.

Veel aandacht hebben de schrijvers besteed aan het aardewerk. Op basis van baksel is onderscheid gemaakt in handgevormd aardewerk (achttien exemplaren, inclusief zogenoemd Angelsaksisch) en draaischijfaardewerk. Bij de laatste categorie is weer onderscheid gemaakt in biconisch (49 gladwandig en één ruwwandig) en ander aardewerk (gladwandig of ruwwandig). Op grond van de vorm is de laatste groep onderverdeeld in vijf typen: steilwandig, bolvormig, lampionvormig, eivormig en tonvormig.

Als bijgift in een inhumatiegraf meegegeven is 53,9% van het handgevormde aardewerk (waaronder al het Angelsaksische aardewerk), 60,0% van het biconische en 14,7% van het andere aardewerk. Daar tegenover staat dat 46,1% van het handgevormde, 40,0% van het biconische (overwegend subbiconische) en niet minder dan 85,3% van het andere gedraaide aardewerk als urn is gebruikt in crematiegraven. Daar de crematierite een relatief laat verschijnsel is in Elst (zie boven), heeft deze verdeling een chronologische betekenis.

Op grond van de verspreiding kan verder nog worden opgemerkt dat bolvormige potten eerder in gebruik kwamen dan algemeen wordt aangenomen (begin zevende eeuw) en dat bolle bodems een laat verschijnsel zijn (vlakke bodems hebben geen chronologische betekenis). Op grond van alle vondsten kan worden gezegd dat het grafveld van Elst een gebruiksperiode beslaat van maximaal 250 jaar, vanaf het eind van de vijfde tot in de achtste eeuw (fase 1-10, periode A-I). Er zijn minimaal 250 mensen bijgezet. Als we ervan uitgaan dat een generatie ongeveer 25 jaar omvat, zijn er tien generaties bijgezet, elk bestaande uit zo'n tien personen. Zij vertegenwoordigen waarschijnlijk vier families of huishoudens. Een belangrijke en oude familie (vijfde-eind zesde eeuw), met uitsluitend inhumatiegraven in zuid-noordelijke richting, is te vinden aan de noordzijde van het westelijke cluster graven. Later is meer naar het zuiden in hetzelfde cluster en meer in oostelijke richting naar het midden een tweede familie bijgezet (begin zesde-eind zevende eeuw). Die bijzettingen tonen verschillende richtingen. Een derde familie (vijfde eeuw tot rond 600) is bijgezet aan de uiterste westzijde van het westelijke cluster, maar is misschien niet in zijn geheel opgegraven. Een vierde familie (midden zesde eeuw-midden achtste eeuw) is misschien vertegenwoordigd in de grafkelders met verschillende richtingen in het zuidoosten van het grafveld. Daarbij kunnen ook de in de nabijheid gelegen vondstloze graven hebben behoord. Overigens kunnen leden van deze familie nog zijn bijgezet in het niet onderzochte gebied direct ten zuiden van de vindplaats. Hier zijn misschien ook vroege graven te vinden, gezien het feit dat in deze omgeving een rond 500 te dateren graf (nr. 40) is aangetroffen. Theoretisch is het mogelijk dat het grafveld van Elst oorspronkelijk meer in het zuiden heeft gelegen, dicht bij de Rijn. Het grafveld zou dan later (in de loop van de zesde eeuw) naar het noorden zijn opgeschoven.

Ten slotte is opmerkelijk dat het opgegraven gedeelte van het grafveld een min of meer cirkelvormige plattegrond vertoont, met mogelijke voortzettingen naar het westen en het oosten. Heeft in het centrum iets bijzonders gestaan of gelegen, bijvoorbeeld een grafheuvel? Erg waarschijnlijk is dit eigenlijk niet, omdat dit centrum juist het laagste gedeelte van het grafveldterrein is geweest. Ook is er fysisch-antropologisch onderzoek verricht. Het doel was de leeftijd, het geslacht en

het aantal individuen per graf vast te stellen. Onder de inhumatiegraven is één graf vastgesteld waarin zich twee individuen bevonden (graf 243, één individu van 25-35 jaar oud en één van 0-3 jaar).

In een aantal inhumatiegraven zijn crematieresten gevonden. In drie ervan zijn in elk graf twee individuen aangetroffen (graf 192, 193 en 208) en in één graf drie individuen (graf 92). In alle gevallen gaat het om ten minste een jong kind van 0-6 jaar. Geen van deze vier graven was dateerbaar.

Het onderzoek naar de crematieresten in het grafveld van Elst-'t Woud heeft meervoudige bijzettingen opgeleverd (tabel 4.19). Als criterium voor intentionele meervoudige bijzettingen is uitgegaan van de aanwezigheid van meerdere botten uit meerdere skeletcategorieën. Het precieze gewicht van elk individu in meervoudige bijzettingen is moeilijk vast te stellen. In drie graven zijn crematieresten van een kind aangetroffen, in gewicht variërend van 4,5 tot 81,5 g. Van de 71 crematiegraven bevatten er zeventien twee individuen of zelfs drie (graf 8, 33 en 37). In elk van de dubbele crematiebijzettingen lagen de crematieresten van een kind, in het algemeen niet ouder dan 6 jaar, en een ouder individu, dat meestal ouder was dan 16 jaar.

In elk van de drievoudige graven waren de volgende individuen bijgezet: een kind van 0-6 jaar en twee volwassenen in de leeftijd van 16 jaar of ouder.

De meervoudige bijzettingen in crematiegraven zijn toegeschreven aan periode G. Daarop is één uitzondering: graf 114, met twee kinderen. Dat graf dateert uit periode F.

De verspreiding van meervoudige bijzettingen (inclusief inhumatiegraf 243) toont aan dat met uitzondering van de graven 106, 114 en 172 alle bijzettingen van dit soort gelegen zijn aan de oostzijde van het grafveld. De betekenis van dit verschijnsel is onduidelijk. Misschien gaat het om veel sterfgevallen in korte tijd binnen periode G. Dat zou kunnen wijzen op een epidemie. Ook bleek dierlijk bot in de crematiegraven voor te komen. Dat wijst op het meegeven van voedsel aan de dode. Het gaat vooral om (delen van) varkens, maar ook om resten van schaap, geit en rund evenals vogelbotjes, visresten en de resten van een hond.

In January 1981 a Merovingian cemetery was discovered on a building site at Elst, Mun. of Rhenen, prov. of Utrecht. Fortunately the municipal authorities granted sufficient time for an extensive excavation, which lasted from 1st February till 25th May 1981. It was directed by W.J. van Tent, then provincial archaeologist of Utrecht.

The description and study of the results was undertaken by W.J.H. Verwers, research archaeologist at the ROB, and W.J. van Tent, mentioned above, in the years 1997-2009. The aim is not an exhaustive analysis of the results but a full publication of all the data.

During the excavation 260 graves were discovered: 95 inhumations (36.5%) and 165 cremation graves (63.5%, of which a few are doubtful). The latter number is exceptionally high compared with other Merovingian cemeteries in the Netherlands and Germany. It must have been even higher, as many urn sherds and cremated bone fragments were encountered as stray finds in the fill of inhumation graves.

Of the 95 inhumations 90 contained human and five animal remains (four horses and perhaps a dog). None of the animal graves showed traces of wooden structures. In 49 inhumation graves containing human remains evidence of a wooden structure was discovered, either a coffin or planks (23 women, of which four girls, ten men, six unknown gender, among them one child; small grave-pits are regarded as containing the remains of a child), or a hollowed-out tree-trunk (eight: four women, three men, one unknown gender), or a burial chamber (two: unknown gender).

41 inhumation graves did not show evidence of any wooden structures (four women, eight men, five girls, 24 unknown gender, among which three children).

The dominant orientation of the inhumation graves was south-north (skull in the south; 41); other orientations were north-south (six) or south-north/north-south (unknown position of the skull; nine). Total: 56 (58.9%). The orientation of sixteen graves was west-east, in fourteen graves the skull lay in the west. The orientation of eleven graves was southwest-northeast. Of this group the skull of six graves was situated in the southwest. Of the other graves the position of the skull is unknown. Nine graves were orientated northwest-

southeast, one grave had the same direction, but the position of the skull is unknown.

The orientation of two graves (50 and 62) is unknown.

115 of the 165 cremation graves contained an urn (69.7%). Eight of them (of which seven with an urn) were surrounded by a circular ditch. Whereas inhumation occurred during the whole period the cemetery was in use, cremation appeared only in the period 540-580/90. In the seventh century it became the dominant burial rite.

Many of the inhumation graves were richly furnished, especially those dating from the 6th century. In the graves of males weapons were deposited, often more than one. An exceptionally rich burial deposit was discovered in the graves nrs. 215 (with eight weapons: *sax*, *spatha*, lance, *umbo* and four arrowheads) and 178 (with five weapons: *ango*, axe, *spatha*, lance and *umbo*). The latter grave also contained a horse bridle. In the graves of females strings of beads and jewellery were deposited.

In all no less than 1661 beads were recovered (25.5% of amber, 13.3% of transparent glass, 61.2% of opaque glass). Exceptionally rich was grave 249 with 225 beads (without fragments 206). The distribution of the amber and glass beads makes it seem probable that at any rate the amber ones occur especially in the 6th century, after which their numbers drop.

Much attention was paid by the writers to the classification of the pottery. A first distinction made was between hand-shaped (eighteen vessels, including so-called Anglo-Saxon ware) and wheel-turned. In the second class two categories were distinguished: (sub-)biconical (49 smooth and one coarse) and other pottery, both smooth and coarse. The latter category was then differentiated according to shape: globular, tub-shaped, ovoid, beaker-shaped and barrel-shaped.

53.9% of the hand-shaped pottery (including all the 'Anglo-Saxon' ware), 60.0% of the biconical and 14.7% of the other pottery were part of a burial deposit in an inhumation grave. On the other hand 46.1% of the hand-shaped, 40.0% of the biconical (especially in its sub-biconical form) and no less than 85.3% of the other wheel-turned pottery was used as an urn in cremation graves. As the cremation rite makes a relatively late appearance in the cemetery of Elst (see above), this distribution is of chronological significance. On the basis of this distribution it

can further be said that globular pots came into use earlier than is generally assumed, that is to say at the beginning of the 7th century, and that sagging bases are a late phenomenon (flat bases have no chronological significance). The finds prove that the Elst cemetery was in use for a period of at most 250 years, from the end of the 5th until the first half of the 8th century. It contains the remains of a little more than 250 people. So, if we assume that a generation lasts for about 25 years, ten generations have been interred, each consisting of circa ten persons. They probably represent four families or households. An old and important family, with only south-north inhumation graves, is to be found to the north of the western group of graves. Later (beginning of the 6th-end of the 7th century) a second family was interred more to the south in the same group and more to the east and middle of the cemetery. These graves have varying orientations. A third family (5th century-around 600) was interred in the extreme west of the western group, but may not have been excavated in its entirety. A fourth family may be represented by the chamber graves with varying orientations in the south-east of the cemetery. The graves without grave-goods lying near them may belong to this family. It is very likely that other members have been interred in the area to the south, which could not be excavated. Perhaps there are much earlier graves there too, as a very early grave (nr. 40; about 500) was found – surprisingly – among the later graves in this part of the cemetery, not far from the southern boundary of the excavation. A theory could even be formulated that the Elst cemetery had its origin further south, nearer the river Rhine, and was later (in the course of the 6th century) shifted to the north.

The cremation graves in the west of the cemetery probably belong to later members of the first and third families, those in the east to the second and fourth families.

Finally a remark about the plan of the excavated part of the cemetery: it looks as if it is more or less circular, with possible extensions to the west and east. Was the empty space in the center occupied by something that was important to the people, e.g. a burial mound? On the other hand, this does not seem very probable, as this area is relatively low-lying compared to the rest of the site.

Physical anthropological research was carried out in order to determine age, gender and number of individuals for each grave.

In the case of multiple burials an attempt was made to ascertain whether these were intentional. At any rate one inhumation grave (nr. 243) clearly contained the remains of two individuals (an adult, gender unknown, and another individual, gender and age unknown). A considerable number of inhumation graves has yielded fragments of cremated bone. In three of them they clearly belonged to two individuals (nrs. 192, 193 and 208) and in one even to three (nr. 92). In all these cases at least one of the individuals was a young child of 0-6 years. Regrettably, none of these graves could be dated.

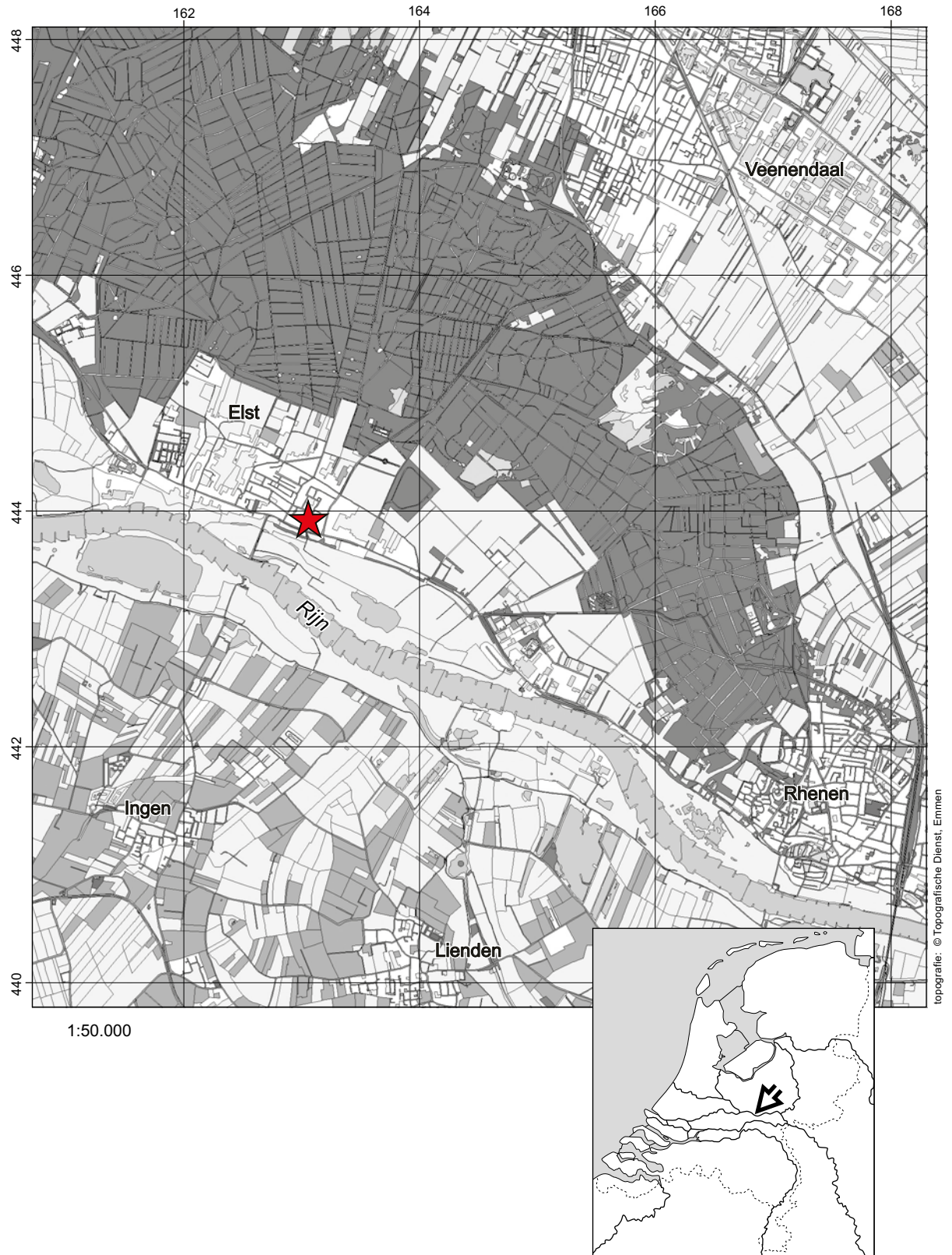
The cremation graves in the cemetery have also yielded indications of multiple burials (Table 4.19). The criterion for multiple burials is the presence of several bones from several identical parts of the skeleton. The exact weight of each individual in multiple burials is difficult to determine, but in three graves (nrs. 8, 33 and 37) the presence of a child is assumed, with weights varying between 4.5 and 81.5 g.

Of the 71 cremation graves seventeen contained the remains of two, or even of three (nrs. 8, 33 and 37) individuals. In each of the double graves the presence of a child, generally aged 0-6 years, and an older individual, mostly older than 16, was established. In each of the triple graves there were the remains of a child, aged 0-6 years, and two adults, aged 16 years or older.

The multiple cremation burials can be dated to period G, with one exception: grave nr. 114, with two children, dates from period F.

The distribution of the multiple graves (including inhumation grave nr. 243) shows that, with the exception of graves nr. 106, 114 and 172 this kind of grave is almost exclusively confined to the east part of the cemetery. The significance of this phenomenon is unclear. It seems that there were many deaths in a short time span within period G. This might mean that there was an epidemic at the time.

Apart from human remains animal bones were also found in the cremation graves, especially pig, but also sheep, goat, cow, bird and fish. They were probably meant as food for the dead in the afterlife. The remains of a dog were also found.

Afb. 1.1 Ligging van het grafveld. Schaal 1: 50.000.

Bij rioleringswerkzaamheden ten behoeve van de bouw van een paar rijen woningen aan de huidige Heideweg werden op 28 januari 1981 in de bak van een graafmachine aardwerkscherven en crematieresten aangetroffen door mevrouw Ch.H. Delfin-van Mourik Broekman, correspondent van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB)¹ en de provinciaal archeoloog, W.J. van Tent. De aard van de vondsten en de datering van het aardewerk wezen op de aanwezigheid van een Merovingisch grafveld. Na overleg met vertegenwoordigers van de gemeente Rhenen bleek er gelegenheid, voorafgaand aan de nieuwbouwwerkzaamheden, ter plaatse archeologisch onderzoek uit te voeren (afb. 1.1).

Het onderzoek begon op 1 februari en duurde tot en met 25 mei 1981.

De wetenschappelijke leiding berustte bij de provinciaal archeoloog, geassisteerd door C.M. Blommesteijn, destijds student-assistent bij de ROB. De technische leiding was in handen

van R.E. Lutter en F. van Kregten, beiden in leven veldtechnici bij de ROB en inmiddels helaas overleden. Firma De Wit uit Maurik verzorgde het grondverzet.

Na bewerking van de vondsten, die uitmondde in een voorlopige analyse,² startte de uitwerking van het onderzoek pas in 1997. De inmiddels gepensioneerde provinciaal archeoloog werd aanvankelijk bijgestaan door W.A. van Es, voormalig directeur van de ROB, en later, vanaf 1999, door W.J.H. Verwers, wetenschappelijk medewerker bij genoemde dienst. Met onderbrekingen is de archeologische uitwerking in 2009 beëindigd.³ Na overhandiging van het manuscript aan J. Bazelmans, hoofd van de sector kennis van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE), is voorgesteld het botmateriaal van het grafveld, van zowel inhumaties als crematies, door een specialist op het gebied van de fysische antropologie te laten onderzoeken. Na een waardestellend onderzoek in 2010 door A.G.F.M. Cuijpers en L.M. Kootker (beiden VU, Amsterdam) is besloten het onderzoek gedetailleerd te laten

Algemene informatie

RCE-objectnaam	Elst-'t Woud
Onderzoeksmeldingsnummer	niet van toepassing
Provincie	Utrecht
Gemeente	Rhenen
Toponiem	't Woud
Kaartblad	39E
Centrumcoördinaat	163.08;443.94
CMA-nummer	niet van toepassing
AMK-status	niet van toepassing
Rijksmonument-nummer	niet van toepassing
Waarnemingsnummer Archis	29082 (opgraving), 43980 (ontdekking eerste vondsten)
Complextype	grafveld
Periode	vroege middeleeuwen
Huidig grondgebruik	bebouwing
Opdrachtgever	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
Bevoegd gezag	niet van toepassing
Opdrachtnemer	niet van toepassing
Projectleider	W.J.H. Verwers
Aanvang onderzoek	1 februari 1981
Einde onderzoek	25 mei 1981
Auteurs	W.J.H. Verwers en W.J. van Tent
Autorisatie	J. van Doesburg

¹ Overleden op 29 september 2010.
² Van Tent 1988a. De vondsten, eigendom van de provincie Utrecht, bevinden zich in het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten van de provincie Utrecht.

³ Na de afsluiting van het manuscript in 2009 is een aantal publicaties over vroeg-middeleeuwse grafvelden verschenen, zoals Rhenen-Donderberg, Wijchen, Wijk bij Duurstede-De Geer en Wijk bij Duurstede-Veilingterrein. De resultaten ervan konden niet meer in deze publicatie worden verwerkt.

uitvoeren door A.G.F.M. Cuijpers onder supervisie van H. Kars (VU, Amsterdam). Dat onderzoek, waarvan de kosten werden opgebracht door de RCE, vond plaats tussen mei 2011 en mei 2013.⁴ In de zomer van 2013 heeft Cuijpers haar bijdrage afgerond. Ziekte heeft haar verhinderd een aantal onduidelijkheden in haar tekst op te lossen. In juni 2014 is R.C.G.M. Lauwerier (RCE) bereid gevonden hieraan aandacht te besteden. Zijn inbreng heeft ertoe geleid dat het rapport 'Fysisch antropologisch onderzoek van het grafveld Elst-'t Woud' in zijn huidige vorm in deze publicatie kon worden opgenomen. Dankzij zijn inzet is verdere vertraging van de publicatie voorkomen. Daarvoor zijn de auteurs hem zeer dankbaar.

Velen hebben een bijdrage aan de totstandkoming van deze publicatie geleverd. In het bijzonder zijn we erkentelijk M. Haars (BCL-Archaeological Support, Amsterdam, illustraties) en R.C.G.M. Lauwerier (RCE, begeleiding van het fysisch-antropologisch onderzoek), M. Ghars (RCE) en J. Hulst (†, ROB) voor het tekenwerk, en T. Penders (fotografie) en M. Kosian (ict, kaartmateriaal), beiden verbonden aan de RCE. Dank ook aan J. van Doesburg (RCE) voor zijn waardevolle opmerkingen. En ten slotte zijn wij E.M. Theunissen en B.I. Smit zeer erkentelijk voor de inzet bij de realisatie van deze publicatie.

Bij het fysisch-antropologisch onderzoek is assistentie verleend door B. Beerenhout (UvA, determinatie viswervels), C. Geerdink (MSc, assistent), L.M. Kootker (MSc, AGBA/VU), F. Laarman (RCE, determinatie dierlijk botmateriaal), G. Maat (LUMC, second opinion pathologie van de schedel) en C. Le Poole (professor pathology, microbiology en immunology aan de Loyola University Chicago, second opinion leeftijdsdeterminatie tanden).

Ook danken we het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten van de provincie Utrecht, met name M. de Jong en J. Schokking, voor het beschikbaar stellen van een aantal tekeningen en foto's.⁵

De opvolger van de ROB, eerst de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) en sinds 2009 de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), heeft zich verantwoordelijk gevoeld de erfenis van de ROB ten dele over te nemen. Reden waarom die dienst de uitgave van deze publicatie mogelijk heeft gemaakt.

Doel van deze publicatie is niet zo zeer een uitputtende analyse van het grafveld te leveren, maar veeleer de gegevens ervan te ontsluiten en openbaar te maken.

⁴ Het manuscript van het archeologisch onderzoek is in het voorjaar 2009 afgesloten. In de zomer van 2013 heeft Cuijpers haar bijdrage afgerond.

⁵ Foto's beschikbaar gesteld door Collectie Utrecht: 155.30, 155.32 (beide afb. 7.112), 161.60 (afb. 7.116) en 163.10 (afb. 7.119).

Het onderzoek is uitgevoerd in acht opgravingsputten van verschillende omvang (afb. 2.1). Ook het aantal vlakken per put verschilt. Bij sommige putten zijn de vlakken 1 en 2 wel aangelegd, maar vanwege het ontbreken van sporen niet getekend. Zo is bij put 1 vlak 1 niet getekend, en bij put 2 en 3 is dat het geval met de vlakken 1 en 2.

Vlak 1 van put 5 is wel getekend, maar sporen kwamen daarop eigenlijk niet voor. Dat veranderde enigszins op vlak 2 in de zuidwest hoek. Op vlak 3 waren de sporen over het gehele vlak duidelijk zichtbaar.

Het zuiden van put 7 is in delen aangelegd. Het oostelijke deel lag 20-25 cm hoger dan het westelijke deel. In dat laatstgenoemde deel zijn hierdoor mogelijk enige hoger gelegen crematiegraven niet waargenomen.

Omdat in put 2 de vlakken 1 en 2 niet zijn getekend, blijkt het zuidelijke deel van vlak 3 ook relatief diep te zijn aangelegd (ca. 15,50-15,60 m NAP). In de aangrenzende put 1 zijn aan de oostzijde op min of meer dezelfde hoogte geen crematiegraven aangetroffen. Daarom is het niet aannemelijk dat dergelijke graven ook in put 2 hebben gelegen.

De hoogtes van alle hoogste vlakken waarop zich sporen aftekenden, zijn overgebracht op de overzichtskaart van het grafveld. In vijf zones zijn de hoogtes aangegeven (afb. 2.2):

- Zone 1: > 16,00 m NAP;
- Zone 2: 16,00-15,90 m NAP;
- zone 3: 15,90-15,80 m NAP;
- Zone 4: 15,80-15,70 m NAP;
- Zone 5: < 15,70 m NAP.

Het terrein, gelegen op het dekzand aan de zuidkant van de Utrechtse Heuvelrug, blijkt min of meer regelmatig af te lopen vanaf het noordoosten naar het zuidwesten. Wel blijkt er een laagte (zone 4) aanwezig te zijn binnen zone 3 in het noordwestelijk deel van de opgraving (de putten 4, 5 en 7).

In de putten 1 en 2 zijn in alle aanwezige zones (1-4) graven aangelegd. Hetzelfde geldt in put 8 voor alle zones (1-5). Op het hoogste gedeelte, zone 1, in de putten 4, 5 en 7, zijn geen graven aangelegd. Het zelfde geldt min of meer voor de aansluitende zones 2 en 3. De crematiegraven 137 en 138 en inhumatiegraf 142 vormen hierop een uitzondering. De graven concentreren zich in dit deel van het grafveld binnen de eerder genoemde laagte van

Afb. 2.1 Puttenkaart, schaal 1:300.

Afb. 2.2 Overzicht van het Merovingische grafveld, met hoogtes in zones. Schaal 1:300.

zone 4 en de in het zuiden aansluitende zones 3 en 4. Zone 5 is daar vrijwel verstoken van graven. Uitzonderingen zijn de crematiegraven 93, 111, 188 en 189.

2.1 Grafveld

Bij het onderzoek zijn 260 graven aan het licht gekomen (afb. 2.3). Daarvan bestaat het grootste deel uit (mogelijke) crematies (165); de overige zijn inhumaties (95).

Bij een aantal graven kon door oversnijding een relatieve ouderdom worden vastgesteld. Ook is het voorgekomen dat op vlak 1 een aantal potten (urnen?) kon worden waargenomen, soms vergezeld door crematies. Op een lager gelegen vlak tekenden zich hieronder inhumatiegraven af, zonder dat een stratigrafisch verband tussen beide kon worden vastgesteld (de graven 77/87, 97/204, 98/192, 220/242, 258/211 en 260/208).

2.2 Crematiegraven

Van de 165 crematies bevatten er 115 een urn (afb. 2.3). Acht crematiegraven waren omgeven door een kringgreppel. Daarvan bevatten er zeven een urn (de graven 10, 22, 24, 27, 30, 52 en 144; graf 251 zonder urn).

De onderkanten van deze crematiegraven, voorzover die meetbaar waren (69 graven), lagen tussen 14,95 en 15,93 m NAP. Er zijn vier groepen onderscheiden. Deze indeling is in overeenstemming gebracht met die van de inhumatiegraven (zie onder).

14,95-15,09 m NAP: vier graven;

15,10-15,24 m NAP: vier graven;

15,25-15,59 m NAP: zeventien graven;

15,60-15,93 m NAP: 44 graven.

Bij de crematiegraven zonder urn bevonden de onderkanten, voorzover gegevens daarover beschikbaar zijn, zich tussen > 15,10 en 15,99 m NAP. Het gaat om 49 graven:

14,95-15,09 m NAP: geen graven;

15,10-15,24 m NAP: één mogelijk graf;

15,25-15,59 m NAP: zestien graven;

15,60-15,99 m NAP: 32 graven.

2.3 Inhumatiegraven

Bij de inhumaties onderscheiden we menselijke en dierlijke graven, waarvan het aantal resp. 90 en vijf bedroeg. In de eerstgenoemde groep zijn er graven met en zonder grafkist.

2.3.1 Menselijke inhumaties in een (boom)kist

In 49 menselijke graven was de dode bijgezet in een houten kist (tabel 2.1).

Onderscheid is gemaakt tussen rechthoekige grafkisten en zogenoemde boomkisten. Het hout van de eerste tekende zich in het veld af als een dunne, donkerbruine streep, de laatste als een brede band met dezelfde kleur.

In het grafveld zijn twee, mogelijk drie grafkelders waargenomen. Zij onderscheiden zich van de overige graven door hun grote breedte.

Boomkisten

In acht graven was de dode bijgezet in een boomkist. De lengte van zeven boomkisten varieerde van 1,86 tot 2,25 m. Die uit graf 216 was iets langer, 2,59 m. De breedte van de boomkisten lag tussen 20 en 60 cm. Omdat sommige kisten taps toeliepen, was het uiteinde soms smal. In het algemeen bedroeg de breedte ca. 40-50 cm.

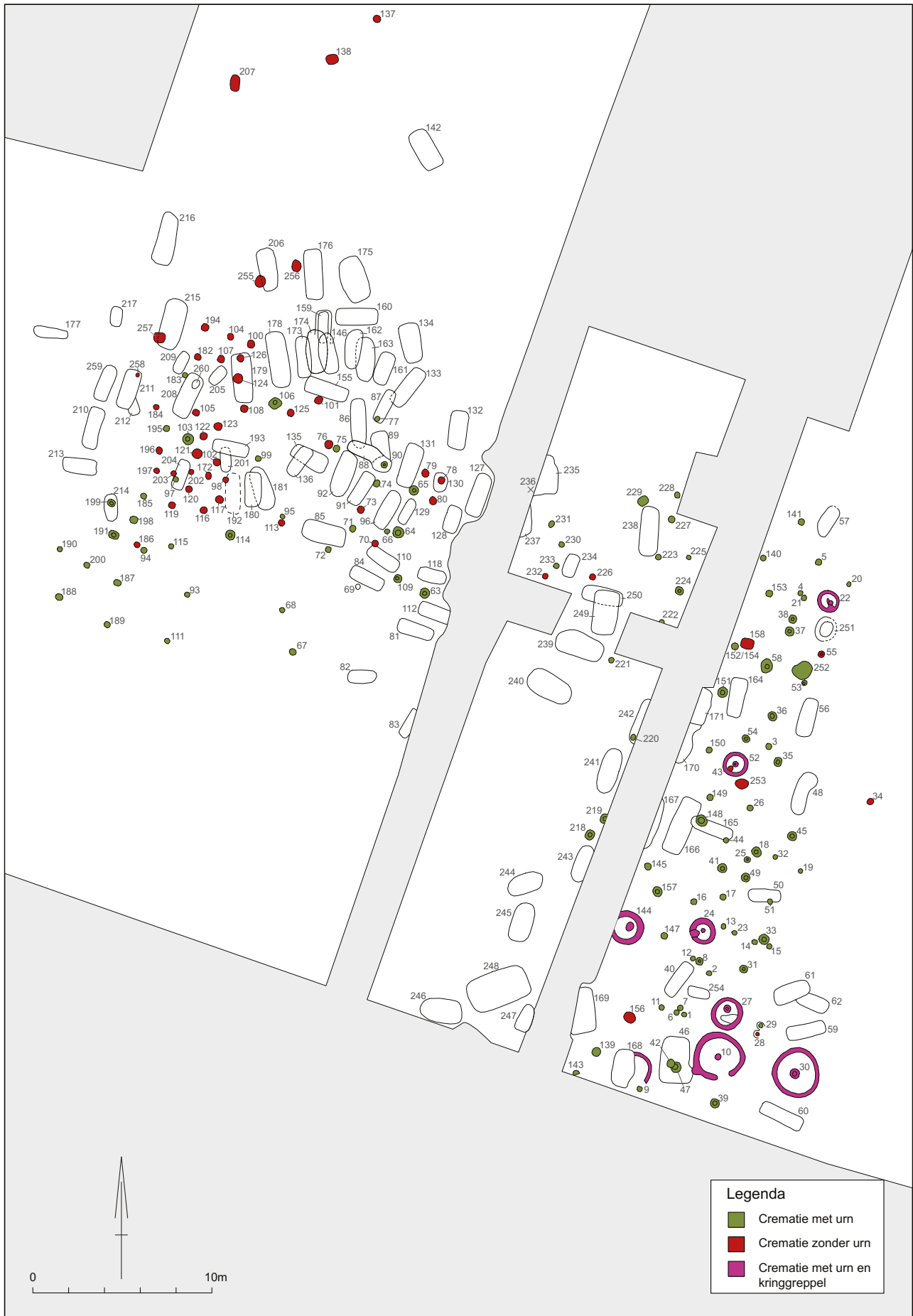
De lengte en de breedte van de grafkuilen waarin de boomkisten stonden, lagen tussen respectievelijk 2,32-2,89 en 0,74-1,30 m. Graf 175 vormde hierop een uitzondering: dat was iets kleiner: 2,18 x 0,38 m.

Voorzover mogelijk is het geslacht van de doden in boomkisten vastgesteld op grond van de bijgiften. Het ging om drie mannen en vier vrouwen.

Bijna alle graven met boomkisten waren zuid-noord gericht. Alleen graf 240 lag anders: noord-west-zuidoost.

Grafkelders

Graf 248 bevatte een brede grafkelder, met de maten 2,83 x 1,65 m. De lengte van de kist bedroeg 2,30 m, de breedte 0,75 m. In dit graf, waarin een man was bijgezet, was de kuil opvallend groot: 3,35 x 1,98 m.

Afb. 2.3 Ligging van de crematiegraven. Schaal 1:300.

Tabel 2.1 Inhumatiegraven met kist

Graf	Kist	Boomkist	Lengte (cm)	Breedte (cm)	Diepte (m NAP)	Man	Vrouw	Kind	Ondet.
59	1	-	185	40	14,75	-	1	-	-
61	1	-	210	35	14,92	-	-	-	1
81	1	-	180	50	15,31	-	1	-	-
85	1	-	190	53	15,16	1	-	-	-
86	1	-	210	40	15,12	-	-	-	1
87	1	-	195	35	15,40	-	1	-	-
88	1	-	180	48	15,29	-	1	-	-
91	1	-	184	30	15,17	-	1	-	-
92	-	1	203	44-20	14,87	-	1	-	-
96	1	-	215	53	15,14	1	-	-	-
112	1	-	210	38	15,00	-	1	-	-
118	1	-	204	86	14,93	-	1	-	-
127	1	-	220	48	14,75	-	1	-	-
128	1	-	143	40	15,22	-	-	1	-
129	1	-	156	33	15,21	-	1	1	-
132	1	-	240	42	15,10	1	-	-	-
135	1	-	>120	54	15,07	-	1	-	-
136	1	-	158	36	15,11	-	1	-	-
155	1	-	186	44	15,35	-	1	-	-
159	1	-	197	58	15,36	-	1	-	-
160	1	-	206	42	15,31	1	-	-	-
163	-	1	214	47	14,86	1	-	-	-
164	1	-	194	43	15,17	-	-	-	1
166	-	1	230	52	15,17	-	-	-	1
167	1	-	-	-	14,78	-	-	-	1
169	1	-	>185	54	14,98	-	-	-	-
171	1	-	-	-	14,97	-	-	-	1
174	-	1	218	50	14,95	1	-	-	-
175	-	1	204	38-45	15,22	-	1	-	-
178	1	-	260	52	14,71	1	-	-	-
179	1	-	224	40	15,11	1	-	-	-
181	1	-	223	46	14,88	1	-	-	-
193	1	-	147	42	15,22	-	1	1	-
201	1	-	112	34	14,97	-	1	1	-
208	1	-	230	52	15,29	-	1	-	-
210	-	1	186	60-28	15,06	-	1	-	-
211	1	-	228	52	15,23	-	1	-	-
215	1	-	231	50	15,10	1	-	-	-
216	-	1	258	38	14,87	-	1	-	-
234	1	-	113	35	15,48	-	1	1	-
235	1	-	>160	41	15,48	-	1	-	-

Tabel 2.1 Inhumatiegraven met kist (vervolg)

Graf	Kist	Boomkist	Lengte (cm)	Breedte (cm)	Diepte (m NAP)	Man	Vrouw	Kind	Ondet.
238	1	-	230	55	15,38	-	1	-	-
239	1	-	>192	48	14,84	-	1	-	-
240	-	1	220	50-32	15,01	1	-	-	-
241	1	-	210	47	15,04	1	-	-	-
243	1	-	174	>40	14,95	-	1	-	-
246	1	-	175	40	15,06	-	-	-	1
248	1	-	230	75	14,67	1	-	-	-
249	1	-	194	57	15,26	-	1	-	-
Totaal	41	8				13	27	5	7

In graf 169 is een smalle grafkelder gevonden. De maten ervan bedroegen 2,26 x 0,86 m. Daarin stond een grafkist met een lengte van ten minste 1,85 m en een breedte van 0,54 m. Het geslacht van de overledene kon niet worden vastgesteld. Graf 46 bevatte mogelijk ook een smalle grafkelder. Daarvan bedragen de maten 2,15 x 1,00 m. Sporen van een kist zijn niet waargenomen. Daarom blijft dit graf hier verder buiten beschouwing.

Overige grafkisten

Afgezien van graven met een boomkist en keldergraven met kist zijn in 39 graven sporen van grafkisten waargenomen. Van twee graven (167 en 171) zijn de maten en geslachtsgegevens niet beschikbaar. Zij zijn hier buiten beschouwing gelaten. Van twee andere kisten bedroeg de minimale lengte respectievelijk 1,20 en 1,60 m. Omdat onduidelijk is of het hier gaat om kindergraven, zijn ook zij hier buiten beschouwing gelaten.

In de resterende 35 graven zijn tien mannen bijgezet, twintig vrouwen, vier meisjes en een kind. Het geslacht van drie individuen was niet te bepalen.

In de 35 graven met een kist zijn op basis van de lengte van de kisten drie groepen te onderscheiden. In de eerste groep van zes graven bedraagt de lengte van de kisten 1,12-1,58 m. De breedte varieert van 33 tot en met 42 cm. De omvang van de kuilen is ook bescheiden: de lengte bedraagt 1,24-1,72 m, de breedte 64-82 cm. Aangenomen wordt dat in deze graven kinderen zijn bijgezet. De grafvondsten wijzen uit dat het in vijf gevallen om meisjes gaat. De lengte van de kisten uit de

tweede groep (achttien graven) ligt tussen 1,74 en 2,10 m, de breedte tussen 30 en 58 cm, met één uitzondering: de kist in graf 118 is 86 cm breed. De grafkuilen zijn 1,98-2,56 m lang en 0,68-1,12 m breed. De kuil van graf 249 is iets breder: 1,56 m. In deze groep zijn meer vrouwen dan mannen bijgezet, respectievelijk elf en drie. Van vier individuen kon het geslacht niet worden bepaald. De kisten uit de derde groep (elf graven) zijn 2,15-2,60 m lang. De breedte komt vrijwel overeen met die in de vorige groep: 40-55 cm. In deze groep zijn niet alleen de grafkuilen langer, maar ook breder, respectievelijk 2,18-2,90 m en 0,96-1,22 m. In deze groep graven is het aantal mannen vrijwel gelijk aan dat van de vrouwen, respectievelijk zes en vijf.

2.3.2 Menselijke inhumaties zonder kist

In 41 inhumatiegraven is geen bekisting waargenomen (tabel 2.2). Het geslacht van twintig individuen kon niet worden bepaald. In de overige graven waren acht mannen bijgezet, tien vrouwen (van wie twee onzeker) en tien kinderen (van wie drie onzeker). Bij de groep kinderen behoren mogelijk vijf meisjes (van wie twee onzeker).

Bij de menselijke begravingen met alleen een grafkuil zijn op basis van de lengte van de kuilen drie groepen te onderscheiden, A-C.

A Van twaalf grafkuilen bedroegen de lengte en de breedte respectievelijk 1,04-1,70 m en 0,50-0,90 m. Graf 209 was iets smaller: 0,37 m. Van één graf (graf 161, van een meisje) was het ene

uiteinde smaller dan het andere, maar de maten vielen nog binnen de aangegeven breedtemarge. Aangenomen wordt dat in deze kleine graven kinderen zijn bijgezet. In één mogelijk kindergraf was wellicht een jongen bijgezet (graf 89). In de overige elf kindergraven lag in zes gevallen een meisje (graf 204 onzeker). Het geslacht van de doden in de andere vijf kindergraven is onzeker (graven 130, 212, 237, 247 en 254). In de groep van de overige 29 grafkuilen kon op basis van de grootte van de grafkuilen een tweedeling worden aangebracht: B graven met een relatief kleine en C een relatief grote grafkuil. Bij de eerstgenoemde (veertien graven) lag de lengte tussen 1,75 en 2,05 m. De breedte bij deze groep varieerde van 0,60 tot 0,94 m. Van één graf (graf 177) was het ene uiteinde smaller dan het andere, maar de maten vielen nog binnen de opgesomde breedtemarge. Van de overige vijftien graven van groep C kon slechts in één

graf worden vastgesteld dat er een man was bijgezet, in twee gevallen een vrouw. De lengte van de kuil in graf 40 (man) varieerde van 2,05-2,40 m, en in graf 170 was de lengte > 2,10 m. Beide graven zijn gerekend tot groep C. Het is niet uitgesloten dat beide graven bij de eerste groep moeten worden gerekend.

Bij de relatief grote kuilen lag de lengte van elf kuilen tussen 2,15 en 2,70 m. Bij deze groep was de breedte vrijwel gelijk aan die van de groep met de kleine grafkuilen: 0,66-1,02 m. Er was één uitzondering: graf 46, tevens het langste graf: 2,70 x 1,60 m. Over dit mogelijke keldergraf is hierboven reeds gesproken. Het geslacht van de overledene is onbekend. Tot deze groep graven behoren vijf mannengraven en twee graven van vrouwen.

Tabel 2.2 Inhumatiegraven zonder kist

Graf	Lengte (cm)	Breedte (cm)	Diepte (m NAP)	Man	Vrouw	Kind	Dier
40	205/40	60	14,99	1	-	-	-
46	270	160	14,6	-	-	-	-
48	230	80	15	-	-	-	-
50?	180	80	14,75	-	-	-	-
56	205	82	15,25	-	-	-	-
57	195	75	15,18	-	-	-	-
60	190	65	14,94	-	-	-	-
62	180	60	14,82	-	-	-	-
82	175	75	15,35	-	1	-	-
83	180	75	15,26	1	-	-	-
84	200	80	15,42	-	-	-	-
89	>144	90	15,23	1	-	-	-
110	202	72	15,18	-	-	-	-
130	104	56	15,3	-	-	1	-
131	260	102	15,38	1	-	-	-
133	260	84	15,47	1	-	-	-
134	-	-	14,98	-	-	-	paard
142	-	-	15,06	-	-	-	paard
146	240	83	15,59	1	-	-	-
161	160	74/90	15,53	-	1	1	-
162	224	80	15,49	-	1	1	-
165	238	66	15,24	-	-	-	-
168	188	94	15,1	-	-	-	-

Tabel 2.2 Inhumatiegraven zonder kist (vervolg)

Graf	Lengte (cm)	Breedte (cm)	Diepte (m NAP)	Man	Vrouw	Kind	Dier
170	>210	>60	14,98	-	-	-	-
173	244	>82	15,52	1	-	-	-
176	-	-	15,04	-	-	-	paard
177	190	50/60	15,24	-	-	-	-
180	182	82	15,23	-	-	-	-
192	222	74	15,18	-	1?	1?	-
204	160	58	15,42	-	1?	-	-
205	116	54	15,24	-	1	1	-
206	-	-	14,75	-	-	-	paard
209	116	37	15,09	-	1	1	-
212	122	60	15,12	-	-	1	-
213	180	83	15,23	-	-	-	-
214	170	78	15,16	-	1	1?	-
217	107	50	15,28	-	1	1	-
236	237	-	15,44	-	-	-	hond
237	150	>56	15,21	-	-	-	-
242	>200	>48	15,19	-	1	-	-
244	205	80	15,09	-	-	-	-
245	-	-	15,12	-	-	-	-
247	160	62	14,97	-	-	1?	-
250	236	71	14,96	1	-	-	-
254	115	70	15,29	-	-	-	-
259	215	90	15,43	-	-	-	-
Totaal				8	8	7 + 3?	5

2.4 Diepte van de graven

Hierboven is al uiteengezet hoe het grafveld was gesitueerd in het landschap, met name wat betreft de hoogte van het terrein. Nu wordt nagegaan wat de betekenis van de diepte van de graven is in relatie tot de hoogtezones van de ondergrond.

2.4.1 Inhumatiegraven

Het verschil tussen de onderkanten van de graven bedroeg verspreid over het opgravingssterrein bijna 1 m: tussen 14,60 en 15,59 m NAP. In deze

meter zijn vier diepteklassen onderscheiden:

Klasse 1: 14,60-14,84 m NAP;

Klasse 2: 14,86-15,09 m NAP;

Klasse 3: 15,10-15,24 m NAP;

Klasse 4: 15,25-15,59 m NAP.

De drie categorieën inhumatiegraven (a. graven met kist [inclusief keldergraven, exclusief boomkisten], b. graven met boomkist en c. graven zonder kist) zijn in aantallen en percentages verdeeld over de diepteklassen als in tabel 2.3. Duidelijk is dat de graven met (boom)kisten in het algemeen dieper zijn aangelegd dan de graven zonder kist.

Alle diepste graven (klasse 1) bevinden zich in de diepste zones 4 en 5 (afb. 2.2), met uitzondering van graf 127 (zone 3). De minder diepe graven van klasse 2 liggen vrijwel alle in de zones 3 en 4. Ook komen er enkele graven van deze diep-

Tabel 2.3 Inhumatiegraven, aantallen en percentages graven per diepteklasse

Aantallen			
	a	b	c
Klasse 1	6	-	4
Klasse 2	11	6	11
Klasse 3	13	2	15
Klasse 4	11	-	16
Totaal	41	8	46
Percentages			
	a	b	c
Klasse 1	14,6	-	8,7
Klasse 2	26,8	75,0	23,9
Klasse 3	31,7	25,0	32,6
Klasse 4	26,8	-	34,8
Totaal	100,0	100,0	100,0

Klasse 1: 14.60-14.84 +NAP

Klasse 2: 14.86-15.09 +NAP

Klasse 3: 15.10-15.24 +NAP

Klasse 4: 15.25- 15.59 +NAP

a. Graven met kist (incl. keldergraven, excl.

boomkistgraven)

b. Graven met boomkist

c. Graven zonder kist

teklasse voor in zone 2 (graf 171) en zone 5 (put 8, de graven 241, 243, 244, 246 en 247). Ook de graven van klasse 3 zijn vooral aangelegd in de zones 3 en 4. Twee graven bevinden zich in zone 5 (de graven 242 en 245), drie in zone 2 (de graven 164, 165 en 237) en één in zone 1 (graf 57).

2.4.2 Crematiegraven

Bij de crematiegraven kunnen we nog een vijfde klasse in diepte toevoegen: 15,60-15,99 m NAP. Als onderscheid wordt gemaakt tussen a. crematiegraven met urn en b. crematiegraven zonder urn, zijn de aantallen en de percentages per diepteklasse als in tabel 2.4.

Bij de crematiegraven is de diepste klasse (klasse

Tabel 2.4 Crematiegraven, aantallen en percentages graven per diepteklasse

Aantallen		
	a	b
Klasse 1	-	-
Klasse 2	4	-
Klasse 3	4	1?
Klasse 4	37	16
Klasse 5	71	32
Totaal	116	49
Percentages		
	a	b
Klasse 1	-	-
Klasse 2	3,4	-
Klasse 3	3,4	2,0?
Klasse 4	31,9	32,6
Klasse 5	61,2	65,3
Totaal	100,0	100,0

Klasse 1: 14.60-14.84 +NAP

Klasse 2: 14.86-15.09 +NAP

Klasse 3: 15.10-15.24 +NAP

Klasse 4: 15.25- 15.59 +NAP

Klasse 5: 15.60- 15.99 +NAP

a. Graven met urn

b. Graven zonder urn

1) niet vertegenwoordigd. Crematiegraven met een urn komen voor in klasse 2, maar graven zonder urn niet. De onderkant van enkele crematiegraven met en zonder urn ligt in klasse 3, aanzienlijk meer in klasse 4. Bijna twee derde van de graven kan, wat de onderkant betreft, worden toegeschreven aan hoogteklasse 5. Er is nauwelijks een onderscheid tussen de hoogtes van de onderkanten van crematiegraven met en zonder urn.

De diepste crematiegraven (klasse 2) liggen in de hoogtezones 2, 3 en 4. In de zones 2 en 3 liggen de graven van klasse 3. De graven van klasse 4 en 5 zijn bij voorkeur aangelegd in zone 3, met name in het westen van het grafveld, maar komen ook voor in alle andere zones.

2.5 Grafrichting

Van alle 95 inhumatiegraven is de grafrichting bekend. De overheersende grafrichtingen waren zuid-noord, noord-zuid en zuid-noord/noord-zuid, respectievelijk 41, zes en negen graven, totaal 56 (58,9%).

West-oost gericht waren vijftien graven (15,8%); twee lagen in omgekeerde richting (2,1%). Van de elf graven die in zuidwest-noordoostelijke richting waren aangelegd (11,5%), was bij zes graven het hoofd in het zuidwesten gesitueerd (6,3%); van de andere is de ligging van het hoofd onbekend. Ten slotte waren negen graven noordwest-zuidoost gericht (9,4%) en één graf omgekeerd (1,0%). Enigszins afwijkend was het graf met westnoordwest-oostzuidoostelijke richting (graf 62, 1,0%).

Bij de 21 mannengraven overheerste de zuid-noord richting (tien graven, 47,6%); één was noord-zuid gericht (totaal 4,8%). Vier graven waren west-oost gericht (19,0%) en één omgekeerd (4,8%). Verder lag het hoofd bij twee graven in het zuidwesten (zuidwest-noordoost, 9,5%). Eén grafkuil had eenzelfde richting, maar de plaats van het hoofd was niet vast te stellen. Van de twee zuidoost-noordwest gerichte graven was elk graf verschillend gericht (totaal 9,5%).

Bij de 26 vrouwengraven was er minder variatie dan bij de mannengraven: zeventien graven lagen in zuid-noordelijke, vijf graven in west-oostelijke en vier in noordwest-zuidoostelijke richting, respectievelijk 65,3, 19,2 en 15,3%. Van de dertien kindergraven waren er vijf zuid-noord gericht (38,5%). Van drie graven met dezelfde richting was de ligging van het hoofd onbekend (23,1%). Eén graf lag in oost-westelijke richting (7,7%). Vier graven hadden een zuidwest-noordoostelijke richting (30,7%). Beide laatste richtingen wijken af van die van de mannen- en vrouwengraven.

Van de acht boomkisten hadden er zeven een zuid-noord richting en één een noordwest-zuidoost richting.

2.6 Dierlijke bijzettingen

Van de vijf dierlijke graven, alle zonder kist, bevatten er vier een paard (de graven 134, 142, 176 en 206) en het vijfde waarschijnlijk een hond (graf 245). Bijgiften ontbraken. De grafkuilen van de vier paardengraven, waarvan de lengte varieerde van 2,26 tot 2,50 m en de breedte van 0,86 tot 1,14 m, waren alle noord-zuid gericht. De onderkant van de graven lag op 14,75 (graf 206), 14,98 (graf 134), 15,04 (graf 176) en 15,06 m NAP (graf 142).

Alle paardengraven bevonden zich aan de noordwestzijde van het grafveld. Twee ervan, 176 en 206, evenwijdig aan elkaar, vormden samen met graf 175 een rij. Een rij ten zuiden ervan, van oost naar west, begon met paardengraf 134, gevolgd door de graven 162/163, 173/174/146, 178 en 179. Het vierde paardengraf lag in de buurt van de andere, maar geïsoleerd. Het vijfde dierengraf bevatte mogelijk een hond. Die was begraven in een noordoost-zuidwest gerichte kuil, zonder dat bekend is waar de kop van het dier lag. De maten van kuil bedroegen 1,82 x 0,99 m. De onderkant van de kuil lag op 15,12 m NAP. Dit graf bevond zich aan de zuidwestzijde van het oostelijke cluster graven.

3.1 Aardewerk

Bij de beschrijving van het aardewerk is onderscheid gemaakt tussen handgevormd en op de draaischijf vervaardigd materiaal. De laatstgenoemde groep is onderverdeeld naar vorm:

1. steilwandige potten;
2. bolle potten;
3. lampionvormige potten;
4. eivormige potten;
5. tonvormige potten;
6. dubbelconische potten;
7. schalen;
8. flessen.

De toewijzing van kannen berust eveneens op de vorm (en de aanwezigheid van een oor en een tuit) en niet op de functie. Er is wel gelet op randvorm, bakproces (oxiderend en reducerend) en oppervlaktebehandeling (ruwwandig en gladwandig), maar deze eigenschappen hebben geen invloed op de typologie.

3.1.1 Op de draaischijf vervaardigd aardewerk

Steilwandige potten (afb. 3.1)

In deze groep met 39 potten, waarvan twee bodems (067.1, 198.e), is een onderverdeling naar grootte gemaakt.

Kleine potten

Kleine potten zijn lager dan 13 cm en hebben een diameter die ook kleiner is dan 13 cm. Deze groep telt zes potten, waaronder een oorpotje met een tweeledig oor (212.1). Dat potje en andere potten hebben een vlakke bodem. Eén pot heeft een bijgesneden bodem.

Twee potten deden dienst als urn (015.e, 019.e) en twee zijn als bijgift meegegeven (081.8, 212.1). Het exemplaar uit graf 260 was mogelijk ook een urn (zie ook graf 208.6). Eén potje is wellicht een grafvondst (graf 258, nr. 7.2.3).

Middelgrote potten

De hoogte van de tweede groep, die van de middelgrote potten, ligt tussen 13 en 16 cm. Dat geldt ook voor de diameter. Hierbij behoren zes potten, waarvan er vijf een vlakke en één een bijgesneden bodem hebben.

Alle potten van deze groep deden dienst als urn.

Grote potten

Bij de grote potten (groep 3) is de hoogte groter dan 16 cm en kleiner dan 27 cm. De omvang van de diameter ligt tussen 16 en 24 cm. Dit is de grootste groep, met 23 exemplaren. Bijna een derde (acht stuks) heeft een vlakke bodem. Een bijgesneden bodem hebben veertien potten. De randen zijn afgeplat, omgeslagen, uitstaand of verdikt (1x), hebben een dekselgeul (1x), of zijn driehoekig (5x).

Alle potten van deze groep deden dienst als urn.

Zeer grote pot

Ten slotte is er een zeer grote pot met bijgesneden bodem (008.e). Deze is groter dan 27 cm. Dat is ook het geval met de diameter. De pot is gebruikt als urn.

Bij de steilwandige potten zijn, voorzover dat bij de determinatie is vermeld, vijftien ruwwandig en acht gladwandig. De aantallen potten in oxiderend en reducerend baksel zijn respectievelijk 15 en 14.

Samenvattend: in totaal zijn van de 39 steilwandige potten er vier als bijgift meegegeven (067.1, 081.8, 208.6, 212.1). In één geval gaat het om een mogelijke grafvondst (graf 258, nr. 7.2.3). De overige 34 potten zijn gebruikt als urn.

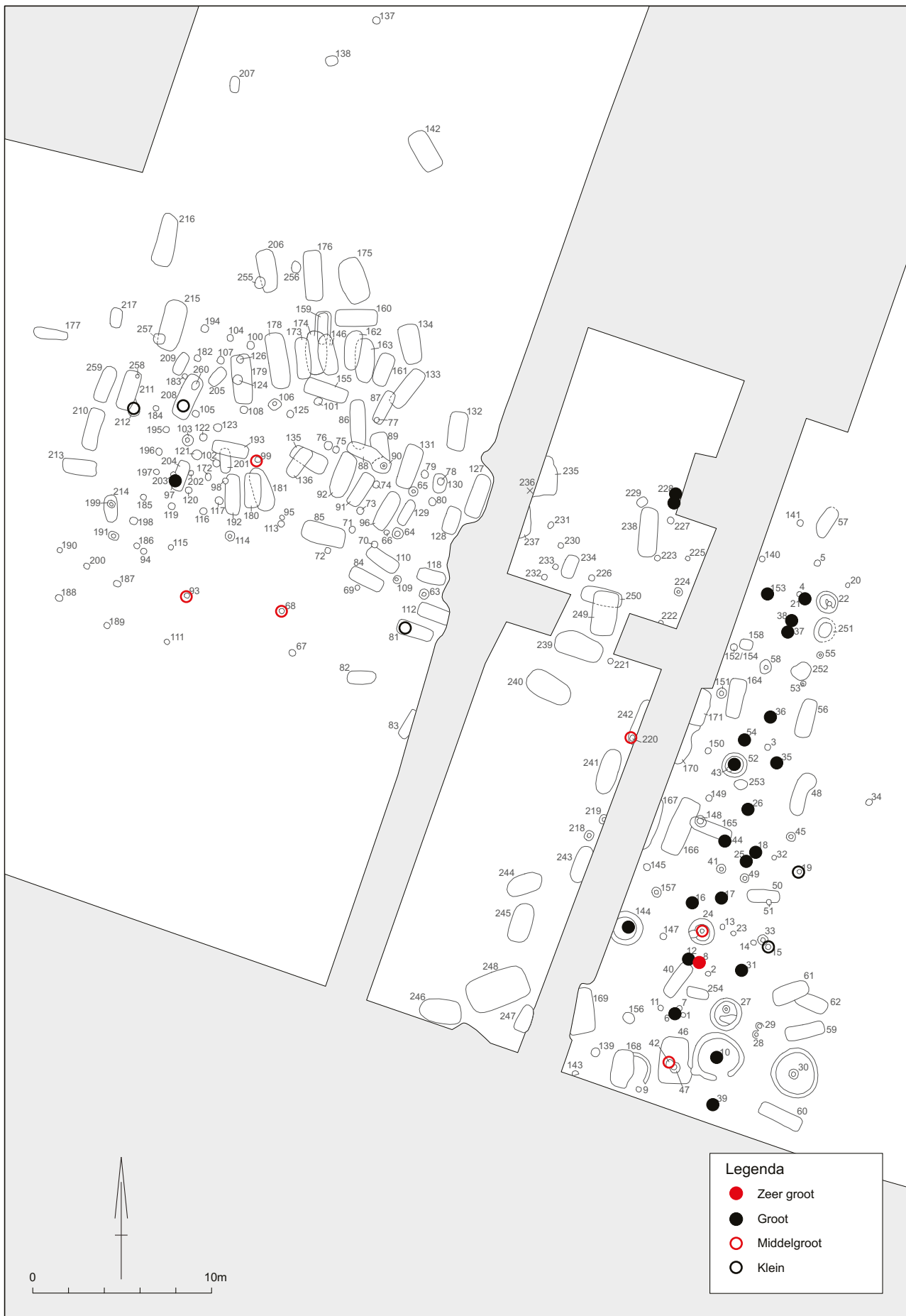
Bolle potten (afb. 3.2)

Bij deze groep is de diameter van de rand duidelijk kleiner dan die van de grootste buikomvang. Tot deze groep behoren ook twee kannen. De ene heeft een tweeledig oor en een vlakke bodem (233.e); de bodem van de andere, met bandoor, is bijgesneden (141.e).

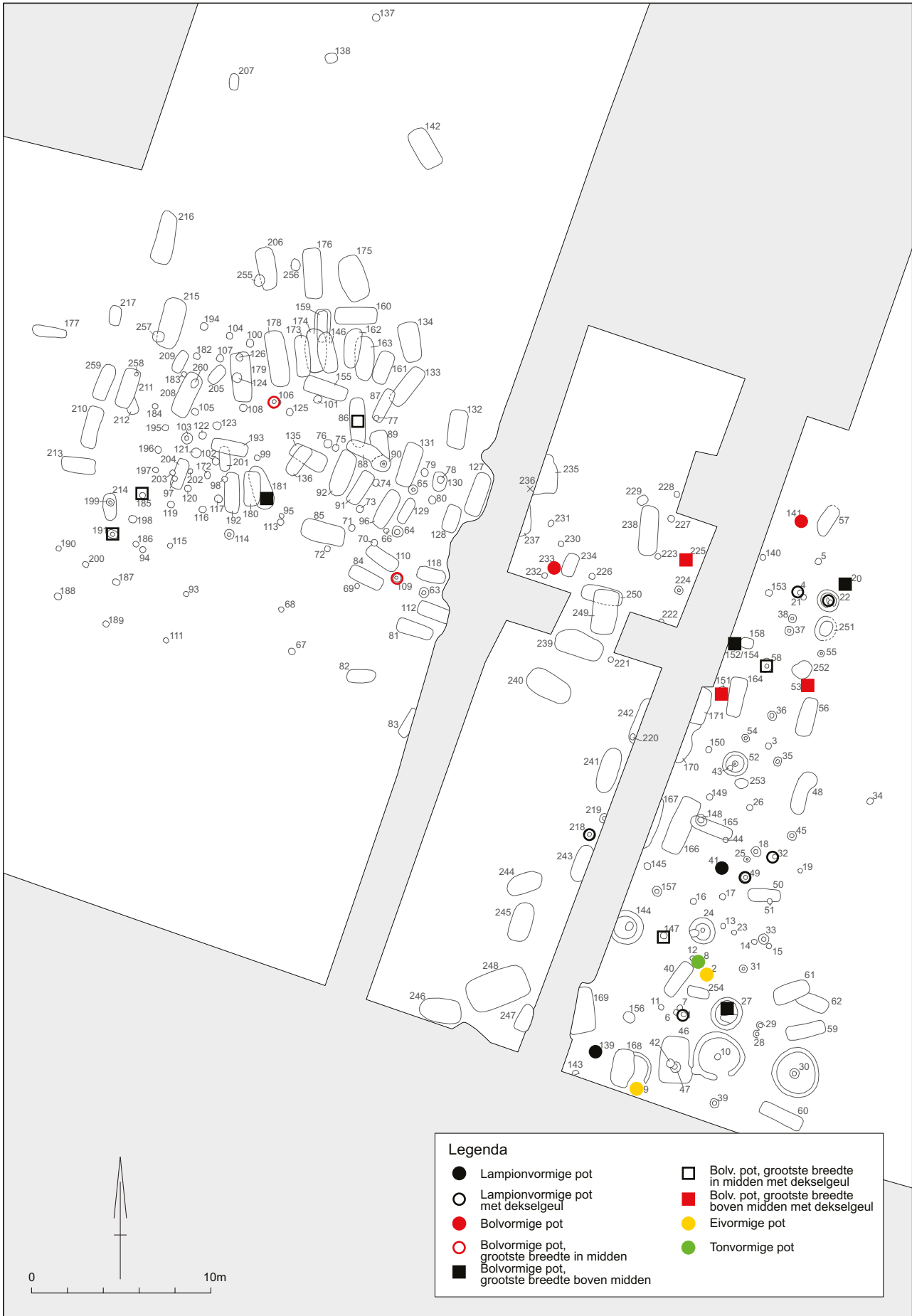
In de groep bolle potten is een tweedeling aangebracht: bij de eerste groep ligt de grootste breedte boven het midden (in de catalogus als 'hoog' beschreven), bij de tweede groep bevindt die zich rond het midden of eronder (in de catalogus als 'midden' beschreven).

Van de zeven bolle potten met hoge grootste buikomvang hebben er zes een vlakke bodem. Daarvan zijn er drie voorzien van een rand met dekselgeul en drie van een onverdikte rand. De zevende pot valt op door zijn omgeslagen rand en bijgesneden bodem.

Bij de zeven bolle potten met de grootste buikomvang in het midden hebben er twee een bijgesneden bodem en een rand met dekselgeul.

Afb. 3.1 Verspreiding van het gedraaid aardewerk, steilwandige potten. Schaal 1:300.

Afb. 3.2 Verspreiding van gedraaid aardewerk, lampionvormige, bolvormige, eivormige en tonvormige potten. Schaal 1:300.

De bodem van de overige is vlak. Op de rand van drie exemplaren is een dekselgeul aanwezig. Van de beide overige heeft één een onverdikte en één een driehoekige rand.

Voor zover dat is vermeld, zijn dertien potten ruwwandig en is er één gladwandig. Het aantal oxiderend en reducerend gebakken potten, alle gladwandig, bedraagt respectievelijk vijf en acht. Van elk van beide groepen is één pot als bijgift meegegeven (181.2, 086.7). De overige dienden, evenals de kannen, als urn.

Lampionvormige potten (afb. 3.2)

Van de lampionvormige potten is de diameter van de rand in het algemeen wat kleiner dan die van de grootste breedte. De grootste breedte ligt ongeveer halverwege het midden van de pot. Vrijwel alle randen zijn voorzien van een dekselgeul. In het algemeen gaat het om kleine, gedrongen potten. Het is niet uitgesloten dat zij een subtype vormen van de bolle potten, al is de diameter van de rand bij de bolle potten, in vergelijking met de lampionvormige potten, duidelijk kleiner dan de grootste breedte.

Van de acht lampionvormige potten was er één een kan (001.e). Die heeft een bijgesneden bodem. Op de rand met een dekselgeul was een vierledig oor bevestigd. Van één exemplaar was alleen de bodem bewaard gebleven (139.e). Twee potten hadden een bijgesneden bodem. De ene had een omgeslagen rand (041.e), de andere een dekselgeul (032.e).

Drie potten, alle met een vlakke bodem, hadden een rand met dekselgeul (004.e, 022.e, 049.e). Een dergelijke rand had ook het zevende exemplaar, waarvan over de bodem vanwege het ontbreken ervan geen bijzonderheden bekend zijn (218.e).

Voor zover dat is vermeld, zijn zes potten ruwwandig. Zij zijn oxiderend gebakken.

Alle lampionvormige potten deden dienst als urn.

Eivormige potten (afb. 3.2)

Hiervan zijn twee exemplaren aangetroffen, waarvan één een kan met een bijgesneden bodem en een driehoekige rand (009.e). De andere, grote, eivormige pot had drie vierledige oren, een vlakke bodem en een driehoekige rand (002.e).

Beide potten, oxiderend gebakken en ruwwandig, zijn gebruikt als urn.

Tonvormige potten (afb. 3.2)

Tot deze categorie behoort één groot exemplaar (008.e) met vlakke bodem en snuitvormige rand. Hij is gebruikt als urn.

Dubbelconische potten (afb. 3.3)

De dubbelconische potten zijn ingedeeld in vijf typen. Daarbij is nauwelijks gebruikgemaakt van de indeling van Siegmund.⁶ De reden daarvan is dat zijn indeling (te) gedetailleerd en ingewikkeld is. Bovendien draagt zij nauwelijks bij aan een datering die nauwkeuriger is dan andere indelingen. In deze studie is aandacht besteed aan de scherpte van de buikknik, de diameter van de monding in verhouding tot de hoogte van de pot, de hoogte van de schouder in verhouding tot die van de buik en ten slotte de vorm van de schouder.

D1: dubbelconusachtige pot

Dit type wordt aangeduid als voorloper van de echte dubbelconus. Hij heeft een scherpe buikknik en een naar binnen gebogen schouder. De hoogte van de schouder is kleiner dan die van de buik. Eén pot heeft een standvoet. De vijf exemplaren (040.3, 076.2c, 174.2, 179.2, 201.3) zijn alle als bijgift meegegeven. De versiering bestaat uit rozetstempels of groeven of een combinatie van beide. De schouder van één exemplaar is voorzien van radstempelversiering.

D2: dubbelconus met scherpe buikknik

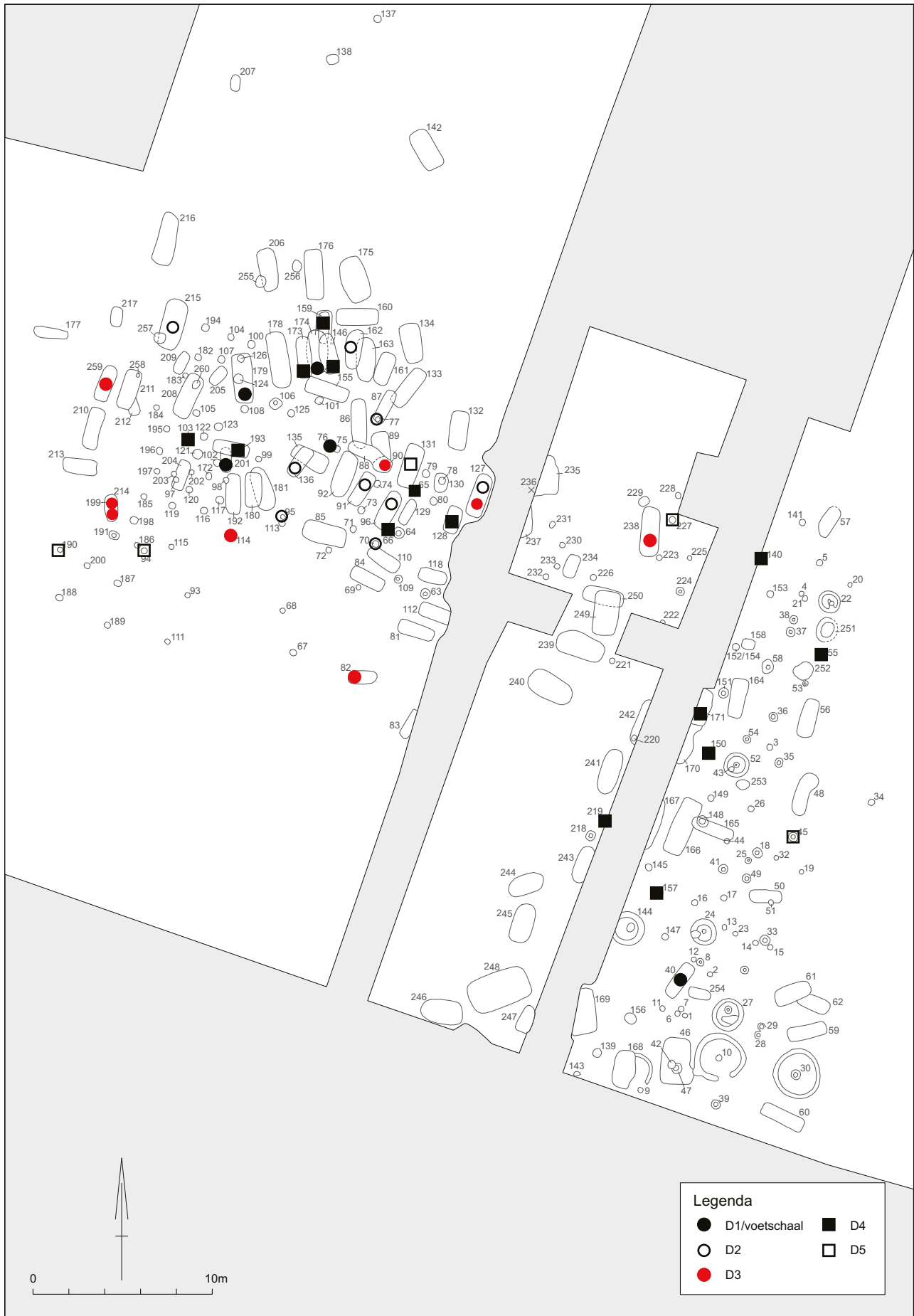
De hoogte van de schouder is gelijk aan of groter dan die van de buik. De diameter van de monding is gelijk aan of groter dan de hoogte van de pot. Het gaat om tien exemplaren, waarvan één ruwwandig is (070.1) en één een losse vondst (LV 10). Twee potten dienden als urn (077.e, 095.e), de overige als bijgift (070.1, 091.12, 096.4, 127.4a, 136.3, 162.13, 215.3).

Het meest algemeen is een versiering die wordt gevormd door horizontale groeven (5x). Eén ervan is ook versierd met een bundel zigzaglijnen. Verticale, losse radstempelversiering komt eenmaal voor, evenals horizontale (raster)radstempelversiering.

D3: dubbelconus, met minder scherpe buikknik

Dit type heeft een rechte schouder. De hoogte van de schouder en die van de buik zijn vrijwel gelijk. De hoogte van de pot is groter dan de diameter van de monding. Het betreft negen potten, waarvan één een losse vondst (LV 9) is.

⁶ Siegmund 1998.

Afb. 3.3 Verspreiding van de gedraaide dubbelconische potten. Schaal 1:300.

Afb. 3.4 Verspreiding van het gedraaid aardewerk, (vroeg) schalen en een fles. Schaal 1:300.

Drie potten hebben gediend als urn (090.e, 114.e, 199.e); de overige potten zijn als bijgift meegegeven (082.6, 127.1, 214.5, 238.6 en 259.1). Alle potten van dit type hebben (raster)radstempelversiering. Alleen de pot uit graf 238 is versierd met losse stempelindrukken

D4: dubbelconus met verflauwde buikknik halverwege de pot of hoger

De diameter van de monding is kleiner dan de hoogte van de pot. De schouder is bol. Het gaat om vijftien exemplaren, waarvan acht urnen (065e [bodemfragment], 066.e, 103.e1, 103.e2, 140.e [een kan], 150.e, 157.e en 219.e). De overige zijn als bijgift meegegeven (055.2, 128.4, 146.1, 159.1, 171.2, 173.1, 193.4). Van deze vijftien potten zijn er vier onversierd. Vijf hebben radstempelversiering op de schouder. Het bodemfragmenten 65.e heeft rasterradstempelversiering op de schouder. Vier potten tonen horizontale groeven op de schouder. Een ervan heeft bovendien vingerindrukken op de buikknik (159.1).⁷

D5: bolle dubbelconische potten

Het gaat om vijf exemplaren, waarvan twee kannen (045.e en 094.e). Een van de kannen (045.e) heeft een bijgesneden bodem, een driedelig oor en een rand met dekselgeul. Op beide kannen ontbreekt versiering. Verder zijn er twee bodemfragmenten (190.e en 227.e) gevonden. De laatstgenoemde pot is groot, heeft een bolle bodem en toont rozetstempelversiering op de schouder. Nr. 190.e is onversierd. Vier potten zijn als urn gebruikt. De vijfde, die onversierd is, komt als bijgift uit graf 131 (nr. 4).

Onbepaalde fragmenten

Van zeven fragmenten kon het type niet worden bepaald.

Voorzover de determinatie dat vermeldt, zijn acht potten oxiderend en 25 reducerend gebakken. Twee zijn ruwwandig, 33 gladwandig. Het onderzoek heeft in totaal 51 exemplaren opgeleverd die tot de groep dubbelconische potten behoren. Daarvan zijn er 22 als urn gebruikt en 25 als bijgift meegegeven. Twee potten zijn losse vondsten (LV 9 en LV 10).

Schalen (afb. 3.4)

Tot het type schaal behoren zes exemplaren.

In graf 163 is een complete terra-nigraschaal (163.4) aangetroffen, met horizontaal uitstaande, verdikte rand. De binnenzijde is op de bodem versierd met ronde stempels en roulettering. De schalen 082.2, 128.5, 145.e en 230.e hebben een verticaal of schuin uitstaande bovenrand. De bodem is enigszins bijgesneden (082.2 en 145.4) of heeft een standvoet (128.5 en 230.e). Radstempelversiering is aangebracht op de buik van het exemplaar uit graf 230. Dezelfde versiering heeft de verticale bovenzijde van de schaal uit graf 145. Schaal 131.9 heeft een onverdikte, schuin uitstaande rand. Vier schalen zijn vervaardigd in een oxiderend gladwandig baksel en twee in reducerend gladwandig. Vier schalen zijn als bijgift meegegeven: 082.2, 128.5, 131.9 en 163.4. Twee deden dienst als urn: 145.e en 230.e.

Flessen (afb. 3.4)

Uit het grafveld is een complete fles afkomstig (047.e), met een dubbele rij radstempelversiering op de hals en de schouder. De afgeschuinde rand heeft een dekselgeul en de vlakke bodem een gat dat van binnenuit is aangebracht. De fles is gebruikt als urn.

3.1.2 Handgemaakt aardewerk (afb. 3.5)

Onder het handgemaakte materiaal zijn verschillende vormen onderscheiden. Hun aantal is geringer dan dat van het gedraaide materiaal. Het meest algemeen is de buidelvormige pot met bolle bodem (003.3, 011.e, 023.e, 118.5a en 231.e). Het exemplaar 023.e is versierd met verticale vegen. Alle potten deden dienst als urn. Wellicht verwant aan deze groep is een onversierde tonvormige pot (028.e) waarvan de grootste breedte zich boven het midden bevindt. De pot is als urn gebruikt. Uit deze groep ontwikkelen zich de kogelpotten. In het grafveld van Elst zijn er twee gevonden (029.e en 143.e). Beide zijn als urn gebruikt. Van de twee napjes (205.2 en 217.1) is dat uit graf 205 wat hoger dan het andere; dit napje is versierd met rondstempels. Beide zijn als bijgift meegegeven.

Als Angelsaksisch aardewerk kunnen vijf potten worden beschouwd. Die uit de graven 112 en 216

⁷ Pirling 1974, graf 2087 (Stufe IV), Taf. 80,13; Hinz 1969, graf 98 (Stufe IV), 17 en Taf. 15, 98/1, en graf 140 (Stufe III-IV), Taf. 20, 140/14.

Afb. 3.5 Verspreiding van het handgevormd aardewerk. Schaal 1:300.

(112.43 en 216.1) hebben een open, lage vorm, terwijl twee andere (118.5 en 163.3) een vorm hebben die meer in de richting van een buidel gaat. De potten uit graf 112 en 216 zijn beide versierd met chevrons. De vijfde pot is een Angelsaksische *Buckelurne* met standring, versierd met verticale en horizontale lijnen (179.13).⁸ Alle vijf Angelsaksische potten zijn als bijgift meegegeven.

Diversen

Een handgemaakte dubbelconus met drie verticale cilindrische tuiten, versierd met chevrons, komt uit graf 178 (nr. 7) en is als bijgift meegegeven. Het knobbelpotje uit graf 155 (155.28) is een unicum.

Een kleine bolle pot is versierd met chevrons. Hij komt uit graf 239 (nr. 7) en is als bijgift meegegeven.

Spinschijfjes

In deze categorie zijn negen exemplaren (038.9 [5x], 088.108, 135.5, 183.2 en 238.1) van gebakken klei gevonden. Ze zijn alle dubbelconisch, met uitzondering van een exemplaar waarvan de vorm niet te bepalen was (039.9).

Weefgewicht

Een exemplaar (159.2) van gebakken klei, hoekig en afgeplat.

3.2 Datering en verspreiding van het aardewerk⁹

3.2.1 Gedraaid aardewerk

Bij het gedraaide aardewerk uit het grafveld van Elst is een aantal typen onderscheiden:

1. steilwandige potten;
2. bolvormige potten;
3. lampionvormige potten;
4. eivormige potten;
5. tonvormige potten;
6. dubbelconische potten;
7. schalen;
8. flessen.

Steilwandige potten

De grootste groep potten in het grafveld van Elst is die van de steilwandige potten. Dat verschijn-

sel wordt ook waargenomen in de grafvelden in de omgeving van Elst, zoals Wageningen,¹⁰ Garderen-Beumelerberg,¹¹ Leersum¹² en Putten.¹³ Mogelijk is dit eveneens het geval in het grafveld van Rhenen-Donderberg. Steilwandige potten kunnen worden vergeleken met Siegmunds type WWT 2.1, WWT 1.21 en WWT 2.22. Die dateren uit fase 7-10 (610/620-midden achtste eeuw). Zij kunnen volgens Müssemeier ook iets ouder zijn, vanaf fase 6 (580/90-610/20). Omdat het baksel van de steilwandige potten in Elst verschilt van dat van de wat latere achtste-eeuwse potten uit Dorestad, kan worden aangenomen dat het gebruik van dit type potten in het begin van de achtste eeuw ophoudt.¹⁴

Verspreiding

De grootste concentratie steilwandige potten bevindt zich in het oosten van het grafveld (afb. 3.1). Ook in het zuidwesten lag, wat meer verspreid aan de zuidzijde, een aantal potten van dit type. Zij ontbreken in het midden en aan de noordwestzijde van het grafveld.

Bolvormige potten

In het grafveld van Elst vormen bolvormige potten een zelfstandig type. In andere grafvelden ontbreekt dit type, bijvoorbeeld in Lent,¹⁵ of komt het in het algemeen in gering aantal voor. Ook zijn bolvormige potten soms opgenomen onder het type steilwandige potten, de zogenoemde *Wölbwandtöpfe*. Daarvan vinden we een voorbeeld in het grafveld De Beumelerberg in Garderen en in Leersum, waar ze worden beschreven als steilwandig.¹⁶ In het eerste geval wordt de pot tot *Stufe II* van Böhner gerekend, in het tweede genoemde grafveld, waar Ypey geen onderscheid maakt tussen steilwandige en bolle potten, wordt dit type in de zevende eeuw gedateerd. Het grafveld van Putten bevatte drie bolle potten (naast vier steilwandige potten), waarvan een met dekselgeul.¹⁷

In Noord-Duitsland wordt een *hohe Wölbwandtopf* met vlakke bodem, die wij tot de bolle potten zouden rekenen, gedateerd in Kleemanns *Stufe I* (670/680-700/710).¹⁸ Een bollere pot met bolle bodem wordt toegeschreven aan Kleemanns *Stufe II*: 700/710-730/740.¹⁹

Bij de beschrijving van het Merovingisch aardewerk in De Geer (Wijk bij Duurstede) worden de bolle potten beschreven als type IIA4.²⁰ Dat type komt daar voor met een duidelijke en een

⁸ Hübener 1969, Taf. 182, 5 (kunnen vroeg zijn).

⁹ De dateringen zijn hier weergegeven in de fasering van Müssemeier et al. 2003, tenzij anders vermeld, zoals de Stufenindeling van Böhner 1958. Details over de dateringen zijn te vinden aan het begin van de catalogus (paragraaf 7.1).

¹⁰ Van Es 1964.

¹¹ De Boone 1970-1971.

¹² Ypey 1965-1966.

¹³ Holwerda 1926.

¹⁴ Van Es & Verwers 2009, 151. Zie ook paragraaf 6.1.1.

¹⁵ Van Es & Hulst 1991.

¹⁶ De Boone 1970-1971, 273, fig. 10: A 33; Ypey 1965-1966, 161-164, Abb. 4, nr. 2, Abb. 13, nr. 11, Abb. 25, nr. 23.

¹⁷ Holwerda 1926, afb. 27.

¹⁸ Kleemann 1991.

¹⁹ Both 1999, 191-193.

²⁰ Bakker 1997, 31, afb. 40-41.

flauwe dekselgeul. Voor de datering wordt verwezen naar Hussong/Cüppers: eind zevende tot eind achtste eeuw.²¹

Relatief laat dateerde Stampfuss zijn bolle potten. In Walsum graf 13 is een bolle pot samen met een kleine, gedrongen, steilwandige pot gevonden, die hij dateerde in het derde kwart van de achtste eeuw.²²

Samenvattend gaan we op basis van de literatuur ervan uit dat dit type in gebruik was in fase 9-10 (670/680-midden achtste eeuw).

Verspreiding

Dit type aardewerk ligt vooral in het noordoosten van het grafveld (afb. 3.2). Ook in het zuidoosten komt dit type voor, evenals verspreid in het westen. Daar blijft echter het noordelijke gedeelte vrij van bolvormige potten.

Bolle potten met de grootste breedte boven het midden worden vrijwel uitsluitend in het noordoosten aangetroffen. Geïsoleerd komt een dergelijke pot ook voor in het zuidoosten en het zuidwesten. Het tegenovergestelde zien we bij bolle potten met de grootste breedte rond het midden. Die liggen vooral in het westen.

Bolle potten met een dekselgeul zijn geconcentreerd in het noordoosten en zuidwesten.

Lampionvormige potten

In het grafveld van Wageningen bestaat geen significant verschil tussen de verspreiding van de steilwandige en de lampionvormige potten.²³ Mogelijk heeft dit een chronologische betekenis. Van Es gaat ervan uit dat lampionvormige potten niet vóór 700 voorkomen. Die datering is mede gebaseerd op de aanwezigheid van dit soort aardewerk in het grafveld van Walsum.²⁴ Siegmund maakt melding van enige potten met schuin uitstaande en omgeslagen rand die beschreven worden onder de Wölbwandtöpfe, maar die kunnen worden vergeleken met de lampionvormige exemplaren uit Elst. De oudste wordt toegeschreven aan type Wwt2.1, met een datering in fase 8 (ca. 640/650-670/680).²⁵ Een jonger exemplaar vinden we bij type Wwt 2.22 uit fase 9-10 (670/680-midden achtste eeuw).²⁶ Vergelijkingsmateriaal in het *Linksrheinisches Gebiet* lijkt te ontbreken (afb. 3.2).

Verspreiding

Dit type ligt geconcentreerd in het zuidoosten van het grafveld met één uitzondering, die in het noordoosten is waargenomen.

Eivormige potten

Van dit type zijn geen parallellen bekend. De datering berust op de ligging in het grafveld (fase 8-9, 640/650-710).

Verspreiding

Beide eivormige potten (graf 2 en 9) liggen in het uiterste zuidoosten van het grafveld (afb. 3.2).

Tonvormige potten

Verspreiding

Ook de pot van dit type ligt in het zuidoosten van het grafveld, minder naar het zuiden dan het vorige type (afb. 3.2).

Samenvattend blijkt dat de verspreiding van ei- en tonvormige potten evenals die van de lampionvormige potten past binnen die van de steilwandige potten. De drie eerstgenoemde typen concentreren zich duidelijk in het zuidoosten van het grafveld.

Er bestaat een verschil tussen de verspreiding van steilwandige potten en die van bolvormige potten. De laatste zijn iets meer aan de noordoostzijde van het grafveld meegegeven, terwijl de nadruk bij de steilwandige potten op de zuidoostzijde ligt. Bovendien bevinden bolvormige potten zich meer in het midden van het westelijke deel dan in het zuiden, zoals het geval is bij de steilwandige potten.

Dubbelconische potten

Type D1, voorloper van de dubbelconus, wordt gedateerd in fase 2-3 (midden vijfde eeuw-510/525).²⁷ Een parallel voor deze groep is te zien in het grafveld van Flonheim.²⁸ Op deze datering is één uitzondering, het vroegste exemplaar in het grafveld, een voetschaal (040.3) die dateert uit de eerste helft van de vijfde eeuw.²⁹

Type D2 wordt gedateerd in Mússemeiers fase 4-5 (510/525-580/590).

Voor de D3 dubbelconus is een datering in Mússemeiers fase 5-6 (565-610/620) aannemelijk. Mogelijk komt dit type ook nog voor in fase 7 (610/620-640/650)

Type D4 dubbelconus hoort thuis in Mússemeiers fase 7-8 (610/620-670/680).

Een ervan heeft bovendien vingerafdrukken op de buikknik (159.1), mogelijk te dateren in Mússemeiers fase (4-6) 7-9 (510/525-610/620, 610/620-710).³⁰

Type D5, bolle dubbelconische potten, komen ook voor in Mússemeiers fase 7-8 (610/620-

²¹ Hussong & Cüppers 1972.

²² Stampfuss 1939, 57, Tafel 7 en losse vondst nr. 4, Tafel 17.

²³ Van Es 1964, 269.

²⁴ Van Es 1964, 268; Stampfuss 1939.

²⁵ Siegmund 1998, 142, Tafel 169:297, Rill, en Tafel 183, Sterkrade II, graf 2:7.

²⁶ Siegmund 1998, 142-4, Tafel 118,

Oberlorick II, graf 1:4.

²⁷ Mússemeier et al. 2003, type S-Shaz.11.

²⁸ Ament 1970, 128, graf 9 (Stufe II), Taf. 17, 3.

²⁹ Pirling 1966, graf 808 (Stufe I), Taf. 69, 808/16.

³⁰ Pirling 1974, graf 2087 (Stufe IV), Taf. 80,13; Hinz 1969, graf 98 (Stufe IV), 17 en Taf. 15, 98/1, en graf 140 (Stufe III-IV), Taf. 20, 140/14.

670/680), mogelijk in het laatste deel ervan.

Verspreiding

De vroege typen (D1: 040.3, 076.2c, 174.2, 179.2 en 201.3; D2: 070.1, 077.e, 091.12, 095.e, 096.4, 127.4a, 136.3, 162.13, 215.3 en LV 10; D3: 082.6, 090.e, 114.e, 127.1, 199.e, 214.5, 238.6, 259.1 en LV 9) liggen in het westelijke deel van het grafveld, en dan vooral in het midden ervan (afb. 3.3). Aan de rand, op enige afstand van de overige graven, bevinden zich de graven 82, 214 en 215. Een uitzondering vormt de ligging van graf 40 in het zuidoosten, evenals graf 238 in het midden van het grafveld.

Type D4 is aangetroffen in het oostelijke deel van het grafveld. Ook komt het voor in het westelijk deel en dan vooral aan noordzijde en in het midden ervan. Het zuiden aan de westzijde is verstoken van dit type, evenals het uiterste zuiden in het oosten.

Het jongste type, D5, ligt verspreid in het grafveld (045.e, 094.e, 131.4, 190.e en 227.e). Dit type komt voor in het zuidwesten, aan de oostzijde van het westelijke cluster graven, in het noorden van het middendeel en in het uiterste oosten van het grafveld.

Schalen

Vermoedelijk uit de vijfde eeuw dateert de complete terra-nigraschaal (163.4), met horizontaal uitstaande, verdikte rand, vergezeld van een Angelsaksische pot. Aan de binnenzijde is de bodem versierd met ronde stempels en rouletteversiering. Vergelijkbare schalen zijn gevonden in Driel-Oldenhof, waar ze op grond van parallellen elders zijn gedateerd in de vijfde eeuw.³¹ Die vroege datering wordt versterkt door het feit dat graf 163 is versneden door graf 162. Dat jongere graf bevatte een dubbelconus type D2 dat aan fase 4-5 wordt toegeschreven (510/525-580/590).

Een eveneens vroege schaal, in graf 174, is hierboven behandeld onder het kopje dubbelconische potten (type D1, fase 2-3, ca. 450-510/525). De schalen 082.2, 128.5, 145.e en 230.e hebben een verticaal of schuin uitstaande bovenrand. De bodem is enigszins bijgesneden (082.2 en 145.4) of heeft een standvoet (128.5 en 230.e). Zij zijn toegeschreven aan type Siegmund Sha 2.21 en dateren uit fase 4-7 (510/525-640/650).³² Een onverdikte, schuin uitstaande rand heeft schaal 131.9.

Verspreiding

De voetschaal is aangetroffen in het westelijke deel van het grafveld en dan aan de noordzijde, in graf 163 (afb. 3.4). Min of meer in het centrum van het grafveld liggen de graven die een schaal met verticale of schuin uitstaande bovenrand bevatten. Graf 82 bevindt zich aan de zuidzijde ervan. De jongste schaal (uit graf 131) is aan de oostzijde van het westelijke cluster graven gevonden. Graf 145, dat ook een schaal bevatte, ligt aan de westzijde van het oostelijke cluster.

Flessen

De enige fles in dit grafveld (047.e), met radstempelversiering op hals en schouder, is goed vergelijkbaar met flessen uit het grafveld van Walsum. Deze fles wordt toegeschreven aan type Siegmund Fla2.1 en gedateerd in fase 9 (670/680-710).³³

Het graf met de fles ligt in het uiterste zuidoosten van het grafveld (afb. 3.4). Graf 47 is ouder dan graf 46 en jonger dan graf 42.

Bodems

Bij de beschrijving van de op de draaischijf vervaardigde potten is in de meeste gevallen aangegeven of de bodems vlak, bijgesneden of bol zijn. Dat is bij bepaalde typen niet gebeurd, zoals bij de typen D1-D4 en bij de schalen. Bij type D5 is wel vermeld of de bodems vlak zijn of bijgesneden.

Vlakke bodems liggen in zowel inhumatie- als crematiegraven, verspreid over het gehele grafveld (tabel 3.1). Van de 38 vlakke bodems komen de meeste, 31 stuks, uit crematiegraven. Crematiegraf 227 bevatte een urn met bolle bodem.

Bijgesneden bodems, 28 stuks, komen alle uit

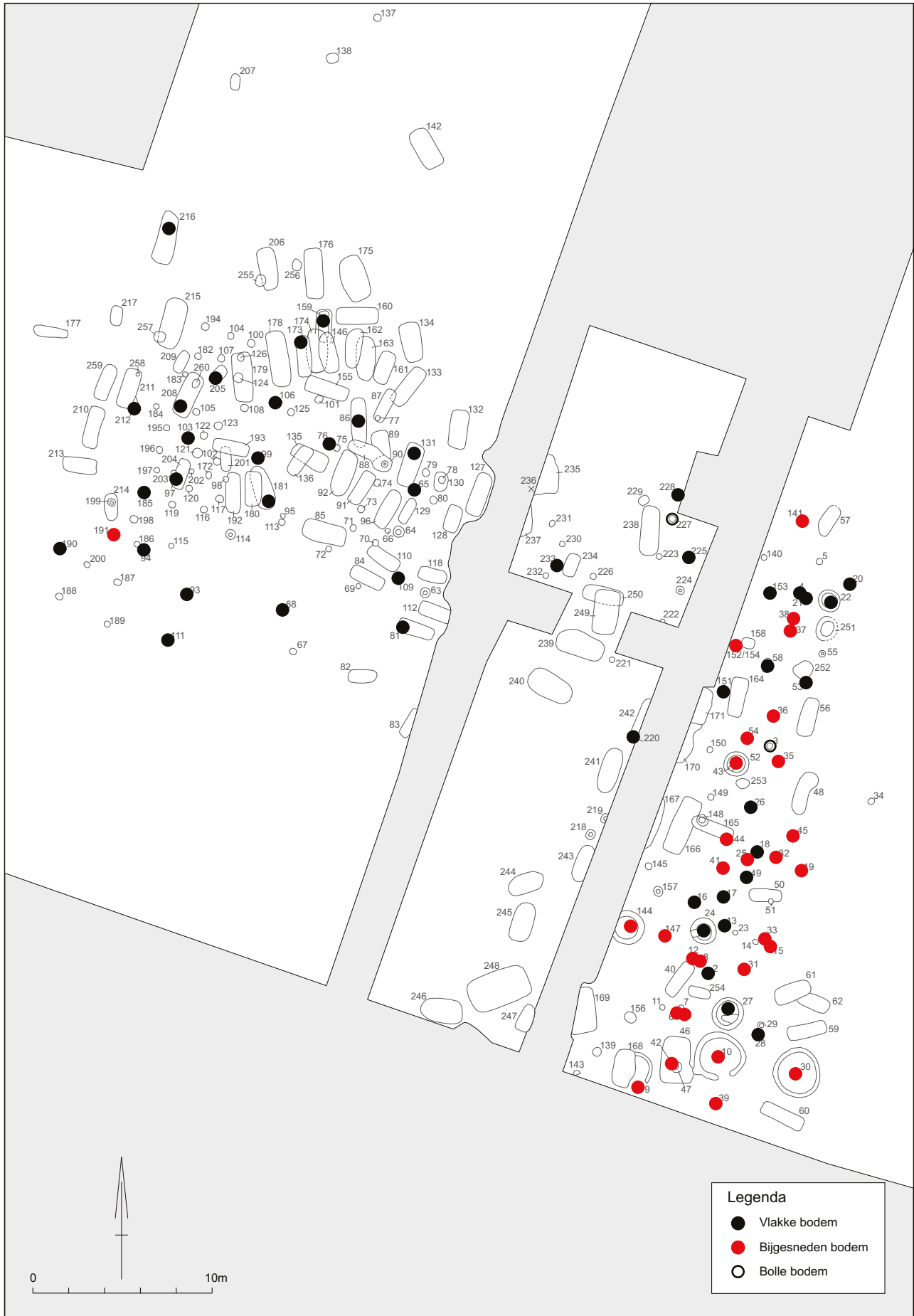
Tabel 3.1 Soorten bodems per type draaischijf aardewerk

Type	Bijgesneden	Vlak
D5	2	4
Eivormig	1	1
Lampionvormig	3	3
Steilwandig	18	17
Bolvormig	4	12
Tonvormig	-	1
Totaal	28	38

³¹ Willems 1986, 172-174.

³² Müssemeier et al. 2003, 67.

³³ Müssemeier et al. 2003, 64.

Afb. 3.6 Verspreiding van bodems gedraaid aardewerk. Schaal 1:300.

crematiegraven in het oostelijke cluster, met één uitzondering: crematiegraf 191, in het westelijke cluster.

Verspreiding

Potten met vlakke bodems liggen verspreid over het gehele grafveld, zowel in het oosten als het westen (afb. 3.6). In het midden komen er heel weinig voor (4x), maar daar is het aantal potten in het algemeen gering. Met uitzondering van één exemplaar (191.e) bevinden zich potten met een bijgesneden bodem uitsluitend aan de oostzijde van het grafveld. In die verspreiding past ook de pot met de bolle bodem (227.e).

In het algemeen laat de verspreiding van de verschillende typen gedraaid aardewerk zien dat de dubbelconische potten en het ruwwandige aardewerk elkaar enigszins uitsluiten en dat er nauwelijks een overlap zichtbaar is. Dat laatste doet zich alleen voor in het uiterste zuidwesten en een beetje in het oostelijke deel van het grafveld.

3.2.2 Handgemaakt aardewerk³⁴

Een handgemaakte dubbelconus met drie verticale cilindrische tuiten, versierd met chevrons, komt uit graf 178 (nr. 7). Een parallel is bekend uit het Groningse Enzelens, die mogelijk vierde- of vijfde-eeuws is vanwege de versiering en de standvoet (fase 1-3, 400-510/525).³⁵

Ook vroeg zijn twee napjes (205.2 en 217.1). Vergelijkbare stukken komen uit Flonheim en Weilbach-Maintaunuskreis. Daar zijn zij in te passen in fase 3. Mogelijk dateren napjes uit Elst uit dezelfde periode.³⁶

Bij de vier Angelsaksische potten hebben er twee (112.43 en 216.1) een open, lage vorm en versiering. Zij zouden op zijn vroegst nog vierde-eeuws kunnen zijn. De vorm van de andere napjes (118.5 en 163.3) gaat meer in de richting van een buidel. Opvallend is de dikke bodem van alle exemplaren. Die is te vergelijken met het zesde-zevende-eeuwse aardewerk uit de noordelijke kustprovincies, dat bekend is als Hessens-Schortens aardewerk (met organische magering). Hoewel de vorm relatief oud is, eventueel vijfde-eeuws, wijst het baksel meer naar de zesde eeuw (fase 4-6, 510/525-610/620). Een pot uit graf 163 is vergezeld van een vroege,

vijfde-eeuwse voetschaal (zie boven).

Een Angelsaksische Buckelurne met standring, versierd met verticale en horizontale lijnen, komt uit graf 179 (nr. 13). Hij is vergelijkbaar met andere laat-Angelsaksische exemplaren uit West-, Midden- en Noord-Nederland.³⁷ Daarvoor lijkt een datering in de (eerste helft van) de zesde eeuw aannemelijk (fase 4, 510/525-565).

De buidelvormige potten (003.e, 011.e, 023.e en 231.e) zijn min of meer te vergelijken met Karolingische potten van type H III in de Dorestadtypologie.³⁸ Volgens die typologie was dit type in gebruik vanaf het midden van de zesde tot in de zevende eeuw (fase 5-8, 565-670/680). Mogelijk verwant en dus met een zelfde datering is de tonvormige urn 028.e.

De vorm en het baksel van beide kogelpotten (029.e en 143.e) passen in de typologie van Dorestad, type HIA-1.³⁹ Dat type dateert vermoedelijk uit de achtste eeuw (fase 10, 710-midden achtste eeuw).

Een knobbelpotje, unicum (155.28), mogelijk vijfde of zesde eeuws (fase 1-6, 400-610/620). Een kleine bolle pot is versierd met chevrons. Hij komt uit graf 239 (nr. 7) en is als bijgift meegegeven.

Verspreiding

De graven met de vroege napjes (205 en 217) liggen in het uiterste noordwesten van het grafveld (afb. 3.6). Het gaat in beide gevallen om kindergraven. Van de vier Angelsaksische potten liggen er twee in aan elkaar grenzende graven (112 en 118) aan de oostzijde van het westelijke cluster graven. Beide overige potten bevinden zich meer naar het noordwesten in hetzelfde cluster. Graf 163 ligt in een rij met andere vroege graven, zoals graf 178 met de pot met drie tuiten en graf 179 met de Buckelurne. Geïsoleerd aan de noordzijde van dat cluster is graf 216 aangelegd. De buidelvormige potten (003.e, 011.e en 023.e) en de kogelpotten (029.e en 143.e) worden aangetroffen in de zuidoosthoek van het grafveld. Er is één uitzondering: pot 231.e, die in het midden aan de noordzijde van het grafveld ligt.

³⁴ E. Taayke was zo vriendelijk het handgemaakte aardewerk te bestuderen.

³⁵ Miedema 1999/2000, 311 en 386, fig. 78. Misschien verwant, maar later: pot met acht bekertjes, genoemd in Hübener 1969, 137, Taf. 2, 1, en zogenaamde Drillinggefässe, *ibid.*, Taf. 202; Pirling 1974, graf 2170 (Stufe IV), Taf. 82, 12.

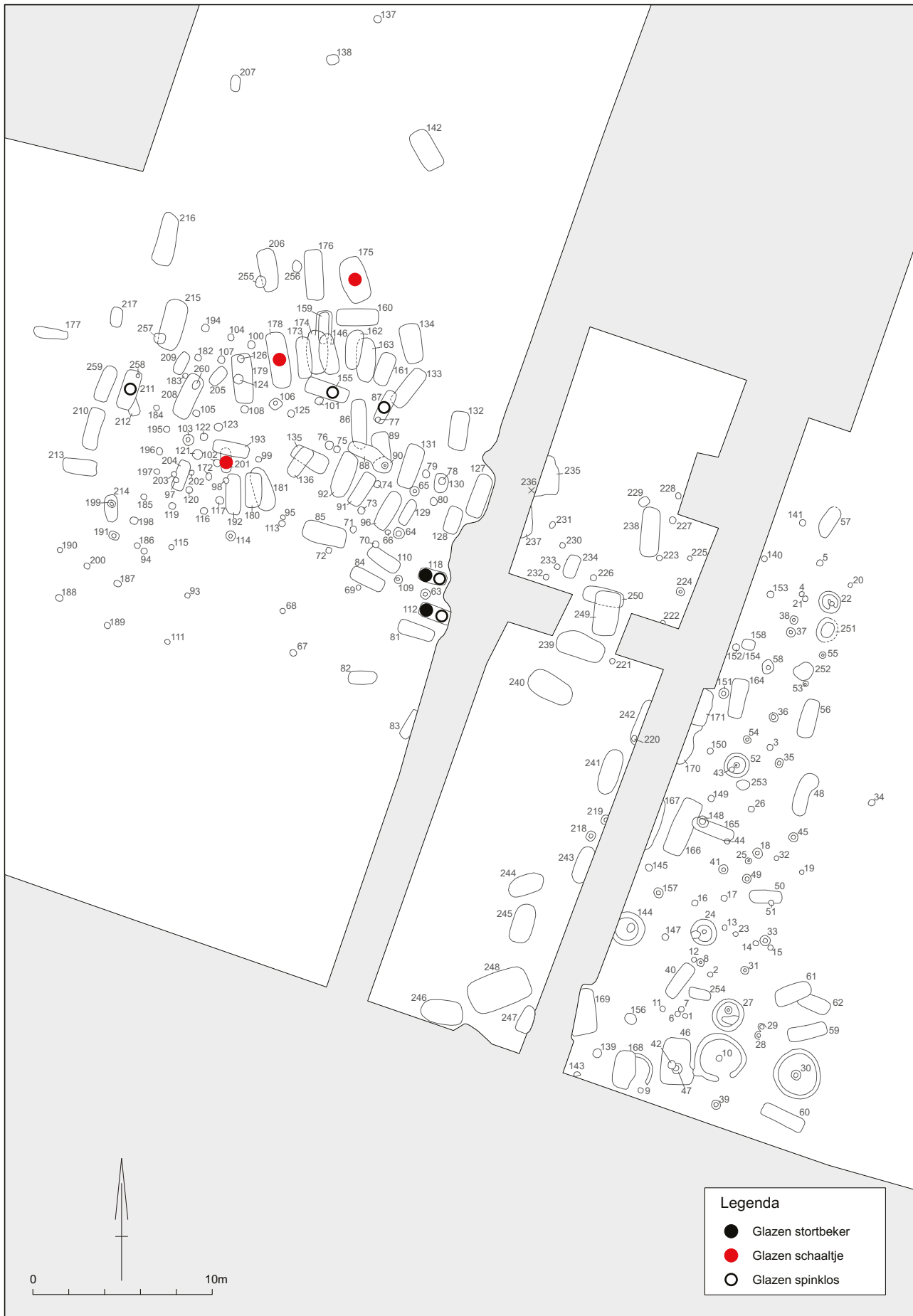
³⁶ Ament 1970, 27, Taf. 2, 5 en 38, 2;

Schoppa 1959, Taf. 23, graf 31.

³⁷ Knol 1993, 54-55, fig. 10.

³⁸ Van Es & Verwers 1980, 119-121.

³⁹ Van Es & Verwers 1980, 112-117.

Afb. 3.7 Verspreiding van glazen stortbekers, schaalpjes en spinklossen. Schaal 1:300.

3.3 Glas

3.3.1 Schalen

Uit drie graven van het grafveld zijn schalen afkomstig (175.15, 178.5b en 201.2; afb. 3.7). Vanwege de aanwezigheid van witte draden onder de rand behoren zij tot de oudste in het grafveld (fase 2-3, ca. 450-510/525).⁴⁰ Uit dezelfde periode dateert de schaal uit graf 201. Iets jonger is de schaal uit graf 178 (fase 3-4, 460/480-565).⁴¹

3.3.2 Stortbekers

Stortbekers zijn gevonden in de graven 112 (nr. 43) en 118 (nr. 5), aan de oostzijde van het westelijke cluster graven (3.7). De eerste heeft een puntige bodem en draadversiering, de tweede een bolle bodem. Zij waren in gebruik in fase 4-5 (510/525-580/590).⁴²

3.3.3 Spinklossen

Het grafveld heeft vijf glazen spinklossen opgeleverd. Eén exemplaar is vijflobbig (087.77) en lichtbruin met witte, horizontale draadversiering. De andere zijn min of meer rond. In graf 112 is een groene spinklos (112.42) met gelobde witte draadversiering tevoorschijn gekomen. Die hoort thuis in fase 4-5 (510/525-580/590).⁴³ Verder zijn een groene dubbelconische, een blauwe en witte afgeplat-conische en een zwarte platte spinklos gevonden in respectievelijk graf 118 (nr. 26), 155 (nr. 30) en 211 (nr. 5). Alle hebben versiering bestaande uit witte draden, rood-witte sterren en zigzagversiering van gele draden. Dergelijke glazen spinklossen worden toegeschreven aan fase 4-6 (510/525-610/620).⁴⁴

Verspreiding

Spinklossen concentreren zich in het westelijke cluster graven (afb. 3.7). Zij komen uitsluitend voor in inhumatiegraven. Daarvan zijn er twee min of meer noord-zuid gericht (87 en 211), één

west-oost (155) en beide andere, naast elkaar gelegen graven noordwest-zuidoost (112 en 118). Beide laatstgenoemde graven, waarin zowel een spinklos als een stortbeker lagen, bevinden zich aan de oostzijde van het westelijke cluster graven. De graven waarin spinklossen voorkomen, dateren uit fase 4-5 (510/525-580/590).

3.3.4 Bergkristal

Uit graf 175 kwam een hanger van bergkristal tevoorschijn (175.23). Die dateert uit de eerste helft van de zesde eeuw of later.⁴⁵ Dat komt ongeveer overeen met fase 4 (510/525-565).

3.3.5 Flessen

In graf 216 is een Romeinse fles gevonden (216.156). Dit soort flessen wordt gedateerd in de eerste-vierde eeuw.⁴⁶

3.3.6 Kralen

Het onderzoek heeft veel kralen opgeleverd, in totaal 1669.⁴⁷ Alle kralen zijn van glas of barnsteen, afgezien van één kraal van brons, één van krijt en één van een andere steensoort dan barnsteen. De laatste zijn hier buiten beschouwing gelaten, evenals het gruis van glazen kralen dat in een aantal graven is gevonden (128 stuks). 38 graven bevatten kralen. Hun aantal varieert per graf van één tot 205 (tabel 3.2). Bij de analyse is gebruikgemaakt van graven die meer dan 33 kralen hebben opgeleverd. Het gaat dan om zestien graven.

Materialen

Onderscheid is gemaakt tussen kralen van barnsteen en kralen van transparant en opaak glas (tabel 3.3). De onderlinge verhouding tussen deze soorten is weergegeven in tabel 3.4.

Graven waarin barnstenen kralen meer dan het gemiddelde van 25,5% van het totale aantal kralen uitmaken, liggen vooral aan de oostelijke zijde van het westelijke cluster van het grafveld (de graven 118, 127, 161 en 175). Er zijn twee uit-

⁴⁰ Siegmund 1998, type Gla 1.3.

⁴¹ Siegmund 1998, type Gla 1.4.

⁴² Siegmund 1998, type Gla 8:1 (type Stortbeker A met uitbuigende wand).

⁴³ Siegmund 1998, type Ggh 1.2.

⁴⁴ Böhner 1958, 218-219, Stufe III.

⁴⁵ Doppelfeld 1960, Taf. 20, 18 (datering eerste helft zesde eeuw); Werner 1953, graf 34 (datering eerste helft zevende eeuw); Hinz 1969, graf 137 (Stufe IV), Taf. 19, 137/9, en graf 140 (Stufe III-IV), Taf. 20, 140/14; Ament 1970, graf 6 (datering tweede helft zesde eeuw), 128, Taf. 14, 4.

⁴⁶ Isings, 1957, type 50-51.

⁴⁷ In dit getal zijn de kralen die bij het zeven van de crematieresten tevoorschijn zijn gekomen, niet meegeteld. Bij de verdere beschrijving zijn zij buiten beschouwing gelaten.

Tabel 3.3 Aantallen, percentages en datering van kralen van barnsteen en transparant en opaak glas, uit graven met 33 of meer kralen

Graf	81	82	87	88	91	112	118	127	161	162	175	208	210	216	238	249	Totaal
<i>Aantallen</i>																	
Barnsteen	5	-	13	6	6	11	25	40	36	-	93	14	1	28	52	17	347
Transparant	8	2	14	6	-	18	7	9	19	11	27	11	9	14	5	22	182
Opaak	107	31	51	84	35	6	5	65	17	22	61	10	20	95	60	166	835
Totaal	120	33	78	96	41	35	37	114	72	33	181	35	30	137	117	205	1364
<i>Percentages</i>																	
Barnsteen	4,2	-	16,7	6,3	14,6	31,4	67,6	35,1	50,0	-	51,4	40,0	3,3	20,4	44,4	8,3	25,4
Transparant	6,7	6,1	17,9	6,3	-	51,4	18,9	7,9	26,4	33,3	14,9	31,4	30,0	10,2	4,3	10,7	13,3
Opaak	89,2	93,9	65,4	87,5	85,4	17,1	13,5	57,0	23,6	66,7	33,7	28,6	66,7	69,3	51,3	81,0	61,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Datering (fase)</i>																	
	7-9	6-9	4-5	5	4b-5	5	4b-5	5	?	4-5	4-5	5-7	?	5-6	4b-5	4b	

Tabel 3.4 Aantallen en percentages van alle kralen van barnsteen en glas uit graven met 33 of meer kralen

Soort	Aantal	Percentage
Barnsteen	347	25,5
Transparant	182	13,3
Opaak	835	61,2
Totaal	1364	100,0

zonderingen: graf 238 ten westen ervan en graf 208 ten oosten.⁴⁸

In dertien graven met meer dan 33 kralen varieert het percentage barnstenen kralen van 3,3 tot 67,6%. De meeste graven van deze groep dateren uit fase 4-5 (510/525-580/590). Er zijn drie uitzonderingen: graf 208 uit fase 5-7 (565-640/650), graf 216 uit fase 5-6 (565-610/620) en graf 81 uit fase 7-9 (610/620-710). Het percentage barnstenen kralen in die graven bedraagt respectievelijk 40,0, 20,4 en 4,2%. Daarom kan met enige voorzichtigheid gezegd worden dat barnstenen kralen vooral in de zesde eeuw voorkomen en dat het percentage van dit soort kralen in de loop van het gebruik van het grafveld afneemt.

Graven met meer dan het gemiddelde van 13,3% transparante kralen (de graven 87, 112, 118, 161, 162 en 175), liggen ook aan de oostelijke zijde van het westelijke gedeelte van het grafveld. De graven 208 en 210 liggen aan de westzijde ervan.

Ten slotte zijn er graven met kralen van opaak glas. Boven het gemiddelde van 61,2% scoren de graven 81, 82 aan de zuidkant van het westelijke deel, de graven 87, 88, 91, 162 aan de oostelijke zijde ervan, de graven 210 en 216 ten westen ervan en graf 249 ten oosten ervan.

Vormen en kleuren

Bij de glazen kralen zijn vele vormen en kleuren onderscheiden (tabel 3.5 en 3.6). Wat vorm betreft zijn het meest algemeen: bolvormig, kort en lang cilindrisch en ringvormig. Bij de kleuren zien we het meest bruin, geel, groen, wit en zwart.

Bij de verspreiding blijken graven met meer dan 40% bolvormige kralen aan de westelijke en oostelijke rand van het westelijk cluster te liggen (de graven 87, 161, 175, 208, 210 en 216). Tot deze groep horen ook de graven 127, 238 en 249 in het midden.

Min of meer vergelijkbaar gedragen de graven met ringvormige kralen zich (de graven 87, 162

⁴⁸ Zie voor de vormen van de barnstenen kralen hieronder bij steen en barnsteen paragraaf 3.7.1.

Tabel 3.5 Kleuren van kralen uit graven met 33 of meer kralen

Graf	81	82	87	88	91	112	118	127	161	162	175	208	210	216	238	249
<i>Aantallen</i>																
Blauw totaal	2	2	-	7	-	-	2	-	1	-	-	1	-	-	5	9
Bruin totaal	35	6	15	18	6	-	-	24	10	2	-	2	2	1	22	45
Geel totaal	42	11	33	25	12	1	-	16	3	19	-	4	13	-	23	44
Groen totaal	-	7	3	13	-	1	1	7	3	-	21	1	-	60	4	10
Millefiori totaal	-	-	-	1	-	-	1	4	-	-	-	-	-	-	1	4
Oker totaal	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rood totaal	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wit totaal	28	5	-	13	17	1	-	4	-	1	-	-	5	2	5	51
Zwart totaal	-	-	-	2	-	3	1	10	-	-	40	2	-	32	-	3
Totaal	107	31	51	84	35	6	5	65	17	22	61	10	20	95	60	166
<i>Percentages</i>																
Blauw totaal	1,9	6,5	-	8,3	-	-	40,0	-	5,9	-	-	10,0	-	-	8,3	5,4
Bruin totaal	32,7	19,4	29,4	21,4	17,1	-	-	36,9	58,8	9,1	-	20,0	10,0	1,1	36,7	27,1
Geel totaal	39,3	35,5	64,7	29,8	34,3	16,7	-	24,6	17,6	86,4	-	40,0	65,0	-	38,3	26,5
Groen totaal	-	22,6	5,9	15,5	-	16,7	20,0	10,8	17,6	-	34,4	10,0	-	63,2	6,7	6,0
Millefiori totaal	-	-	-	1,2	-	-	20,0	6,2	-	-	-	-	-	-	1,7	2,4
Oker totaal	-	-	-	4,8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rood totaal	-	-	-	1,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Wit totaal	26,2	16,1	-	15,5	48,6	16,7	-	6,2	-	4,5	-	-	25,0	2,1	8,3	30,7
Zwart totaal	-	-	-	2,4	-	50,0	20,0	15,4	-	-	65,6	20,0	-	33,7	-	1,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

en 208). Maar die komen ook voor in de zuid-oosthoek (de graven 82, 112 en 118) en niet in het centrale deel.

De graven met kort- en lang cilindrische kralen liggen enigszins bij elkaar in de zuidoosthoek (de graven 81, 118 en 127, alsmede graf 91 meer naar het westen).

Gele kralen zijn het meest algemeen en komen in de graven met meer dan 33 kralen verspreid over het gehele grafveld voor.

Opvallend is dat de graven met meer dan 30% groene en zwarte kralen aan de noordzijde van het westelijke cluster graven liggen (de graven 175 en 216). Dit in tegenstelling tot bruine kralen, die vooral aan de oostzijde van het westelijke cluster graven en in het centrum gevonden zijn. Hetzelfde geldt voor de blauwe kralen.

Het beeld is enigszins vertekend doordat bij sommige graven de aantallen kralen zo laag zijn,

dat zij in de verspreiding niet zijn meegenomen.

Versieringen

Versierde kralen komen in 26 graven voor.

Daarvan hebben er twaalf meer dan 33 kralen.

Van die twaalf konden negen graven worden gedateerd. Zes graven dateren uit de fase 4-6

(510/525-610/620: de graven 88, 91, 127, 162,

216 en 238). Het percentage versierde kralen in die graven varieerde van 2,8 tot 17,6%. Het percentage versierde kralen in de graven 81 en 82 ligt tussen 24,2 en 25,2%. Die graven dateren uit respectievelijk fase 7-9 en 6-9 (respectievelijk 610/620-710 en 580/590-710). De indruk bestaat dat versiering van kralen een relatief laat verschijnsel is. Er is één uitzondering: het kra- lensnoer uit graf 249 uit fase 4b (540-565) bevat 22,9% versierde kralen.

Afb. 3.8 Verspreiding van graven met minder dan 33 kralen en graven met 33 of meer kralen. Schaal 1:300.

Analyse

Onderscheid is gemaakt tussen graven die minder dan 33 kralen bevatten, en graven met 33 kralen of meer (afb. 3.8). Binnen de eerste groep liggen de graven centraal in het westelijke cluster, min of meer rond de oudste kern en meer naar het westen. Bij deze groep behoren vier of vijf graven van meisjes (de graven 201, 205, 209, 214? en 217, met respectievelijk twee, acht, zeven, elf en twee kralen). De overige graven, met minder dan 33 kralen, bevinden zich in het centrale deel van het grafveld. Hierbij behoren twee graven van meisjes (de graven 129 en 234, met respectievelijk zeven en elf kralen). Eén graf (59) ligt in het uiterste zuidoosten van het grafveld.

Van de meisjesgraven is een drietal te dateren in fase 1-3 (de graven 201, 205 en 217). Graf 129 dateert uit fase 5 en graf 214(?) uit fase 5-7 (565-640/650). Van de overige meisjesgraven kan geen datering worden gegeven.

Vijf graven van deze groep met weinig kralen dateren uit fase 4 (510/525-565) of 4-5 (510/525-580/590): de graven 135, 136, 155, 211 en 239. Graf 159 dateert uit fase 6 (580/590-610/620), graf 193 uit fase 7-8 (610/620-670/680) en graf 242 is ouder dan fase 7-9 (610/620-710). Van vijf overige graven van deze groep is de datering onbekend.

Graven met 33 of meer kralen zijn in een noord-zuid gerichte zone gesitueerd aan de oostkant van het westelijke cluster graven. Drie graven liggen verspreid aan de westzijde ervan. Twee graven bevinden zich in het centrale deel van het grafveld. Tot deze groep behoren geen meisjesgraven.

Graven die meer dan 33 kralen bevatten, dateren in het algemeen uit fase 4-5 (510/525-580/590): de graven 82, 87, 88, 91, 112, 118, 127, 162, 175, 238 en 249). Iets jonger zijn graf 208 en 216, respectievelijk fase 5-7 (565-640/650) en 5-6 (565-610/620). Zeker jonger is graf 81, fase 7-9 (610/620-710).

Graven die naast of bij elkaar liggen, tonen soms vage overeenkomsten in samenstelling van de kralensnoeren, met name wat betreft de vorm van de kralen. In de oudste graven, met name in kindergraven, lijken minder kralen voor te komen dan in jongere graven.

Bij het onderzoek in Elst zijn kralen vooral onder de kin en/of op de borst van de dode gevonden. Zij zullen als een snoer rond de nek hebben gehangen. Soms lagen kralen onder of naast

het hoofd (dit was het geval in de graven 81, 87, 88, 193, 216 en 249). De betekenis daarvan is onduidelijk. In zes graven bevonden de kralen zich bij het bekken (de graven 81, 88, 112 en 118), de heup (graf 238) of het bovenbeen (graf 216). Waarschijnlijk waren zij in die gevallen opgeborgen in een gordeltasje.

3.3.7 Diversen

Uit aan aantal graven zijn fragmenten gesmolten glas – meestal (resten van) kralen – tevoorschijn gekomen: de graven 8, 24, 28, 38, 54, 58, 76, 78, 86, 91, 138, 141 en LV 18. In graf 28, een crematiegraf, lagen deze fragmenten, tezamen met een ijzeren mesje, buiten de urn. Het glas in crematiegraf 76 is vastgekoekt aan de binnenzijde van een verbrande scherf aardewerk. Waarschijnlijk is het glas meeverbrand op de brandstapel.

3.4 Metaal

3.4.1 Goud

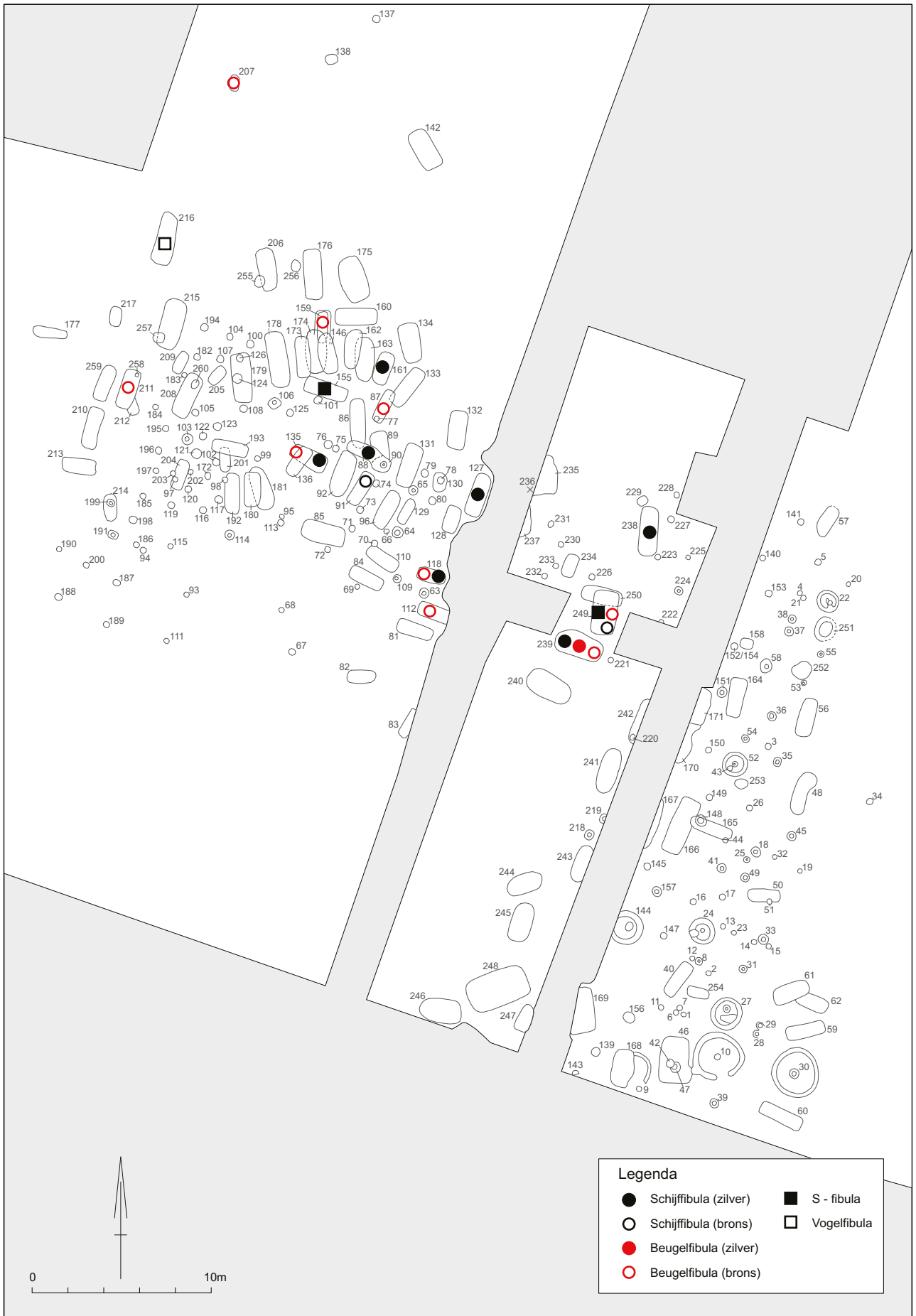
Een paar gouden hangertjes met filigrainversiering is aangetroffen in graf 127 (127.17 en 127.115). Hoewel dit type in het door Siegmund bewerkte onderzoeksgebied niet voorkomt, dateert hij het op basis van vergelijking met andere grafvelden buiten zijn onderzoeksgebied in fase 5-6 (565-610/620).⁴⁹

3.4.2 Zilver

Schijffibulae (afb. 3.9)

Twee paar ronde schijffibulae met twee zones, waarin almandien- of glasversiering, zijn gevonden in de graven 118 (118.28 en 118.30) en 239 (239.20 en 239.21). Ook graf 161 bevatte een dergelijk exemplaar (161.60). Het centrum van het eerstgenoemde exemplaar uit graf 239 is versierd met een kruis. De fibulae behoren tot Siegmundtype Fib. 1:3, dat wordt gedateerd in fase 4-5 (510/525-580/590). Een vergelijkbaar exemplaar, maar dan met een glazen kraal in het centrum, komt uit graf 238 (238.75, type Fib. 1:3,

⁴⁹ Siegmund 1998, type Per. 6:1.

Afb. 3.9 Verspreiding van zilveren en bronzen fibulae. Schaal 1:300.

fase 4-5, 510/525-580/590). Graf 135 heeft een schijffibula (135.7) met een gelobde vorm opgeleverd, eveneens behorend tot Siegmundtype Fib. 1:3 (fase 4-5, 510/525-580/590).

De ronde schijffibula met almandien of glas uit graf 238 (238.90) heeft twee versierde zones. Het centrum is versierd met rechte en halfronde strips met daarbinnen almandien of glas. De opvulling wijkt af van het type Siegmund Fib. 1:4, waarin filigraindraad is aangebracht. Dit type wordt gedateerd in fase 5 (565-580/590). Niet uitgesloten is dat het exemplaar uit Elst vanwege zijn grootte tot fase 6 (580/590-610/620) behoort.

In de graven 88 (088.42) en 127 (127.83) zijn schijffibulae met drie versierde zones gevonden. De eerste is rond met een radiale indeling. Van de tweede, die gelobd is, heeft de middelste zone een achtvormige filigrainversiering. Schijffibulae met almandien- of glasversiering in drie zones behoren tot type Siegmund Fib. 1:5 (fase 5, 565-580/590).

Beugelfibulae

Van het niet identieke paar beugelfibula uit graf 239 is één exemplaar (239.6, afb. 3.9) voorzien van een halfronde kopplaat, vijf knoppen en een rombische voet met niet-geometrische versiering. De plaat van deze fibula is oudtijds gebroken en daarna gerepareerd. De vorm past in type Siegmund Fib. 12:7, fase 4 (510/525-565).

Paardenfibulae

In graf 175 is een paar paardenfibulae (175.112 en 175.137) aangetroffen, mogelijk verguld. Ze behoren tot Böhner Stufe II, ook wel Stufe III,⁵⁰ wat min of meer overeenkomt met fase 3-5 (460/480-580/590).

Diversen

In de kuilvulling van crematiegraf 90 is een fragment gesmolten zilver gevonden. Een mogelijke oorring en in elkaar gedraaid zilverdraad kwamen tevoorschijn uit graf 238 (238.3 en 238.139). Graf 175 bevatte draad en een ringetje van zilver (175.53b, afb. 7.121).

3.4.3 Brons

Fibulae

Beugelfibulae (afb. 3.9)

De allervroegste beugelfibula uit het grafveld van Elst komt uit graf 249 (249.74d). Zij dateert uit het einde van de vierde eeuw of de vroege vijfde eeuw.⁵¹

Een andere zeer vroege beugelfibula is gevonden in graf 159 (159.3). Het gaat om een beugelfibula voorzien van driehoekige kopplaat met drie knoppen en een driehoekige voetplaat. Siegmundtype Fib. 12:2 wordt gedateerd in fase 2 (ca. 450-460/480). Volgens Brieske was het type in gebruik in de tweede helft van de vijfde eeuw.⁵² Iets minder vroege beugelfibulae, voorzien van een halfronde kopplaat met vijf knoppen en een rombische voet, en met geometrische versiering, zijn afkomstig uit graf 112 (112.38 en 112.39, Siegmundtype Fib. 12:8).⁵³ Dat type wordt toegeschreven aan fase 4 (510/525-565).⁵⁴ De fibulae uit graf 118 (118.19 en 118.36), met een halfronde kopplaat met vijf knoppen en een evenwijdige voet, ook voorzien van geometrische versiering, worden gedateerd in fase 4 (Siegmundtype Fib. 12:8, 510/525-565).⁵⁵

De beugelfibula uit graf 239 (239.5) heeft een halfronde kopplaat met vijf knoppen en een evenwijdige voet, en is voorzien van geometrische versiering. Bij Siegmund zou zij passen in zijn type Fib. 12:8. Maar Kühn onderscheidt een apart type: beugelfibula met *Gittermuster*, type 21. Zijn datering luidt 550-650.⁵⁶ Parallellen zijn ook bekend in Flonheim en Sint-Gilles.⁵⁷ Fibula 135.12 is fragmentair. Mogelijk dateert dit stuk uit de eerste helft of het eerste kwart van de zesde eeuw;⁵⁸ dat is ongeveer fase 4-5 (510/525-580/590).

Fibula 159.4 wordt toegeschreven aan fase 4b-5 (ca. 540-580/590).⁵⁹

Paren beugelfibulae met een rechthoekige kopplaat, verbonden knoppen en een ovale voetplaat komen uit de graven 87 (087.2 en 087.76) en 211 (211.6 en 211.7). Zij kunnen worden toegeschreven aan type Siegmund Fib. 12:10, dat wordt gedateerd in fase 4-5 (510/525-580/590).⁶⁰ Bij Kühn is de gebruiksperiode langer: 575-625. Ze behoren tot het type Rommersheim en Weinheim.⁶¹

⁵⁰ Böhner 1958, Taf. 19,2; Glazema & Ypey 1955, pl. 24 (rechtsboven, grafveld Rhenen).

⁵¹ Brieske & Schlicksbier 2005, Abb. 2:5; Van Es 1964, 281, fig. 39 (graf 74).

⁵² Brieske & Schlicksbier 2005, Abb. 4:2.

⁵³ Kühn 1965, type 22, eventueel type 6, inheemse Frankische fibula.

⁵⁴ Müssemeier *et al.* 2003, Abb. 6, S-Fib 12.7; Brieske & Schlicksbier 2005, Abb. 6:2. Bijna identiek aan Glazema & Ypey 1955, pl. 9 midden.

⁵⁵ Müssemeier *et al.* 2003, Abb. 5, S-Fib 12.8; La Baume 1967, 33, Taf. 2:30, 5-6; Brieske & Schlicksbier 2005, Abb. 6:3 (vergelijk kopplaat Abb. 6:2).

⁵⁶ Kühn 1965, Taf. 83, 21:3.

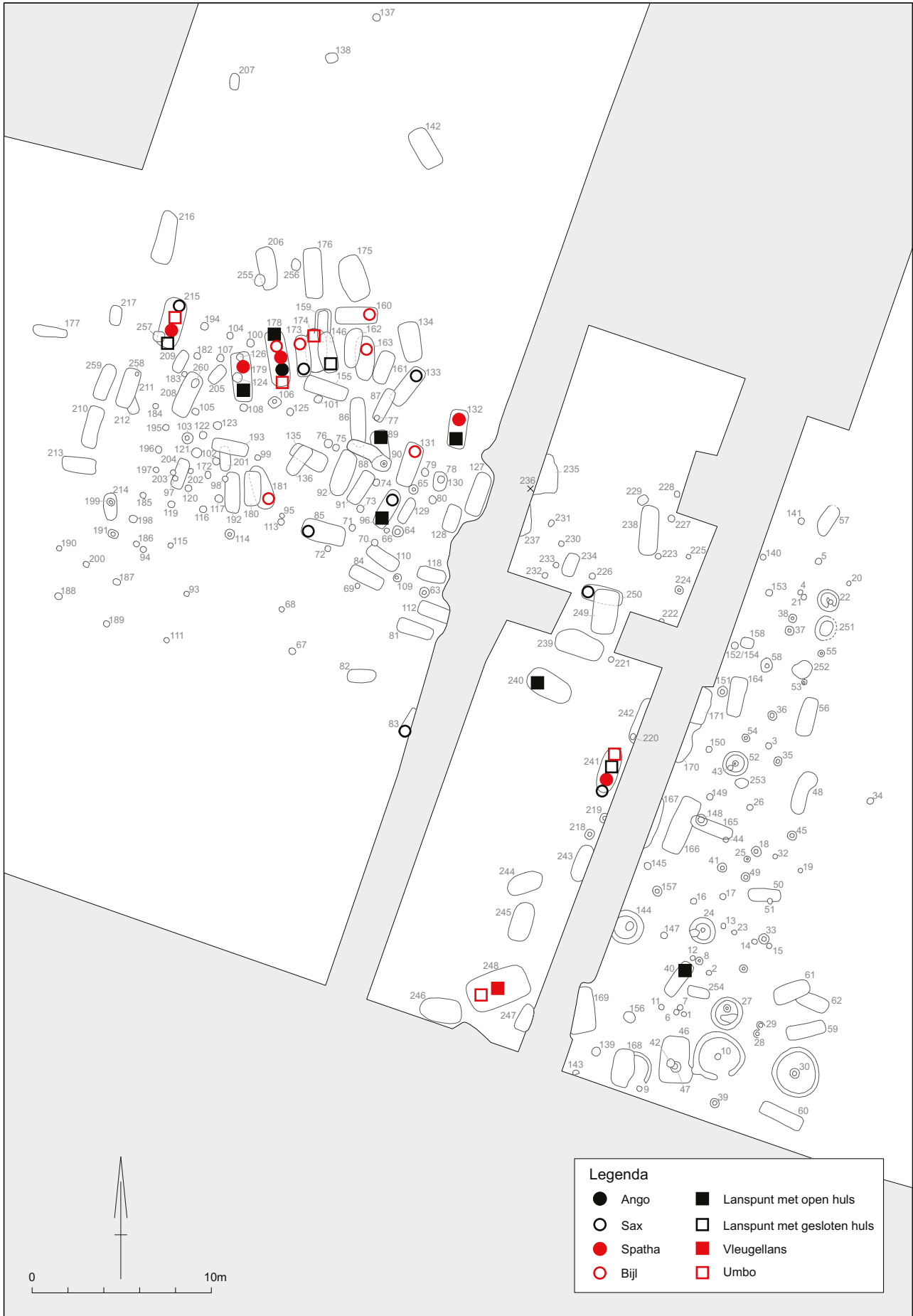
⁵⁷ Ament 1970, 128, Taf. 15:1-2, voor of midden zesde eeuw; Van Doorselaar 1958, graf 25,2, fig. 18a en pl. IX,11. Bijna identiek aan Glazema & Ypey 1955, pl. 9 rechts (tweede helft zesde eeuw).

⁵⁸ Brieske & Schlicksbier 2005, Abb. 4:1. Voor de kopplaat zie Ament 1970, 128, Taf. 3:1-2.

⁵⁹ Müssemeier *et al.* 2003, Abb. 6, S-Fib 12.9.

⁶⁰ Müssemeier *et al.* 2003, Abb. 6, S-Fib 12.10; Ament 1970, 34, Taf. 14:211, 3-4 en Taf. 22:337, 5-6. Bijna identiek aan Glazema & Ypey 1955, pl. 53.

⁶¹ Siegmund 1998, 54, type Fib. 12.10.

Afb. 3.10 Verspreiding van ijzeren wapens. Schaal 1:300.

S-fibulae

Uit het grafveld zijn twee S-fibulae afkomstig (155.16 en 249.211a). Het laatstgenoemde exemplaar is verguld. Dit type, Siegmund Fib. 8, wordt gedateerd in fase 3-4 (460/480-565).⁶²

Vogelfibulae

In graf 216 zijn twee vogelfibulae gevonden (216.2 en 216.6). Beide stuks zijn verguld en *ohne Steineinlage*. Het paar dateert uit de eerste helft van de zesde eeuw.⁶³

Schijffibulae

De vergulde bronzen schijffibula uit graf 91 (091.55) is een vroeg stuk. Dit type was in ieder geval in gebruik in de eerste helft van de vijfde eeuw. Mogelijk was het wat ouder of wat jonger.⁶⁴ Een tweede, platte, bronzen schijffibula, versierd met radiaal verlopende groeven, punten en puntcirkels, komt uit graf 249 (249.155). Uit hetzelfde graf komen de resten van een mogelijke fibula die verzilverd lijkt te zijn (249.74f). Dat graf wordt gedateerd in fase 4b (540/550-565).

Diversen**Sierschijven**

Graf 112 bevatte een paar sierschijven (112.24 en 112.30). De datering is onbekend.

Sierknop

Uit graf 2 kwam een bronzen sierknop met *Tieronamentik* (002.6). Dergelijke sierknoppen ontwikkelen zich vanaf ca. 600 en komen gedurende de gehele zevende eeuw voor (fase 7-9, 610/20-710).⁶⁵

Bord

Het bord (178.22) heeft een standing en een platte uitstaande rand. De datering is onbekend.

Hangertje

Versierd kokertje van bronsblik, voorzien van een oogje (249.109).

Ringetje

Ringetje van gevlochten brons (diameter 2,6 cm) waaraan een barnstenen kraal (249.156a), waarschijnlijk laat in Stufe IV (fase 8-9, 640/650-710).⁶⁶

Overig

Fragmenten gesmolten brons zijn gevonden in de vulling van de graven 51 (051.5) en 131 (131.2).

3.4.4 IJzer**Wapens****Ango**

Graf 178 bevatte een ango (178.19). De totale lengte bedraagt 89 cm en die van het blad 77 cm. Het wapen, met een bladbreedte van 4,4-4,8 cm, wordt gedateerd in fase 3-4 (460/480-510/525) of iets later.⁶⁷

Bijlen (afb. 3.10)

Er zijn zes bijlen gevonden, van verschillende typen.

Een francisca met sterk gebogen bovenzijde komt uit graf 178 (178.17). Deze francisca was in gebruik in fase 3 (460/480-510/525).⁶⁸

Uit graf 173 is een eenvoudige bijl (173.12) afkomstig, die dateert uit fase 5 (565-580/590).⁶⁹

Het grafveld heeft vier *Schaftlochhächte* opgeleverd (131.10, 160.2, 163.2 en 181.3). Twee daarvan (131.10 en 163.2) verbreden zich enigszins gelijkmatig in de richting van de snede en dateren mogelijk uit de eerste helft van fase 4 (510/525-565).⁷⁰ De twee andere hebben een verbreed symmetrisch blad en worden toegeschreven aan fase 5 (565-580/590).⁷¹

Dolk

Uit graf 174 komt een dolk (174.7), met resten van een schede. Of de schede is gemaakt van hout of leer, is niet bekend. De dolk is groter dan een mes en korter dan een sax. De lengte is 18,6 cm, de breedte 2 cm.

Saxen (afb. 3.10)

Het grafveld heeft acht saxen opgeleverd. Van zes exemplaren is de lengte en de breedte vast te stellen. De lengte varieert van 25 tot 36 cm, de breedte van 2,6 tot 4,0 cm.

Van de kortste sax (250.19, 25 cm) is het blad 21 cm lang. De breedte bedraagt 3,4 cm. Sax 096.12 is 31 cm lang en 2,6 cm breed. De lengte van het blad is 24 cm.

De vier overige saxen waarvan de maten konden worden bepaald (085.19, 173.9, 215.1 en 241.6), zijn 34-36 cm lang. Van deze groep zijn 173.9 en

⁶² Siegmund 1998, 51, Taf. 185; Brieske & Schlicksbier 2005, Abb. 6:15; Schulze-Dörrlamm 1990, 140, Taf. 35:6.

⁶³ Schulze-Dörrlamm 1990, 139, Taf. 35:3; Ament 1970, 36-37, Taf. 342:2-3 (mit *Steineinlage*) en Taf. 33:3-4 (*ohne Steineinlage*). Doppelfeld 1960, Taf. 26, 4 en 7 (uit graf 217 in de kruisgang van de Dom); datering ook eerste helft zesde eeuw?; Pirling 1966, graf 394 (Stufe III), Taf. 32, 394/6 en 7; graf 643 (eind Stufe II), Taf. 58, 643/12 en 13; La Baume 1967, graf 33 (Stufe III), Taf. 3/33, 3 en 4.

⁶⁴ Müssemeier et al. 2003, Abb. 4, S-Fib 4.1, fase 1-2 400-460/480; Brieske & Schlicksbier 2005, Abb. 2:11. Mogelijk verwant met Glazema & Ypey 1955, pl. 96.

⁶⁵ Salin 1935 Stil II; Aberg 1922, 182 etc.; Böhner 1958, Tafel 22:22; Werner 1953, 98, Taf. 20.

⁶⁶ Schulze-Dörrlamm 1990, 165, Taf. 38:3.

⁶⁷ Siegmund 1998, type Lan 10.

⁶⁸ Siegmund 1998, type FBA 1.2.

⁶⁹ Siegmund 1998, type FBA 2.1.

⁷⁰ Siegmund 1998, type FBA 2.2.

⁷¹ Siegmund 1998, type FBA 3.1.

Afb. 3.11 Verspreiding van pijlpunten, spoor en paardenbit. Schaal 1:300.

215.9 het smalst, respectievelijk 2,8 en 2,9-3,2 cm. De breedte van beide andere saxen ligt tussen 3,6 en 4,0 cm.

Hoewel de kling van twee saxen relatief kort is (< dan 31 cm), voldoet de breedte van de ene aan die van de *Schmalsax* (096.12), maar is die van de ander wat breder (250.19). *Schmalsaxen* komen voor in fase 3-7 (510/525-640/650).⁷²

De maten van de andere saxen komen overeen met die van de eenvoudige *Breitsax*, al is de breedte wat minder. Zij komen vooral voor in fase 6-7 (580/590-640/650), maar zij kunnen ook wat ouder of jonger zijn.⁷³

Van de twee saxen waarvan de lengte niet compleet bewaard was, bedroeg de breedte 3,4 cm (133.1) en > 4,0 cm (083.1). Van de laatste is niet uit te sluiten dat hij heeft behoord tot de echte *Breitsax*, vooral te dateren in fase 7-8 (610/620-670/680), maar mogelijk wat eerder of later.⁷⁴

Spathae (afb. 3.10)

Er zijn vijf *spathae* gevonden.

De lengte van vier *spathae* is min of meer bekend. Van twee exemplaren (178.15 en 132.7) staan de lengtes vast: respectievelijk 86 en 90 cm. Twee andere (215.18 en 179.12) zijn weliswaar niet compleet, maar hun lengte moet groter zijn dan respectievelijk 80 en 84 cm. Vanwege corrosie was de breedte van de *spathae* moeilijk vast te stellen. Die varieerde van ongeveer 4,4 cm tot ruim 5 cm.

Van het vijfde exemplaar (241.7) konden de maten niet worden vastgesteld.

Vanwege hun onvolledigheid konden de *spathae* niet worden gedateerd.

Umbo's (afb. 3.10)

Er zijn vijf *umbo's* gevonden.

Twee graven bevatten een *umbo* met spitse knop, rechte kraag en gebogen bovenzijde (174.1 en 178.6). Zij worden gedateerd in fase 4 (510/525-565).⁷⁵ Bij het laatstgenoemde exemplaar is ook het handvat van het schild gevonden (178.2).

Uit graf 215 kwam een *umbo* zonder knop, maar met een steile kraag en een vlakke kap (215.9). Dat zijn karakteristieken voor *umbo's* uit fase 7 (610/620-640/670).⁷⁶

Een *umbo* met *Zuckerhut*-vormige kap werd aangetroffen in graf 248 (248.7). Dit type was in gebruik in fase 10 (710-midden achtste eeuw).⁷⁷ Ten slotte is een fragment van een *umbo* en een handvat (?) gevonden (241.1).

Beslagen

Bij de *umbo* uit graf 248 (fase 10, 710-midden achtste eeuw) behoren vier versierde ijzeren beslagen (248.5, 248.11, 248.25 en 248.27).

Lanspunten (afb. 3.10)

Bij de elf lanspunten zijn vier typen te onderscheiden: lanspunten met gespleten, open en gesloten huls en vleugellansen.

Tot het eerstgenoemde type kunnen twee exemplaren worden gerekend (179.11 en 240.1). Beide dateren uit fase 4 (510/525-565).⁷⁸ Ook de lanspunt met ruitvormig blad uit graf 40 (040.1) kan aan dit type worden toegeschreven.

Vier lanspunten hebben een open huls. Lanspunt 132.4 heeft een klein blad en behoort tot fase 5 (565-580/590).⁷⁹ De overige zijn voorzien van korte, ovale of ruitvormige bladen (089.4, 096.3 en 178.18). Zij waren in gebruik in fase 5-6 (565-610/620).⁸⁰

Als losse vondst zijn twee lanspunten met open huls te vermelden (LV 8 en LV 12). De ene heeft vermoedelijk een lang ovaal blad (gebroken) en behoort tot fase 5-6 (565-610/620).⁸¹ De andere is kort met ovaal blad en wordt toegeschreven aan fase 5-6 (565-610/620).⁸²

Uit dezelfde periode of het einde ervan dateren lanspunten met gesloten huls. Eén exemplaar heeft een *Mittlerippe* (215.8) en hoort thuis in fase 6 (580/590-610/620).⁸³ Een vergelijkbare lanspunt, zonder *Mittlerippe*, komt uit graf 146 (146.4). Dat type was lang in gebruik en is niet preciezer te dateren dan fase 5-10 (565-midden achtste eeuw).⁸⁴

Lanspunt 241.2 had een gesloten huls. Het graf waaruit de lans afkomstig is, dateert uit fase 4-5 (510/525-580/590).

Uit het grafveld is één vleugellans met korte huls afkomstig (248.6), te dateren in fase 10 (710-midden achtste eeuw).⁸⁵

Pijlpunten (afb. 3.11)

De achttien pijlpunten die zijn gevonden, zijn afkomstig uit negen graven. Het meest algemeen is de pijlpunt met spits-ovale blad (achtmaal uit vier graven: 163.13 en 163.16; 215.15 en 215.17; 240.4 [2x]; 250.3 en 250.4). Pijlpunten met een breed-ovale blad (vijfmaal) komen uit twee graven: 133 en 160. Drie graven bevatten een pijlpunt met driehoekig blad (128.11, 129.7 en 181.5). Van pijlpunt 215.22 kon de vorm van het blad niet worden vastgesteld. Mogelijk was het ook spits-ovale, zoals bij de andere pijlpunten uit dat graf.

⁷² Siegmund 1998, type Sax 1.

⁷³ Siegmund 1998, type Sax 2.1.

⁷⁴ Siegmund 1998, type Sax 2.2.

⁷⁵ Siegmund 1998, type Sbu 3.

⁷⁶ Siegmund 1998, type Sbu 5.

⁷⁷ Siegmund 1998, type Sbu 8.

⁷⁸ Siegmund 1998, type Lan 1.1a.

⁷⁹ Siegmund 1998, type Lan 1.2.

⁸⁰ Siegmund 1998, type Lan 1.4.

⁸¹ Siegmund 1998, type Lan 1.3a.

⁸² Siegmund 1998, type Lan 1.4.

⁸³ Siegmund 1998, type Lan 2.1.

⁸⁴ Siegmund 1998, type Lan 2.3.

⁸⁵ Böhner 1958, 160, type D.

De vorm van de pijlpunten biedt geen dateringsmogelijkheden. Zij zijn alle afkomstig uit inhumatiegraven die zich bevinden in het westelijke cluster graven en het gebied ten oosten ervan. In het oostelijke cluster ontbreken pijlpunten.

Overige

Ruiterspoor (afb. 3.11)

Het spoor (250.9) heeft aan de bovenzijde een punt. Het is fragmentair van een onbekend type.

Paardenbit (afb. 3.11)

Graf 178 bevatte een paardenbit (178.27a). De ijzeren fragmenten van nr. 4.1.24a-c bij graf 113 behoren mogelijk tot de resten van een paardenbit.⁸⁶

met andere wapens. In de graven 215 (met vier pijlpunten) en 241 was de lans meegegeven met drie andere wapens: een sax, een spatha en een umbo. Twee wapens, waaronder een lans, kwamen tevoorschijn uit de graven 96 (met sax), 132 en 179 (beide met spatha), en 248 (met umbo). De meeste wapens bevatte graf 178: een lans met spatha, bijl, ango en umbo. Graf 240 bevatte uitsluitend een lans, afgezien van twee pijlpunten.

Twee wapens zijn afkomstig van graf 173 (sax en bijl). Een sax bevatten de graven 133 en 250 (met respectievelijk drie en twee pijlpunten). Uit het laatstgenoemde graf kwam ook een ruiterspoor tevoorschijn. Uit drie graven is een bijl afkomstig: 160, 163 en 181 (met respectievelijk één, twee en één pijlpunt). Een umbo, met dolk, is gevonden in graf 174.

3.4.5 Analyse van de wapens

Wapens komen in het grafveld van Elst in verschillende combinaties voor (tabel 3.7). Van de wapens zijn, afgezien van de pijlpunten (vijftien exemplaren uit zeven graven), de lansen het meest frequent meegegeven (achtmaal). In bijna alle gevallen zijn lanspunten gecombineerd

Verspreiding van de wapens

Lanspunten liggen vooral in graven aan de noordwestzijde van het grafveld (afb. 3.10).

Daarbij moet onderscheid worden gemaakt tussen lanspunten met gesloten huls, die wat noordelijker zijn aangetroffen, en die met open huls. De laatste bevinden zich vooral ten zuidoosten van de vorige groep, maar niet in het oosten, met één uitzondering (graf 40).

Tabel 3.7 Graven met meer dan één wapen

Graf	Sax	Spatha	Lans	Bijl	Ango	Umbo	Pijlpunt	Paardenbit	Dolk	Spoor	Totaal
96	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	2
132	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
133	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	4
160	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	2
163	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	3
173	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2
174	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	2
178	-	1	1	1	1	1	-	1	-	-	6
179	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2
181	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	2
215	1	1	1	-	-	1	4	-	-	-	8
240	-	-	1	-	-	-	2	-	-	-	3
241	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-	4
248	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	2
250	1	-	-	-	-	-	2	-	-	1	4
Totaal	6	5	8	5	1	5	15	1	1	1	48

⁸⁶ Paulsen 1967, graf 9 (datering 600-630, zie Van Es & Hulst 1991, 109, noot 138), Taf. 42; Van Es & Hulst 1991, 109, Abb. 67f (datering eerste helft zevende eeuw).

Datering van de wapens

De meeste wapens (elf exemplaren: een ango, bijlen, umbo's en een lanspunt) dateren uit de fases 3-5 (460/480-580/590). Iets jonger zijn de meeste lanspunten (zes exemplaren), zoals die met open of gesloten huls (fase 5-6, 565-610/620). Uit fase 7 (610/620-640/650) dateert de umbo uit graf 215.

Veel jonger zijn de umbo en de vleugellans uit graf 248, fase 10 (710-midden achtste eeuw). Het gebruik om wapens mee te geven concentreert zich in het grafveld van Elst in de periode vanaf het eind van de vijfde tot het begin van de zevende eeuw.

3.4.6 Gordelgarnituur

Zilver

Gespen

Er zijn drie ovale gespen gevonden, waarvan twee met versierde doorn (085.18 en 240.6a). Bij het derde exemplaar ontbreekt de doorn (131.7). De gesp uit graf 85, waarbij twee bronzen beslagen zijn gevonden, dateert uit fase 3-4 (460/480-565).⁸⁷ Tot fase 4 (510/525-565) behoort de gesp uit graf 240.⁸⁸

Beslagen

Uit graf 240 komen drie onversierde ingesnoerde beslagen (240.6b), behorend bij de hierboven beschreven gesp. Mogelijk zijn ze gemaakt van verzilverd brons. Ze worden gedateerd in fase 4 (510/525-565).⁸⁹

Brons

Gespen

Het onderzoek heeft 29 gespen aan het licht gebracht. Daarvan zijn er 22 ovaal van vorm, waarvan één is verzilverd (083.3). Eén gesp (174.3) dateert uit fase 3-4 (460/480-565).⁹⁰ Aan fase 4-5 (510/525-580/590) kan gesp 241.8 worden toegeschreven, evenals gesp 250.12a. Mogelijk ook ovaal is het fragment van een gesp (167.1); dit fragment zou ook afkomstig kunnen zijn van een ring. Eén exemplaar is rechthoekig van vorm (133.8a). Ook rechthoekig, maar dan met een vierkante vaste plaat, is gesp 244.4). Eveneens rechthoekig, met een gelobde versierde plaat, is gesp 129.6. Drie gespen

zijn onbepaald, waarvan één met zilverinleg.

Riemverdelers

Uit graf 178 is een paar verguld bronzen riemverdelers afkomstig (178.3 en 178.12).⁹¹

Riemtong

Er is één smalle, versierde riemtong gevonden (201.12).

Beslagen

In graf 96 werd een beslag in de vorm van een sierschijf aangetroffen (096.2).⁹²

Twee schildvormige beslagen, beide verzilverd en versierd, komen uit graf 85 (085.16 en 085.17). Zij behoren bij de zilveren gesp 85.18 (fase 4, 510/525-565). In graf 250 (250.12b [2x] en 250.13b) zijn drie vergelijkbare versierde beslagen gevonden, die mogelijk ook te dateren zijn in fase 4 (510/525-565).

In de crematiegraven 5 (005.2) en 38 (038.5 [2x]) zijn versierde beslagplaatjes tevoorschijn gekomen.

Uit inhumatiegraf 163 komen vier beslagen (163.6-163.9). Twee ervan zijn in doorsnede halfcilindrisch. Het derde bestaat uit een rond plaatje. Van het vierde is niets bekend.

Beugel

In graf 250 werd een fragment brons (250.13b) gevonden, mogelijk een gebogen beugel van tasje. Het bevat leerresten.

Ijzer

Gespen

Er zijn 57 gespen gevonden. De meest algemene vorm is ook hier ovaal (43 exemplaren). Van die collectie gespen vertonen er drie sporen van damascering (040.6, 178.27b en 211.8). Het grafveld heeft verder twee rechthoekige gespen (046.12 en 047.5) opgeleverd, alsmede een vierkante (051.4) en een ronde gesp (181.7).

Gespen met een rechthoekige plaat zijn afkomstig uit de graven 59 (059.6c) en 178 (178.4). Van de laatste is de gesp ovaal. Van de vier gespen met een driehoekige plaat hebben er drie sporen van damascering (012.4 en 166.2 [2x]). De vierde is onversierd (173.8).

Van drie gespen kon de vorm niet worden vastgesteld.

De naald van een gesp is gevonden in de graven

⁸⁷ Siegmund 1998, type Gür 2.5.

⁸⁸ Siegmund 1998, type Gür 2.7.

⁸⁹ Siegmund 1998, type Gür 2.10; Pirling 1974 graf 1813 (Stufe II/III), Taf. 56,9; La Baume 1967, graf 370 (Stufe III), Taf. 24/370, 2 en 3; Schulze-Dörflamm 1990, I/262, Taf. 52, 1-23 (Stufe II/vroeg III).

⁹⁰ Siegmund 1998, type Gür 2.5.

⁹¹ Fremersdorf 1956, Taf. 1, 1 (daar 'Fibel in Kreuzform' genoemd; op de foto is niet te zien of de armen van het kruis holle cilinders zijn).

⁹² Mogelijk te vergelijken met: Hinz 1969, graf 15 (Stufe III), Taf. 2, 15/4; *ibid.* graf 139 (Stufe IV), Taf. 8/139, 7; meer gelijkend: Schulze-Dörflamm 1990, I/145, Taf. 35, 22 (Stufe IV).

138 (178.4) en 83 (083.8).

Uit de graven 173, 175 en 178 kwamen elk drie gespen tevoorschijn. In het eerstgenoemde graf gaat het om twee ovale gespen (173.7 en 173.10) en een gesp met een driehoekige plaat (173.8), in het laatstgenoemde graf om een ovale gesp (178.25c) en twee gespen met een rechthoekige plaat (178.4 en 178.25b). In graf 175 lagen drie ovale gespen (175.11 en 175.16, 2x).

Paren gespen zijn aangetroffen in zes graven. Ovale gespen lagen in de graven 48 (048.3-4) en 128 (128.3 en 128.8). Een ovale en een ondateerbare gesp zijn gevonden in de graven 85 (085.9) en 127 (127.128). De combinatie ovale en rechthoekige gesp deed zich voor in graf 47 (047.5 en 047.6), ovaal en rond in graf 181 (181.6 en 181.7).

Beslagen

Het gaat om acht exemplaren, uit de graven 47 (047.7 en 047.8), 133 (133.2), 222 (222.1) en 248 (248.5 [4x]).

Riemgeleiders

Hiervan zijn twee stuks gevonden, beide van ijzer (091.11c en 178.25).

3.4.7 Gebruiksvoorwerpen

Zilver

Ring

In graf 175 lag een ringetje in de vorm van een opgerolde band, versierd met groeven (diameter 1,75 cm).

Brons

Baardtangen

Er zijn zes baardtangen gevonden (012.1, 117.2b, 131.14b, 133.8b, 163.10 en 249.72). Drie exemplaren hebben een groef- of lijnversiering (012.1, 117.2b en 249.72). De andere zijn, voor zover is na te gaan, onversierd.⁹³

De baardtang met breed geleed uiteinde uit graf 12 dateert waarschijnlijk uit fase 3-4 (460/480-565).⁹⁴ Veel later is de baardtang uit graf 163 met een zich verbredend uiteinde. Dat type was in gebruik in fase 7-9 (610/620-710) en 10 (710-midden achtste eeuw).⁹⁵

Armbanden

Het onderzoek leverde twee bronzen armbanden op. Armband 208.5, met een diameter van 5,8 cm, heeft slangenkopvormige uiteinden. Het tweede exemplaar (159.6, diameter ca. 5 cm) is onversierd.

Oorringen

Van de drie oorringen die zijn gevonden, is één paar afkomstig uit graf 59 (059.9 en 059.10). Op basis van vergelijkbare oorringen kan het paar uit Elst in fase 8-9 (640/650-710) worden gedateerd.⁹⁶ Graf 238 bevatte mogelijk een derde ooring (238.3).⁹⁷

Ringen

Ringen kwamen uit elf graven. Graf 178 bevatte drie en de graven 11 en 216 elk twee ringetjes. Uit de overige acht graven kwam elk één ringetje. De diameter varieerde van 1,8 tot 3,5 cm.

Ijzer

Messen (afb. 3.12)

Uit het grafveld zijn 54 messen tevoorschijn gekomen. Het meest algemeen zijn messen met een gebogen rug (30 exemplaren). Bijna een kwart heeft een geknikte rug (veertien stuks). Slechts vijf messen hebben een rechte rug. In graf 248 is een klapmes meegegeven (248.4). Over de vorm van vier messen is niets bekend.

In 48 graven kwam één mes voor. Twee graven bevatten een paar messen (135.6 en 135.8; 241.9a en 241.9b). Elk paar bestond uit een mes met gebogen en een mes met geknikte rug. Het mes uit crematiograf 28 (028.3) lag buiten de urn in de grafkuil. Van vier messen is de vorm van de rug onbekend (057.1, 118.42, 175.10, LV 2). De messen met een rechte rug lagen vooral in het relatief oude centrum van de westelijke kern van het grafveld (afb. 3.12). Van de vier graven met dit type mes dateren er drie uit fase 3-5 (460/480-580/590) en het vierde uit fase 9-10 (670/680-midden achtste eeuw). Het vijfde graf ligt elders en is ondateerbaar.

Messen met een geknikte rug zijn verspreid over twee concentraties aangetroffen: in het westelijke en oostelijke cluster graven. De graven met messen van dit type in het eerstgenoemde cluster (alle inhumatiegraven) dateren uit fase 4-6 (510/525-610/620). De datering in het andere cluster (waarin zowel inhumatie- als crematie-

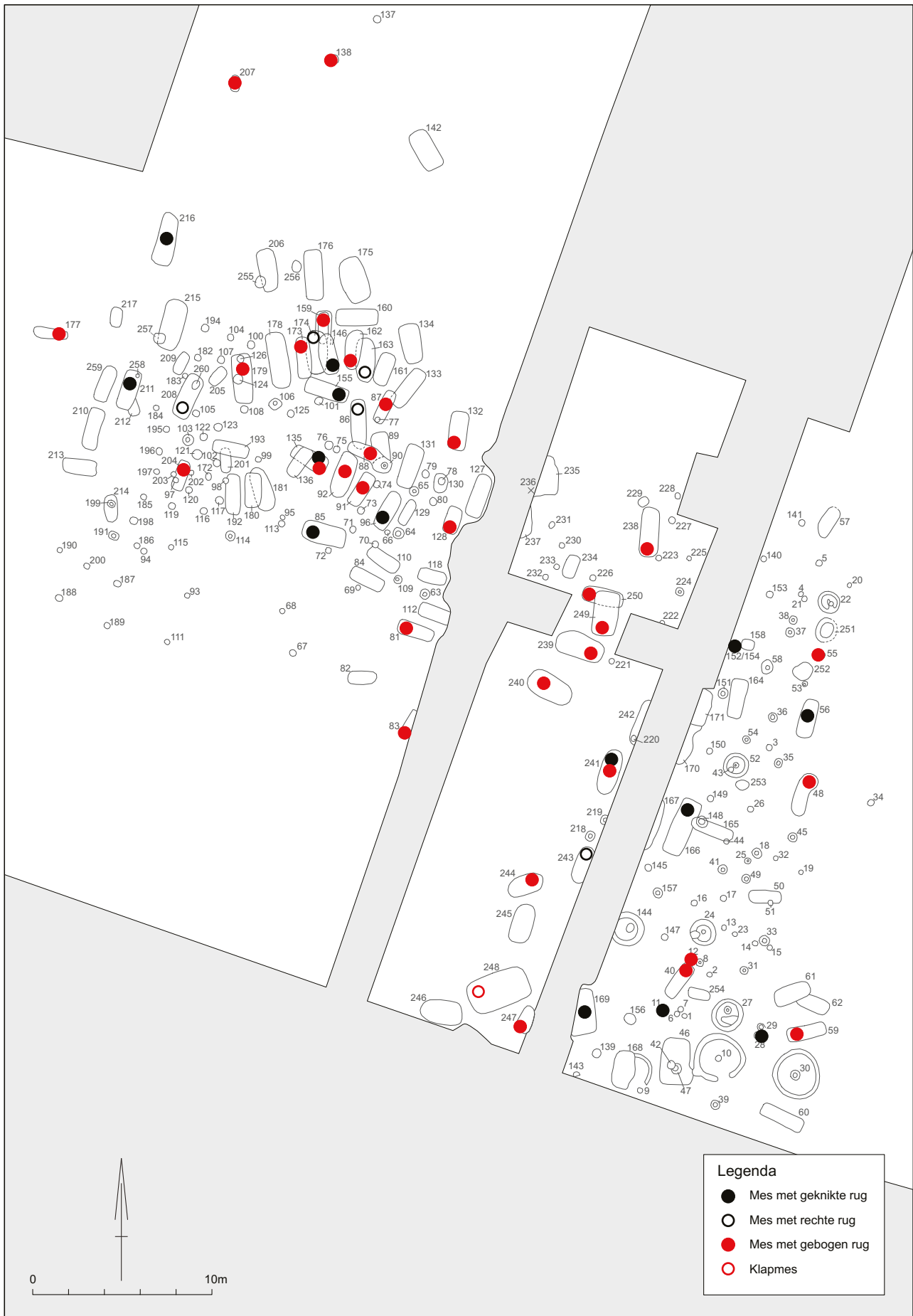
⁹³ Pirling 1966, graf 43 (Stufe I/II), Taf. 10, 20; Schulze-Dörrlamm 1990, I/285-7, Taf. 58 (Romeinse tijd-Stufe V).

⁹⁴ Breuer & Roosens 1956, fig. 13,11. Een precieze datering wordt daar niet gegeven, maar het gehele grafveld dateert in grote lijnen uit de vijfde eeuw. Zie ook Glazema & Ypey 1955, pl. 12, alle exemplaren zijn versierd. Datering grofweg vijfde/zesde eeuw. Pirling 1966, 89, Taf. 61, 710/13, iets minder zorgvuldig geprofileerd. Datering: Böhner III. Zie ook hoofdstuk 5.12.

⁹⁵ Van Es 1964, 292, fig. 59,2, uit graf 114, zesde/zevende eeuw, maar misschien overwegend zevende eeuw; La Baume 1967, Taf. 1, 14/3, met versiering; Pirling 1966, 37, Taf. 22, 232/2. Datering: Böhner 1958, Stufe IV; Roes 1965, 74-77, pl. 9; Siegmund 1998, 114, Taf. 206, 74/3. Hij stelt dat dit type (Ger 2.8) karakteristiek is voor begravingen uit zijn fase 10 en 11 = Müssemeier 10 (710-midden achtste eeuw). Zie ook hoofdstuk 5.12.

⁹⁶ Böhner 1958, 114, Taf. 19, 11, uit graf 40 van Nittel-Geisberg, type E2 genoemd en gedateerd in Stufe III/IV; Pirling 1966, 136, Taf. 96, 1157/3 (Stufe IV); Siegmund 1998, 43, Taf. 235, 1 en 2, met kraal. Uit Xanten I, graf 44. Siegmund Stufe 10 (Müssemeier fase 8-9, 640/650-710).

⁹⁷ Böhner 1958, Taf. 19, 3-13.

Afb. 3.12 Verspreiding van ijzeren messen. Schaal 1:300.

graven voorkomen) loopt uiteen van fase 5-6 (565-610/20) tot 9-10 (670/680-midden achtste eeuw). Twee graven bevatten een paar messen, één met een geknikte en één met een gebogen rug. Beide graven dateren uit fase 4-5 (510/525-680/690).

Messen met een gebogen rug liggen verspreid over het grafveld. Opvallend is dat de inhuma-tiegraven tussen de twee grote clusters veel messen van dit type bevatten. Zij dateren alle uit fase 4-5 (510/525-580/590). In het westelijke cluster worden de graven met dit type mes ge-dateerd in fase 4-5/6 (510/525-610/620). Graf 81 vormt hierop een uitzondering: het behoort tot fase 7-9 (610/620-710). De beide crematiegraven met een mes met gebogen rug in het oostelijke cluster dateren uit fase 7-8 (610/620-670/680) en 7-9 (610/620-710). In dat cluster bevindt zich een graf met dit soort mes, dat dateert uit fase 4 (510/525-565).

Scharen

Twee mogelijke scharen komen beide uit graf 85 (85.12b). Vanwege de slechte toestand kan over de vorm van de mogelijke scharen niets worden gezegd.

Balans

Een stuk ijzer is mogelijk een fragment van een balans (081.8a). Het ene uiteinde is omgebogen, het andere is afgebroken. In het midden de resten van een oog.

Hoepels

In graf 174 zijn drie hoepels (174.13-174.15) gevonden. Daarvan was de bovenste voorzien van twee ogen voor een hengsel. De breedte bedroeg 2,42 cm, De twee andere hoepels waren ca. 0,95 cm breed. De hoepels behoorden tot een houten emmer, die geheel was vergaan. De diameter van de emmer bedroeg ca. 19-20 cm.

Sleutels

Het onderzoek bracht zeven sleutels aan het licht, waarvan drie onzeker (087.81, 127.54c en 161.19a). De sleutel uit graf 87 heeft een omgeslagen oog. Van een zelfde soort oog is sleutel 091.10 voorzien. Graf 127 had ten minste twee sleutels, voorzien van een ring (127.52). Het onzekere exemplaar uit hetzelfde graf (127.54c) behoorde mogelijk ook tot dat paar.

Ringen

Er zijn veertien ijzeren ringen gevonden. Twee van de vier ringen uit graf 127 (127.53 en 127.54b) behoorden mogelijk bij de hierboven besproken sleutels. Een zelfde functie hadden wellicht de andere ringen uit dit graf (127.52, zie bij 'sleutels'). Ring 087.82 had een diameter van 6,76 cm. Ook een grote ring kwam uit graf 88 (088.84). De diameter van de overige ringen varieerde van 1,1 tot 3 cm (de graven 6, 131, 161 [2x], 193 en 225). Ring 179.15 is mogelijk het fragment van een gesp.

Bij de graven 113 en 180 zijn ook ringen gevonden (diameter respectievelijk 4,75 tot 5,69 cm).

Vuurslagen

Het gaat om vijf stuks (092.10b, 096.10a, 160.5a, 160.7, 240.5).⁹⁸

Haakje

In graf 51 lag een haakje (051.3).

Knop

In graf 248 lag een verzilverde knop (248.8).

Priem

Graf 146 bevatte een priem (146.12b).

Naald

Van de naald die als losse vondst werd geregistreerd (LV 17), is de bovenzijde omgebogen. Daaraan is een ijzeren ringetje bevestigd.

Spelden

Uit graf 87 (087.1) kwamen twee spelden tevoorschijn.

Nagels

Bij het onderzoek is een groot aantal nagels geborgen, evenals twintig krammen (092.5 [6x], 146.5 [8x], 159.7 [2x], 192.3 en 210.4 [3x]). Zij wijzen erop dat de planken van de grafkisten op verschillende manieren aan elkaar waren bevestigd. Mogelijk zijn ook houtverbindingen toegepast, maar daarvoor zijn geen gegevens voorhanden. Eén nagel had een bolle knop (100.1).

⁹⁸ Pirling 1966, graf 43 (Stufe I/II), Taf 10, 17; Schulze-Dörflamm 1990, Gondorf, p. 1/288-290, Taf. 57, 10-18 (moeilijk dateerbaar).

3.4.8 Munten en munthangers

Uit drie graven kwam een munt (één onzeker) tevoorschijn. Drie andere graven bevatten vier munthangers.⁹⁹

Graf 110 bevatte een koperen, barbaarse antoninianus (110.5), die dateert van ná 273. Of de bronzen vondst 132.5 ook een muntje is, is onzeker. Munt 132.3 is een koperen aes IV van Valentinianus of Valens (364-378).

Munthangers, gemaakt van Romeinse munten, komen uit de graven 155 (155.31d, brons, eerste-derde eeuw), 175 (175.171, denarius, verbrand en deels gesmolten, 100-200) en 161 (161.67, brons, Crispus, 317-326). Aan de dode in graf 91 is een valse, koperen, vergulde en doorboorde tremisse (091.45) meegegeven. De munt dateert van rond 600.

Als losse vondst is een munthanger van zilver te vermelden (LV 19). De munt is mogelijk geslagen onder Gordianus (rond 240).

De munten of munthangers zijn op verschillende plaatsen in de graven gevonden. De munt in graf 175 kwam onder de kin tussen de kralen tevoorschijn. Min of meer op dezelfde plaats, op de borst onder de schedel, werd tussen de kralen de munthanger uit graf 91 gevonden. In graf 110 lag de munt op de borst. Aan de rechterzijde van de borst, tussen de kralen, bevond zich de munthanger uit graf 161. In graf 132 werd de munt aangetroffen bij de linkerbovenarm en het mogelijke muntje uit hetzelfde graf bij de linkerheup. Ten slotte lag de munthanger uit graf 155 bij het bovenbeen tussen de kralen.

De munten of munthangers maakten in vier gevallen deel uit van de grafinventaris van een vrouw. In drie ervan hingen zij mogelijk aan een kralensnoer. Dat was wellicht ook het geval bij het vierde graf (graf 155) waar het snoer aan een gordel kan hebben gehangen. Graf 132 was een mannengraf. Het geslacht van de persoon in graf 110 is onbekend.

3.5 Been

3.5.1 Spinklosje

Er zijn drie spinklosjes gevonden, conisch en plat van vorm. Alle hadden een puntcirkelversiering, waaraan in twee gevallen een lijnversiering was toegevoegd (008.3, 024.5, 149.e3).

3.5.2 Armband

Mogelijk twee armbanden, met D-vormige doorsnede. Eén armband is afkomstig uit crematiegraf 140, de andere is een losse vondst, gevonden bij graf 148, eventueel behorend bij graf 140.

3.5.3 Naald

Een fragment van een platte naald met ovaal oog komt uit graf 23 (023.g). De naald had een minimale lengte van 3,05 cm.

3.5.4 Kam

Tijdens de opgraving zijn ten minste vier kammen gevonden.

Twee fragmenten zijn afkomstig van een kam (037.3). De zeven fragmenten uit graf 38 (038.3) zijn afkomstig van twee kammen. De ene kam, waarvan drie fragmenten zijn bewaard, is onversierd. De vier fragmenten van de andere kam behoorden tot een dekblad dat was voorzien van een overlappende puntcirkelversiering. De twee fragmenten van de vierde kam hadden ook een puntcirkelversiering die geplaatst was tussen V-vormige groepen groeven (152.1). Mogelijk bevatte graf 211 ook een kam (211.2).

Bij het zeven van de crematieresten zijn in tien graven ook nog eens resten van kammen gevonden. Zij behoren gedeeltelijk bij de hierboven beschreven graven: graven 37, 38 en 152. De overige fragmenten van kammen zijn aangetroffen in de graven 3, 55, 115, 135, 138, 194 en 224.

⁹⁹ Determinatie door het Koninklijk Penningkabinet te Leiden, later het Geldmuseum te Utrecht.

Daarvan zijn de kammen van de graven 3 en 135 gemaakt van gewei.

3.5.5 Knoop

In graf 38 is een gebroken knoop gevonden (038.4).

3.5.6 Bol

Een bol die werd aangetroffen, is doorboord en heeft een diameter van 2,65 cm (175.53a).

3.5.7 Kralen

Er zijn twee kralen gevonden. Een daarvan (239.27) is cilindrisch van vorm. De ander (13.4) is een fragment doorboord gewei (zeefvondst).

3.5.8 Handvat

Als losse vondst kan een fragment worden vermeld van een mogelijk handvat (lengte 2,31 cm), voorzien van puntcirkelversiering met groeven (LV 12).

3.6 Hout

3.6.1 Schaal

Een schaal met een diameter van 11-13 cm en mogelijk een schuin uitstaande rand is fragmentair bewaard gebleven in graf 127 (127.4b). De bronzen strip over de rand is wellicht een reparatie.

3.6.2 Emmer

Uit het grafveld komen twee houten emmers. De ene, vrijwel complete emmer 178.5 is gemaakt van *Taxus sp.* Aan de buitenzijde van de emmer

is een versierde bronzen band aangebracht.

Emmers met vergelijkbare versiering dateren uit de eerste helft van de zesde eeuw, wat overeen komt met fase 4 (510/525-565).¹⁰⁰

Op de aanwezigheid van een tweede emmer wijzen de al eerder genoemde ijzeren hoepels uit graf 174. De doorsnede ervan bedroeg ca. 19-20 cm.

3.7 Steen

3.7.1 Barnsteen¹⁰¹

Barnstenen kralen zijn uit 23 graven tevoorschijn gekomen. In totaal gaat het om 399 exemplaren. Per graf varieert het aantal van 1 tot 93. Amandelvormige kralen zijn het meest algemeen: 266 stuks (66,7%). Daarna volgen driekantige en tonvormige kralen, respectievelijk 27 en 31 stuks (9,3% en 7,8%). Daarnaast komen bolvormige (23 exemplaren, 5,8%), vierkantige (zestien exemplaren, 4,0%), spoelvormige (twaalf exemplaren, 4,0%), ringvormige (zeven exemplaren, 1,8%), vijfhoekige (twee exemplaren, 0,5%) en kort cilindrische (één exemplaar, 0,3%) kralen voor. Ook zijn twee kralen in de vorm van een plaatje gevonden. De grootste (175.53c) is plat vierkant (3,9 x 3,5 cm). Van twee kralen was slechts wat gruis bewaard. Eén kraal was bevestigd aan een bronzen gevlochten ringetje (249.156a).

3.7.2 Slijpsteen

Uit één graf zijn twee slijpstenen (131.8 en 131.13) afkomstig, waarvan de eerste compleet is.

3.8 Samenvatting van de belangrijkste categorieën vondsten

Een aantal typen vondsten is op grond van gegevens in de literatuur toegeschreven aan een bepaalde fase. Daarover is hierboven bij de verschillende typen vondsten bericht. Op basis van de verschillende dateringen van vondsten binnen een graf is gekomen tot één overkoepelende datering van dat graf. Die datering is opgeno-

¹⁰⁰ Doppelfeld 1964, Abb. 13b (datering eerste helft zesde eeuw); Pirling 1974, graf 1782 (overgang Stufe II/III), Taf. 50, 1; Childéric-Clovis 1982, 87, Fig. D.40 (datering eerste helft zesde eeuw); Glazema & Ypey 1955, pl. 27-28 (grafveld Rhenen). Ook (maar simpeler):

Doppelfeld 1960, Taf. 25, datering eerste helft zesde eeuw; Ament 1970, graf 5 (datering Stufe II, rond 500), 128, Taf. 13.

¹⁰¹ Zie ook Glas en Kralen, paragraaf 3.3.6.

men in de catalogus van het grafveld (hoofdstuk 7) en ook in de tabellen met gedateerde graven (tabellen 5.1 en 5.2).

De verspreiding van sommige typen vondsten in het grafveld wijst op een andere datering dan die uit literatuurgegevens is af te leiden. Op grond van de verspreiding kunnen zij een globale datering krijgen. Voorbeelden zijn op de draaischijf vervaardigde bolle potten, evenals handgevormde buidelvormige en tonvormige potten. Die datering is opgenomen in de catalogus van het grafveld en ook in de lijst met gedateerde graven (zie onder). Voor sommige typen vondsten zijn geen parallellen te vinden en kan dus geen nauwkeurige datering worden gegeven.

3.8.1 Op de draaischijf vervaardigd aardewerk

Bolvormige potten

Op de draaischijf vervaardigde bolle potten worden in de literatuur toegeschreven aan fase 9-10 (670-midden achtste eeuw). In Elst moeten zij echter ouder zijn. Daarvoor zijn twee redenen te geven. In de eerste plaats is het baksel ruwwandig Merovingisch en vertoont het geen relatie met het latere Karolingische aardewerk. Daarnaast is dit type vrijwel onbekend in de nederzetting van Dorestad. Mogelijke parallellen zijn te vinden in Dorestad type W XIVB. Dat wordt gedateerd in de tweede helft van de zevende eeuw.¹⁰² Die datering berust niet uitsluitend op het wel of niet voorkomen van aardewerk in het beddinggebied. Hierbij spelen ook 14C-dateringen en de aanwezigheid van vroege munten in Dorestad een rol. Op goede gronden kan dus worden aangenomen dat de bolle potten, mede vanwege de verspreiding, ten dele iets vroeger in gebruik waren dan in de literatuur is aangegeven, namelijk in fase 7-8 (610/620-670/680) of 7-9 (610/620-710).

Bolvormige potten met de grootste breedte boven het midden van de pot zijn in crematiegraven aangetroffen, en dan vooral in het noordoosten van het grafveld. Dat geldt voor potten met en zonder dekselgeul.

Er is één uitzondering: inhumatiegraf 181 uit fase 4-5 (510/525-580/590), dat in het westelijke cluster ligt.

Bolvormige potten met de grootste breedte in het midden van de pot bevinden zich in crema-

tiegraven in het westelijke cluster (de graven 106 en 109). Daar liggen ook twee crematiegraven met een pot van dit type, waarvan de rand evenwel is voorzien van een dekselgeul (de graven 185 en 198). In het westelijke cluster bevindt zich één inhumatiegraf met een dergelijke randvorm (graf 86). Dit type aardewerk is ook gevonden in twee crematiegraven in het oostelijke cluster (de graven 58 en 147).

De meerderheid van de bolle potten met de grootste breedte in het midden van de pot bevindt zich dus in het westelijke cluster graven: vijf exemplaren, waarvan drie met dekselgeul. Van dat laatste type met dekselgeul bevinden zich er twee in de oostelijke sector.

Het omgekeerde is het geval met de bolle potten waarvan de grootste breedte boven het midden ligt. In het oostelijke cluster graven bevinden zich zes potten van dit type, waarvan drie met dekselgeul. In het westelijke cluster, en dan als enige in een inhumatiegraf, is één pot van dit type gevonden (graf 181).

Samenvattend: bolle potten worden in het grafveld van Elst vroeger gedateerd dan in de literatuur is aangegeven. Binnen dit type lijken op grond van de verspreiding potten met de grootste breedte in het midden van de pot vroeger te zijn dan potten waarvan de grootste breedte boven het midden ligt.

Lampionvormige potten

Lampionvormige potten komen voor in crematiegraven in het oostelijke cluster graven. Elders in het grafveld ontbreken zij. In de literatuur wordt dit type ook gedateerd in fase 8 (640/650-670/680) en 9-10 (670/680-midden achtste eeuw, zie hoofdstuk 3.3.1: lampionvormige potten, verspreiding). Ook voor de datering van dit type kan, zoals dat ook is gedaan bij de bolvormige potten, worden verwezen naar het vrijwel ontbreken van dit type in Dorestad (zie boven). Dat is een reden om de lampionvormige potten toe te schrijven aan dezelfde fase als de bolvormige potten: fase 7-8 (610/620-670/680) of 7-9 (610/620-710).

Een preciezere datering is mogelijk doordat de verspreiding van de lampionvormige potten overeen komt met die van de bolvormige potten waarvan de grootste breedte boven het midden ligt. Daarover is hierboven opgemerkt dat dat laatste type jonger is dan potten met de grootste breedte in het midden van de pot. Ook de verspreiding van de lampionvormige potten

¹⁰² Van Es & Verwers 2009, 149-151.

doet een relatief jonge datering vermoeden, met name fase 9 (670/680-710) of iets ouder. Sommige lampion- of bolvormige potten zijn voorzien van een rand met dekselgeul. Dit randtype komt uitsluitend voor in crematiegraven, vooral in het oostelijke cluster graven (tien keer) en enigszins verspreid in het westelijke cluster (drie keer).

Steilwandige potten

Steilwandige potten dateren uit fase 7-9 (610/620-710). Het (zeer) grote model is gevonden in crematiegraven, vooral in het oostelijke cluster en eenmaal in het westelijke deel van het grafveld. Het middelgrote model komt voor in crematiegraven aan zuidkant van het westelijke en van het oostelijke cluster. Ten slotte bevonden potten van het kleine model zich in twee inhumatiegraven in het westelijke cluster en in twee crematiegraven aan de zuidoostzijde van het grafveld. Opvallend is dat dit type niet is vervaardigd in Badorbaksel. Omdat het Badorbaksel in Dorestad pas verschijnt in het begin van de achtste eeuw,¹⁰³ moet ook voor dit type worden aangenomen dat zij in gebruik waren in fase 7-9 (610/620-710). Een nauwkeuriger datering is op grond van de verspreiding niet te geven.

Dubbelconische potten

Het oudste aardewerk van dit type, type D1 uit fase 2/3 (ca. 450-510/525) en type D2 uit fase 4-5 (510/525-580/590), lag vooral in het westelijke cluster graven en geïsoleerd elders in het grafveld (graf 40). Vrijwel alle potten van dit type kwamen uit inhumatiegraven. Slechts twee exemplaren zijn als urn meegegeven (in de crematiegraven 77 en 95).¹⁰⁴ Crematiegraf 77 is jonger dan inhumatiegraf 87.

Type D3 uit fase 5-6 (565-610/620), eventueel uit fase 7 (610/620-640/650), lag in het westelijke cluster graven, zowel in inhumatie- als in crematiegraven. Eén inhumatiegraf met een pot van dit type, graf 214, is ouder dan crematiegraf 199. Beide graven worden in fase 5-6 of 5-7 (565-640/650) gedateerd. Crematiegraf 90 bevatte ook een dubbelconus, type D3. Dat graf is jonger dan de inhumatiegraven 88 en 89.

Potten van type D4 uit fase 7-8 (610/620-670/680) zijn vooral aangetroffen in inhumaties in het westelijke deel van het grafveld; aan de noordoostkant van het oostelijke deel lagen zij vooral in crematiegraven.

Type D5 uit fase 7-8 (610/620-670/680) komt vooral voor in het westelijke cluster en geïsoleerd meer naar het oosten. Dit type is vrijwel uitsluitend aangetroffen in crematiegraven, in tegenstelling tot de andere typen die in inhumatiegraven domineren.

Sommige graven bevatten alleen losse rand-, wand- of bodemscherven van dubbelconische potten.

Omdat elders deze typen potten na 670 niet meer voorkomen, zullen graven met dit type aardewerk dus ouder zijn dan 670 (tot fase 8, tot 670/680).

Bodems

Aan de vorm en de verspreiding van de bodems is hierboven al aandacht besteed. Daaraan is het volgende toe te voegen. Vlakke bodems komen in het gehele grafveld voor en zijn tijdens het gebruik hier algemeen toegepast. Dat is niet het geval met bijgesneden en bolle bodems. Die laatste is slechts één keer gevonden. Dit soort bodems komt op één uitzondering na uitsluitend voor in het oostelijke cluster graven. Daarmee kunnen we zeggen dat het gebruik van bijgesneden en bolle bodems een relatief jong verschijnsel in dit grafveld is. Samenvattend: een vlakke bodem heeft geen chronologische significantie. Het tegenovergestelde is het geval met een bijgesneden of een bolle bodem.

‘Seelenloch’ (afb. 3.13)

Twaalf potten vertoonden een gat, een zo genoemd ‘Seelenloch’. Met uitzondering van de pot in graf 238 gaat het in alle gevallen om urnen. Bij de meeste was het gat zichtbaar juist onder de grootste breedte van de pot (de graven 1, 18, 33, 36, 37, 38 en 49). Soms bevond het zich in de bodem (de graven 15, 47 en 238), boven de bodem (graf 23) of halverwege de pot (graf 31). In bijna alle gevallen gaat om draaischijfaardewerk. Alleen graf 23 is een uitzondering: hier gaat het om handgemaakt aardewerk. Het aardewerk met een gat dateert uit fase 7-9. Alleen het inhumatiegraf 238 is iets vroeger: fase 4b-5. Dat graf ligt ook afgezonderd van de overige crematiegraven met urnen met een gat. Die graven liggen alle aan de oostzijde van het grafveld.

Het begrip ‘Seelenloch’ gaat uit van het idee dat het gat in de pot is gemaakt om de ziel of de geest van de overledene de mogelijkheid te geven naar buiten te gaan.

¹⁰³ Van Es & Verwers 2009, 151.

¹⁰⁴ De crematiegraven 70 en 76 bevatten ieder een dubbelconus. In het opgravingsverslag is bij graf 70 vermeld dat de dubbelconus als bijzetting is meegegeven. In graf 76 zijn scherven en crematieresten verspreid door de hele vulling aangetroffen. Onduidelijk is of we hier met een urn of een bijgift te maken hebben.

Afb. 3.13 Verspreiding van urnen met Seelenloch. Schaal 1:300

3.8.2 Handgevormd aardewerk

Vroege, handgevormde napjes kwamen uit twee kindergraven (205 en 217, fase 1-3, 400-510/525) in het noordwesten van het westelijke cluster graven. Een handgemaakte dubbelconus (fase 1-3, 400-510/525, graf 178) en een Buckelurne (fase 4, 510/525-565, graf 179) zijn gevonden in naast elkaar gelegen inhumatiegraven in het noorden van het westelijke cluster.

Het Angelsaksische materiaal komt uit inhumatiegraven: twee in het noorden van het westelijke cluster en twee uit naast elkaar gelegen graven aan de zuidoostkant van hetzelfde cluster. Buidelvormige potten zijn aangetroffen in crematiegraven in het oostelijke deel van het grafveld. Eén graf (231) bevond zich meer noordwestelijk van dit groepje. Dit type ontbreekt in het westelijke cluster. Uit het grafveld komen twee kogelpotten uit fase 10 (710-midden achtste eeuw). Zij zijn gevonden in crematiegraven (29 en 143) in het zuiden van het oostelijke cluster. Bij de handgevormde buidelvormige en tonvormige potten zien we hetzelfde probleem als bij de op de draaischijf vervaardigde bolle potten.¹⁰⁵ In de literatuur worden ze gedateerd in fase 5-8 (565-670/680). In Elst behoren zij op basis van de verspreiding tot de tweede helft van die periode, fase 7-8 (610/620-670/680).

3.8.3 Glas

Schalen en spinklossen

Schaaltjes zijn gevonden in drie noord-zuid gerichte inhumatiegraven in het westelijke cluster. Uit drie andere inhumatiegraven daar kwamen ook drie glazen spinklossen tevoorschijn (fase 2-5, ca. 450-580/590). In twee naast elkaar gelegen inhumatiegraven (112 en 118) in het zuidoosten van het westelijke cluster zijn zowel een stortbeker als een spinklos van glas gevonden. In het oosten van het grafveld ontbreekt glas. Dat hangt ongetwijfeld samen met het feit dat hier vooral crematiegraven liggen.

Kralen

Kralen van opaak glas zijn het meest algemeen, gevolgd door die van barnsteen en transparant glas. Het aantal kralen per graf varieert sterk,

van één tot 206 exemplaren.

In het algemeen tekenen zich tussen kralensnoeren uit enkele graven verschillen af. Deze verschillen, die betrekking hebben op het soort materiaal, vorm en kleur van de kralen, lijken evenwel geen chronologische betekenis te hebben. Omdat kralen uitsluitend zijn gevonden in inhumatiegraven, is het verspreidingsbeeld van de kralen overeenkomstig. Opvallend is dat de grotere kralensnoeren (met meer dan 33 kralen) niet in het oostelijke deel van het grafveld voorkomen. Daar liggen drie graven waaruit slechts drie tot zeven kralen komen.

3.8.4 Metaal

Zilver

Zilveren schijffibulae komen uit inhumatiegraven die aan de oostzijde van het westelijke cluster gelegen zijn, en uit inhumatiegraven in het middendeel van het grafveld. Zij ontbreken in het oostelijke cluster graven. Datering: fase 4-5 (510/525-580/590).

Brons

Bronzen beugelfibulae zijn gevonden in inhumatiegraven in het westelijke cluster graven en in het midden deel van het grafveld. In het oostelijke cluster komt dit type niet voor. Bronzen beugelfibulae komen vrijwel uitsluitend voor in fase 3-5 (460/480-580/590). Graf 159 is een uitzondering: dat dateert uit fase 5-6 (565-610/620). Bronzen beugelfibulae komen alleen voor in inhumatiegraven.

Dat een aantal categorieën grafvondsten, zoals glas en metaal, alleen in het westelijke en niet in het oostelijke cluster graven voorkomt, hangt mogelijk samen met het grafgebruik. In het tweede deel van de gebruikperiode van het grafveld, toen de crematierite de overhand kreeg, raakte het meegeven van dit soort objecten in onbruik, tenzij er sprake was van speciale selectie van delen van de brandstapel.

¹⁰⁵ Buidelvormige potten uit de crematiegraven 3, 11, 23 en 231; tonvormige pot uit crematiegraf 28.

4 Fysisch-antropologisch onderzoek

Saddha (A.G.F.M.) Cuijpers¹⁰⁶

4.1 Inleiding

In opdracht van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is in maart-april 2010 waardestellend onderzoek gedaan naar de crematie- en inhumatieresten van het grafveld Elst-'t Woud. Doel van dat onderzoek was vast te stellen in welke mate deze graven geschikt zijn om door middel van fysisch-antropologisch onderzoek informatie te verkrijgen over leeftijd, geslacht en ziektes. Ook is gekeken of een antwoord mogelijk is op archeologische vragen ten aanzien van de demografie, samenstelling en leeftijdsverwachting van de populatie(s), en het grafritueel, zoals het aantal individuen per graf en dierlijke botmateriaal in graven.

De crematieresten en inhumaties zijn apart gewaardeerd, omdat er verschillende mechanismen (waaronder verbranding en/of degradatie) op in hebben gewerkt.

Op basis van de resultaten van het waardestellend onderzoek is besloten het grafveld fysisch-antropologisch te onderzoeken. De verwachting was dat de inhumatiegraven niet veel informatie over het geslacht zouden kunnen geven, maar wel informatie over de leeftijdsverdeling. Zo kon informatie worden verkregen over de samenstelling van de bevolking en de levensverwachting. Om meer inzicht te krijgen in het grafritueel was het bovendien interessant de leeftijden binnen de inhumatiegraven af te zetten tegen die in crematiegraven uit dezelfde periode. De grote groep crematiegraven bevatte informatie over de leeftijd, de gezondheidstoestand en ook het geslacht, zij het dat dit laatste werd beperkt door de verbranding en mogelijk onvolledige wijze van verzamelen van de crematieresten op de brandstapel. Bovendien kan informatie over het grafritueel verkregen worden aan de hand van dierlijke of andere verbrande bijgiften.

4.2 Materiaal en methode

Doel van het fysisch-antropologisch onderzoek was de leeftijd, het geslacht en het aantal individuen per graf vast te stellen. Bij de aanwezigheid van resten van meer dan één individu is gekeken of het ging om een intentioneel meervoudige

begraving (zie 4.4.7). Bijgiften, zoals dierlijk bot, zijn apart gehouden en per graf genoteerd.

4.2.1 Inhumatieresten

Zoals al vastgesteld in het waardestellend onderzoek zijn de inhumatieresten incompleet en gedegradieerd. Er zijn in totaal 61 graven uit verschillende periodes (B-J, tabel 4.1) bekeken en bestudeerd. Hiervan konden 59 graven worden onderzocht. Twee vondstzakjes (van de graven 125 en 235) waren leeg. Per grafnummer zijn de aanwezige skeletcategorieën genoteerd. Bij vondsten waarvan de delen van het skelet apart verzameld en genummerd waren, is gekeken of het fysisch-antropologisch onderzoek de ligging van het skelet, zoals bepaald tijdens de opgraving, kon bevestigen.

Leeftijdsbepaling

Bij een leeftijdsbepaling wordt in feite de biologische leeftijd van het skelet bepaald aan de hand van een aantal fysieke kenmerken: ontwikkeling van het skelet bij niet-volwassenen en degeneratieve veranderingen bij volwassenen. De biologische leeftijd van het skelet kan afwijken van de chronologische leeftijd van het individu. Dit kan het gevolg zijn van verschillen tussen populaties en het feit dat de ontwikkeling van het skelet en gebit afhankelijk is van bijvoorbeeld voedsel, klimaat, geslacht en sociale factoren.

Bij niet-volwassenen is de leeftijd bepaald aan

Tabel 4.1 Periodes en hun datering in grafveld Elst-'t Woud

Periode	Fase	Datering
A	1-3	400-510/525
B	3-4a	460/480-540/550
C	4	510/525-565
D	4b-5	540-580/590
E	5-6	565-610/620
F	6-7	580/590-640/650
G	7-9	610-710
H	8-9	640-710
I	9-10	670/680-midden achtste eeuw
J	10	710-midden achtste eeuw

¹⁰⁶ Instituut voor Geo- en Bioarcheologie, Vrije Universiteit, Amsterdam.

de hand van de ontwikkeling van het gebit, de lengte van de ledematen, de ossificatie van de wervelkolom, het bekken en de schedel, en de sluiting van de gewrichtsuitenden.¹⁰⁷ Het ontbreken van de derde molaar (verstandskies) is buiten beschouwing gelaten, omdat deze congenitaal regelmatig niet aanwezig is. Bij volwassenen is de leeftijd bepaald aan de hand van de complexe methode. Hierbij zijn vier leeftijdsindicatoren gescoord: degeneratieve veranderingen van het schaambeenoppervlak, mate van porositeit in de proximale gewrichtsuitenden van het dijbeen en het opperarmbeen, en de mate van vergroeiing van de schedelnaden.¹⁰⁸ Ook kon bij volwassenen het slijtagepatroon van de kiezen worden gebruikt als leeftijdsindicator,¹⁰⁹ hoewel daarbij rekening moest worden gehouden met voedselpatronen.

Aanvullend op de morfologische leeftijdsbepaling kon ook kwalitatief histologisch onderzoek worden verricht aan het *femur*.¹¹⁰ Hierbij is de mate van secundaire *remodeling* vergeleken met een referentieserie van individuen met bekende leeftijd. De methode is toegepast bij volwassen individuen om een beter gedefinieerde leeftijdsklasse te verkrijgen en bij graven zonder informatie over de leeftijd.

Geslachtsbepaling

Het geslacht is alleen bepaald bij laatjuvenile en volwassen individuen. Voor deze bepaling is gebruikgemaakt van morfologische kenmerken van het bekken en de schedel, die verschillen tussen de geslachten vertonen.¹¹¹ Er zijn tien morfologische kenmerken van het bekken gescoord en vijftien morfologische kenmerken van de schedel. Dat gebeurde op een schaal van -2 (zeer vrouwelijk) tot +2 (zeer mannelijk). Kenmerken van het bekken verdienden de voorkeur, daar dit skeletonderdeel meer onderscheidingswaarde heeft tussen de seksen: 90-95% ten opzichte van 80-90%.

Aanvullend konden metingen worden uitgevoerd aan de *pars petrosa ossis temporalis* (rotsbeen).¹¹² Hierbij konden zowel losse metingen als discriminantfuncties een geslachtsbepaling opleveren.

Bepaling lichaamslengte

De lichaamslengte is berekend aan de hand van metingen aan de pijpbeenderen. Deze zijn ingevoerd in regressieformules, die zijn opgesteld op basis van moderne populaties.¹¹³

Pathologische veranderingen

Eventuele veranderingen van het bot door ziekte en ongeval zijn genoteerd. Ook de gezondheidsstatus van het gebit is vermeld.

4.2.2 Crematieresten

De crematieresten zijn over het algemeen beter bewaard gebleven dan de inhumatieresten. Er zijn in totaal 214 vondstnummers met verbrande botresten onderzocht. In overleg met de andere auteurs van dit rapport zijn alle zakken met onduidelijke graf- en vondstnummers buiten beschouwing gelaten.

De crematieresten zijn in twee groepen verdeeld:

1. Verbrande botresten in inhumatiegraven.

In 34 inhumatiegraven zijn ook verbrande botresten aangetroffen. In totaal zijn 31 van deze graven onderzocht. De andere hebben geen botmateriaal opgeleverd. Onverbrand skeletmateriaal is in 21 van deze graven aanwezig. Bij deze vondsten is de vraag of het bij de crematieresten gaat om een verstoord graf of om 'ruis'.

2. Crematiegraven.

De in totaal 80 crematiegraven die zijn onderzocht, zijn afkomstig uit verschillende periodes (D-J, tabel 4.1). Ze worden in drie groepen behandeld:

- graven uit één periode;
- graven uit meer dan één periode;
- ongedateerde graven.

De verbrande botresten uit inhumatiegraven worden apart behandeld.

Alle crematievondsten zijn gezeefd over zeven van respectievelijk 3 en 10 mm.¹¹⁴ De 3 mm-fractie is vluchtig doorgenomen. Het gewicht is niet opgenomen in het totaalgewicht. Uit de 3-10 mm-fractie zijn de aanwezige steentjes verwijderd en ook is gekeken naar de aanwezigheid van tandfragmenten en bijgiften. Het gewicht van de 3-10 mm-fractie maakt wel deel uit van het totaalgewicht. De botfragmenten uit de > 10 mm-fractie zijn over de skeletcategorieën neurocranium, viscerocranium, axiaal, diafysen en epifysen verdeeld. Per skeletcategorie zijn het gewicht, de kleur, de verbrandingsgraad en de fragmentatiegrootte bepaald.¹¹⁵ Het gewicht van de > 10 mm-fractie is ook opgenomen in het totaalgewicht van de crematie. In overleg met

¹⁰⁷ Scheuer & Black 2004; WEA 1980.

¹⁰⁸ WEA 1980.

¹⁰⁹ Brothwell 1981.

¹¹⁰ Hummel & Schutkowski 1993; Cuijpers 1993.

¹¹¹ WEA 1980.

¹¹² Schutkowski 1983.

¹¹³ Trotter & Gleser 1952.

¹¹⁴ Maat 1995.

¹¹⁵ Wahl 1982.

de archeologen is in de loop van het onderzoek vanwege tijdgebrek besloten bij de ongedateerde graven niet meer de steentjes uit de 3-10 mm-fractie te halen. Wel is deze fractie zorgvuldig onderzocht op de aanwezigheid van tandjes, dierlijk bot en bijgiften. Het totaalgewicht van deze crematies is dus alleen het gewicht van de botresten groter dan 10 mm. Hieruit kunnen geen conclusies worden getrokken ten aanzien van de volledigheid van de crematie, maar omdat deze crematiegraven waren verstoord, leverde dat niet minder informatie op. Zo kon het onderzoek worden afgerond met behoud van de belangrijkste informatie, namelijk leeftijd, geslacht en minimum aantal individuen (m.a.i.).

De leeftijds- en geslachtsbepaling zijn, net als bij de inhumatieresten, verricht volgens de methoden van de Workshop European Anthropologists (WEA)¹¹⁶ met inachtneming van de krimp en vervorming die door de verbranding kan hebben plaatsgevonden.¹¹⁷ De leeftijd van een aantal vondsten is gedetermineerd aan de hand van een morfologische rij van die individuen waarbij de leeftijd duidelijk was. Zo vormden bijvoorbeeld de botten van kinderen die waren gedetermineerd aan de hand van tandfragmenten, en waarvan ook schedel- en diafysefragmenten beschikbaar waren, een referentie voor de botten van kinderen waarvan de leeftijd onduidelijk was, of waarvan zelfs niet zeker was of het wel botten van kinderen waren.

Aanvullend is histologisch leeftijds onderzoek uitgevoerd bij een aantal laatjuvenile en volwassen individuen. Voor de geslachtsbepaling zijn tevens metingen verricht aan de pars petrosa, indien aanwezig. Bepaling van de lichaamslengte is bij crematieresten niet mogelijk vanwege de fragmentering. Eventuele pathologische veranderingen aan het bot zijn genoteerd. De aanwezigheid van bijgiften, bijvoorbeeld dierlijk bot, of indicaties van bijgiften, zoals groenverkleuringen, zijn ook genoteerd.

De verbrande botresten uit de inhumatiegraven zijn op dezelfde manier uitgewerkt als die uit de crematiegraven, waarbij speciale aandacht is uitgegaan naar de plaats van de resten in het inhumatiegraf. Er is namelijk gekeken of botfragmenten bij elkaar kunnen horen. Als dat inderdaad zo is, sluit dat niet uit dat het kan gaan om twee verstoorde graven. Ook sluit het 'ruis' niet uit. Maar het is wel een indicatie.

4.3 Resultaten

4.3.1 Inhumatieresten

Er zijn in totaal 59 graven met skeletmateriaal aanwezig (tabel 4.2 en 4.3). In graf 237 bevindt zich minder dan 1 g aan botresten. Hierbij kan niet worden vastgesteld of het om mens of dier gaat. Aanvullend histologisch onderzoek ter bepaling van mens/dier is bij deze vondst ook niet mogelijk.¹¹⁸

Het gaat bij vrijwel alle 58 menselijke skeletgraven (graf 237 niet meegerekend) om botfragmenten en incomplete skeletonderdelen. Onderdelen van de wervelkolom komen weinig voor, terwijl gebitsfragmenten vaak voorkomen. De gebitsfragmenten bestaan echter meestal alleen uit kronen. De wortels zijn door degradatieprocessen verdwenen.

Het minimumaantal individuen in de 58 onderzochte inhumatiegraven bedraagt 59. Graf 243 is een dubbelgraf. Daarin zijn namelijk de resten van een jong kind én gebitselementen van een volwassene aangetroffen.

Vanwege het fragmentaire karakter van de skeletresten kunnen de meeste methoden ter bepaling van de leeftijd niet worden gehanteerd. Dit leidt tot ruime leeftijdsklassen of zelfs tot de onmogelijkheid de leeftijd vast te stellen. Indien mogelijk, is er een skeletleeftijd en/of gebitsleeftijd genoteerd. De skeletleeftijd is bepaald aan de hand van de 'grootte' van de botten. Ook de sluiting van de schedelnaden gaf informatie over de skeletleeftijd.¹¹⁹ De gebitsleeftijd is bepaald aan de hand van de gebitsontwikkeling, de aanwezigheid van het blijvend dan wel het wisselgebit, en slijtage van de kiezen.¹²⁰ Bij het gebit is vaak alleen een kroon aanwezig, zodat niet kon worden bepaald of elementen van het blijvend gebit nog in ontwikkeling waren (wat wijst op een kind) of dat ze al een volledig gesloten wortelpunt hadden (wat wijst op een ouder individu). Ook was het gebit niet volledig aanwezig. Bij twee vondstnummers is ook een histologische leeftijd bepaald aan de hand van het stadium van remodeling in het femur.

Bij 26 van de 59 individuen is informatie over de leeftijd verkregen (tabel 4.3).

¹¹⁶ WEA 1980.

¹¹⁷ Wahl 1982.

¹¹⁸ Cuijpers 2009.

¹¹⁹ WEA 1980.

¹²⁰ WEA 1980; Brothwell 1980. Second opinion: prof. Dr. C. Le Poole (Professor Pathology, Microbiology en Immunology bij Loyola University Chicago).

Tabel 4.2 Aanwezige skeletcategorieën in de inhumatieresten, met datering

Graf	Periode	Skeletcategorieën
48	-	schedel, gebit, diafysen
56	-	schedel, gebit
57	-	schedel, gebit
59	H	schedel, gebit
60	-	schedel, axiaal, diafysen
61	-	schedel
62	-	schedel, axiaal, diafysen
82	F-H	n.t.d.
83	-	schedel
84	-	schedel
85	C	schedel, diafysen
86	G	schedel, gebit
87	D	n.t.d.
88	E?	schedel
91	D	gebit
92	-	axiaal, diafysen
96	D	schedel, diafysen
110	-	gebit, diafysen
118	D	schedel
127	E	gebit
128	G	gebit
133	< D	axiaal
146	G	schedel, diafysen
155	C	gebit
160	C-F	diafysen
161	C-F	gebit
162	D	schedel
163	B	diafysen
164	-	schedel
165	-	schedel, diafysen

Tabel 4.2 Aanwezige skeletcategorieën in de inhumatieresten, met datering (vervolg)

Graf	Periode	Skeletcategorieën
166	H	gebit
171	G	gebit
173	F	schedel, gebit
174	C	schedel, gebit
175	D	gebit
177	-	schedel, diafysen
178	C	schedel, gebit, diafysen
179	C	gebit
181	D	schedel, gebit, axiaal
192	-	schedel, axiaal, diafysen
208	F	schedel, gebit
210	-	schedel, gebit, diafysen
211	D	schedel, axiaal
213	-	schedel
214	F	schedel, gebit
215	F	gebit
216	E	schedel
237	-	n.t.d.
238	D	schedel, gebit
240	D	schedel, gebit, axiaal, diafysen
241	D	schedel
242	> G	gebit
243	-	schedel, gebit
244	I	schedel, gebit
246	-	schedel
247	-	schedel, gebit
248	J	diafysen
249	C	schedel, gebit
250	C	gebit

n.t.d.: niet te determineren

Skeletleeftijd

Het merendeel van deze graven bevat de resten van juveniele en volwassen individuen (13 jaar en ouder). In de graven 91, 214, 247 en het dubbelgraf 243 zijn echter resten van individuen onder de 13 jaar aangetroffen. Ook in graf 155 gaat het mogelijk om een individu jonger dan 13 jaar.

Gebitsleeftijd

Aan de hand van de gebitsfragmenten leveren

zeventien graven informatie op over de leeftijd. Drie individuen kunnen als volwassen (20 jaar en ouder) bepaald worden: de graven 110, 210 en 243. De skeletleeftijden van de graven 48, 57, 62 en 240 wijzen ook op de aanwezigheid van een volwassen individu. Sluiting van de schedelnaden levert bij twee van deze graven, 62 en 240, een mogelijke leeftijd van tussen de 30 en 60 jaar op. Histologisch onderzoek levert een achtste duidelijk volwassen individu op in

Tabel 4.3 Resultaten van het fysisch-anthropologisch onderzoek van de inhumatieresten per periode

Periode	Graf	M.a.i.	Skeletleeftijd	Gebitsleeftijd	Geslacht
B	163	1	> 12 jaar	n.t.d.	n.t.d.
C	85	1	> 12 jaar	n.t.d.	n.t.d.
C	155	1	n.t.d.	2-25 jaar (eerder < 12 jaar)	n.t.d.
C	174	1	n.t.d.	15-25 jaar	n.t.d.
C	178	1	n.t.d.	15-25 jaar	n.t.d.
C	179	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
C	249	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
C	250	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
< D	133	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
D	87	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
D	91	1	n.t.d.	5-9 jaar	n.t.d.
D	96	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
D	118	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
D	162	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
D	175	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
D	181	1	> 12 jaar	15-25 jaar	n.t.d.
D	211	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
D	238	1	> 12 jaar?	17-35 jaar	n.t.d.
D	240	1	30-60 jaar	n.t.d.	n.t.d.
D	241	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
E	127	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
E	216	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
E?	88	1	> 12 jaar	n.t.d.	n.t.d.
F	173	1	> 16 jaar	n.t.d.	n.t.d.
F	208	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
F	214	1	13-19 jaar?	4-11 jaar	n.t.d.
F	215	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
C-F	160	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
C-F	161	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
G	86	1	n.t.d.	> 17 jaar	n.t.d.
G	128	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
G	146	1	> 16 jaar	n.t.d.	M?
G	171	1	n.t.d.	2-25 jaar	n.t.d.
H	59	1	> 16 jaar	13-25 jaar	n.t.d.
H	166	1	n.t.d.	7-25 jaar	n.t.d.
F-H	82	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
I	244	1	> 12 jaar?	n.t.d.	n.t.d.
J	248	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
> G	242	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
-	48	1	> 19 jaar	n.t.d.	M

Tabel 4.3 Resultaten van het fysisch-anthropologisch onderzoek van de inhumatieresten per periode (vervolg)

Periode	Graf	M.a.i.	Skeletleeftijd	Gebitsleeftijd	Geslacht
-	56	1	n.t.d.	15-17 jaar	n.t.d.
-	57	1	> 19 jaar	17-35 jaar	M
-	60	1	> 16 jaar	n.t.d.	M
-	61	1	> 16 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	62	1	30-60 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	83	1	> 12 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	84	1	> 16 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	92	1	> 12 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	110	1	34-47 jaar	25-35 jaar	n.t.d.
-	164	1	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
-	165	1	> 16 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	177	1	> 16 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	192	1	40-47 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	210	1	> 12 jaar	25-35 jaar	n.t.d.
-	213	1	> 16 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	237	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
-	243	2	n.t.d.; 0-3 jaar	25-35; n.t.d.	n.t.d.; n.t.d.
-	246	1	> 6 jaar	n.t.d.	n.t.d.
-	247	1	n.t.d.	1-6 jaar	n.t.d.

M.a.i.: minimaal aantal individuen

n.t.d.: niet te determineren

M: man

graf 192, namelijk een volwassene tussen de 40 en 47 jaar. Ook bevestigt het histologisch onderzoek de aanwezigheid van een volwassen individu in graf 110. De leeftijd kan hierbij duidelijker worden bepaald, namelijk tussen de 34 en 47 jaar.

Geslacht¹²¹

Er is weinig informatie over het geslacht beschikbaar door het fragmentaire karakter en de afwezigheid van kenmerken van het bekken. De geslachtsbepaling dient te worden gezien als een indicatie. In slechts vier gevallen kon informatie over het geslacht worden verkregen aan de hand van enkele schedelkenmerken. In de graven 48 en 60 wijzen meerdere kenmerken van de schedel op een man. Dit wordt in beide gevallen bevestigd door een discriminantanalyse aan de pars petrosa. Ook scoren kenmerken van de schedel mannelijk bij het individu in graf 57.

In graf 146 gaat het vanwege dikke schedelfragmenten en één mannelijk scorend geslachtskenmerk van de schedel mogelijk eveneens om het skelet van een man.

Door het fragmentaire karakter van de diafysen konden bij geen van de skeletresten metingen worden gedaan ter bepaling van de lichaamslengte.

Bij geen van de individuen zijn aanwijzingen voor botafwijkingen gevonden. In graf 48 is er sprake van *ante mortem* verlies van gebitssegmenten in de onderkaak. De premolaren waren links en rechts *ante mortem* al uitgevallen. Ook twee molaren, één links en één rechts, plus twee snijtanden rechtsonder waren afwezig voor de dood. De hoektanden waren nog wel aanwezig. De kroon van één kies vertoont bovendien cariës.

¹²¹ Van de botresten uit graf 243 kon het geslacht niet worden vastgesteld. De bijligten (kralen) wijzen op de aanwezigheid van een vrouw.

4.3.2 Crematieresten

Er zijn in totaal 181 graven met verbrand bot onderzocht. De graven, met uitzondering van de aparte categorie verbrande botresten in inhumatiegraven, zullen per periode worden behandeld. De demografische gegevens van alle graven (inhumatie- en crematiegraven) zullen per periode in de discussie worden behandeld.

Verbrande botresten in inhumatiegraven

Alle 31 graven zijn fysisch-antropologisch onderzocht om een indruk te krijgen van de verbrandings- en fragmentatiegraad, de leeftijd en indien mogelijk het geslacht (tabel 4.4). Ook is de aanwezigheid van bijgiften genoteerd.

De verbrandingsgraad is over het algemeen IV-V, wat een verbrandingstemperatuur van 650-800 °C inhoudt. Dit geldt ook voor het dierlijk botmateriaal. De uitzondering vormt graf 92. Hier vertonen de skeletcategorieën, inclusief het dierlijk bot, een variabele verbrandingsgraad tussen II en V. Dit betekent een temperatuur tussen 300 en 800 °C.

In één graf (129) is alleen dierlijk bot aangetroffen. Het minimumaantal menselijke individuen uit de overige 30 graven bedraagt 35. Er zijn drie graven met minimaal de botresten van twee individuen: 192, 193 en 208. In graf 92 zijn aanwijzingen voor de aanwezigheid van drie individuen. In al deze graven is een jong kind tussen de 0 en 6 jaar aangetroffen in combinatie met een juveniel-volwassen individu.

De leeftijden in deze groep variëren tussen de 0-3 jaar en > 19 jaar. Het jongste individu is dat in graf 180. Hierbij gaat het naar alle waarschijnlijkheid om de resten van een kind jonger dan 3 jaar. Er is weinig informatie over het geslacht aanwezig. In graf 208 gaat het mogelijk om een man. Naast menselijk bot is in vijftien inhumatiegraven dierlijk bot aangetroffen, waarvan één met kamfragmenten (graf 155). Het gaat om botresten van zoogdieren, voornamelijk *large- of medium-sized mammal*. In een aantal gevallen kan de diersoort worden gedetermineerd. In de graven 92, 129, 130, 193, 204, 208 en 211 gaat het om de resten van varken.

Vaak gaat het bij de dierlijke botresten om diafysefragmenten, maar er zijn ook andere fragmenten gevonden: een wervelfragment in graf 193,

een ribfragment in graf 127, en een bekkenfragment en een ribfragment in graf 208.

Er zijn bij het uitzeven van de crematieresten ook bijgiften aangetroffen. In graf 135 zijn kamfragmenten van edelhertgewei aanwezig. Groenverkleuring op een schedelfragment uit graf 192 wijst op de aanwezigheid van een bronzen bijgift.

Crematiegraven

Er zijn in totaal 150 vondstnummers uit 148 graven onderzocht. De graven zullen per periode worden beschreven.

Periode D

Uit periode D zijn twee crematiegraven onderzocht: graf 70 en 95. De verbrandingsgraad is IV-V, wat een verbrandingstemperatuur van 650-800 °C inhoudt (tabel 4.5). In graf 95 is maar 5,5 g aan botresten bewaard gebleven. Het gaat hierbij om menselijk bot; meer informatie ontbreekt. Bij graf 70 zijn alle skeletcategorieën aanwezig. Tevens is in dit crematiegraf dierlijk bot aangetroffen: medium-sized mammal en mammal. Het individu was tussen de 13 en 19 jaar oud, een juveniel. Het geslacht kan niet worden bepaald. Er zijn geen pathologieën aangetroffen.

Periode F

Er zijn vijf graven uit periode F onderzocht (tabel 4.5). De botresten zijn, met uitzondering van graf 13 goed verbrand, stadium IV-V. In de graven 90 en 199 zijn geen epifysaire botresten (gewrichtsuitenden van de lange beenderen) aangetroffen. De andere drie crematies bevatten wel alle skeletcategorieën.

Het totaalaantal individuen bedraagt zes; graf 114 bevatte de resten van twee jonge kinderen. Ook in graf 199 is een jong kind aangetroffen. Graf 140 bevat de resten van een juveniel (13-19 jaar). Alleen in graf 13 is een volwassen individu (> 19 jaar) aangetroffen. Het geslacht kon niet worden bepaald.

Bij drie graven (13, 140 en 199) zijn dierlijke botresten aangetroffen (tabel 4.6). Naast botfragmenten van mammals is in graf 199 een verbrande viswervel aangetroffen. Andere bijgiften zijn een hanger van gewei, bewerkt bot en kraaltjes.

Periode G

Er zijn 75 vondstnummers uit 73 graven onderzocht (tabel 4.7). Uit twee graven (58 en 190) zijn

Tabel 4.4 Resultaten van het fysisch-antropologisch onderzoek van verbrande botresten in inhumatiegraven

Graf	M.a.i.	Leeftijd	Geslacht	Uitgezeefd dierlijk botmateriaal en bijgiften
46	1	> 12 jaar	n.t.d.	medium-sized mammal
60	1	n.t.d.	n.t.d.	-
81	1	n.t.d.	n.t.d.	-
85	1	> 12 jaar	n.t.d.	-
86	1	n.t.d.	n.t.d.	medium-sized mammal
88	1	0-6 jaar	n.t.d.	large mammal
91	1	n.t.d.	n.t.d.	mammal
92	3	0-6 jaar; > 12 jaar	n.t.d.	large mammal en varken
96	1	n.t.d.	n.t.d.	-
110	1	> 12 jaar	n.t.d.	-
118	1	n.t.d.	n.t.d.	-
127	1	> 16 jaar	n.t.d.	mammal
128	1	n.t.d.	n.t.d.	mammal
129	-	-	-	dierlijk, varken
130	1	n.t.d.	n.t.d.	varken
131	1	n.t.d.	n.t.d.	-
135	1	> 12 jaar	n.t.d.	-
155	1	n.t.d.	n.t.d.	kamfragmenten
160	1	n.t.d.	n.t.d.	-
165	1	> 19 jaar	n.t.d.	-
179	1	0-12 jaar	n.t.d.	-
180	1	0-3 jaar	n.t.d.	-
192	2	0-6 jaar; > 12 jaar	n.t.d.	-
193	2	0-6 jaar; > 12 jaar	n.t.d.	varken, groenverkleuring
204	1	n.t.d.	n.t.d.	large mammal en varken
208	2	0-6 jaar; > 16 jaar	n.t.d.; M?	mammal en varken
211	1	> 19 jaar	n.t.d.	large mammal en varken
215	1	13-19	n.t.d.	large, medium-sized mammal en mammal
234	1	n.t.d.	n.t.d.	-
249	1	n.t.d.	n.t.d.	-
250	1	n.t.d.	n.t.d.	-

M.a.i.: minimum aantal individuen

n.t.d.: niet te determineren

M: man

medium-sized mammal: hond-schaapgrootte

large mammal: rundgrootte

Tabel 4.5 Resultaten van het fysisch-antropologisch onderzoek van de crematieresten uit de crematiegraven van periodes D en F

Graf	Gewicht (g)	Verbrandingsgraad	Skeletcategorieën	M.a.i.	Leeftijd	Geslacht
<i>Periode D</i>						
70	92	IV-V	alle	1	13-19 jaar	n.t.d.
95	5,5	IV-V	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.	n.t.d.
<i>Periode F</i>						
13	682,5	II-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
90	14,5	IV-V	schedel, axiaal, diafysen	1	n.t.d.	n.t.d.
114	144	IV-V	alle	2	6-12 maanden; 1-4 jaar	n.t.d.; n.t.d.
140	477	IV-V	alle	1	13-19 jaar	n.t.d.
199	52	IV-V	schedel, axiaal, diafysen	1	6-12 maanden	n.t.d.

n.t.d.: niet te determineren

II-V: 300-800 °C

IV-V: 650-800 °C

de grondmonsters van buiten en in de urn aangetroffen botresten apart onderzocht om vast te stellen of het hier om hetzelfde individu ging.¹²²

De crematieresten zijn over het algemeen goed verbrand: stadium IV-V, wat een verbrandings-temperatuur van 650-800 °C inhoudt. In 26 vondsten komen echter ook botfragmenten voor die op een lagere temperatuur zijn verbrand. Vaak zijn fragmenten uit alle delen van het skelet aangetroffen, in de graven 15, 22, 147 en 220 echter alleen fragmenten van de schedel. Alle crematieresten bevatten menselijk bot. Er zijn botresten van minimaal 92, mogelijk zelfs 95 individuen gevonden. In veertien graven zijn resten van twee individuen aangetroffen en in drie graven zelfs drie individuen, waarvan één onzeker. De leeftijd van de individuen varieert tussen 0 ± 2 maanden en 54-60 jaar. Aanvullend histologisch onderzoek leverde extra informatie op voor de leeftijd van acht individuen. Morfologisch onderzoek van botresten uit graf 231 leverde de leeftijdscategorie laatjuveniel- volwassen (> 16 jaar) op. Aanvullend histologisch onderzoek gaf aan dat het individu tussen de 27 en 40 jaar was. Het geslacht kon niet worden bepaald. In zes graven kan het geslacht van de dode wel met een zekere waarschijnlijkheid worden be-

Tabel 4.6 Uitgezeefd botmateriaal en bijgiften van crematiegraven uit periode D en F

Graf	Uitgezeefd botmateriaal en bijgiften
<i>Periode D</i>	
70	medium-sized mammal; mammal
<i>Periode F</i>	
13	medium-sized mammal (rib, diafysen); hanger van gewei; bewerkt bot, mogelijk het oog van een platte naald
114	kraaltje
140	mammal (diafyse); kraaltjes
199	viswervel; medium-sized mammal (rib, wervels onvolgroeid en volgroeid)

medium-sized mammal: hond-schaapgrootte

paald. Het gaat hier mogelijk om vier mannen en twee vrouwen.

Zeven individuen vertonen pathologische veranderingen aan botten (tabel 4.8). Het gaat hier vaak om slijtageverschijnselen aan wervels: osteofyten (arthritis) en *Schmorl's nodes*. Deze laatste zijn uitsteeksels van de tussenwervelschijf in het onder- of bovenliggende werveloppervlak

¹²² Het gaat om de vondstnummers 58-I en 58-II en om 190-I en 190-II. In de vondstdocumentatie is vermeld dat de crematieresten van de urn en de kuil apart zijn verzameld.

Tabel 4.7 Resultaten van het fysisch-antropologisch onderzoek van de crematieresten uit periode G

Graf	Gewicht (g)	Verbrandingsgraad	Skeletcategorieën	M.a.i.	Leeftijd	Geslacht
1	1020,5	II-V	alle	2	> 24 jaar; 0-3 jaar	M?; n.t.d.
3	607	II-V	alle	2	> 16 jaar; 3-5 jaar	n.t.d.; n.t.d.
4	638	III-V	alle	1	7.15	n.t.d.
6	487	II-V	alle	1	34-40 jaar	n.t.d.
8	2817	II-V	alle	3	40-47 jaar; 2-5 jaar; > 16 jaar	M?; n.t.d.; n.t.d.
10	1042,5	IV-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
11	314	III-V	alle	1	13-19 jaar	n.t.d.
12	437	II-V	alle	1	13-19 jaar	n.t.d.
15	12,5	IV-V	schedel	1	> 12 jaar	n.t.d.
16	594,5	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
17	381	IV-V	alle	1	12 jaar ± 30 maanden	n.t.d.
19	345	IV-V	alle	2	> 16 jaar; 6-12 maanden	n.t.d.; n.t.d.
20	124,5	IV-V	alle	1	1-4 jaar	n.t.d.
21	624,5	II-V	alle	2	> 16 jaar; 0-6 jaar	n.t.d.; n.t.d.
22	1	IV-V	schedel	1	1-3 jaar	n.t.d.
23	211,5	IV-V	alle	1	12-16 maanden	n.t.d.
24	141	II-V	alle	1	0-6 jaar	n.t.d.
25	188,5	IV-V	alle	1	7-12 jaar	n.t.d.
26	762,5	IV-V	alle	1	20-34 jaar	n.t.d.
27	221,5	IV-V	alle	1	2-4 jaar	n.t.d.
28	1099	IV-V	alle	2	54-60 jaar; 3-6 jaar	F?; n.t.d.
31	300	IV-V	alle	2	17-19 jaar; 7-12 jaar	n.t.d.; n.t.d.
32	108	IV-V	schedel, diafysen, epifysen	1	1-3 jaar	n.t.d.
33	2028	II-V	alle	3	> 19 jaar; > 16 jaar; 4-6 jaar	M?; n.t.d.; n.t.d.
35	912,5	III-V	alle	2	> 19 jaar; 0-6 jaar	F?; n.t.d.
36	940	IV-V	alle	2	20-47; 0-6 jaar	n.t.d.; n.t.d.
37	1255	III-V	alle	3?	27-34 jaar; 0-6 jaar; (> 16 jaar)?	n.t.d.; n.t.d.; (n.t.d.)?
38	1149	III-V	alle	2	> 16 jaar; 0-3 jaar	n.t.d.; n.t.d.
39	770	III-V	alle	1	27-34	n.t.d.
41	205	IV-V	alle	1	4-6 jaar	n.t.d.
42	12	IV-V	schedel, diafysen	1	7-12 jaar	n.t.d.
44	355	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
45	1062	III-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
49	302,5	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
51	1150	IV-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
52	892	IV-V	alle	2	> 19 jaar; 0-6 jaar	n.t.d.; n.t.d.
53	509	III-V	alle	1	40-47	n.t.d.
54	1245	III-V	alle	2	34-40; 2-5 jaar	n.t.d.; n.t.d.
55	417	III-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
58-I	705,5	III-V	alle	1	(> 16 jaar)-> 19 jaar	n.t.d.
58-II	206	III-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.

Tabel 4.7 Resultaten van het fysisch-anthropologisch onderzoek van de crematieresten uit periode G (vervolg)

Graf	Gewicht (g)	Verbrandingsgraad	Skeletcategorieën	M.a.i.	Leeftijd	Geslacht
65	355,5	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
66	614	III-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
68	152,5	IV-V	alle	1	7-12 jaar	n.t.d.
69	132	IV-V	alle	1	7-12 jaar	n.t.d.
93	202	IV-V	alle	1	7-12 jaar	n.t.d.
94	289	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
97	567	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
99	290	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
103	181	II-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
106	260,5	IV-V	alle	2	> 16 jaar; 0-6 jaar	n.t.d.; n.t.d.
109	30	IV	alle	1	0 ± 2 maanden-9 maanden	n.t.d.
115	66	IV-V	alle	1	3-6 jaar	n.t.d.
139	50,5	IV-V	alle	1	3-6 jaar	n.t.d.
141	1349	IV-V	alle	2	> 19 jaar; 7-12 jaar?	M?; n.t.d.
144	171	IV-V	alle	1	4-6 jaar	n.t.d.
147	28	IV-V	schedel	1	0±2 maanden	n.t.d.
148	11,5	IV-V	schedel, diafysen	1	7-12 jaar?	n.t.d.
150	145	IV-V	alle	1	13-19 jaar	n.t.d.
151	505,5	III-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
152	388	IV-V	alle	2	> 12 jaar; 4-8 jaar	n.t.d.; n.t.d.
153	288	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
157	583	III-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
190-I	93	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
190-II	250	IV-V	alle	1	27-34	n.t.d.
191	506	IV-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
198	480	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
218	288,5	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
219	273	IV-V	alle	1	20-24 jaar	n.t.d.
220	11	IV-V	schedel	1	n.t.d.	n.t.d.
225	105	II-V	alles	1	3-6 jaar	n.t.d.
227	482	IV-V	alle	1	34-40 jaar	n.t.d.
228	639	II-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
231	877	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
233	199	IV-V	alle	1	7-12 jaar	n.t.d.

n.t.d.: niet te determineren

M: man

F: vrouw

II-V: 300-800 °C

III-V: 550-800 °C

IV-V: 650-800 °C

Afb. 4.1 Schmorl's nodes in een wervel uit graf 58, periode G (schaal 1:1).

Afb. 4.2 Onderkaak met ante mortem tandverlies uit graf 21, periode G (schaal 1:1).

(afb. 4.1). Ze worden regelmatig aangetroffen. Over het algemeen worden deze verschijnselen toegeschreven aan overbelasting, vooral in de onderrug, maar er zijn ook andere oorzaken voorgesteld.¹²³ Eén individu, uit graf 21, vertoont ante mortem tandverlies aan de onderkaak (afb. 4.2).

Bij het oudste individu uit graf 28 is mogelijk sprake van een hematoom op de schedel (afb.

Tabel 4.8 Pathologie uit de crematieresten van periode G

Graf	Pathologie
1	Schmorl's nodes
21	arthritis wervel; antemortem verlies snijtanden onderkaak
28	Schmorl's nodes; mogelijk hematoom
39	Schmorl's nodes
45	arthritis wervel
58-1	Schmorl's nodes
141	Schmorl's nodes

4.3). De richel zit op een plaats waar na een mechanisch trauma een bloeding onder het periost te verwachten is. Dus niet bijvoorbeeld op het *planum nuchae* dat door een dikke spiergroep wordt afgedekt. Om meer zekerheid te krijgen zou een microscopische coupe gemaakt kunnen worden om vast te stellen of het onderliggende periostale oppervlak niet is aangetast: iets wat wel het geval zou zijn bij een infectie of een tumor (determinatie G. Maat, LUMC).

In 24, mogelijk 25 graven (graf 31 is niet geheel duidelijk) is dierlijk botmateriaal aangetroffen in combinatie met menselijk bot (tabel 4.9).

Het gaat hier om een breed scala van skeletdelen en dieren. In graf 38 is de linker *humerus* van mogelijk een wintertaling aanwezig (determinatie F. Laarman, RCE). In de graven 24 en 54 zijn viswerfels aangetroffen van respectievelijk een zalm/zeeforel (*Salmo salar/trutta*) en een elft (*Alosa alosa*, haringfamilie; determinatie B. Beerenhout, UvA). Opvallend was de aanwezigheid van het rotsbeen van een large mammal in graf 54 (determinatie F. Laarman, RCE). Dit skeletelement komt niet vaak in crematiegraven voor.

Bij het zeven zijn behalve dierlijk bot in 25 graven ook bijgiften aan het licht gekomen, zoals fragmenten van kammetjes van gewei, kraaltjes, bronzen en ijzeren voorwerpen, een spinklosje, een benen priem of naald en een hanger van gewei (tabel 4.10). Sommige botfragmenten vertonen roest- en groenverkleuring. Dit kan wijzen op de aanwezigheid van bijgiften in de directe omgeving van het skelet.

¹²³ Dar et al. 2010.

Tabel 4.9 Uitgezeefd dierlijk botmateriaal uit de crematieresten van periode G

Graf	Uitgezeefd dierlijk botmateriaal uit crematiegraven
3	medium-sized mammal, bekken
6	medium-sized mammal, wervel
8	medium-sized en large mammal
15	medium-sized mammal, lumbale wervel onvolgroeid
17	medium-sized mammal, wervel, kaak en onvolgroeide epifyse; mammal
24	viswervel (zalm/zeeforel)
28	small mammel (onvolgroeid)
31	mogelijk rib medium-sized mammal
33	medium-sized mammal, onvolgroeide wervel, rib, humerus volgroeid en onvolgroeid; varken, wervels en onvolgroeide humerus
35	medium-sized mammal, diafyse en rib; mammal
36	vogeldiafyse
37	paard, femur en ulna; medium-sized mammal, rib
38	large mammal; mammal; linker humerus van een vogel, mogelijk wintertaling
44	medium-sized mammal, diafyse
45	large mammal, diafyse en rib
51	varken, tibia proximale deel onvolgroeid
54	viswervel (elft); medium-sized mammal, diafyse; large mammal, diafyse; onvolgroeide wervel medium-sized-mammal; rotsbeen large mammal
58-I	mammal; large mammal
66	schedel large mammal; mammal
103	large mammal, diafyse
141	wervel medium-sized mammal
151	paard, diafysen
157	medium-sized mammal, diafysen
198	large mammal
219	ulna large mammal onvolgroeid; mammal onvolgroeid; diafyse large mammal; pijpbeen mammal

medium-sized mammal: hond-schaapgrootte

large mammal: rundgrootte

Afb. 4.3 Mogelijk hematoom in graf 24 uit periode G (schaal 1:1).

Afb. 4.4 Osteofyten aan een wervel uit graf 47, periode H (schaal 1:1).

Tabel 4.10 Uitgezeefde bijgiften uit de crematiegraven van periode G

Graf	Uitgezeefde bijgiften
3	kamfragmenten, kameslag en nageltjes
8	kraal
10	glas aan het os zygomaticum; fragment bronzen ringetje; mogelijk oerfragmenten
11	kamfragmenten, kameslag en nageltjes; benen priem/naald
15	fragment bronzen ring
24	spinklosje; glas; 3 kralen aan elkaar; kraal los
27	glas en 3 kralen van glas
38	glas; versierd bot; roestverkleuring ribfragmenten
51	groenverkleuring schedel
52	groenverkleuring bot
54	groenverkleuring bot
55	kraal en kamfragmenten
58-II	kraal
65	2 glasfragmenten
66	2 fragmenten glazen kralen
93	glasfragment
99	ijzeren kram
103	roestverkleuring
109	ijzerfragmenten
115	kamfragmenten onversierd
139	1 gebogen, hol armbandfragment (?) van klei
141	glasfragmenten
152	fragmenten van plaat van kam, versierd
225	2 fragmenten ijzeren ring (?)

Periode H

Uit periode H is materiaal uit drie graven onderzocht (tabel 4.11).

Enkele botresten uit graf 222, onder andere een fragment van een schouderblad, waren opvallend slecht verbrand, namelijk verkoold. De andere botresten waren over het algemeen goed verbrand, stadium IV-V. In de graven waren alle skeletcategorieën aanwezig. Het gaat in periode H om twee volwassen individuen (20 jaar en ouder) en een juveniel-volwassen individu (ouder dan 12 jaar). Aanvullend histologisch onderzoek leverde voor de twee volwassen individuen een nauwkeurigere leeftijdsklasse op, namelijk 27-40 jaar voor het individu in graf 9 en 40-47 jaar voor het individu in graf 47.

Het volwassen individu in graf 47 vertoont slij-

Tabel 4.12 Uitgezeefd dierlijk botmateriaal uit de crematieresten uit periode H en J

Graf	Uitgezeefd dierlijk botmateriaal
<i>Periode H</i>	
47	varken (tanden, kaak, halswervel, diafyse, patella); groenverkleuring axiaal
<i>Periode J</i>	
29	mammal (kaak, schedel)

Tabel 4.11 Resultaten van het fysisch-antropologisch onderzoek van de crematieresten uit periode H en J

Graf	Gewicht (g)	Verbrandingsgraad	Skeletcategorie	M.a.i.	Leeftijd	Geslacht
<i>Periode H</i>						
9	437	IV-V	alle	1	27-40 jaar	n.t.d.
47	1485	III-V	alle	1	40-47 jaar	n.t.d.
222	240	II-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
<i>Periode J</i>						
29	1390,5	II-V	alle	1?	> 19 jaar	n.t.d.
143	443	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.

M.a.i.: minimum aantal individuen, n.t.d.: niet te determineren, II-V: 300-800 °C, III-V: 550-800 °C, IV-V: 650-800 °C

tageverschijnselen aan een wervel, zogenaamde osteofyten (afb. 4.4). Dit past goed bij de verkregen histologische leeftijd.

Naast menselijk bot zijn in graf 47 ook opvallend veel dierlijke botresten (gewicht 98 g) aangetroffen (tabel 4.12). Dit bot was op een lagere temperatuur verbrand. Het dierlijk bot bestaat voornamelijk uit botten en tanden van varken. Tevens is er groenverkleuring aanwezig op axiale skeletdelen. Dit kan duiden op de aanwezigheid van een bronzen voorwerp.

Periode J

Uit periode J zijn twee crematiegraven onderzocht (tabel 4.11). In beide graven zijn alle skeletcategorieën aanwezig. De meeste botfragmenten zijn verbrand in stadium IV-V. Enkele

schedelfragmenten uit graf 29 zijn echter bij een lagere temperatuur verbrand. In graf 143 zijn de resten van een laatjuveniel-volwassen (> 16 jaar) individu aangetroffen. Aanvullend histologisch onderzoek levert voor het individu in graf 9 een leeftijd tussen de 27 en 40 jaar op. Het individu in graf 47 was tussen de 40 en 47 jaar oud. Graf 29 bevat naast de resten van een volwassen individu nog de resten van een tweede individu, waarvan de leeftijd onbekend is. Ook zijn resten van kaak en schedel van een mammal aangetroffen (tabel 4.12).

Graven uit meer dan één periode

Er zijn twaalf crematieresten onderzocht die aan meerdere perioden kunnen worden toegewezen (tabel 4.13). De verbrandingsgraad bedraagt over het algemeen IV-V; in de graven 71, 111 en 149

Tabel 4.13 Resultaten van het fysisch-antropologisch onderzoek van de crematieresten uit meer dan één periode

Graf	Gewicht (g)	Verbrandingsgraad	Skeletcategorie	M.a.i.	Leeftijd	Geslacht
<i>Periode B-E</i>						
76	15	IV-V	alle	1	0-6 jaar	n.t.d.
<i>Periode C-F</i>						
145	934,5	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
183	642	IV-V	alle	1	40-60 jaar	n.t.d.
<i>Periode C-H</i>						
63	123	IV-V	axiaal, diafysen, epifysen	1	> 16 jaar	n.t.d.
67	38,5	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
71	194	III-V	schedel, axiaal, diafysen	1	> 19 jaar	n.t.d.
111	493	III-V	alle	1	7-12 jaar	n.t.d.
149	320	II-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
188	900	IV-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
221	67,5	IV-V	alle	1	13-19?	n.t.d.
<i>Periode E-H</i>						
224	449	III-V	alle	1-2?	1-6 jaar	n.t.d.
<i>Periode I-J</i>						
30	759	IV-V	alle	1	> 19 jaar	F?

M.a.i.: minimum aantal individuen, n.t.d.: niet te determineren, II-V: 300-800 °C, III-V: 550-800 °C, IV-V: 650-800 °C

Tabel 4.14 Uitgezeefde bijgiften en dierlijk botmateriaal uit crematieresten per periode

Graf	Periode	Uitgezeefde bijgiften
71	C-H	glasfragmenten van 1 voorwerp; large mammal diafyse (mogelijk paard)?
183	C-F	kralen
188	C-H	spinsteentje
221	C-H	fragment ijzeren nagel en roestfragmenten
224	E-H	kraal; humerus, mogelijk dierlijk bot

is de verbrandingstemperatuur van een aantal botfragmenten echter wat lager geweest. In de meeste crematievondsten zijn alle skeletcategorieën aanwezig. Maar graf 63 bevat geen schedelfragmenten en in graf 71 zijn geen epifysaire fragmenten aanwezig in de > 10 mm-fractie.

De graven bevatten resten van twaalf individuen. In graf 224 is er mogelijk sprake van een tweede individu. Het is niet duidelijk of een humerusfragment dierlijk of menselijk is. Als het menselijk is, past het qua grootte niet bij het kind en is er sprake van een tweede individu. Aanvullend histologisch onderzoek leverde 'mogelijk dierlijk' op. Vandaar dat het minimumaantal individuen bepaald is op twaalf plus één met vraagteken.

Er zijn drie kindergraven: 76, 111 en 224. In graf 221 zit mogelijk een juveniel. Graf 67 bevat de resten van een juveniel-volwassen. Laatjuvniel-volwassen/volwassen individuen zijn aangetroffen in de graven 145, 183, 63, 71, 149, 188 en 30. Aanvullend histologisch onderzoek leverde voor het individu in graf 183 een leeftijd op tussen de 40 en 60 jaar oud. Het geslacht kan worden bepaald bij één van de laatjuvniel-volwassen/volwassen individuen: graf 30 bevat mogelijk de resten van een vrouw.

Bij het zeven van het crematiemateriaal zijn in vijf graven bijgiften aangetroffen (tabel 4.14). Het gaat om glasfragmenten, kralen, een spinsteentje en fragmenten van een ijzeren nagel. In graf 71 is mogelijk 33 g aan dierlijke diafyzen aangetroffen. In graf 224 is er wellicht sprake van een dierlijke diafyse bij menselijk bot.

Ongedateerde graven

Het gaat hier om 51 graven (tabel 4.15). Daarbij zijn twee inhumatiegraven. Zoals eerder aangegeven in paragraaf 4.2 is in overleg met de archeologen besloten bij deze vondsten geen steentjes uit de 3-10-mm fractie te verwijderen.

Het totaalgewicht is het gewicht van de > 10 mm-fractie.

In graf 209 is maar 2,5 g bot aangetroffen. Het gaat hierbij alleen om dierlijk bot. Mogelijk is het menselijke bot door postdepositionele processen verloren gegaan. Bij twaalf vondsten zijn niet alle skeletcategorieën vertegenwoordigd. In graf 255 zijn bijvoorbeeld alleen diafysefragmenten aangetroffen. De verbrandingsgraad is vaak IV-V, bij vier vondsten III-IV.

Er zijn in de graven 51 individuen aangetroffen: graf 172 bevatte de resten van twee individuen. In inhumatiegraf 209 is geen menselijk individu vastgesteld.¹²⁴

Van het kind in graf 172 is 10 g bot aanwezig: schedel, axiaal en diafyzen.

Er zijn jonge kinderen, kinderen, juvenielen en volwassenen aangetroffen. De leeftijden variëren tussen 0-1 jaar en > 20 jaar (volwassen). Bij negen graven konden door middel van aanvullend histologisch onderzoek de leeftijdsklassen nauwkeuriger worden bepaald.

Bij twee graven was informatie over het geslacht aanwezig. In graf 125 gaat het mogelijk om een vrouw. Graf 98 bevat wellicht de resten van een man.

In veertien ongedateerde graven (dertien crematiegraven en inhumatiegraf 209) zijn dierlijke botfragmenten aangetroffen (tabel 4.16).¹²⁵ Het gaat hier onder andere om botresten van varken, schaap/geit en rund. Tevens is in graf 64 een *astralagus* van een hond aangetroffen. Opvallend zijn de onvolgroeide wervels in graf 14, naar alle waarschijnlijkheid afkomstig van één varken.

Naast dierlijk materiaal zijn bij het zeven van de crematieresten in zes ongedateerde graven bijgiften aangetroffen (tabel 4.17). Het gaat om kamfragmenten, een bronzen plaatje, een priem van gewei, kralen en een ijzeren ringetje.

¹²⁴ De bijgiften wijzen op de aanwezigheid van een meisje.

¹²⁵ Determinaties F. Laarman, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Tabel 4.15 Resultaten van het fysisch antropologisch onderzoek van crematieresten uit ongedateerde crematiegraven

Graf	Fase	Gewicht (g)	Verbrandingsgraad	Skeletcategorie	M.a.i.	Leeftijd	Geslacht
5	*	513	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
7	*	133	IV-V	alle	1	4-9 jaar	n.t.d.
14	*	365	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
34		357,5	IV-V	alle	1	(> 12 jaar-)> 19 jaar	n.t.d.
43		15	IV-V	alle	1	0-1 jaar	n.t.d.
64		11	IV-V	alle	1	0-3 jaar	n.t.d.
72		34	IV-V	alle	1	0-12 jaar	n.t.d.
75		7	IV-V	schedel, diafysen	1	0-12 jaar	n.t.d.
78		426	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
79		9	III-V	schedel, axiaal, diafysen	1	> 12 jaar	n.t.d.
80		69	III-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
98		294	IV-V	alle	1	> 19 jaar	M?
100		206	IV-V	alle	1	20-34 jaar	n.t.d.
102		389	III-V	alle	1	34-47 jaar	n.t.d.
104		221	IV-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
105		181	IV-V	alle	1	34-47 jaar	n.t.d.
107		29	IV-V	schedel, diafysen	1	> 12 jaar	n.t.d.
108		151	IV-V	alle	1	27-40 jaar	n.t.d.
116		68	IV-V	alle	1	13-19 jaar	n.t.d.
117		640	IV-V	alle	1	> 19 jaar	n.t.d.
119		41,5	IV-V	alle	1	7-12 jaar	n.t.d.
120		49	IV-V	schedel, axiaal, diafysen	1	6-12 maanden	n.t.d.
121		91	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
122		52,5	IV-V	schedel, axiaal, diafysen	1	13-19 jaar	n.t.d.
123		13	IV-V	alle	1	1-6 jaar	n.t.d.
124		126,5	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
125		306,5	IV-V	alle	1	> 19 jaar	F?
126		23,5	IV-V	alle	1	1-6 jaar	n.t.d.
137		67	IV-V	alle	1	0-12 jaar	n.t.d.
138		44	IV-V	alle	1	0-6 jaar	n.t.d.
158		37	IV-V	schedel, diafysen, epifysen	1	34-47 jaar	n.t.d.
172		529,5	III-V	alle	2	34-47 jaar; 0-3 jaar	n.t.d.; n.t.d.
182		91	IV-V	alles	1	27-40 jaar	n.t.d.
184		15	IV-V	schedel, axiaal, diafysen	1	> 12 jaar	n.t.d.
186		11	IV-V	diafysen	1	0-12 jaar	n.t.d.
187		84	IV-V	alle	1	7-19 jaar	n.t.d.
189		270	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
194		287	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.

* urn niet in magazijn aangetroffen, M.a.i.: minimum aantal individuen, n.t.d.: niet te determineren, M: man, F: vrouw, III-V: 550-800 °C, IV-V: 650-800 °C

Tabel 4.15 Resultaten van het fysisch antropologisch onderzoek van crematieresten uit ongedateerde crematiegraven (vervolg)

Graf	Fase	Gewicht (g)	Verbrandingsgraad	Skeletcategorie	M.a.i.	Leeftijd	Geslacht
195		37	IV-V	alle	1	7-12 jaar	n.t.d.
196		229	IV-V	alle	1	20-34 jaar	n.t.d.
197		361	IV-V	alle	1	27-34 jaar	n.t.d.
200		33	IV-V	alle	1	2-6 jaar	n.t.d.
203		29	IV-V	alle	1	0-6 jaar	n.t.d.
207		142	IV-V	alle	1	> 16 jaar	n.t.d.
223		7	IV-V	schedel, axiaal	1	> 6 jaar	n.t.d.
226		39	IV-V	schedel, axiaal, diafysen	1	13-19	n.t.d.
229		135,5	IV-V	alle	1	> 12 jaar	n.t.d.
232		22	IV-V	schedel, diafysen	1	0-12 jaar	n.t.d.
255		1	IV-V	diafysen	1	n.t.d.	n.t.d.

* urn niet in magazijn aangetroffen, M.a.i.: minimum aantal individuen, n.t.d.: niet te determineren, M: man, F: vrouw, III-V: 550-800 °C, IV-V: 650-800 °C

Tabel 4.16 Uitgezeefd dierlijk botmateriaal uit de ongedateerde crematiegraven en een inhumatiegraf

Graf	Uitgezeefd dierlijk materiaal
14	onvolgroeide wervels van varken (1 jaar)
64	astralagus hond
78	tibia varken, onvolgroeid proximale deel; rotsbeen en schedel schaap/geit; dierlijk n.t.d.
100	tibia varken, distale deel volgroeid/proximale deel onvolgroeid
102	scapula schaap/geit, distaal volgroeid; mammal
104	mammal, onvolgroeide epifyse; dierlijk?
116	tibia rund, onvolgroeid proximale deel
120	patella varken; femur distaal medium-sized mammal; femur varken, distale deel onvolgroeid; pijpbteen varken; varken, onvolgroeide epifyse
121	volgroeide epifyse medium-sized mammal; onvolgroeide epifyse mammal
138	ulna, radius, patella, carpale varken
172	pijpbteen large mammal, wervel medium-sized mammal; mammal
194	humerus en astralagus varken; medium-sized mammal
196	wervel en pijpbeen medium-sized mammal; calcaneum-astralagus en fibula varken; tibia mammal, distale deel volgroeid
209 inhumatie	linker radius varken, proximale deel volgroeid

n. t. d.: niet te determineren

medium-sized mammal: hond-schaapgrootte

large mammal: rundgrootte

Tabel 4.17 Uitgezeefde bijgiften uit de ongedateerde crematiegraven

Graf	Uitgezeefde bijgiften
5	ijzeren ringetje en 2 fragmenten priem (?) van gewei
14	omgeslagen bronzen plaatje
78	4 kralen
120	ijzerfragmenten
138	kamfragmenten versierd en brons-loodfragment
194	kamfragment en bronzen druppel

4.4 Discussie

4.4.1 Inhumaties

De gegevens over het aantal individuen, de leeftijd en het geslacht van de groep inhumaties zijn in paragraaf 4.3.1 weergegeven. Dit levert geen stof voor nadere discussie.

4.4.2 Verbrande botresten in inhumatiegraven

Bij de verbrande botresten in de inhumatiegraven is de vraag of het hier gaat om 'ruis', dat wil zeggen verstrooid botmateriaal dat vaak in grafvelden wordt aangetroffen, verstoord crematiegraven of resten van bijgiften (alleen bij dierlijk materiaal). Het verbrand botmateriaal werd meestal verzameld per graf, zonder dat werd aangegeven uit welk deel van het graf het afkomstig was. In een aantal gevallen is dat wel gebeurd.

Om te komen tot een indeling in 'verstoord graf' of 'ruis' is gekeken naar het gewicht van het botmateriaal, de aanwezige botcategorieën, het minimaal aantal individuen en de eventuele aanwezigheid van bijgiften (tabel 4.18). Hierbij is uitgegaan van de aanname dat de aanwezigheid van meerdere botcategorieën en een groter gewicht duidt op de aanwezigheid van een ter plaatse verstoord crematiegraf. Met 'ruis' wordt een klein aantal botstukjes bedoeld. Er is rekening gehouden met het feit dat kinderresten minder wegen. Ook de aanwezigheid van

verbrande bijgiften bij de verbrande menselijke botresten duidt op een verstoord crematiegraf. Bij deze criteria moet rekening worden gehouden met het feit dat de botstukjes uit een groot oppervlak – een skeletgraf – zijn verzameld en mogelijk niet bij elkaar horen.

In tabel 4.18 is voor elk graf genoteerd in hoeverre het eerder om een verstoord graf dan wel 'ruis' gaat.

Er zijn op grond van de hoeveelheid crematieresten drie categorieën onderscheiden: zeker graf (15x, 9,5-3148 g), mogelijk graf (9x, 1,5-7,5 g) en 'ruis' (7x, 1-6,5 g). De documentatie van de opgraving geeft aanwijzingen dat het bij de categorie graf in zes gevallen bijna zeker om een verstoord crematiegraf gaat (tabel 4.18, kolom 2, de graven 127, 135, 179, 258, 211 en 215). Dit kan in alle gevallen worden bevestigd door het fysisch-antropologisch onderzoek. Bij deze crematies zijn namelijk alle of bijna alle delen van het lichaam (skeletcategorieën) vertegenwoordigd. Vaak is ook verbrand dierlijk bot aangetroffen, waarschijnlijk resten van als bijgaven meegegeven voedsel. Uit één graf (135) zijn verbrande kamfragmenten tevoorschijn gekomen.

Ook in de crematies die als 'graf?' zijn aangeduid, zijn uit meerdere delen van het lichaam resten teruggevonden. Vanwege de geringere hoeveelheid bot zijn we echter wat terughoudender om deze als een primair graf te betitelen. In de categorie 'ruis' (de graven 60, 81, 129, 130, 155, 160 en 249) is maar 1-6,5 g aan diafysefragmenten aangetroffen. Deze graven zijn toegeschreven aan deze categorie, hoewel niet kan worden uitgesloten dat het toch om resten van zeer verstoord graven gaat. Bij graf 129 gaat het alleen om dierlijke resten, die bijgiften kunnen zijn geweest.

4.4.3 Grafritueel

Een belangrijk onderdeel van grafveldonderzoek is het verkrijgen van inzicht in het grafritueel. Informatie hierover kon worden verkregen door bij de analyse van skeletmateriaal te kijken naar skeletoriëntatie, volledigheid van het skelet, verbrandingsgraad en degradatie, dubbel- en meervoudige begravingen, en bijgiften.

Tabel 4.18 Crematierresten in inhumatiegraven: resten van een 'graf', 'graf?' of 'ruis'

Graf	Verstoord volgens documentatie opgraving	Gewicht (g)	Skeletcategorie	M.a.i.	Uitgezeefd	Graf/ruis
46	-	65	alle	1	dierlijk bot	graf
60	-	1	diafysen	1	-	ruis
81	-	1	diafysen	1	-	ruis
85	-	5,5	schedel, axiaal, diafysen	1	-	graf?
86	-	2	schedel, diafysen	1	dierlijk bot	graf?
88	-	6	schedel, diafysen	1	dierlijk bot	graf?
91	-	19	schedel, diafysen, epifysen	1	dierlijk bot	graf
92	-	3148	alle	3	dierlijk bot	graf
96	-	5,5	schedel, axiaal, diafysen	1	-	graf?
110	-	18	axiaal, diafysen	1	-	graf
118	-	7,5	schedel, axiaal	1	-	graf?
127	x	92,5	alle	1	dierlijk bot	graf
128	-	5,5	schedel, diafysen	1	dierlijk bot	graf?
129	-	6,5	diafysen	0	dierlijk bot	ruis
130	-	6	diafysen	1	-	ruis
131	-	15	schedel, axiaal, diafysen	1	-	graf
135	x	100	alle	1	kamfragmenten	graf
155	-	2,5	diafysen	1	-	ruis
160	-	2	diafysen	1	-	ruis
165	-	33,5	schedel, axiaal, diafysen	1	-	graf
179	x	61,5	alle	1	-	graf
180	-	2	schedel, diafysen	1	-	graf?
192	-	9,5	schedel, axiaal, diafysen	2	groenverkleuring	graf
193	-	45	schedel, axiaal, diafysen	2	dierlijk bot	graf
204	-	11,5	schedel, diafysen	1	dierlijk bot	graf
208	x	180	alle	2	dierlijk bot	graf
211	x	253	alle	1	dierlijk bot	graf
215	x	113	alle	1	-	graf
234	-	2	schedel, diafysen	1	-	graf?
249	-	2,5	diafysen	1	-	ruis
250	-	1,5	axiaal, diafysen	1	-	graf?

M.a.i.: minimum aantal individuen

4.4.4 Skeletrichting

Tijdens de opgraving van de inhumatieresten is de ligging van de verschillende skeletonderdelen in het graf vastgelegd. De elementen zijn apart in zakjes gedaan. Bij het fysisch-antropologisch onderzoek is nagegaan of de in het veld uitgevoerde determinaties klopten. In alle gevallen waar dat mogelijk was, kon de determinatie en daarmee de richting worden bevestigd. Dit is het geval bij 27 graven: 48, 57, 59, 60, 61, 62, 83, 84, 85, 86, 92, 96, 146, 162, 165, 166, 174, 192, 208, 210, 214, 238, 240, 242, 247, 249 en 250.

4.4.5 Gehele of gedeeltelijke bijzettingen

Inhumaties

Bij inhumaties kan de afwezigheid van skeletelementen duiden op een gedeeltelijke bijzetting. Geconstateerd is dat ribben en wervels regelmatig in de graven ontbreken. Het materiaal is echter sterk gedegradieerd. In vergelijking met bijvoorbeeld pijpbeenfragmenten of delen van de schedel blijven wervels en ribben minder goed bewaard. De afwezigheid van deze elementen is naar alle waarschijnlijkheid dan ook een gevolg van postdepositionele degradatieprocessen en niet de weerslag van een grafritueel.

Crematies

Informatie over de volledigheid van het skelet wordt bij onverstoorde crematiegraven van volwassen individuen bepaald aan de hand van het totaalgewicht en de gewichtsverdeling van de skeletcategorieën binnen de > 10 mm-fractie. Na crematie van een volwassen individu blijft, afhankelijk van de verbrandingsgraad en de manier waarop de crematie op de brandstapel is verzameld, 1,6 -3,6 kg aan botresten over.¹²⁶ Hiervan is 18,2% afkomstig van de schedel, 23,1% van het axiale skelet en 58,7% van de ledematen.

Alle crematieresten in dit grafveld zijn echter verstoord. Dit verklaart naar alle waarschijnlijkheid de lage totaalgewichten. Het totaalgewicht varieert van 1 g voor een kind tussen de 1 en 3 jaar (graf 22) tot 1150 g voor de resten van een volwassene (graf 51). Het hoogste totaalgewicht was 2028 g (graf 33). Deze vondst bevatte de

resten van drie individuen: een volwassene, een laatjuveniel-volwassene en een kind. Bij de vondstcategorie 'crematieresten in inhumatiegraven' (tabel 4.18) is zelfs 3148 g aanwezig in een graf met botresten van meerdere individuen (graf 92).

Vanwege de verstoring worden geen percentages bepaald voor de skeletcategorieën in de < 10 mm-fractie. Wel is voor alle crematievondsten genoteerd welke skeletcategorieën aanwezig waren.

Over het algemeen zijn in de meeste crematievondsten alle skeletdelen in de > 10 mm-fractie aanwezig. Er zijn echter ook graven waarin een of meer skeletcategorieën ontbreken. Bij zeven graven (graf 60, 81, 129, 130, 155, 160, 249) is maar één skeletcategorie aanwezig. Net als bij de verbrande botresten in inhumatiegraven zouden we deze vondstnummers op grond van dit criterium als 'ruis' kunnen beschouwen. Op grond van de sporen wordt echter aangenomen dat het ondanks de geringe hoeveelheid crematieresten wel degelijk om primaire graven gaat. In de graven 186 en 255, beide ongedateerde crematiegraven (tabel 4.15), gaat het om 11 en 1 g aan menselijke diafyzen. In periode G zijn vier graven aangetroffen met maar één skeletcategorie, namelijk schedel (tabel 4.14). Het gaat om graf 22 (1 g) en graf 147 (28 g); zij bevatten elk een jong kind. Graf 220 bevat maar 11 g en is niet te determineren. Graf 15 bevat 12,5 g schedelfragmenten. Deze geringe hoeveelheden crematieresten per graf zijn waarschijnlijk een gevolg van postdepositionele degradatieprocessen (verstoring en dergelijke) en niet per se het gevolg van selectief inzamelen. Opvallend is wel dat kindergraf 147 in de >10 mm-fractie 28 g aan alleen schedelbotten bevat.

Naar analogie hiervan kunnen we stellen dat ook bij de graven waar meer crematieresten zijn aangetroffen, de waargenomen verschillen niet hoeven te duiden op verschillen in grafritueel, zoals het slechts gedeeltelijk en selectief verzamelen van resten van de brandstapel. Ook deze verschillen zijn te verklaren met de bovengenoemde degradatieprocessen. De gegevens geven dan ook geen uitsluitsel over gehele of gedeeltelijke bijzetting.

¹²⁶ McKinley 1989.

4.4.6 Crematie na inhumatie

Een ander grafritueel heeft mogelijk plaatsgevonden bij het ongedateerde crematiegraf 34. Histologisch leeftijdsonderzoek gaf geen resultaat omdat het botweefsel bacteriële degradatie vertoonde.¹²⁷ Bacteriële degradatie komt eigenlijk alleen voor bij onverbrand bot, omdat bacteriën geen voedsel vinden in sterk verbrand bot.¹²⁸ Hieruit zou kunnen worden geconcludeerd dat dit skelet niet meteen verbrand is, maar eerst een tijd begraven is geweest.

4.4.7 Meervoudige begravingen

Bij de bespreking van dit onderwerp zijn de crematieresten in inhumatiegraven buiten beschouwing gelaten. Hieronder wordt ingegaan op die crematieresten waarvan morfologisch duidelijk is ze betrekking hebben op meer individuen.

Allereerst is het belangrijk vast te stellen of het gaat om een intentioneel dubbele of meervoudige begraving. Tevens is het voor een beter begrip van het grafritueel interessant te kijken naar de leeftijdscombinaties binnen deze groepen. Als criterium voor de vaststelling van intentionaliteit is gekozen voor aanwezigheid van meerdere botten uit meerdere skeletcategorieën. Bij de groep inhumatiegraven is één dubbelgraf (graf 243) aanwezig. Alle andere dubbele of meervoudige graven zijn crematiegraven (tabel 4.19).

Opvallend is het hoge aantal crematiegraven met minimaal twee of meer individuen in periode G: zeventien van de 71 graven. Daarvan zijn er in veertien graven twee individuen vastgesteld en drie graven (8, 33 en 37?) bevatten aanwezigingen voor drie individuen.

In graf 8 zijn bij het morfologisch onderzoek botresten aangetroffen van een kind van tussen de 2 en 5 jaar oud, een volwassen individu en een individu ouder dan 19 jaar. Van het kind waren fragmenten van pijpbeenderen, schedel, kaak en gebit aanwezig (81,5 g van de botresten kan zeker aan het kind worden toegeschreven). Het merendeel van de menselijke crematieresten behoort aan de oudere individuen: 2706,5

g. Hierin zijn schedel, axiaal, pijpbeenderen en epifysen vertegenwoordigd. Een aantal elementen past niet goed bij elkaar, onder andere een *tuber ischiadicum* en twee fragmenten van het achterhoofd. Dit wijst morfologisch op de aanwezigheid van een derde individu. Er zijn geen open epifysen aangetroffen en dit duidt, in combinatie met de grootte van de botfragmenten, eerder op een individu ouder dan 19 jaar. Bovendien is er een gesloten *crista iliaca* (bekkenrand) aangetroffen, wat ook duidt op een leeftijd hoger dan 19 jaar. Histologisch onderzoek aan een femurfragment gaf een leeftijd van 40-47 jaar. Morfologisch zijn naar alle waarschijnlijkheid de botresten van minimaal drie individuen aanwezig.

In graf 33 zijn ook resten van een kind aangetoond. Van het kind is minimaal 38 g aan botresten bewaard gebleven, verdeeld over diafysen, schedel en tanden. In combinatie met de botresten van het kind zijn botresten aangetroffen van meerdere volwassenen. In verband met dubbele elementen, namelijk het rotsbeen van volwassenen, kan het minimumaantal individuen op drie worden gesteld. Intentionaliteit kan echter alleen worden aangetoond voor twee individuen, een kind en een individu dat zeker ouder is dan 16 jaar. Het tweede rotsbeen zou 'ruis' afkomstig van een ander graf kunnen zijn.

Ook in graf 37 zijn morfologisch aanwijzingen voor meerdere individuen. Er is 4,5 g aan botresten van een kind, verdeeld over schedel en diafysen. De andere botresten vertonen verschillen in graciliteit, wat mogelijk duidt op twee andere individuen, beide ouder dan 16 jaar. Histologisch onderzoek aan een femurfragment leverde een leeftijd op tussen de 27 en 34 jaar. Intentionaliteit kan voor twee individuen worden aangetoond: een kind met een individu minimaal ouder dan 16 jaar en mogelijk tussen de 27 en 34 jaar.

Opvallend zijn de leeftijdscombinaties in de dubbele begravingen: alle bevatten een kind, met uitzondering van graf 114 uit periode F, waarin zich de botresten van twee kinderen bevinden. In alle andere gevallen komt het kind voor in combinatie met een ouder individu: eenmaal met een individu van minimaal 13 jaar, verder altijd met een individu ouder dan 16 jaar. Dit zou kunnen duiden op combinaties van ouders en kinderen.

Er zijn uit periode G twee graven (58 en 190) waarin botresten in en buiten een urn zijn aangetroffen. Deze

¹²⁷ Resultaat van second opinion M. Jans, JPAC-CIL, Hawaii.

¹²⁸ Jans 2005.

Tabel 4.19 Dubbele en meervoudige begravingen

Graf	Aantal individuen	Geslacht	Leeftijd
<i>Inhumatiegraf, ongedateerd</i>			
243	2	n.t.d.	25-35 jaar; 0-3 jaar
<i>Crematies, periode F</i>			
114	2	n.t.d.; n.t.d.	6-12 maanden; 1-4 jaar
<i>Crematies, periode G</i>			
1	2	M?; n.t.d.	> 24 jaar; 0-3 jaar
3	2	n.t.d.; n.t.d.	> 16 jaar; 3-5 jaar
8	2 (3?)	M?; n.t.d.; n.t.d.	40-47 jaar; > 19 jaar; 2-5 jaar
19	2	n.t.d.; n.t.d.	> 16 jaar; 6-12 maanden
21	2	n.t.d.; n.t.d.	> 16 jaar; 0-6 jaar
28	2	F?; n.t.d.	54-60 jaar; 3-6 jaar
31	2	n.t.d.; n.t.d.	> 16 jaar; 7-12 jaar
33	2 (3?)	M?; n.t.d.; n.t.d.	> 19 jaar; > 16 jaar, 4-6 jaar
35	2	F?; n.t.d.	> 19 jaar; 0-6 jaar
36	2	n.t.d.; n.t.d.	20-47 jaar; 0-6 jaar
37	2 (3?)	n.t.d.; n.t.d.	27-34 jaar; > 16 jaar; 0-6 jaar
38	2	(n.t.d.)?	> 19 jaar; 0-3 jaar
52	2	n.t.d.; n.t.d.	> 16 jaar; 0-6 jaar
54	2	n.t.d.; n.t.d.	34-40 jaar; 2-5 jaar
106	2	n.t.d.; n.t.d.	> 16 jaar; 0-6 jaar
141	2	M?; n.t.d.	> 19 jaar; 7-12 jaar?
152	2	n.t.d.; n.t.d.	> 12 jaar; 4-8 jaar
<i>Crematies, ongedateerd</i>			
172	2	n.t.d.; n.t.d.	34-47 jaar; 0-3 jaar

n.t.d.: niet te determineren

M: man

F: vrouw

resten zijn apart verzameld en onderzocht. Er zijn echter noch bij graf 58, noch bij graf 190 aanwijzingen dat de crematieresten binnen en buiten de urn van verschillende individuen zouden zijn. Het aantal individuen is daarom in elk graf één.

4.4.8 Bijgiften

In de graven van Elst-'t Woud heeft het zeven – naast evidente bijgiften als kralen, gesmolten

metaal en fragmenten van benen kammen – ook dierlijk bot opgeleverd. Het gaat om 47 graven, alle crematiegraven. Nog eens twee graven bevatten mogelijk dierlijk bot (crematiegraf 31 en inhumatiegraf 209). In graf 209 is alleen dierlijk bot aangetroffen, maar dit graf bevat slechts 2,5 g aan botresten en is naar alle waarschijnlijkheid een verstoord menselijk graf met dierlijk bot. De botresten zijn vooral van varken, maar soms is ook schaap, geit of rund gevonden. Vaak gaat het om pijpbeenfragmenten, onvolgroeid en volgroeid, maar ook rib, schedel en wervelfrag-

menten komen voor. We gaan ervan uit dat dit, net als bij andere grafvelden, resten zijn van bijgiften in de vorm van voedsel dat samen met de dode op de brandstapel is verbrand. In twee graven (37 en 151) zijn botresten van vleesrijke delen van paarden aangetroffen. Ook deze zouden op meegegeven voedsel kunnen duiden. Opvallend is de aanwezigheid van vogelbotjes, viswervels en de astralagus van een hond. Visresten zijn niet bekend uit crematieresten in andere grafvelden.¹²⁹

Hondenbotten komen ook niet vaak voor, maar zijn wel in crematieresten aangetoond.¹³⁰ Uit graf 64, een ongedateerde graf van een kind tussen de 0 en 3 jaar, komt een astralagus van een hond. Dit botje van de poot zou afkomstig kunnen zijn van een huid die als bijgift is meegegeven.¹³¹

Dierlijk bot wordt aangetroffen in combinatie met skeletten van alle leeftijden, met uitzondering van de leeftijdsklasse 7-12 jaar, zowel in enkele als dubbelbegravingen. De vogelbotjes, visresten en de astralagus van een hond laten echter wel een patroon zien, namelijk een combinatie met jonge kinderen. Er is een vogelbotje aangetroffen in de graven 36 en 38 uit periode G. Beide vondsten zijn dubbelbegravingen van een volwassen individu met een kind onder de 6 jaar. De viswervels zijn aangetroffen in drie crematies. Het gaat hierbij om graf 199 uit periode F (een kind tussen de 6 en 12 maanden), graf 24 uit periode G (een kind tussen de 0 en 6 jaar) en graf 54 uit periode G (een dubbelgraf van een

34-40 jarig individu en een kind tussen de 2 en 5 jaar). Het meegeven van vissen lijkt zich te beperken tot graven met kinderen, hoewel niet kan worden uitgesloten dat vissen ook in graven van ouderen zijn meegegeven.

Elders was het meegeven van dieren of delen ervan aan de doden op de brandstapel een min of meer algemeen verschijnsel. Het kwam even vaak voor bij kinderen als volwassenen.¹³²

Bij het zeven van materiaal uit inhumatie- (n=1) en crematiegraven (n=35) zijn ook bijgiften gevonden. Zij zijn toegevoegd aan de bijgiften die bij de opgraving al waren verzameld en in de catalogus zijn beschreven. De gezeefde vondsten zijn apart vermeld in de catalogus.

4.4.9 Demografie

De demografie zal per periode worden besproken aan de hand van alle onderzochte vondsten: inhumatie- en crematiegraven gecombineerd (tabel 4.20). De crematieresten in inhumatiegraven, de graven die niet aan één periode kunnen worden toegewezen en de ongedateerde graven zijn niet in de demografiebeschrijving opgenomen. Gezien de lage aantallen per periode is de informatiewaarde vaak beperkt.

Periode A

Deze periode beslaat ruim 100 jaar. Er zijn tijdens de opgraving alleen inhumatiegraven aangetroffen uit periode A: de graven 201, 205 en 212. Uit deze graven is geen bot bewaard gebleven.

Periode B

Over deze periode, die een tijdsspanne van ruim 80 jaar omvat, kan demografisch weinig worden gezegd. Twee inhumatiegraven zijn gedateerd in periode B, de graven 40 en 163. Alleen in graf 163 is bot bewaard gebleven. Het gaat hier om een juveniel-volwassen individu.

Periode C

Deze periode beslaat 40-55 jaar. Uit periode C zijn alleen inhumatiegraven bekend. Van de negen graven konden er zeven worden onderzocht. Het gaat om twee juveniel-volwassen individuen, twee individuen tussen 17 en 25, respectievelijk 35 jaar, en één individu dat ook niet ouder was dan 25 jaar. Het materiaal uit de andere twee graven kon niet worden gedetermineerd.

Tabel 4.20 Aantal onderzochte graven per periode

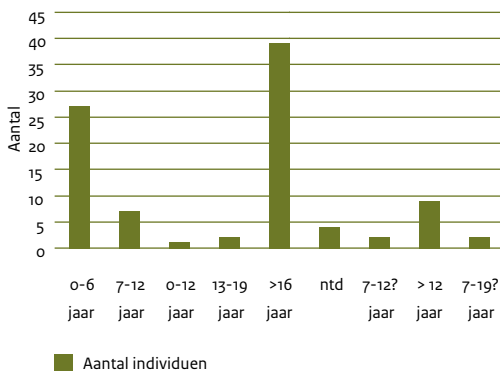
Periode	Datering	Aantal onderzochte graven
A	400-510/525	-
B	460/480-540/550	1
C	510/525-565	7
D	540-580/590	13
E	565-610/620	4
F	580/590-640/650	9
G	610-710	75
H	640-710	5
I	670/80-midden achtste eeuw	1
J	710-midden achtste eeuw	3

¹²⁹ Mededeling B. Beerenhout.

¹³⁰ Lanting, Prummel & Cuijpers 2001.

¹³¹ Mededeling W. Prummel.

¹³² Prummel 1998, 78-80.

Afb. 4.5 Aantal individuen per leeftijdsgroep in de graven van periode G.

Periode D

Deze periode beslaat 40-50 jaar. In periode D komen zowel inhumatie- als crematiegraven voor. In totaal zijn er dertien individuen aange troffen. Bij de elf inhumatiegraven gaat het om een kind tussen de 5 en 9 jaar, twee individuen in de groep juveniel-volwassen, en één individu tussen de 30 en 60 jaar. Van zeven inhumatiegraven kan de leeftijd niet worden gedetermineerd. Van de twee crematiegraven bevat er één skeletresten van een juveniel. Het andere individu kon niet worden gedetermineerd.

Periode E

Deze periode beslaat 45-55 jaar. Er zijn drie inhumatiegraven en één crematiegraf onderzocht. Het gaat om een individu ouder dan 12 uit een inhumatiegraf, en een individu tussen de 27 en 40 jaar uit het crematiegraf. Twee inhumatiegraven waren niet te determineren.

Periode F

Deze periode beslaat 50-70 jaar. Er zijn vier inhumatie- en vijf crematiegraven onderzocht. Bij de inhumatiegraven gaat het om een kind en een individu ouder dan 16 jaar. In de crematiegraven bevinden zich drie kinderen, één juveniel en één volwassene. Drie vondsten konden niet worden gedetermineerd. Het aantal kinderen is niet ongewoon, gezien de verwachte hoge sterftcijfers van jonge kinderen.

Periode G

Uit deze periode, die 40 jaar beslaat, zijn vier inhumatie- en 75 crematiegraven onderzocht. De vier inhumatiegraven bevatten de resten van vier individuen. De 75 crematiegraven bevatten de resten van 95 individuen.

Het merendeel van de graven bevat resten van individuen van 17 jaar en ouder, in totaal 39 individuen (afb. 4.5). Het oudste individu was tussen de 54 en 60 jaar oud (graf 28). Er is ook een grote groep kinderen, individuen onder de 13 jaar, namelijk 36. Hiervan zijn er 27 onder de 7 jaar. Drie individuen zijn tussen de 13 en 19 jaar: juvenielen. Negen individuen zijn ouder dan 12 jaar, maar er kon niet worden vastgesteld of het hier gaat om juvenielen of laatjuveniel-volwassen individuen.

Er is ook nog een groep, vijftien in totaal, waarvan de leeftijd niet (n=4) of niet nauwkeurig (n=11) kon worden gedetermineerd. Van deze laatste groep zijn twee individuen mogelijk tussen de 7 en 12 jaar en negen ouder dan 12 jaar. Twee individuen zijn tussen de 7 en 19 jaar. Hierdoor kan de verhouding tussen laatjuveniel-volwassen individuen en kinderen veranderen. Ook is niet bekend of alle graven uit periode G zijn opgegraven.

Periode H

Deze periode beslaat 70 jaar. Er zijn twee inhumatie- en drie crematiegraven aangetroffen. Dit lage aantal is naar alle waarschijnlijkheid te wijten aan het feit dat een grote groep vondsten niet nauwkeurig kon worden gedateerd. In de inhumatiegraven lagen juveniel-volwassen individuen, mogelijk is het tweede individu nog wat jonger. In de drie crematiegraven zit een juveniel-volwassene en twee volwassene. De oudste is 40-47 jaar.

Periode I-J

Uit deze periode is maar één inhumatiegraf onderzocht (graf 244). Deze vondst was niet te determineren.

Periode J

Uit deze periode zijn slechts twee crematiegraven bekend (de graven 29 en 143). Bij beide individuen gaat het om laatjuvenielen c.q. volwassene.

4.5 Conclusies

Het fysisch-antropologisch onderzoek van de graven uit Elst-'t Woud heeft niet alleen belangrijke informatie opgeleverd over de individuen zelf – leeftijd, geslacht en pathologie –, maar ook over de populatie van het grafveld. Alle leeftijdsklassen zijn in het grafveld vertegenwoordigd. Het jongste individu is maximaal 2 maanden oud en het oudste individu 54-60 jaar. Er zijn resten van zowel mannen als vrouwen aangetroffen.

Vaak worden bij crematies in andere Merovingische grafvelden weinig kinderen aangetroffen. Dit is hier niet het geval. Hoewel het sterftcijfer van kinderen in de Merovingische tijd waarschijnlijk sowieso hoog was, zijn in Elst-'t Woud wel opvallend veel kindergraven aangetroffen.

De demografie van periode G geeft een idee van de leeftijdsverwachting in de Merovingische tijd. Het sterftcijfer was hoog voor de groep jonge kinderen. Al met al lijken de graven een afspiegeling te zijn van een natuurlijk samengestelde populatie, die niet geleden lijkt te hebben van epidemieën of andere rampen.

Een klein aantal individuen vertoont afwijkingen aan het bot. Het gaat hierbij om ante mortem verlies van tanden, cariës, wervelslijtage en een mogelijk hematoom. Informatie over de gezondheidstoestand van de populatie geven deze gegevens niet echt.

Het onderzoek heeft veel informatie opgeleverd over het grafritueel. Naast enkelvoudige begravingen zijn regelmatig twee en soms drie personen in één graf aangetroffen.

Bij de dubbele of meervoudige begravingen is de combinatie van een volwassene met een jong kind zeer gebruikelijk, wat kan duiden op ouder-kindrelaties. Of het gaat om gelijktijdige crematie van meerdere personen of dat een later gecremeerde persoon werd bijgezet in een reeds bestaand graf, is niet duidelijk. De veldgegevens leveren hiervoor geen aanwijzingen op. Het aantal meervoudige bijzettingen bedraagt negentien. Zij komen uitsluitend voor in de periodes F en G.

Extra informatie over het grafritueel werd verkregen door histologisch leeftijdsonderzoek aan een ongedateerde crematie uit graf 34. Hierbij kwam naar voren dat het lijk mogelijk niet direct

is verbrand, maar dat het lichaam aanvankelijk begraven is geweest.

Inhumatie- en crematiegraven komen in de periodes D tot en met H naast elkaar voor. Voor zover is vast te stellen, komen alle leeftijdsgroepen voor in de inhumatie- en crematiegraven. Verschillen in het patroon van leeftijden tussen de twee vormen van begraven zijn niet aan te geven.

Bijgiften komen relatief vaak voor. Vaak gaat het om waarschijnlijk op het lichaam of op de kleding gedragen accessoires, zoals kammen, naalden, kralen en hangers. Dit duidt erop dat de personen werden gecremeerd met kleding en deze voorwerpen van persoonlijke verzorging en ornamentiek. Verbrand dierlijk bot duidt op het meegeven van voedsel op de brandstapel, meestal varkensvlees, maar ook vlees van schaaap, geit, rund en waarschijnlijk paard. Opvallend zijn de aanwezigheid van resten van vis, vogel en hond, steeds aangetroffen in graven met jonge kinderen. Het hondenbot, een astragalus, kan duiden op het meegeven van een honden huid.

5 Fasering

5.1 Inleiding

De vondsten in de graven van het grafveld Elst-'t Woud zijn eerst individueel gedateerd. Daarna is op basis van de vondstgegevens aan elk graf één datering gegeven. Die is weergegeven in fasen en opgenomen in de tabellen 5.1 en 5.2.

De ontwikkeling van het grafveld wordt hieronder besproken. Uitgangspunt daarbij is de datering van de individuele graven. Om een goed beeld te krijgen hoe het grafveld zich in de loop van ruim twee eeuwen heeft ontwikkeld, was aanvankelijk iedere fase afzonderlijk beschreven. Door een te grote detaillering, waarvan de betekenis en de waarde twijfelachtig waren, is besloten sommige fasen bij elkaar te nemen. We onderscheiden nu tien periodes, van A tot en met J:

- Periode A: fase 1-3, 400-510/525 (afb. 5.1);
- Periode B: fase 3-4a, 460/480-540/550 (afb. 5.1);
- Periode C: fase 4, 510/525-565 (afb. 5.1);
- Periode D: fase 4b-5, 540-580/590 (afb. 5.1);
- Periode E: fase 5 en 5-6, 565-580/590 en 565-610/620 (afb. 5.2);
- Periode F: fase 6, 5-7 en 6-7, 580/590-610/620, 565-640/650, 580/590-640/650 (afb. 5.2);
- Periode G: fase 7-8 en 7-9, 610/620-670/680, 610/620-710 (afb. 5.2);
- Periode H: fase 8-9 en 9, 640/650-710 en 670/680-710 (afb. 5.3);
- Periode I: fase 9-10, 670/680-midden achtste eeuw (afb. 5.3);
- Periode J: fase 10, 710-midden achtste eeuw (afb. 5.3).

5.2 Periode A: fase 1-3, 400-510/525

De oudste inhumatiegraven zijn drie min of meer verspreid gelegen kindergraven in het westelijke cluster graven. Graf 205 en 217 dateren op basis van de bijgiften uit fase 1-3 (400-510/525) en zijn respectievelijk zuidwest-noordoost- en zuid-noord gericht. Het derde kindergraf (graf 201) waarin een napje van handgevoemd aardewerk is gevonden, is ook vroeg (fase 2-3, ca. 450-510/525). Van dit derde graf is onbekend waar het

hoofd lag, in het zuiden of het noorden.

In het westelijke cluster ligt een noord-zuid gericht kindergraf (graf 212). Dat graf is ouder dan het noord-zuid gerichte graf 211 uit fase 4b-5 (540/550-580/590), dat graf 212 versnijdt. Uit graf 212 komt een oorpotje dat wordt gedateerd in fase 3-6 (460/480-610/620), maar dat zelfs (laat-)Romeins zou kunnen zijn. Vanwege de versnijding zal dit kindergraf dateren uit de eerste helft van die periode. Mogelijk hoort graf 212 dus ook bij de andere, hierboven besproken vroege kindergraven.

5.3 Periode B: fase 3-4a, 460/480-540/550

Uit deze periode dateren twee inhumatiegraven, waarin beide een man is bijgezet. Het ene graf (163) met boomkist, bevindt zich in het westelijke cluster en is zuid-noord gericht. Het andere graf (40) is aangelegd in het oostelijke cluster en is zuid-noord gericht.

5.4 Periode C: fase 4, 510/525-565

In deze periode zijn in totaal negen inhumatiegraven aangelegd. Het gaat om vier mannengraven en vijf vrouwengraven.

Zes inhumatiegraven liggen in het westelijke cluster. De ene helft bestaat uitsluitend uit mannengraven. Zij zijn naast elkaar gelegen en zuid-noord gericht (graf 174, met boomkist, en de graven 178 en 179). Bij de andere graven is de tussenruimte groter (graf 85, man; graf 135, vrouw; graf 155, vrouw). Zij liggen evenwijdig en zijn west-oost gericht.

In het middendeel liggen drie graven dicht bij elkaar. Van graf 250, van een man, is de richting west-oost. Dit graf wordt versneden door vrouwengraf 249. Dat graf is zuid-noord gericht. De richting van het derde graf (239), een vrouwengraf, is noordwest-zuidoost.

5.5 Periode D: fase 4b-5, 540-580/590

Tot deze periode rekenen we zeventien graven. Daarvan zijn de meeste – veertien – inhumatiegraven, de overige crematiegraven.

Tabel 5.1 Overzicht van gedateerde graven per fase en ongedateerde graven op volgorde van grafnummer

Graf	Periode	Fase	Crematie	Urn	Kringgreppel	Inhumatie	Geslacht
201	A	2-3	-	-	-	1	meisje
205	A	1-3	-	-	-	1	meisje
212	A	3-6	-	-	-	1	kind
217	A	1-3	-	-	-	1	meisje
40	B	3	-	-	-	1	man
163	B	3-4a	-	-	-	1	man
76	B-E	3-5	1	-	-	-	-
85	C	4	-	-	-	1	man
135	C	4	-	-	-	1	vrouw
155	C	4	-	-	-	1	vrouw
174	C	4	-	-	-	1	man
178	C	4	-	-	-	1	man
179	C	4	-	-	-	1	man
239	C	4b	-	-	-	1	vrouw
249	C	4b	-	-	-	1	vrouw
250	C	4a	-	-	-	1	man
145	C-F	4-7	1	1	-	-	-
160	C-F	4-6	-	-	-	1	man
161	C-F	4-6	-	-	-	1	meisje
183	C-F	4-7	1	1	-	-	-
230	C-F	4-7	1	1	-	-	-
63	C-H	4-9	1	1	-	-	-
67	C-H	4-9	1	1	-	-	-
71	C-H	4-9	1	1	-	-	-
111	C-H	4-6/9	1	1	-	-	-
149	C-H	4-9	1	1	-	-	-
188	C-H	4-9	1	1	-	-	-
221	C-H	4-9	1	1	-	-	-
133	<D	<4-5	-	-	-	1	man
70	D	4-5	1	-	-	-	-
77	D	4-5	1	1	-	-	-
87	D	4-5	-	-	-	1	vrouw
91	D	4b-5	-	-	-	1	vrouw
95	D	4-5	1	1	-	-	-
96	D	4b-5	-	-	-	1	man
118	D	4b-5	-	-	-	1	vrouw
132	D	4-5	-	-	-	1	man
136	D	4-5	-	-	-	1	vrouw?
162	D	4-5	-	-	-	1	meisje
175	D	4-5	-	-	-	1	vrouw

Tabel 5.1 Overzicht van gedateerde graven per fase en ongedateerde graven op volgorde van grafnummer (vervolg)

181	D	4-5	-	-	-	1	man
211	D	4b-5	-	-	-	1	vrouw
238	D	4b-5	-	-	-	1	vrouw
240	D	4b-5	-	-	-	1	man
241	D	4-5	-	-	-	1	man
259	D	4-5	-	-	-	1	-
180	>D	>4-5	-	-	-	1	-
89	E	5-6	-	-	-	1	man
112	E	5	-	-	-	1	vrouw
127	E	5	-	-	-	1	vrouw
129	E	5	-	-	-	1	meisje
216	E	5-6	-	-	-	1	vrouw
88	E?	5	-	-	-	1	vrouw
231	E?	5-6	1	1	-	-	-
224	E-H	5-9	1	1	-	-	-
260	<F	<5-7	1	1	-	-	-
13	F	6-7	1	1	-	-	-
90	F	5-7	1	1	-	-	-
114	F	5-7	1	1	-	-	-
140	F	5-7	1	1	-	-	-
159	F	6	-	-	-	1	vrouw
173	F	6	-	-	-	1	man
199	F	5-7	1	1	-	-	-
208	F	5-7	-	-	-	1	vrouw
214	F	5-7	-	-	-	1	vrouw/meisje
215	F	6-7	-	-	-	1	man
82	F-H	6-9	-	-	-	1	vrouw
1	G	7-9	1	1	-	-	-
3	G	7-8	1	1	-	-	-
4	G	7-9	1	1	-	-	-
6	G	7-9	1	1	-	-	-
8	G	7-9	1	1	-	-	-
10	G	7-9	1	1	1	-	-
11	G	7-8	1	1	-	-	-
12	G	7-9	1	1	-	-	-
15	G	7-9	1	1	-	-	-
16	G	7-9	1	1	-	-	-
17	G	7-9	1	1	-	-	-
18	G	7-9	1	1	-	-	-
19	G	7-9	1	1	-	-	-
20	G	7-9	1	1	-	-	-

Tabel 5.1 Overzicht van gedateerde graven per fase en ongedateerde graven op volgorde van grafnummer (vervolg)

21	G	7-9	1	1	-	-	vrouw?
22	G	7-9	1	1	1	-	-
23	G	7-8	1	1	-	-	-
24	G	7-9	1	1	1	-	-
25	G	7-9	1	1	-	-	-
26	G	7-9	1	1	-	-	-
27	G	7-9	1	1	1	-	-
28	G	7-8	1	1	-	-	-
31	G	7-9	1	1	-	-	-
32	G	7-9	1	1	-	-	-
33	G	7-9	1	1	-	-	-
35	G	7-9	1	1	-	-	-
36	G	7-9	1	1	-	-	-
37	G	7-9	1	1	-	-	-
38	G	7-9	1	1	-	-	-
39	G	7-9	1	1	-	-	-
41	G	7-9	1	1	-	-	-
42	G	7-9	1	1	-	-	-
44	G	7-9	1	1	-	-	-
45	G	7-8	1	1	-	-	-
49	G	7-9	1	1	-	-	-
51	G	7-9	1	1	-	-	-
52	G	7-9	1	1	1	-	-
53	G	7-9	1	1	-	-	-
54	G	7-9	1	1	-	-	-
55	G	7-8	1	-	-	-	-
58	G	7-9	1	1	-	-	-
65	G	7-8	1	1	-	-	-
66	G	7-8	1	1	-	-	-
68	G	7-9	1	1	-	-	-
69	G	7-9	1	1	-	-	-
81	G	7-9	-	-	-	1	vrouw
86	G	7-9	-	-	-	1	-
93	G	7-9	1	1	-	-	-
94	G	7-8	1	1	-	-	-
97	G	7-9	1	1	-	-	-
99	G	7-9	1	1	-	-	-
103	G	7-8	1	1	-	-	-
106	G	7-9	1	1	-	-	-
109	G	7-9	1	1	-	-	-
115	G	7-9?	1	1	-	-	-

Tabel 5.1 Overzicht van gedateerde graven per fase en ongedateerde graven op volgorde van grafnummer (vervolg)

128	G	7-8	-	-	-	1	kind
131	G	7-8	-	-	-	1	man
139	G	7-9	1	1	-	-	-
141	G	7-9	1	1	-	-	-
144	G	7-9	1	1	1	-	-
146	G	7-8	-	-	-	1	man
147	G	7-9	1	1	-	-	-
148	G	7-9	1	1	-	-	-
150	G	7-8	1	1	-	-	-
151	G	7-9	1	1	-	-	-
152	G	7-9	1	1	-	-	-
153	G	7-9	1	1	-	-	-
157	G	7-8	1	1	-	-	-
171	G	7-8	-	-	-	1	-
185	G	7-9	1	1	-	-	-
190	G	7-8	1	1	-	-	-
191	G	7-9	1	1	-	-	-
193	G	7-8	-	-	-	1	meisje
198	G	7-9	1	1	-	-	-
218	G	7-9	1	1	-	-	-
219	G	7-8	1	1	-	-	-
220	G	7-9	1	1	-	-	-
225	G	7-9	1	1	-	-	-
227	G	7-8	1	1	-	-	-
228	G	7-9	1	1	-	-	-
233	G	7-9	1	1	-	-	-
258	G	7-9	1	1	-	-	-
242	>G	>7-9	-	-	-	1	vrouw
2	H	8-9	1	1	-	-	-
9	H	8-9	1	1	-	-	-
47	H	9-9	1	1	-	-	-
59	H	8-9	-	-	-	1	vrouw
166	H	8-9	-	-	-	1	man
222	H	9-9	1	1	-	-	-
30	I	9-10	1	1	1	-	-
244	I	9-10	-	-	-	1	-
29	J	10-10	1	1	-	-	-
143	J	10-10	1	1	-	-	-
248	J	10-10	-	-	-	1	man
5	?	?	1	1	-	-	-
7	?	?	1	1	-	-	-

Tabel 5.1 Overzicht van gedateerde graven per fase en ongedateerde graven op volgorde van grafnummer (vervolg)

14	?	?	1	1	-	-	-
46	?	>7-9;<9	-	-	-	1	-
48	?	?	-	-	-	1	-
56	?	?	-	-	-	1	-
57	?	?	-	-	-	1	-
64	?	?	1	1	-	-	-
72	?	?	1	1	-	-	-
74	?	?	1	1	-	-	-
75	?	?	1	1	-	-	-
78	?	?	1	-	-	-	-
83	?	?	-	-	-	1	man
92	?	?	-	-	-	1	vrouw
100	?	?	1	-	-	-	-
110	?	?	-	-	-	1	-
117	?	?	1	-	-	-	-
138	?	?	1	-	-	-	-
154	?	?	1	1	-	-	-
164	?	?	-	-	-	1	-
167	?	?	-	-	-	1	-
169	?	?	-	-	-	1	-
177	?	?	-	-	-	1	-
187	?	?	1	1	-	-	-
189	?	?	1	1	-	-	-
192	?	?	-	-	-	1	meisje?
195	?	?	1	1	-	-	-
200	?	?	1	1	-	-	-
204	?	?	-	-	-	1	vrouw?
207	?	?	1	-	-	-	-
209	?	?	-	-	-	1	meisje
210	?	?	-	-	-	1	vrouw
223	?	?	1	1	-	-	-
229	?	?	1	1	-	-	-
234	?	?	-	-	-	1	meisje
235	?	?	-	-	-	1	vrouw?
236	?	?	-	-	-	1	-
237	?	?	-	-	-	1	-
243	?	?	-	-	-	1	vrouw
247	?	?	-	-	-	1	kind?
253	?	?	1	-	-	-	-
255	?	?	1	-	-	-	-
257	?	?	1	-	-	-	-

Tabel 5.1 Overzicht van gedateerde graven per fase en ongedateerde graven op volgorde van grafnummer (vervolg)

34	geen	geen	1	-	-	-	-
43	geen	geen	1	-	-	-	-
50	geen	geen	-	-	-	1	-
60	geen	geen	-	-	-	1	-
61	geen	geen	-	-	-	1	-
62	geen	geen	-	-	-	1	-
73	geen	geen	1	-	-	-	-
79	geen	geen	1	-	-	-	-
80	geen	geen	1	-	-	-	-
84	geen	geen	-	-	-	1	-
98	geen	geen	1	-	-	-	-
101	geen	geen	1	-	-	-	-
102	geen	geen	1	-	-	-	-
104	geen	geen	1	-	-	-	-
105	geen	geen	1	-	-	-	-
107	geen	geen	1	-	-	-	-
108	geen	geen	1	-	-	-	-
113	geen	geen	1	-	-	-	-
116	geen	geen	1	-	-	-	-
119	geen	geen	1	-	-	-	-
120	geen	geen	1	-	-	-	-
121	geen	geen	1	-	-	-	-
122	geen	geen	1	-	-	-	-
123	geen	geen	1	-	-	-	-
124	geen	geen	1	-	-	-	-
125	geen	geen	1	-	-	-	-
126	geen	geen	1	-	-	-	-
130	geen	geen	-	-	-	1	kind
134	geen	geen	-	-	-	1	paard
137	geen	geen	1	-	-	-	-
142	geen	geen	-	-	-	1	paard
156	geen	geen	1	-	-	-	-
158	geen	geen	1	-	-	-	-
165	geen	geen	-	-	-	1	-
168	geen	geen	-	-	-	1	-
170	geen	geen	-	-	-	1	-
172	geen	geen	1	-	-	-	-
176	geen	geen	-	-	-	1	paard
182	geen	geen	1	-	-	-	-
184	geen	geen	1	-	-	-	-
186	geen	geen	1	-	-	-	-

Tabel 5.1 Overzicht van gedateerde graven per fase en ongedateerde graven op volgorde van grafnummer (vervolg)

194	geen	geen	1	-	-	-	-
196	geen	geen	1	-	-	-	-
197	geen	geen	1	-	-	-	-
202	geen	geen	1	-	-	-	-
203	geen	geen	1	-	-	-	-
206	geen	geen	-	-	-	1	paard
213	geen	geen	-	-	-	1	-
226	geen	geen	1	-	-	-	-
232	geen	geen	1	-	-	-	-
245	geen	geen	-	-	-	1	hond
246	geen	geen	-	-	-	1	-
251	geen	geen	1	-	1	-	-
252	geen	geen	1	-	-	-	-
254	geen	geen	-	-	-	1	-
256	geen	geen	1	-	-	-	-
			165				

('?' niet dateerbare grafvondsten; 'geen' zonder grafvondsten of vondsten uit kuilvulling).

In het middendeel ligt, naast bovengenoemd vrouwengraf 239, mannengraf 240 met zelfde richting. In het verlengde van vrouwengraf 249 ligt vrouwengraf 238.

Dit groepje graven, met min of meer loodrecht op elkaar staande grafrichting, bestaat uit zowel mannen- als vrouwengraven. Kennelijk gaat het hier om ten minste twee echtparen. Mogelijk behoort hierbij graf 241, waarin een man is bijgezet en dat zuid-noord gericht is (zie onder).

Wellicht kan ook vrouwengraf 118, in noordwest-zuidoostelijke richting, en gelegen aan de oostelijke rand van het westelijke cluster, hieraan worden toegevoegd.

In het westelijke cluster komen de overige inhumatiegraven uit deze fase voor. Aan de oostzijde zien we twee naast elkaar gelegen, zuid-noord gerichte inhumatiegraven van een vrouw en een man, respectievelijk graf 91 en 96. Meer westelijk ligt graf 211. Het is van een vrouw en zuid-noord gericht. De vraag is of het een paar vormt met het onduidelijke graf 259.

Het merendeel van deze graven bevindt zich aan de noordoostzijde van het westelijke cluster. Drie graven hebben dezelfde richting: zuid-noord (graf 87, vrouw; graf 132, man; graf 162, meisje). Graf 136, van een vrouw, is zuidwest-

noordoost/noordoost-zuidwest gericht,

In de buurt van dit groepje vinden we aan de noord- en de zuidzijde twee graven. Het ene is van een vrouw en zuid-noord gericht (graf 175, boomkist), het andere van een man met een zuidoost-noordwestelijke richting (graf 181). Meer naar het westen ligt een onduidelijk graf (259, zuid-noord gericht) dat een paar zou kunnen vormen met graf 211 (zie boven).

In deze fase is voor het eerst de crematierite toegepast: de graven 70, 77 en 95. Zij liggen in het midden en aan de zuidzijde van het westelijke cluster en bevatten alle een dubbelconus van type D2.

5.6 Periode E: fase 5 en 5-6, 565-580/590 en 565-610/620

Aan deze periode zijn zes inhumatiegraven toe te schrijven, waarvan er vijf aan de oostzijde van het westelijke cluster zijn gelegen (graven 88, 89, 112, 127, 129; graf 216 ligt aan de andere zijde van dit cluster).

Graf 129, waarin een meisje is bijgezet en dat zuidwest-noordoost gericht is, ligt dichtbij een

(echt-?)paar uit fase 4b-5: de graven 91 en 96. Vrouwengraf 127 ligt hier vlak bij en is zuid-noord gericht, min of meer evenwijdig aan mannengraf 132. Aan de andere kant van dit groepje is ook vrouwengraf 112 aangelegd, met een noordwest-zuidoostelijke richting, Graf 89, waarin een man is bijgezet en dat noord-zuid gericht is, dateert uit fase 5-6 (565-610/620). Het wordt versneden door vrouwengraf 88, met een noordwest-zuidoostelijke richting. In het verlengde van twee oudere graven, graf 211 (vrouw) en het onduidelijke graf 259 (geslacht onbekend), aan de andere kant van het westelijke cluster, bevindt zich vrouwengraf 216. Dat laatste graf heeft een boomkist en is zuid-noord gericht. Het enige crematiegraf dat mogelijk tot deze fase behoort (231), ligt in het middendeel van het grafveld.

5.7 Periode F: fase 6, 5-7 en 6-7, 580/590-610/620, 565-640/650, 580/590-640/650

Het betreft hier vijf inhumatiegraven en vijf crematiegraven, vrijwel alle uit het westelijke cluster. De uitzonderingen zijn de crematiegraven 13 en 140, die in het oostelijke cluster liggen. In deze periode horen de naast elkaar gelegen inhumatiegraven 159 en 173 thuis, beide in het westelijke cluster. Zij zijn zuid-noord gericht en vormen vermoedelijk een paar. Het eerstgenoemde graf bevatte een vrouw, het tweede een man. Vanwege de ligging van beide graven is aan te nemen dat er een relatie bestaan met de oudere mannengraven 174, 178 en 179. Aan de westzijde van dit cluster ligt inhumatiegraf 214. Het graf is noord-zuid gericht en bevat een meisje. Dit graf is ouder dan crematiegraf 199. Aan dezelfde zijde van het cluster bevinden zich de graven 208 en 215, waarin respectievelijk een vrouw en een man zijn bijgezet. Beide zijn zuid-noord gericht. In deze periode is het aantal crematiegraven in vergelijking met de voorgaande periodes toegenomen. Uit deze periode dateren drie crematiegraven: 90, 114 en 199. Zij liggen in het westelijke cluster. Het eerstgenoemde crematiegraf versnijdt de oudere inhumatiegraven 88 en 89, respectievelijk uit fase 5 en 5-6. In deze periode komen voor het eerst crematiegraven in het oostelijke cluster voor: de graven 13 en 140.

5.8 Periode G: fase 7-8 en 7-9, 610/620-670/680, 610/620-710

Uit deze periode dateren zeven inhumatiegraven, waarvan zes in het oostelijke deel van het westelijke cluster en één graf in het oostelijke cluster.

Twee inhumatiegraven (kindergraf 128, zuidwest-noordoost gericht, en mannengraf 131, met dezelfde richting) sluiten aan bij de oudere inhumatiegraven 127 (vrouw) en 132 (man) uit fase 4-5. Vormt dit stel wellicht de jongste fase van deze familie?

Als jongste fase van de oudste familie in het grafveld wordt mannengraf 146 opgevat. Reden daarvoor is niet alleen de dubbelconische pot in dit graf (type D4), maar ook dat versnijdingen eveneens in die richting wijzen. Het graf is zuid-noord gericht,

Uit dezelfde fase dateren twee inhumatiegraven (graf 81, west-oost gericht met een vrouw, en graf 86, zuid-noord gericht, geslacht onbekend). Het eerstgenoemde graf vormt mogelijk de laatste representant van de noord-zuid gerichte graven van fase 4-5. Wellicht vormt het laatstgenoemde graf, tezamen met graf 146 (zie boven) de jongste fase van de oudste groep graven in dit grafveld.

Wellicht mag mannengraf 83, zuidwest-noord-oost gericht, vanwege de mogelijke Breitsax ook tot deze periode worden gerekend.

Geïsoleerd in het westelijke cluster ligt het oost-west gerichte graf 193, waarin een meisje is bijgezet. Het is de vraag of dit graf de jongste periode van de meer naar het oosten gelegen groep graven met dezelfde grafrichting vertegenwoordigt.

Het enige inhumatiegraf uit deze periode in het oostelijke cluster is een min of meer noord-zuid gericht graf (171), waarvan het geslacht van de dode onbekend is.

Het aantal crematiegraven is in deze periode sterk toegenomen, vooral in het oostelijke cluster, waar 51 crematiegraven zijn aangelegd. In het westelijke cluster liggen weliswaar minder crematiegraven, maar ten opzichte van de vorige periode is het aantal ook hier sterk toegenomen. Het gaat om zeventien graven. Crematiegraven zijn in deze periode in de meerderheid ten opzichte van de inhumatiegraven. In het middendeel van het grafveld zijn zes crematiegraven aangelegd.

Tabel 5.2 Overzicht van graven op volgorde van grafnummer, met grafrichting, kistlengte en geslacht

Graf	Periode	Fase	Crematie	Urn	Kringgreppel	Inhumatie	Lengte kist	Geslacht
1	G	7-9	1	1	-	-	- -	
2	H	8-9	1	1	-	-	- -	
3	G	7-8	1	1	-	-	- -	
4	G	7-9	1	1	-	-	- -	
5	?	?	1	-	-	-	- -	
6	G	7-9	1	1	-	-	- -	
7	?	?	1	1	-	-	- -	
8	G	7-9	1	1	-	-	- -	
9	H	8-9	1	1	-	-	- -	
10	G	7-9	1	1	1	1	- -	
11	G	7-8	1	1	-	-	- -	
12	G	7-9	1	1	-	-	- -	
13	F	6-7	1	1	-	-	- -	
14	?	?	1	1	-	-	- -	
15	G	7-9	1	1	-	-	- -	
16	G	7-9	1	1	-	-	- -	
17	G	7-9	1	1	-	-	- -	
18	G	7-9	1	1	-	-	- -	
19	G	7-9	1	1	-	-	- -	
20	G	7-9	1	1	-	-	- -	
21	G	7-9	1	1	-	-	-	vrouw?
22	G	7-9	1	1	1	-	- -	
23	G	7-8	1	1	-	-	- -	
24	G	7-9	1	1	1	-	- -	
25	G	7-9	1	1	-	-	- -	
26	G	7-9	1	1	-	-	- -	
27	G	7-9	1	1	1	-	- -	
28	G	7-8	1	1	-	-	- -	
29	J	10	1	1	-	-	- -	
30	I	9-10	1	1	1	-	- -	
31	G	7-9	1	1	-	-	- -	
32	G	7-9	1	1	-	-	- -	
33	G	7-9	1	1	-	-	- -	
34	geen	geen	1	-	-	-	- -	
35	G	7-9	1	1	-	-	- -	
36	G	7-9	1	1	-	-	- -	
37	G	7-9	1	1	-	-	- -	
38	G	7-9	1	1	-	-	- -	
39	G	7-9	1	1	-	-	- -	
40	B	3	-	-	-	1	-	man

Tabel 5.2 Overzicht van graven op volgorde van grafnummer, met grafrichting, kistlengte en geslacht (vervolg)

Graf	Periode	Fase	Crematie	Urn	Kringgreppel	Inhumatie	Lengte kist	Geslacht
41	G	7-9	1	1	-	-	-	-
42	G	7-9	1	1	-	-	-	-
43	geen	geen	1	-	-	-	-	-
44	G	7-9	1	1	-	-	-	-
45	G	7-8	1	1	-	-	-	-
46	?	>7-9;<9	-	-	-	1	-	-
47	H	9	1	1	-	-	-	-
48	?	?	-	-	-	1	-	-
49	G	7-9	1	1	-	-	-	-
50	geen	geen	-	-	-	1	-	-
51	G	7-9	1	1	-	-	-	-
52	G	7-9	1	1	1	-	-	-
53	G	7-9	1	1	-	-	-	-
54	G	7-9	1	1	-	-	-	-
55	G	7-8	1	-	-	-	-	-
56	?	?	-	-	-	1	-	-
57	?	?	-	-	-	1	-	-
58	G	7-9	1	1	-	-	-	-
59	H	8-9	-	-	-	1	185	vrouw
60	geen	geen	-	-	-	1	-	-
61	geen	geen	-	-	-	1	210	-
62	geen	geen	-	-	-	1	-	-
63	C-H	4-9	1	1	-	-	-	-
64	?	?	1	1	-	-	-	-
65	G	7-8	1	1	-	-	-	-
66	G	7-8	1	1	-	-	-	-
67	C-H	4-9	1	1	-	-	-	-
68	G	7-9	1	1	-	-	-	-
69	G	7-9	1	1	-	-	-	-
70	D	4-5	1	-	-	-	-	-
71	C-H	4-9	1	1	-	-	-	-
72	?	?	1	1	-	-	-	-
73	geen	geen	1	-	-	-	-	-
74	?	?	1	1	-	-	-	-
75	?	?	1	1	-	-	-	-
76	B-E	3-5	1	-	-	-	-	-
77	D	4-5	1	1	-	-	-	-
78	?	?	1	-	-	-	-	-
79	geen	geen	1	-	-	-	-	-
80	geen	geen	1	-	-	-	-	-

Tabel 5.2 Overzicht van graven op volgorde van grafnummer, met grafrichting, kistlengte en geslacht (vervolg)

Graf	Periode	Fase	Crematie	Urn	Kringgreppel	Inhumatie	Lengte kist	Geslacht
81	G	7-9	-	-	-	1	180	vrouw
82	F-H	6-9	-	-	-	1	-	vrouw
83	?	?	-	-	-	1	-	man
84	geen	geen	-	-	-	1	-	-
85	C	4	-	-	-	1	190	man
86	G	7-9	-	-	-	1	210	-
87	D	4-5	-	-	-	1	195	vrouw
88	E?	5	-	-	-	1	180	vrouw
89	E	5-6	-	-	-	1	-	man
90	F	5-7	1	1	-	-	-	-
91	D	4b-5	-	-	-	1	184	vrouw
92	?	?	-	-	-	1	203/BK	vrouw
93	G	7-9	1	1	-	-	-	-
94	G	7-8	1	1	-	-	-	-
95	D	4-5	1	1	-	-	-	-
96	D	4b-5	-	-	-	1	215	man
97	G	7-9	1	1	-	-	-	-
98	geen	geen	1	-	-	-	-	-
99	G	7-9	1	1	-	-	-	-
100	?	?	1	-	-	-	-	-
101	geen	geen	1	-	-	-	-	-
102	geen	geen	1	-	-	-	-	-
103	G	7-8	1	1	-	-	-	-
104	geen	geen	1	-	-	-	-	-
105	geen	geen	1	-	-	-	-	-
106	G	7-9	1	1	-	-	-	-
107	geen	geen	1	-	-	-	-	-
108	geen	geen	1	-	-	-	-	-
109	G	7-9	1	1	-	-	-	-
110	?	?	-	-	-	1	-	-
111	C-H	4.6.9	1	1	-	-	-	-
112	E	5	-	-	-	1	210	vrouw
113	geen	geen	1	-	-	-	-	-
114	F	5-7	1	1	-	-	-	-
115	G	7-9?	1	1	-	-	-	-
116	geen	geen	1	-	-	-	-	-
117	?	?	1	-	-	-	-	-
118	D	4b-5	-	-	-	1	204	vrouw
119	geen	geen	1	-	-	-	-	-

Tabel 5.2 Overzicht van graven op volgorde van grafnummer, met grafrichting, kistlengte en geslacht (vervolg)

Graf	Periode	Fase	Crematie	Urn	Kringgreppel	Inhumatie	Lengte kist	Geslacht
120	geen	geen	1	-	-	-	-	-
121	geen	geen	1	-	-	-	-	-
122	geen	geen	1	-	-	-	-	-
123	geen	geen	1	-	-	-	-	-
124	geen	geen	1	-	-	-	-	-
125	geen	geen	1	-	-	-	-	-
126	geen	geen	1	-	-	-	-	-
127	E	5	-	-	-	1	220	vrouw
128	G	7-8	-	-	-	1	143	kind
129	E	5	-	-	-	1	156	meisje
130	geen	geen	-	-	-	1	-	kind
131	G	7-8	-	-	-	1	-	man
132	D	4-5	-	-	-	1	240	man
133	< D	< 4-5	-	-	-	1	-	man
134	geen	geen	-	-	-	1	-	paard
135	C	4	-	-	-	1	> 120	vrouw
136	D	4-5	-	-	-	1	158	vrouw?
137	geen	geen	1	-	-	-	-	-
138	?	?	1	-	-	-	-	-
139	G	7-9	1	1	-	-	-	-
140	F	5-7	1	1	-	-	-	-
141	G	7-9	1	1	-	-	-	-
142	geen	geen	-	-	-	1	-	paard
143	J	10	1	1	-	-	-	-
144	G	7-9	1	1	1	-	-	-
145	C-F	4-7	1	1	-	-	-	-
146	G	7-8	-	-	-	1	-	man
147	G	7-9	1	1	-	-	-	-
148	G	7-9	1	1	-	-	-	-
149	C-H	4-9	1	1	-	-	-	-
150	G	7-8	1	1	-	-	-	-
151	G	7-9	1	1	-	-	-	-
152	G	7-9	1	1	-	-	-	-
153	G	7-9	1	1	-	-	-	-
154	?	?	1	1	-	-	-	-
155	C	4	-	-	-	1	186	vrouw
156	geen	geen	1	-	-	-	-	-
157	G	7-8	1	1	-	-	-	-
158	geen	geen	1	-	-	-	-	-
159	F	6	-	-	-	1	197	vrouw

Tabel 5.2 Overzicht van graven op volgorde van grafnummer, met grafrichting, kistlengte en geslacht (vervolg)

Graf	Periode	Fase	Crematie	Urn	Kringgreppel	Inhumatie	Lengte kist	Geslacht
160	C-F	4-6	-	-	-	1	206	man
161	C-F	4-6	-	-	-	1	-	meisje
162	D	4-5	-	-	-	1	-	meisje
163	B	3-4a	-	-	-	1	214/BK	man
164	?	?	-	-	-	1	-	-
165	geen	geen	-	-	-	1	-	-
166	H	8-9	-	-	-	1	230/BK	man
167	?	?	-	-	-	1	?	-
168	geen	geen	-	-	-	1	-	-
169	?	?	-	-	-	1	> 185	-
170	geen	geen	-	-	-	1	-	-
171	G	7-8	-	-	-	1	?	-
172	geen	geen	1	-	-	-	-	-
173	F	6	-	-	-	1	-	man
174	C	4	-	-	-	1	218/BK	man
175	D	4-5	-	-	-	1	BK	vrouw
176	geen	geen	-	-	-	1	-	paard
177	?	?	-	-	-	1	-	-
178	C	4	-	-	-	1	260	man
179	C	4	-	-	-	1	224	man
180	> D	> 4-5	-	-	-	1	-	-
181	D	4-5	-	-	-	1	223	man
182	geen	geen	1	-	-	-	-	-
183	C-F	4-7	1	1	-	-	-	-
184	geen	geen	1	-	-	-	-	-
185	G	7-9	1	1	-	-	-	-
186	geen	geen	1	-	-	-	-	-
187	?	?	1	1	-	-	-	-
188	C-H	4-9	1	1	-	-	-	-
189	?	?	1	1	-	-	-	-
190	G	7-8	1	1	-	-	-	-
191	G	7-9	1	1	-	-	-	-
192	?	?	-	-	-	1	-	meisje?
193	G	7-8	-	-	-	1	-	meisje
194	geen	geen	1	-	-	-	-	-
195	?	?	1	1	-	-	-	-
196	geen	geen	1	-	-	-	-	-
197	geen	geen	1	-	-	-	-	-
198	G	7-9	1	1	-	-	-	-

Tabel 5.2 Overzicht van graven op volgorde van grafnummer, met grafrichting, kistlengte en geslacht (vervolg)

Graf	Periode	Fase	Crematie	Urn	Kringgreppel	Inhumatie	Lengte kist	Geslacht
199	F	5-7	1	1	-	-	-	-
200	?	?	1	1	-	-	-	-
201	A	2-3	-	-	-	1	112	meisje
202	geen	geen	1	-	-	-	-	-
203	geen	geen	1	-	-	-	-	-
204	?	?	-	-	-	1	-	vrouw?
205	A	1-3	-	-	-	1	-	meisje
206	geen	geen	-	-	-	1	-	paard
207	?	?	1	-	-	-	-	-
208	F	5-7	-	-	-	1	230	vrouw
209	?	?	-	-	-	1	-	meisje
210	?	?	-	-	-	1	BK	vrouw
211	D	4b-5	-	-	-	1	228	vrouw
212	A	3-6	-	-	-	1	-	kind
213	geen	geen	-	-	-	1	-	-
214	F	5-7	-	-	-	1	-	vrouw/meisje
215	F	6-7	-	-	-	1	231	man
216	E	5-6	-	-	-	1	BK	vrouw
217	A	1-3	-	-	-	1	-	meisje
218	G	7-9	1	1	-	-	-	-
219	G	7-8	1	1	-	-	-	-
220	G	7-9	1	1	-	-	-	-
221	C-H	4-9	1	1	-	-	-	-
222	H	9	1	1	-	-	-	-
223	?	?	1	1	-	-	-	-
224	E-H	5-9	1	1	-	-	-	-
225	G	7-9	1	1	-	-	-	-
226	geen	geen	1	-	-	-	-	-
227	G	7-8	1	1	-	-	-	-
228	G	7-9	1	1	-	-	-	-
229	?	?	1	1	-	-	-	-
230	C-F	4-7	1	1	-	-	-	-
231	E?	5-6	1	1	-	-	-	-
232	geen	geen	1	-	-	-	-	-
233	G	7-9	1	1	-	-	-	-
234	?	?	-	-	-	1	113	meisje
235	?	?	-	-	-	1	> 160	vrouw?
236	?	?	-	-	-	1	-	-
237	?	?	-	-	-	1	-	-

Graf	Richting								
	z-n	n-z	zn/nz	w-o	o-w	zw-no	zw-no/no-zw	nw-zo	zo-nw
199	-	-	-	-	-	-	-	-	-
200	-	-	-	-	-	-	-	-	-
201	-	-	1	-	-	-	-	-	-
202	-	-	-	-	-	-	-	-	-
203	-	-	-	-	-	-	-	-	-
204	-	-	-	-	-	-	1	-	-
205	-	-	-	-	-	1	-	-	-
206	-	1	-	-	-	-	-	-	-
207	-	-	-	-	-	-	-	-	-
208	1	-	-	-	-	-	-	-	-
209	1	-	-	-	-	-	-	-	-
210	1	-	-	-	-	-	-	-	-
211	1	-	-	-	-	-	-	-	-
212	-	-	1	-	-	-	-	-	-
213	-	-	-	-	-	-	-	1	-
214	1	-	-	-	-	-	-	-	-
215	1	-	-	-	-	-	-	-	-
216	1	-	-	-	-	-	-	-	-
217	1	-	-	-	-	-	-	-	-
218	-	-	-	-	-	-	-	-	-
219	-	-	-	-	-	-	-	-	-
220	-	-	-	-	-	-	-	-	-
221	-	-	-	-	-	-	-	-	-
222	-	-	-	-	-	-	-	-	-
223	-	-	-	-	-	-	-	-	-
224	-	-	-	-	-	-	-	-	-
225	-	-	-	-	-	-	-	-	-
226	-	-	-	-	-	-	-	-	-
227	-	-	-	-	-	-	-	-	-
228	-	-	-	-	-	-	-	-	-
229	-	-	-	-	-	-	-	-	-
230	-	-	-	-	-	-	-	-	-
231	-	-	-	-	-	-	-	-	-
232	-	-	-	-	-	-	-	-	-
233	-	-	-	-	-	-	-	-	-
234	1	-	-	-	-	-	-	-	-
235	1	-	-	-	-	-	-	-	-
236	-	-	-	-	-	-	1	-	-
237	-	-	1	-	-	-	-	-	-

Tabel 5.2 Overzicht van graven op volgorde van grafnummer, met grafrichting, kistlengte en geslacht (vervolg)

Graf	Periode	Fase	Crematie	Urn	Kringgreppel	Inhumatie	Lengte kist	Geslacht
238	D	4b-5	-	-	-	1	230	vrouw
239	C	4b	-	-	-	1	> 192	vrouw
240	D	4b-5	-	-	-	1	220/BK	man
241	D	4-5	-	-	-	1	210	man
242	> G	> 7-9	-	-	-	1	-	vrouw
243	?	?	-	-	-	1	174	vrouw
244	I	9-10	-	-	-	1	-	-
245	geen	geen	-	-	-	1	-	hond
246	geen	geen	-	-	-	1	175	-
247	?	?	-	-	-	1	-	kind?
248	J	10	-	-	-	1	230	man
249	C	4b	-	-	-	1	194	vrouw
250	C	4a	-	-	-	1	-	man
251	geen	geen	1	-	1	-	-	-
252	geen	geen	1	-	-	-	-	-
253	?	?	1	-	-	-	-	-
254	geen	geen	-	-	-	1	-	-
255	?	?	1	-	-	-	-	-
256	geen	geen	1	-	-	-	-	-
257	?	?	1	-	-	-	-	-
258	G	7-9	1	1	-	-	-	-
259	D	4-5	-	-	-	1	-	-
260	< F	< 5-7	1	1	-	-	-	-
			165					

BK: Boomkist

Afb. 5.1 Verspreiding van de graven per periode. Legenda: periode A (fase 1-3, 400-510/525); periode B (fase 3-4a, 460/480-540/550); periode C (fase 4, 510/525-565). Schaal 1:300.

Afb. 5.2 Verspreiding van de graven per periode. Legenda: periode D (fase 4-5, 510/25-580/90); periode E (fase 5, 5-6, 565-620); periode F (fase 6, 5-7, 6-7, 580/90-640/650). Schaal 1:300.

Afb. 5.3 Verspreiding van de graven per periode. Legenda: periode G (fase 7-8, 7-9, 610-710); periode H (fase 8-9, 640-710); periode I (fase 9-10, 670/680-midden achtste eeuw); periode J (fase 10, 710-midden achtste eeuw). Schaal 1:300.

Uit elk van de crematiegraven 145 en 230, respectievelijk uit het oostelijke cluster en het middendeel, is een schaalte van aardewerk tevoorschijn gekomen. Ze worden gedateerd in fase 4-7 (510/525-640/650). De ligging van beide graven maakt een datering in fase 7 (610/620-640/650) aannemelijk.

5.9 Periode H: fase 8-9 en 9, 640/650-710 en 670/680-710

Uit deze periode zijn verspreid in het oostelijke cluster twee inhumatiegraven aangetroffen: vrouwengraf 59, dat west-oost gericht is, en mannengraf 166 met een zuidwest-noordoostelijke, mogelijk noordoost-zuidwestelijke richting. Elders in het grafveld ontbreken inhumatiegraven.

Aan deze periode kunnen vier crematiegraven worden toegeschreven. Aan de zuidkant van het oostelijke cluster zijn drie crematiegraven aangelegd: de graven 2, 9 en 47. In het middendeel ligt graf 222.

5.10 Periode I: fase 9-10, 670/680-midden achtste eeuw

Eén relatief laat inhumatiegraf uit deze periode heeft het grafveld opgeleverd: graf 244. Het bevindt zich aan de rand van het oostelijke cluster en is west-oost gericht. Over het geslacht van de dode is niets bekend. Mogelijk dateert de bronzen gesp uit deze periode. Aan deze periode kunnen geen crematiegraven worden toegeschreven.

5.11 Periode J: fase 10, 710-midden achtste eeuw

Een groot inhumatiegraf, met een grafkelder en een kist, waarin een man met een rijke uitrusting is bijgezet (graf 248), ligt aan de zuidwestkant van het oostelijke cluster. Het graf is west-oost gericht. Hoewel de keldergraven 46 en 169 niet kunnen worden gedateerd, kan de ligging van beide graven een aanwijzing vormen voor een datering in deze periode.

Deze periode kent twee crematiegraven, die aan de zuidzijde van het oostelijke cluster liggen: de graven 29 en 143.

5.12 Onbeantwoorde vragen

Bij de toewijzing van de graven aan verschillende perioden zijn we tegen enkele problemen aangelopen waarvoor we geen verklaring kunnen geven.

In het oostelijke cluster ligt een geïsoleerd mannengraf (graf 40) dat noordoost-zuidwest gericht is en in fase 3 is aangelegd. Onbekend is bij welke familie dit graf kan worden aangesloten (zie onder).

Graf 86 wordt versneden door graf 88, waarin onder andere een zilveren schijffibula is gevonden. Dit laatstgenoemde graf dateert uit fase 5 (565-610/620). Hoewel graf 86 een bolvormige pot bevatte die volgens de literatuur in fase 7-9 wordt gedateerd, moet dit graf vanwege de versnijding ouder zijn dan fase 5.

De datering van de vroege baardtang uit graf 12 past niet bij die van de urn, een steilwandige pot. Hetzelfde is het geval in graf 163 waar de datering van de late baardtang (fase 10) een groot verschil laat zien met die van de bijl en het aardewerk. Niet uit te sluiten is dat de vondsten uit beide graven zijn omgewisseld of dat er sprake is van een onzorgvuldige administratie tijdens de opgraving.

Ten slotte moet inhumatiegraf 46, vanwege versnijdingen, jonger zijn dan fase 7-9 (crematiegraf 42) en ouder dan fase 9 (crematiegraf 47).

6.1 Bijgiften

6.1.1 Aardewerk

In het grafveld van Elst nemen dubbelconische potten naar verhouding een bescheiden rol in bij het grafgebruik. Het andere gedraaide materiaal overheerst. In totaal zijn in graven 49 dubbelconische potten aan het licht gekomen, tegenover 83 exemplaren gedraaid aardewerk met andere vormen. Het grafveld heeft achttien exemplaren handgevormd aardewerk opgeleverd.

In totaal is ongeveer twee derde van het handgemaakte en gedraaide aardewerk gebruikt als container van crematieresten (urn) en is een derde van het aardewerk als bijgift meegegeven (tabel 6.1).

Bij het handgemaakt aardewerk is er nauwelijks verschil in aantal tussen het gebruik als urn of bijgift (respectievelijk 46,1 en 53,9%). Een groter contrast tonen de dubbelconische potten, respectievelijk 40% urn en 60% bijgift. Van het overige gedraaide aardewerk is 85,3% gebruikt

als urn. De rest is in het graf meegegeven.

Vanwege het vrijwel ontbreken van de crematierite in de vroege periode, fase 1-6 (400-610/620), deed handgemaakt aardewerk, dubbelconus of ander gedraaid aardewerk vrijwel geen dienst als urn (urnen in totaal 5,8-9,4%). Daarin komt verandering in de late periode, fase 7-10 (610/620-midden achtste eeuw). Dan komen we handgemaakt aardewerk en dubbelconussen in de graven tegen als urn. Zij maken samen ten minste ongeveer een vijfde van het totale aardewerkcomplex uit, respectievelijk 7,4-7,7 en 12,8-16,0%. Veruit het meeste urnmateriaal, 76,5-79,4%, wordt gevormd door het andere gedraaide aardewerk.¹³³

Als bijgift wordt in de vroege periode, fase 1-6 (400-610/620), vooral de dubbelconus meegegeven: 60,6-62,1%. Een derde tot ruim twee vijfde van de andere soorten aardewerk, handgemaakt en overig gedraaid materiaal, maakt ook deel uit van vroege grafinventarissen, respectievelijk 21,2-24,1 en 13,8-18,2%. In de late periode, fase 7-10 (610/620-midden achtste eeuw), vormt het overig gedraaid aardewerk de meerderheid van het meegegeven aardewerk: 55,6-53,8%. De dubbelconus is dan minder frequent vertegenwoordigd: 44,4-46,2%. Handgemaakt aarde-

Tabel 6.1 Aantallen en percentages van urnen en aardewerk als bijgift

Fase	Handgevormd aardewerk	Dubbelconus	Draaischijfaardewerk	Totaal
<i>Urnen, aantallen</i>				
1-6		2 (6)	2	4 (8)
7-10	6	11 (15)	62	79 (83)
<i>Urnen, percentages</i>				
1-6		50,0-75,0	25,0-50,0	100
7-10	7,2-7,5	13,9-18,0	74,7-78,5	100
<i>Bijgiften, aantallen</i>				
1-6	7	11 (18)	6	24 (31)
7-10		6 (13)	5	11 (18)
<i>Bijgiften, percentages</i>				
1-6	22,6-29,2	45,8-58,1	19,3-25,0	100
7-10		54,5-72,2	27,8-45,4	100

¹³³ De verschillen in percentages binnen een periode wordt veroorzaakt omdat sommige potten gedateerd worden in bijvoorbeeld fase 5-7 (565-640/650). In dat geval kunnen zij zowel bij de vroege als de late periode gerekend worden.

werk komt als bijgift in deze periode niet voor. In Elst lijken dubbelconische potten niet jonger te zijn dan fase 8 (tot 670/680). Elders, zoals in het grafveld van Wageningen, worden dubbelconische potten gedateerd vanaf de zesde tot in de achtste eeuw.¹³⁴ Ypey schrijft dit type toe aan de zevende eeuw en neemt aan dat het nog in de achtste eeuw voorkomt.¹³⁵ Pirling verwijst naar Böhners type D 12 en dateert dat type in zijn Stufe IV.¹³⁶ In de chronologie van Müssemeier is dat fase 7-9 (610/620-710).

Het grafgebruik in Elst lijkt zich langzamerhand te wijzigen. Overheerst in de oudste periodes het gebruik om dubbelconische potten mee te geven, vooral in inhumatiegraven, later komt dat type aardewerk naast andere typen gedraaide potten voor. Ten slotte worden alleen die andere typen meegegeven. Dat wordt vooral aangetroffen in crematiegraven – het type graven dat dan gangbaar is. Die wijziging in het grafgebruik weerspiegelt zich ook in de verspreiding van de vlakke bodems en die van de bijgesneden bodems. De laatste komt in grote lijnen overeen met die van de steilwandige potten en vertegenwoordigt een relatief jong verschijnsel.

Grafvelden in de omgeving van Elst vertonen eenzelfde ontwikkeling als het grafveld van Elst: in de loop der tijd komt er meer ander gedraaid materiaal dan dubbelconische potten. In het grafveld op de Beumelerberg bij Garderen zijn ca. vijftien min of meer complete ruwwandige exemplaren gevonden en ca. tien dubbelconische potten en schalen.¹³⁷ In Leersum zijn ruim 21 ruwwandige potten en ongeveer zeven dubbelconische potten aan het licht gekomen.¹³⁸ Hetzelfde is het geval in het Duitse grafveld van Walsum.¹³⁹ Daar bevatte graf 25 de enige dubbelconus in het grafveld. Die wordt gedateerd kort voor 700, fase 9a, 670/680-700. De overige vondsten zijn ruwwandige potten.

Opvallend is dat het aardewerk in grafvelden buiten het Midden-Nederlandse rivierengebied een geheel andere samenstelling laat zien. Daar, zoals in de grafvelden in Noord-Brabant, overheersen meestal dubbelconische potten. Zij zijn ver in de meerderheid ten opzichte van het ruwwandig aardewerk.¹⁴⁰ Zo vinden we daar in zeven grafvelden 101-103 dubbelconische potten en zeventien exemplaren ruwwandig aardewerk. Hoe zijn deze verschillen te verklaren? In Elst wordt ervan uitgegaan dat dubbelconische potten niet langer meegegeven zijn dan tot in fase

8 (tot 670/680). De vormen ervan zijn anders dan het type van de pot dat in het grafveld van Walsum is gevonden. Die laatste maakt een vroegere indruk en kan in onze visie toegeschreven worden aan Elst type D3 of D4 (fase 5-7, 565-640/650, fase 7-8, 610/620-670/680). Mogelijk moet het begin van het grafveld Walsum iets vroeger worden gedateerd dan Stampfuss deed.¹⁴¹ Overigens kan het verschil ook te maken hebben met een regionale differentiatie.

Als we ervan uitgaan dat het meegeven van dubbelconische potten of het gebruik ervan als urn ophoudt na fase 8 (640/650-680/690, tegen het eind van de zevende eeuw), als ook de lijkbegraving enigszins uit de mode raakt, kunnen de verschillen tussen aantallen dubbelconische en ruwwandige potten in de grafvelden een chronologische betekenis hebben. Zo zijn grafvelden met een groot aantal ruwwandige potten of urnen, die afkomstig zijn uit crematiegraven, mogelijk langer in gebruik gebleven. Het eind daarvan zal in Elst vermoedelijk ergens in fase 10 (710-midden achtste eeuw) liggen. Of in andere grafvelden eenzelfde einddatering mag worden aangenomen, is twijfelachtig, omdat in een aantal grafvelden inhumatie weer in zwang komt.

In elk geval lijkt het erop dat het einde van bijvoorbeeld de Brabantse grafvelden, waar zowel ruwwandige potten als crematiegraven beperkt voorkomen, vroeger gedateerd kan worden dan dat van grafvelden in het Midden-Nederlandse rivierengebied.

6.1.2 Wapens

Wapens zijn uitsluitend in inhumatiegraven gevonden. Die lagen, zoals hierboven is aangegeven, vooral in het westelijke cluster, met name in het noorden ervan. Ook bevonden zij zich in het zuidoosten van het westelijke cluster en aan de westelijke rand van het oostelijke cluster.

Het aantal wapens in de graven verschilt aanzienlijk. Zo bevatte graf 215 in totaal acht wapens: sax, spatha, lans, umbo en vier pijlpunten (tabel 3.7). Daarmee is dit het rijkste graf. Daarnaast zijn er zeven graven met elk twee wapens. Dat zijn de armste wapengraven. Een uitzondering vormt wellicht graf 248 (zie onder). Het gebruik om wapens mee te geven concen-

¹³⁴ Van Es 1964, 267-268.

¹³⁵ Ypey 1965-1966, 161-164.

¹³⁶ Pirling 1966, 142, type 158, *Typentafel* 13.

¹³⁷ De Boone 1970-1971.

¹³⁸ Ypey 1965-1966.

¹³⁹ Stampfuss 1939.

¹⁴⁰ Verwers 1987, 214-216.

¹⁴¹ Zie ook Van Es & Verwers 2009, 144-152, type W XIV.

treert zich in het grafveld van Elst chronologisch in de periode vanaf het eind van de vijfde tot het begin van de zevende eeuw (fase 3-6, 460/480-610/620) en dan ruimtelijk in het westelijke cluster. Daar treffen we ook de meeste 'rijke' graven aan met vondsten van zilver en brons.

Weliswaar hebben we hier te maken met een plaatselijke elite, maar die is niet van het supra-regionale niveau, zoals dat in het grafveld van Rhenen-Donderberg het geval was. Daar lagen zogenaamde *Adelsgräber* uit de periode 530-650. Zij omvatten drie generaties.¹⁴²

In het oostelijke cluster zijn vrijwel uitsluitend graven aangetroffen uit latere fasen: 7-10 (610/20-midden achtste eeuw). Zij bevatten geen wapens of andere prestigieuze bijgiften. Op de late datering is één uitzondering, het vroege graf 40.

Laat zevende- en achtste-eeuwse *Adelsgräber*, zoals die elders bekend zijn,¹⁴³ komen rondom Elst alleen voor in het grafveld van Putten. In de grafvelden van Rhenen en Wageningen ontbreken zij. In Putten kunnen zij worden gedateerd tussen 670 en 740.¹⁴⁴

De vraag is of in het grafveld van Elst ook dit soort latere *Adelsgräber* zijn aangelegd. Een aanwijzing daarvoor zou kunnen zijn keldergraf 248. Het is het jongste wapengraf, met vleugellans en *Zuckerhut*-umbo, uit fase 10 (710-midden achtste eeuw). Het is niet uit te sluiten dat dit graf oudtijds is geroofd. Meer naar het zuidoosten, in het niet onderzochte gedeelte van het grafveld, zou zich wellicht een voortzetting van het grafveld kunnen bevinden, met meer van dergelijke graven. De ligging van twee andere inhumatiegraven (46, mogelijk versneden door graf 47, en kamergraf 169) zijn mogelijk een indicatie daarvoor. Andere aanwijzingen voor grafroof dan mogelijk in graf 248 ontbreken.

6.1.3 Vondstloze graven (afb. 6.1)

In het grafveld van Elst komen zeventien vondstloze inhumatiegraven voor. Daarbij behoren vijf dierengraven, alle noord-zuid gericht (de graven 134, 142, 176, 206 en 245).

Aan de zuidrand van het westelijke gedeelte van het grafveld liggen twee vondstloze graven (84 en 213), beide oost-west gericht. Iets noordelijker lag graf 130, met een noord-zuidelijke

richting. De overige graven bevonden zich in de zuidelijke helft van het oostelijke deel. Daarvan zijn er zeven min of meer oost-west gericht (de graven 50, 60, 61, 62, 165, 246 en 254) en twee noord-zuid gericht (de graven 168 en 170).

Ook is er een grote groep vondstloze crematiegraven, in totaal 39.¹⁴⁵ Zij liggen verspreid over het hele grafveld, met een duidelijke concentratie aan de westkant van het westelijke gedeelte van het grafveld.

Bovendien is er een groep graven die weliswaar een grafvondst hebben, zoals een kraal of een mesje, maar die niet nauwkeurig te dateren zijn. Het gaat om negentien inhumatie- en 23 crematiegraven. De richting van de eerste groep is vrijwel uitsluitend noord-zuid. Die graven bevinden zich zowel in het westelijke gedeelte van het grafveld, vooral aan de zuidzijde, als in het oostelijke deel. Daar komen zij voor van noord naar zuid. Er zijn graven met een afwijkende richting (de graven 110 en 177, oost-west gericht).

Van de niet te dateren crematiegraven bevindt zich een derde aan de westelijke kant van het grafveld.

In andere grafvelden, in de buurt van Elst, eindigt het gebruik van het grafveld met meestal dicht bij elkaar gelegen, vondstloze west-oost gerichte inhumatiegraven.¹⁴⁶ Voorbeelden van dit verschijnsel vinden we in Wageningen, Putten en mogelijk Rhenen-Donderberg, en wat verder weg in Lent en Bergeijk. In Elst ontbreekt deze fase, althans in het gedeelte dat is opgegraven. Het is niet uit te sluiten dat die vorm van bijzetting is toegepast in het zuidelijke deel van het oostelijke cluster dat niet is opgegraven.

6.2 Graven

Van het Merovingisch grafveld van Elst is een groot deel opgegraven. Mogelijk lag er in het zuidoosten, juist buiten de opgraving, nog een strook met graven. Hoe ver die zich heeft uitgestrekt, is niet bekend, omdat die niet toeganke-lijk was voor onderzoek (zie onder).

Het grafveld bevatte ten minste 95 inhumatie- en 165 crematiegraven. Tot de eerste groep behoren overwegend menselijke graven en vijf dierlijke bijzettingen (afb. 6.2).

¹⁴² Van Es & Verwers in voorbereiding, hoofdstuk 6, Het grafveld op De Heul.

¹⁴³ Stein 1967.

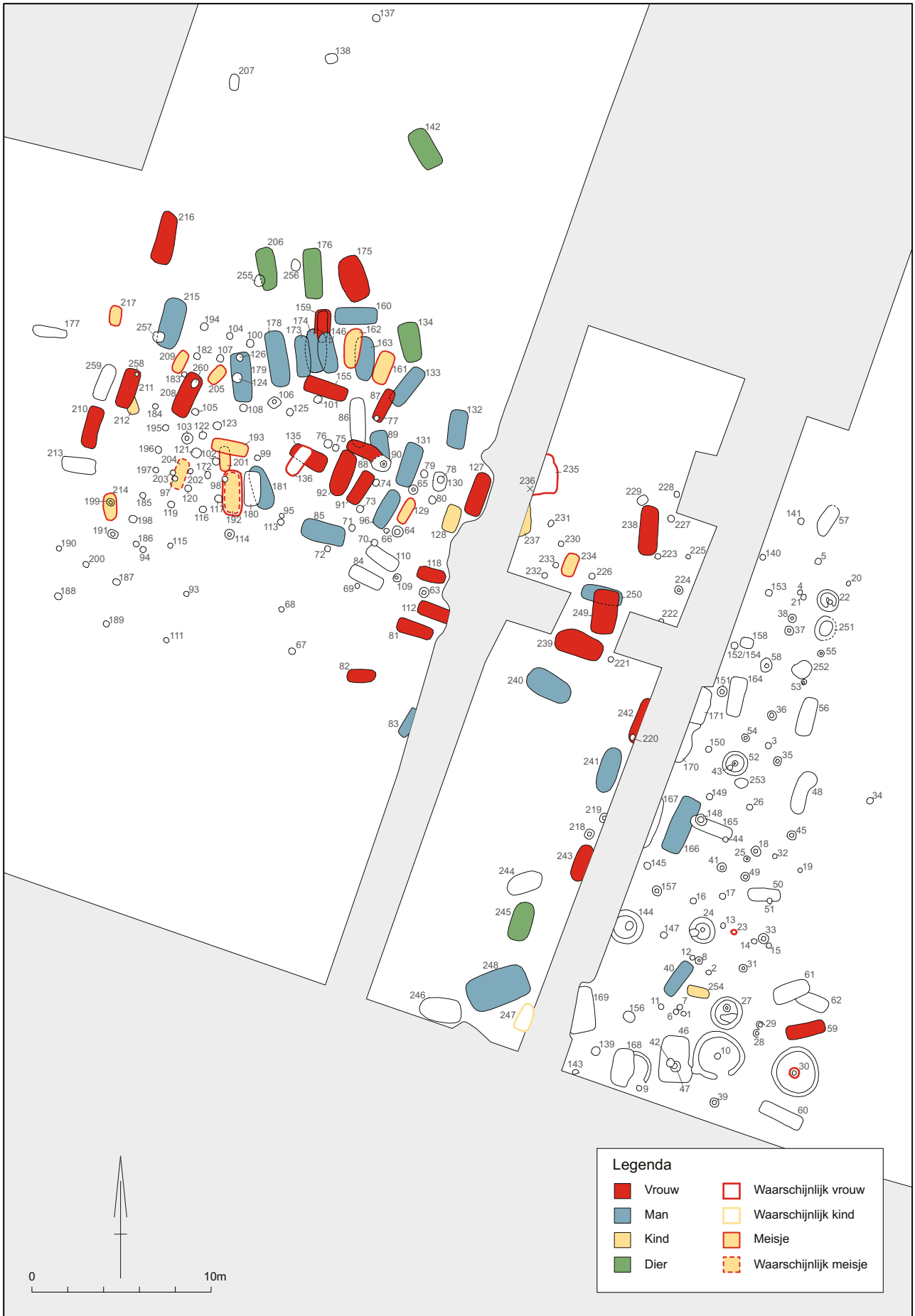
¹⁴⁴ Holwerda 1926, 118-120.

¹⁴⁵ Urnen waarin crematieresten zijn meegegeven, worden hier niet als bijgift beschouwd. Dat is wel het geval als het gaat om een losse pot zonder crematieresten of een tweede pot.

¹⁴⁶ Van Es & Verwers in voorbereiding, hoofdstuk 6, Het grafveld op De Heul.

Afb. 6.1 Verspreiding van graven zonder vondsten en graven met ondateerbare vondsten. Schaal 1:300.

Afb. 6.2 Verspreiding van mannen-, vrouwen-, kinder- en dierengraven. Schaal 1:300.

6.2.1 Inhumaties

Inhumaties zonder kist liggen verspreid over gehele grafveld. Graven waarin de dode was bijgezet in een kist, bevinden zich vooral in het westelijke cluster en langs de randen van het oostelijke cluster (afb. 6.2). In het westelijke cluster zijn de meeste kisten met de grote en middelgrote maten aangetroffen, evenals die waarin kinderen zijn bijgezet. In het oostelijke deel van het grafveld ontbreken kindergraven. Daar liggen vooral graven met middelgrote kisten. De keldergraven (169 en 248 en mogelijk graf 46) bevinden zich in het zuidwesten van het oostelijke cluster. In graf 248 zijn ruim 40 cm boven de bodem van de kist twee delen van (boven)beenderen gevonden. Bovendien lijkt de westzijde van het graf verstoord. Dit is de enige aanwijzing in het grafveld voor oudtijds grafroof.

Het grafveld heeft achttien graven van kinderen opgeleverd, twaalf zonder en zes met kist. Van alle kindergraven konden er op grond van de meegegeven vondsten tien worden toegeschreven aan meisjes. In vijf meisjesgraven is een grafkist aangetroffen. In eenzelfde aantal meisjesgraven ontbrak een kist. Er zijn geen gegevens die erop wijzen dat in kindergraven jongens zijn bijgezet. De kindergraven, vrijwel alle in het westelijke cluster gelegen, waren (min of meer) noord-zuid gericht. Alleen graf 193 had een andere richting, oost-west, evenals graf 254, dat als enige in het oostelijke deel van het grafveld lag.

Van graf 192 is het onduidelijk of daarin een vrouw of meisje is bijgezet.

Diepte

Inhumatiegraven zijn tot een dieper niveau aangelegd dan crematiegraven. Bij de laatste maakt het vrijwel geen verschil of zij wel of geen urn bevatten.

Bij de inhumatiegraven is er een onderscheid in diepte aan te brengen tussen de verschillende soorten graven. De meeste graven met een kist of een boomkist behoren tot de twee diepste categorieën. Dit in tegenstelling tot graven zonder kist, waarvan bijna drie kwart tot de twee hoogste categorieën behoort.

Richting

De oudste graven (201, 205 en 217) zijn respec-

tievelijk zuid-noord/noord-zuid-, zuidwest-noordoost- en zuid-noord gericht. In fase 4 komen de zuid-noord- en west-oost richting gelijktijdig en in gelijke aantallen voor.¹⁴⁷ In fase 4-5 overweegt de zuid-noord richting. Zo ook in fase 5-6, 5-7 en 7-8. Dan treffen we incidenteel de west-oost oriëntatie aan. Graf 59 uit de jongere fase 8-9 is west-oost gericht. Tegelijkertijd blijkt de richting van graf 166 enigszins afwijkend daarvan: zuidwest-noordoost/noordoost-zuidwest. Beide graven uit de jongste fase van het grafveld, fase 9-10 (670/680-midden achste eeuw), de graven 244 en 248, hebben een west-oost richting.

In andere grafvelden uit de buurt van Elst is de situatie duidelijker. Zo vindt in het grafveld van Wageningen in fase 10 de overgang plaats van de zuid-noord- naar de west-oost richting. In de grafvelden van Rhenen en Putten zijn dan uitsluitend west-oost gerichte graven aanwezig.

6.2.2 Crematies

Crematies in een urn bevinden zich verspreid over het gehele grafveld, zowel in het westelijke cluster graven, en dan vooral in zuidwesten, als in het oostelijke cluster en het midden.

Crematies zonder urn of zonder vondsten zijn vooral of vrijwel uitsluitend aan de westzijde van het westelijke cluster gevonden, dichtbij elkaar gelegen. Zijn zij een voortzetting van de groep inhumatiegraven zonder rijke bijgiften ten westen daarvan? Incidenteel komen zij ook voor in het oostelijke deel van het grafveld, vooral aan de noordzijde ervan.

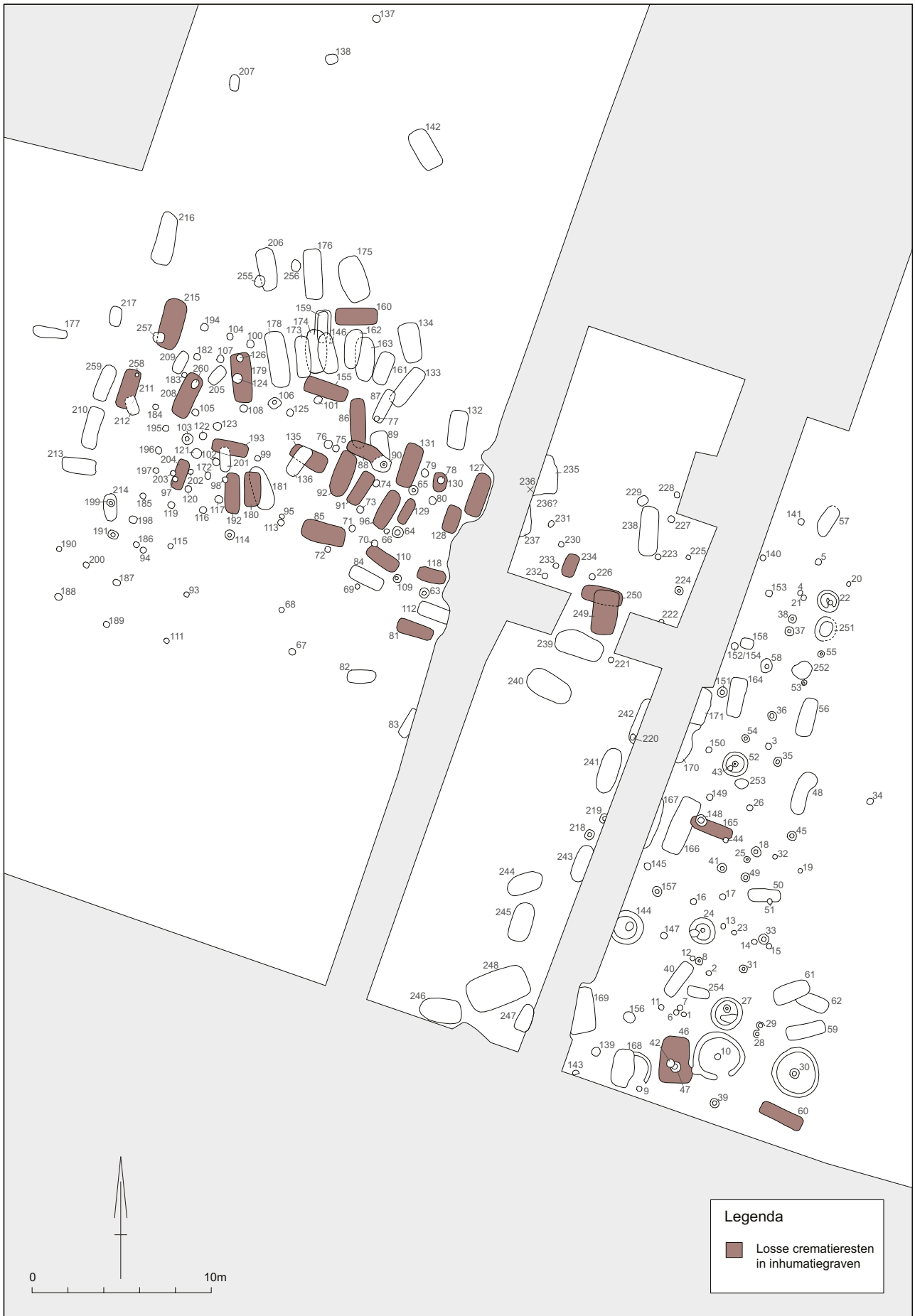
Acht crematiegraven zijn omgeven door een kringgreppel, waarvan zeven graven een urn bevatten. Zij liggen alle in het oostelijke cluster. In totaal is in 115 crematiegraven een urn aangetroffen.

Voor zover de ouderdom van de crematies met een kringgreppel bekend is, valt die in fase 7-9 (610/620-710: de graven 10, 22, 24, 27, 52 en 144).¹⁴⁸

In veel graven zijn losse crematieresten en scherven van vroeg-middeleeuws aardewerk aangetroffen. Zij liggen vooral in het westelijke cluster, in mindere mate elders in het grafveld (afb. 6.3). Zeer waarschijnlijk zijn daar bij de aanleg van inhumatiegraven oudere crematiegraven verstoord. Dat betekent dat crematiegraven

¹⁴⁷ Zuid-noord gericht: de graven 85, 135 en 155; west-oost gericht: de graven 174, 178 en 179.

¹⁴⁸ De urn uit graf 30 is niet beschreven en dus niet gedateerd.

Afb. 6.3 Verspreiding van losse crematieresten in inhumatiegraven. Schaal 1:300.

deels ouder kunnen zijn dan inhumatiegraven en dat er oorspronkelijk (veel) meer crematiegraven zijn geweest.

Enige graven kunnen niet aan één enkele fase worden toegeschreven. Dat is het geval met graven uit fase 4-5 (510/525-580/590). Uit de eerstgenoemde fase 4 zijn geen crematiegraven bekend. Daarom is het waarschijnlijk dat het gebruik om de doden te cremen is begonnen in fase 5 (565-580/590). Het gaat om de graven 76, 95 en mogelijk 231. Ook in fase 5-7 en 6-7 komen enige crematiegraven voor (respectievelijk de graven 90, 114, 140 en 199 en graf 13). In de erop volgende periode (ruwweg de zevende eeuw, fase 7-9) komen vrijwel uitsluitend crematiegraven voor. Gedurende de laatste periode van het grafveld (fase 10, 710-midden

achtste eeuw) komen, althans van het gedeelte dat is opgegraven, gelijktijdig crematie- en inhumatiegraven voor. Het aantal van beide soorten bijzettingen is dan zeer gering.

De jongste crematiegraven (29 en 143) dateren uit fase 10 (710-midden achtste eeuw). Zij bevatten elk een kogelpot van Dorestadtype H IA-1. Het is niet uit te sluiten dat de kogelpotten zelfs wat jonger zijn.

In het grafveld van Elst overheersen in de jongere fasen, met name in de fasen 7-9 (610/20-710), crematiegraven (tabel 6.2). Daarin onderscheidt het grafveld van Elst zich van andere grafvelden in het Midden-Nederlandse rivierengebied (tabel 6.3).

In Wageningen komen in fase 9 (670/680-710) inhumatie- en crematiegraven naast elkaar voor. In de eerste helft van de achtste eeuw, fase 10 (710-midden achtste eeuw), worden geen crematiegraven meer aangelegd. Het grafveld was in gebruik tot in de negende eeuw.¹⁴⁹

Het grafveld van Putten laat ook zien dat beide soorten bijzettingen, inhumaties en crematies, in de achtste eeuw naast elkaar voorkwamen. Overigens is het aantal inhumatiegraven daar twee keer zo groot als dat van de crematiegraven. In het grafveld van Rhenen-Donderberg zijn zo'n 300, of zelfs 400 crematiegraven aan het licht gekomen.¹⁵⁰ Hoewel wordt aangenomen dat deze grafrite in dat grafveld al rond 400 is toegepast, zijn de meeste crematiegraven jonger. Ypey neemt aan dat crematie in de tweede helft van de vijfde eeuw op ruime schaal zijn intrede doet. De meeste crematiegraven dateren volgens hem op basis van de urnen uit de zevende en de eerste helft van de achtste eeuw. Voor zover bekend zijn de urnen uit Rhenen te vergelijken met die

Tabel 6.2 Aantallen gedateerde graven per fase

Periode	Datering	Inhumaties	Crematies
A	400-510/525	3	-
B	460/480-540/550	2	-
C	510/525-565	9	-
D	540-580/590	14	3
E	565-610/620	6	-
F	580/590-640/650	5	5
G	610-710	7	51
H	640-710	2	4
I	670/680-midden achtste eeuw	1	-
J	710-midden achtste eeuw	1	3

Tabel 6.3 Verhouding tussen inhumatie- en crematiegraven in verschillende grafvelden

Plaats	Aantal inhumatiegraven			Percentage		Literatuur
	totaal	inhumatiegraven	crematiegraven	inhumatiegraven	crematiegraven	
Elst	259	95	164	36,7	63,3	
Lent	120	120	-	100,0	-	Van Es & Hulst 1991
Rhenen	ca. 1100	ca. 800	ca. 300	ca. 72,7	ca. 27,3	Ypey 1973, 289
Wageningen	227	167	60	73,5	26,5	Van Es 1964
Putten	120	80	40	66,7	33,3	
Leusden	172	157	enkele	ca. 90	ca. 10	Van Tent 1988b

¹⁴⁹ Van Es & Verwers in voorbereiding: Het grafveld op De Heul.

¹⁵⁰ Ypey 1973, 292-293; Van Es & Wagner 2000, 122-123.

uit Elst. Omdat in laatstgenoemde grafveld de datering ervan niet of nauwelijks verder reikt dan de achtste eeuw, moet worden aangenomen dat in Rhenen de crematiegraven met urnen niet ouder zijn de zevende eeuw. Van Es gaat ervan uit dat de inhumatiegraven in Rhenen-Donderberg op basis van de grafvondsten evenmin jonger zijn dan de zevende eeuw.¹⁵¹ Ruim een kwart van de graven in Rhenen-Donderberg zijn crematiegraven.

Hoewel de grafvelden in het Midden-Nederlandse gebied min of meer tegelijkertijd buiten gebruik raakten, is het opvallend dat het percentage crematiegraven in Elst veel hoger is dan in de grafvelden in de omgeving.

6.2.3 Versnijdingen (tabel 6.4)

In het grafveld van Elst versnijden 34 graven elkaar. De oudste zijn vrijwel uitsluitend inhumatiegraven. In twee gevallen (de graven 42 en 51) zijn de crematiegraven het oudst.

Bij versnijdingen door crematies zijn alle zestien crematiegraven jonger dan inhumatiegraven. In veel gevallen omvat de tijdspanne tussen de aanleg van het oudere en het jongere graf meer dan één fase. Bij zeven versnijdingen gaat het om graven die min of meer in dezelfde tijd zijn aangelegd.¹⁵²

6.2.4 Paardengraven

In Elst zijn vier paardengraven (134, 142, 176 en 206) aan het licht gekomen. Zij bevinden zich uitsluitend aan de noordkant van het westelijke cluster en zijn noord-zuid gericht. Omdat hun ligging zich lijkt te voegen naar de opzet van het grafveld in fase 3-5 (460/480-580/590), zullen deze graven ook in die fase zijn aangelegd. In dezelfde periode, althans in de zesde eeuw, zijn ook in het grafveld van Rhenen paardengraven aangelegd.¹⁵³

Het enige mogelijke hondengraf (graf 245), dat zuidwest-noordoost- of noordoost-zuidwest gericht was, lag in het oostelijke cluster en lijkt vanwege de ligging jonger dan de paardengraven.

6.2.5 Omvang

Het grafveld van Elst met ruim 260 graven beslaat een gebruikperiode van maximaal zo'n 250 jaar, vanaf het eind van de vijfde tot in de achtste eeuw. Gaan we ervan uit dat een generatie ongeveer 25 jaar omvat, dan zijn op het grafveld tien generaties bijgezet, elk bestaand uit zo'n tien personen. Zij vertegenwoordigen waarschijnlijk vier, mogelijk vijf families of huishoudens (afb. 6.4).

De oudere en belangrijke 'familie' (periode A-G) wordt vertegenwoordigd door vrijwel uitsluitend zuid-noord gerichte graven met rijke bijgiften, gelegen aan de noordzijde van het westelijke cluster. Een tweede 'familie' is bijgezet aan de uiterste westzijde van het westelijke cluster (periode A-E). Daarvan is een gedeelte aan het licht gekomen. In het vervolg is meer naar het zuiden in het eerste cluster en meer in oostelijke richting naar het midden een derde 'familie' bijgezet (periode C-G). Die laatste groep bijzettingen tonen verschillende richtingen. Ten slotte is er sprake geweest van een vierde 'familie' (periode D-J), gelegen aan de oostzijde van het grafveld en bestaande uit vrijwel uitsluitend crematiegraven. Een eventuele vijfde 'familie' wordt vertegenwoordigd door drie keldergraven met verschillende richtingen in het zuidoosten van het grafveld. Daarbij kunnen ook de daar gelegen vondstloze graven hebben behoord. Of het grafveld zich meer naar het zuidoosten heeft voortgezet en of zich daar meer graven van die 'familie' hebben bevonden, zal onduidelijk blijven, omdat het onderzoek niet naar het zuidoosten kon worden uitgebreid. In dat niet onderzochte gedeelte zouden zelfs ook vroege graven kunnen hebben gelegen, die in relatie kunnen hebben gestaan met het vroege graf 40. Mogelijk is het grafritueel van de rijke familie voortgezet in de vorm van crematies in het westelijke cluster. Bij de tweede familie kunnen we die voortzetting vinden in het oostelijke cluster. Opvallend is dat het opgegraven gedeelte van het grafveld een min of meer cirkelvormige plattegrond vertoont, met mogelijke voortzettingen naar het westen en het zuidoosten. Die vorm toont enige gelijkenis met de plattegrond van het grafveld Oud-Leusden,¹⁵⁴ waar vermoed wordt dat zich in het midden een of ander mo-

¹⁵¹ Van Es & Verwers in voorbereiding: Het grafveld op De Heul.

¹⁵² De graven 135/136, 174/146, 250/249, 89/88, 214/199, 51/50 en 87/77. In het laatste geval was bij de opgraving niet vast te stellen welk graf het oudste was.

¹⁵³ Van Es & Wagner 2000, 124.

¹⁵⁴ Van Tent 1985.

Tabel 6.4 Overzicht van gedateerde graven die elkaar versnijden

Soort graf	Ouder graf	Datering		Datering	Jonger graf	Soort graf
I	201	2-3		7-8	193	I
I	163	3-4a		4-5	162	I
I	135	4		4-5	136	I
I	174	4		6	173	I
I	174	4		4	146	I
I	174	4		6	159	I
I	179	4		> 4	124	C
I	179	4		> 4	126	C
I	250	4a		4b	249	I
I	211	4b-5		7-9	212	I
I	211	4b-5		7-9	258	C
I	133	< 4-5		4-5	87	I
I	86	< 5		5	88	I
I	87	4-5		4-5	77	C
I	181	4-5		> 4-5	180	I
I	88	5		5-7	90	C
I	89	5-6		5	88	I
I	159	6		4	146	I
I	208	5-7		> 5-7	260	C
I	214	5-7		5-7	199	C
I	215	6(-7)		> 6(-7)	257	C
C	42	7-9		> 7-9	46	I
I	165	< 7-9		7-9	44	C
I	204	< 7-9		7-9	97	C
I	242	< 7-9		7-9	220	C
I	46	< 9		9	47	C
C	51	9-10		9-10	50	I
I	62	-		-	61	I
I	130	-		-	78	C
I	165	-		-	148	C
I	166	-		-	165	I
I	192	-		-	98	C
I	204	-		-	203	C
I	236	-		-	235	I

I: inhumatiegraf

C: crematiegraf

nument heeft bevonden. Of dat ook in Elst het geval geweest is, is onbekend. Op grond van de hoogtekaart lijkt dat niet waarschijnlijk, omdat het zogenaamde binnenterrein het laagste gedeelte geweest is (afb. 2.2).

Afb. 6.4 Verspreiding van 'families' 1-5. Schaal 1:300.

6.3 De regio Elst (Utrecht)

Het dorp Elst maakt deel uit van een serie vroeg-middeleeuwse bewoningsplaatsen, gelegen langs het oostelijke deel van de zuidrand van de Utrechtse Heuvelrug, met min of meer regelmatige tussenafstanden van ca. 2,5 km (afb. 6.5). Het zijn, van oost naar west:

- Rhenen;
- Remmerden (niet uitgegroeid tot dorp, nu voornamelijk bedrijventerrein);
- Elst;
- Amerongen;
- Leersum.

Hoewel tot op heden in deze plaatsen vrijwel uitsluitend (resten van) grafvelden zijn gevonden, gaan we ervan uit dat de grafvelden nederzettingen representeren.

6.3.1 Rhenen

Het zeer rijke grafveld hier was in gebruik vanaf het eind van de vierde eeuw tot in de achtste eeuw.¹⁵⁵ De buitengewone rijkdom van het grafveld, in samenhang met de Cuneralegende, waarin sprake is van een koning van Rhenen,¹⁵⁶ maken het waarschijnlijk dat hier het bestuurlijke centrum van het gebied heeft gelegen. De plaats van de nederzetting is onbekend, maar enkele vroeg-middeleeuwse vondsten in de omgeving van de Cunerakerk zijn een aanwijzing dat de nederzetting op deze plaats moet worden gezocht.¹⁵⁷ Het lijkt er trouwens op dat de gehele zuid-oostpunt van de Heuvelrug, ongeveer vanaf de lijn Rhenen-Achterveld, in de vroege middeleeuwen een belangrijke rol heeft gespeeld.

6.3.2 Remmerden

Hier zijn sporen gevonden van een grafveld dat in gebruik was vanaf het eind van de vierde eeuw. Er is een zevende-eeuwse muntschat gevonden.¹⁵⁸ Er zijn geen nederzettingssporen bekend.

6.3.3 Elst

Hier ligt een rijk grafveld, dat is gebruikt vanaf het eind van de vierde eeuw. Er zijn geen nederzettingssporen bekend.

6.3.4 Amerongen

Van terrein De Burgwal is één mogelijk Karolingische scherf bekend.¹⁵⁹ In baggerput 't Spijk in de uiterwaard zijn veel vroeg-middeleeuwse vondsten gedaan, waaronder een zwaard;¹⁶⁰ de context van deze vondsten is uiterwaard niet na te gaan.

De Hervormde kerk van Amerongen was mogelijk een negende-eeuwse eigenkerk.¹⁶¹

6.3.5 Leersum

Het grafveld was waarschijnlijk in gebruik vanaf het eind van de vierde eeuw.¹⁶² Er zijn geen nederzettingssporen bekend.

Dit gebied vertoont dus een regelmatig bewoningspatroon met duidelijk vroeg-middeleeuwse, zelfs laatvierde-eeuwse, wortels.

6.3.6 Zone verder naar het westen

In de verder westelijk gelegen zone, met (van oost naar west) de dorpen Doorn, Driebergen en Zeist, is de situatie minder duidelijk.

In de eerste plaats is er een ook nu nog opvallend 'gat' tussen Leersum en Doorn van ruim 6 km. Hier zou best nog een nederzetting tussen passen! Vroeg-middeleeuwse vondsten zijn uit dit 'hiaat' echter nauwelijks bekend. Ook van de verder westelijk gelegen dorpen Doorn, Driebergen en Zeist zijn nauwelijks vroeg-middeleeuwse vondsten bekend.¹⁶³ De afstanden tussen de dorpen zijn ook groter (ruim 3½ km) dan verder oostelijk. Toch is ook voor in ieder geval Zeist en Doorn een (misschien wat latere?) vroeg-middeleeuwse oorsprong aannemelijk. De naam Zeist komt bijvoorbeeld al in de

¹⁵⁵ Van Es & Wagner 2000.

¹⁵⁶ Zie bijvoorbeeld Van Iterson 1960, 5-11.

¹⁵⁷ Van Tent 1996a, 52.

¹⁵⁸ Van Tent 1996b; 1996c.

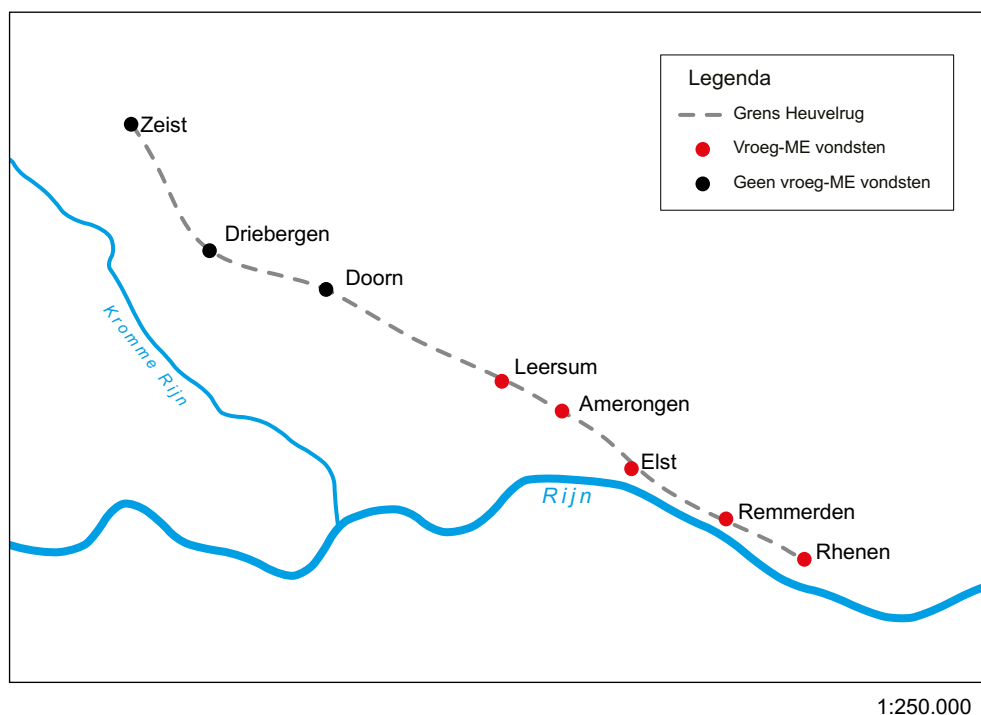
¹⁵⁹ Van Tent 1996a, 5.

¹⁶⁰ Van Tent 1996a, 4-5.

¹⁶¹ Van Es & Hessing 1994, 89.

¹⁶² Ypey 1965-1966, 145-166; Van Dockum 1997, 46-48.

¹⁶³ Van Es & Hessing 1994, fig. 77.

Afb. 6.5 Utrechtse Heuvelrug met vroeg-middeleeuwse plaatsen. Schaal 1:250.000.

eerste helft van de negende eeuw voor.¹⁶⁴ In zowel Zeist als Doorn zijn de kerken waarschijnlijk in de negende eeuw of nog vroeger ontstaan.¹⁶⁵ Wat de verklaring is van het verschil tussen het op zich regelmatige westelijke patroon en het oostelijke, is niet helemaal duidelijk. Opvallend is wel dat het oostelijke afbreekt, of liever gezegd van karakter verandert, min of meer op het punt waar de Rijn zich vanaf de Heuvelrug in zuidelijke richting verijdert. Misschien moeten we het vervolg van het 'oostelijke patroon', met zijn relatief talrijke vroege vroeg-middeleeuwse nederzettingen, dan ook zoeken in het Kromme Rijngebied (de Houtense Stroomrug). Het gebrek aan vroeg-middeleeuwse vondsten tussen Leersum en Wijk bij Duurstede kan dan te wijten zijn aan latere rivieractiviteit.¹⁶⁶ Een andere mogelijkheid is dat dit deel van de Heuvelrug, dat én hoog is én dicht bij de rivier ligt, een extra aantrekkelijk nederzettingengebied was.

Met uitzondering van de Cunerallegende (waarvan de vroegste schriftelijke versie trouwens pas uit 1515 dateert) zijn er geen vroege (schriftelijke) gegevens over dit toch belangrijke vroeg-middeleeuwse bewoningsgebied. Het vondstmateriaal wijst op nauwe banden met Australië,

maar in ieder geval in Elst zijn er ook andere (Friese?) invloeden, gezien het hoge percentage crematies en de zogenoemde 'Angelsaksische' keramiek.

¹⁶⁴ Künzel, Blok & Verhoeff 1988, 415.

¹⁶⁵ Van Es & Hessing 1994, 111.

¹⁶⁶ Van Es & Hessing 1994, fig. 77.

7.1 Inleiding

In de catalogus zijn de graven beschreven volgens een vast patroon. Iedere categorie, voor zover aanwezig of indien gegevens beschikbaar zijn, begint met een letter. Daarbij zijn de volgende categorieën onderscheiden:

- a. soort graf en eventuele richting;
- b. afmetingen in cm; diepte van grafkuil in m NAP;
- c. bijzonderheden graf;
- d. versnijding;
- e. afmetingen en diepte van graf(kist); bij crematiegraven volgt hier de beschrijving van de urn, indien aanwezig;
- f. beender- of crematieresten;
- g. grafvondsten;
- h. locatie grafvondsten;
- i. geslacht;
- j. datering.

7.1.1 Ad b en e: diepte

In de catalogus zijn bij categorie b en e (diepte) vaak twee maten weergegeven. De eerste maat geeft de onderkant van met name de crematiegraven aan ten opzichte van NAP, de tweede staat tussen haakjes en geeft de NAP-hoogte aan waarop de urn in het horizontale vlak zichtbaar werd.

De urnen zijn ook opgenomen onder categorie e. Zij zijn beschouwd als containers van crematieresten en niet als bijgift. Soms zijn tussen de crematiegraven scherven gevonden. Ook zij zijn beschreven onder categorie e, omdat zij niet als bijgift worden opgevat. Meerdere scherven in crematiegraven worden daarom als e1, e2 etc. beschreven (zie ook noot 146).

7.1.2 Ad f: beender- of crematieresten

Soms staat bij de categorie f (beender- of crematieresten) een nummer tussen haakjes. Dat slaat op het vondstnummer waaronder die resten tijdens de opgraving zijn opgenomen en gecatalogiseerd.

Indien geen crematie buiten de urn is waargeno-

men, wordt dat in de catalogus aangegeven als f. Op de plattegronden van de inhumatiegraven zijn bewaarde delen van het skelet in geel aangegeven. Een gele stippeling betekent dat de betreffende skeletdelen waren vergaan, maar tijdens de opgraving nog wel als zodanig herkenbaar waren.

7.1.3 Ad g: grafvondsten

In categorie g zijn de grafvondsten opgenomen. Zij zijn voorzien van een volgnummer, dat op de plattegrond, indien die aanwezig is, de plaats van de vondst(en) aangeeft.

Bij de kralen, die afzonderlijk zijn genummerd, was het soms onmogelijk alle vondstnummers weer te geven. Daar is gekozen voor een cluster, weergegeven op de plattegrond in grijs en voorzien van een letter, zoals a. Die letter komt ook voor bij de beschrijving en omvat de kralen die aan dat cluster zijn toegekend.

Soms komen meerdere vondsten van één plek. Zij hebben één nummer, gevolgd door een letter, bijvoorbeeld 1a, 1b en 1c.

In de catalogus komen ook afwijkende vondstnummers voor, zoals 1.4.9, vermeld bij graf 44. Het gaat om een vondst uit opgravingsput 1, van het vierde vlak, met volgnummer 9. Deze vondstnummers hebben in de meeste gevallen geen directe relatie met het bijbehorende graf. Bij de beschrijving van meerdere bijgiften uit een graf is onder categorie g begonnen met nummer g.1. Het kan voorkomen dat tijdens de opgraving aan een vondst al een nummer 1 gegeven. Dit nummer staat meestal tussen haakjes.

De getekende of gefotografeerde voorwerpen zijn voorzien van een asterisk (*) achter het nummer.

Alleen van voorwerpen die niet zijn getekend, zijn zo veel mogelijk de maten in de catalogus opgenomen.

Alle voorwerpen zijn afgebeeld op schaal 1:2, tenzij anders is vermeld. Het getekende aardewerk is weergegeven schaal 1:4, evenals de grotere wapens. Min of meer op dezelfde schaal is het aardewerk op foto's afgebeeld.

De munten zijn gedetermineerd door medewerkers van het Koninklijk Penningkabinet in Leiden (later Geld- en Bankmuseum, Utrecht).

7.1.4 Ad g: aardewerkcodes

Bij de beschrijving van het aardewerk is een aantal karakteristieke elementen aangegeven. Dat geldt voor zowel de complete stukken als de rand-, wand- en bodemscherven. Daarbij is gebruikgemaakt van letters. Hieronder volgt de omschrijving:

- M: Merovingisch;
 H: handgevormd;
 W: op de draaischijf vervaardigd (*wheel-turned*);
 O: oxiderend;
 Re: reducerend;
 Rw: ruwwandig;
 Gw: gladwandig;
 E: eivormig;
 L: lampionvormig;
 S: steilwandig;
 D: dubbelconus;
 B: bolvormig (h: hoog model – grootste breedte boven het midden; m: midden model – grootste breedte rond het midden van de pot);
 T: tonvormig;
 Sl: Schaal;
 P: gepolijst;
 IJ: ijzertijd.
 Het aardewerk is afgebeeld op schaal 1:4.

7.1.5 Ad h: zeevondsten

Bij de beschrijving is soms vermeld: ‘Bij het onderzoek van de crematieresten’. De beschrijving van de vondsten die bij het onderzoek van de crematieresten tevoorschijn zijn gekomen, is aan de catalogus toegevoegd nadat het oorspronkelijke manuscript in 2011 was afgesloten.

Ook komt soms de term ‘zeevondst’ voor. Het gaat om vondsten die tijdens het zeven van de crematieresten bij het fysisch-antropologisch onderzoek tevoorschijn zijn gekomen. Tijdens de opgraving zijn deze vondsten niet opgemerkt en dus zijn ze niet in de vondstenlijst opgenomen. Afkortingen:

- FL: determinatie F. Laarman (RCE);
 SC: determinatie Saddha (A.G.F.M.) Cuijpers.

7.1.6 Ad j: datering

Onder categorie j is de datering aangegeven. Die is gebaseerd op de gegevens die zijn vermeld in Mússemeier *et al.* 2003.

- fase 1-2: 400-460/480;
- fase 3: 460/480-510/525;
- fase 4: 510/525-565;
- fase 5: 565-580/590;
- fase 6: 580/590-610/620;
- fase 7: 610/620-640/650;
- fase 8: 640/650-670/680;
- fase 9: 670/680-710;
- fase 10: 710-midden achtste eeuw.

Verder zijn in de tekst Stufe III en Stufe IV van Böhner omgezet in respectievelijk Mússemeier fase 4-6 (510/525-565) en 7-9 (610/620-710). Ten slotte zijn ook de absolute dateringen aangepast:

- eerste kwart van de zesde eeuw: Mússemeier fase 4a (510/525-540);
- tweede kwart van de zesde eeuw: Mússemeier fase 4b (540-565);
- twee/derde kwart van de zesde eeuw: Mússemeier fase 4b-5 (540-580/590);
- derde kwart zesde eeuw: Mússemeier fase 5 (565-580/590);
- vierde kwart van de zesde eeuw: Mússemeier fase 6 (580/590-610/620);
- eerste helft van de zesde eeuw: Mússemeier fase 4 (510/525-565);
- tweede helft van de zesde eeuw: Mússemeier fase 5-6 (565-610/620);
- zevende eeuw: Mússemeier fase 7-9 (610/620-710).

7.1.7 Plattegrond

Van een aantal graven is in de publicatie de plattegrond afgebeeld. Daarop is de ligging van de eventuele menselijke resten aangegeven, alsmede die van de grafvondsten. Als zich tijdens het onderzoek resten van een grafkist aftekenden, zijn die met een smalle grijze streep op de plattegrond weergegeven. Brede grijze banden geven resten van een boomkist aan.

De grond in grafkuilen is min of meer van dezelfde zandige, vaak humeuze samenstelling als die in de grafkisten. In het natuurlijke gele zand tekenden de grafkuilen zich duidelijk af. De kleur

varieerde van donkergeel, licht- en donkerbruin tot grijs. Het zand in de grafkisten is donkerder van kleur. Die liep uiteen van licht- en donkerbruin tot donkergrijs.

De plattegronden zijn afgebeeld op schaal 1:20.

7.1.8 Afbeeldingen

De afbeeldingen van de plattegronden en de voorwerpen zijn vervaardigd door medewerkers van de voormalige ROB of in opdracht van de RCE, tenzij anders vermeld.

7.2 Catalogus

7.2.1 Graven

afb. 7.1 Graf 1

Graf 1. (afb. 7.1)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 15; dieper dan 15,79.
- e.* Urn, MW OGw L (1), kan, uitstaande rand met vage dekselgeul, met uitgiet en vierledig bandoor, bijgesneden, iets bolle bodem, vrijwel compleet, gat (?) onder grootste breedte. Bovenkant 15,79. De urn rustte op een grote zwerfsteen op de bodem van de kuil.
- f. (2).
- i. Man? (geslachtbepaling SC).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.2 Graf 2

afb. 7.3 Graf 3

Graf 2. (afb. 7.2)

- a. Crematiegraf met urn.
 - b. Ronde kuil, diameter 25; dieper dan 15,85.
 - e.* Urn, MW ORw E, cilindrische hals met schuin naar buiten afgeplatte rand, drie vierdelige bandoren, horizontale groeven vanaf de bovenzijde van de buik tot aan de hals, vlakke, bijgesneden bodem, compleet (1); bovenkant 15,85.
 - f. Crematieresten bevonden zich in de onderste helft van de urn.
 - g. 2. Vijf kralen, glas, opaak, ringvormig, 4x groen, 1x donkerbruin. Twee exemplaren aan elkaar gekit.
3. Steen, gehalveerd.
4. Stripje, brons.
5. Strip, ijzer, met haakje.
6.* Bronzen sierknop met gestileerde dierversiering, met strip van ijzer, aan één uiteinde een bronzen niet. Mogelijk maken de nrs. 5 en 6 onderdeel uit van hetzelfde voorwerp.
 - h. 2-6. Tussen de crematieresten uit de urn (detailtekening in documentatie).
 - j. Fase 8-9 (640/650-710).
- N.B.: Losse vondst LV 2 behoort mogelijk bij dit graf.

Graf 3. (afb. 7.3)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 23; dieper dan 15,92.
- e.* Urn MH, buidelvorm, onverdikte, schuin uitstaande, naar buiten afgeschuinde rand, baksel lijkt op Karolingisch H-1 (1); bovenkant 15,92.
- f. Crematie.
- g. 2. Zeven wandfragmenten MW ReRw en Gw, mogelijk zes exemplaren.
3. Vijf fragmenten van ijzeren nageltjes, mogelijk van een kamplaat.
4. Fragmenten van een kam van gewei, met zigzagversiering.
- h. 2. Bij de urn gevonden.
3-4. Zeefvondst.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

afb. 7.4 Graf 4

Graf 4. (afb. 7.4)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 22; dieper dan 16,04.
- e.* Urn MW ORw L, uitstaande rand met dekselgeul, holle bodem (1); bovenkant 16,04.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 5. (afb. 7.5)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 27; dieper dan 16,06.
- e. Urn van draaischijfardewerk (1, niet aanwezig); bovenkant 16,06.
- f.
- g.
 - 1. Crematiefragment met bronsrest.
 - 2.* Beslag, brons, fragment, lijn- en puntcirkelversiering, gekarteld uiteinde, l. 3,06 cm, br. 0,83 cm, dikte 0,12 cm.
 - 3. Kram (?), ijzer, fragment, l. 4,72 cm.
 - 4. Kraal, opaak (?), ringvormig (?), blauw, secundair verbrand.
 - 5. Ringetje, ijzer, uiteinde omwikkeld, doorsnede 0,2 cm, diameter 1,1-1,4 cm, verbogen.
 - 6. a-b.* Twee fragmenten priem?, gewei (determinatie F. Laarman), vierkante doorsnede, tapsvormig, doorboring aan uiteinde, puntcirkelversiering, a: l. 4,3 cm, onderzijde afgebroken, bovenzijde 0,8 cm; b: l. 2,2 cm, doorsnede 0,5 cm, boven en onderzijde afgebroken. Beide schaal 2:1.
 - 7. MW ORw drie wandfragmenten.
- h. 1-4. Uitgezeefd.
5-7. Zeefvondst.

afb. 7.6 Graf 6

Graf 6. (afb. 7.6)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; dieper dan 15,71.
- e.* MW ORw S urn (1), bijgesneden bodem, schuin uitstaande rand, van boven afgeplat, compleet; bovenkant 15,71.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 7.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 25; dieper dan 15,73.
- e. Urn van draaischijfardewerk (1, niet aanwezig); bovenkant 15,73.
- f. Crematie.

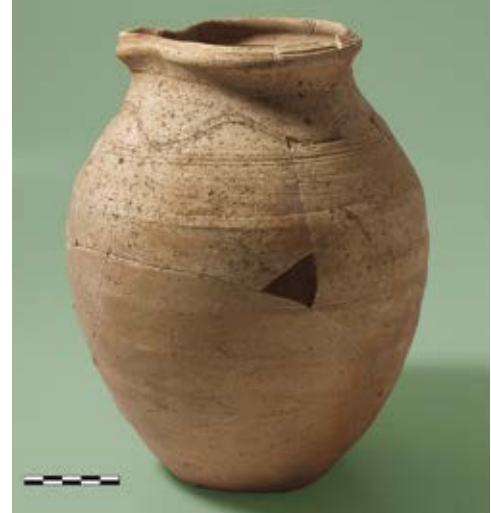
afb. 7.5 Graf 5

afb. 7.7 Graf 8

Graf 8. (afb. 7.7)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 28; dieper dan 15,81.
- e.* Urn MW ORw S, iets verdikte, horizontaal omgeslagen rand met afgeplatte buitenzijde, bundels horizontale groeven op de schouder, bijgesneden onregelmatige bodem, compleet (1); bovenkant 15,81.
- f. (2).
- g. 3. Spinschijfje, been, met kruis in puntcirkelversiering, secundair verbrand.
4. Twaalf kralen, opaak (?), gesmolten.
5. Kraal (?), steen (?), doorboord.
6. Fragmenten gesmolten glas, kralen?
7. Kraal, secundair verbrand, vervormd, opaak (?), tonvormig (?), bruinrood (?).
- h. 3-6. In de urn.
7. Bij het onderzoek van de crematieresten.
- i. Man? (geslachtbepaling SC).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.8 Graf 9

Graf 9. (afb. 7.8)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 22; dieper dan 15,67 (15,76).
- e.* Urn, kan MW ORw E met versiering van groef- en golflijnen, opstaande, van boven afgeschuinde rand met groeflijnen, klaverbladvormige tuit, resten van (band-) op de schouder, bijgesneden bodem (1), volledig profiel; bovenkant 15,76. Een groot fragment van de rand (met schenktuit) lag in de urn op de crematie en dekte deze als een deksel af. Dit moet gebeurd zijn voor het graf werd gedicht (randscherven in vondstnummer 1.2.2. afkomstig van deze kan).
- f. (2).
- j. Fase 8-9 (640/650-710).

Graf 10. (afb. 7.9)

- a. Crematiegraf met urn, met kringgreppel.
- b. Ronde kuil, diameter 22; dieper dan 15,65 (15,71).
- c. Kringgreppel, ongeveer rond; diameter 1,95-2,30; br. 0,30-0,45 (15,46); diepte 15,24. Op 15,43 een onderbreking van 0,75 in de greppel aan de zuidzuidoostzijde. Bijzetting ongeveer in het centrum.
- e.* Urn MW ReRw S, uitstaande rand, aan de buitenzijde verdikt, richel bovenop de rand, vrijwel vlakke, bijgesneden bodem, vrijwel compleet (1), bovenkant 15,71. Urn helde iets naar het zuiden.
- f. (2).
- g. 1. Twee fragmenten van bronzen ringetje, diameter 1,8 cm, doorsnede 1,2 mm.
2. Fragment ijzeroer, druppelvormig.
3. Fragment van kraal, vast gesmolten aan crematie, transparant (?), blauw (?).
- h. 1-3. Bij het onderzoek van de crematieresten.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

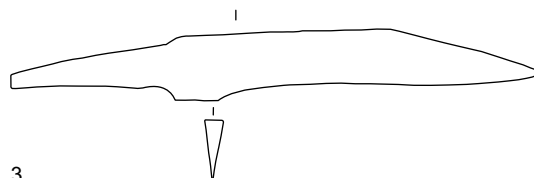
afb. 7.9 Graf 10

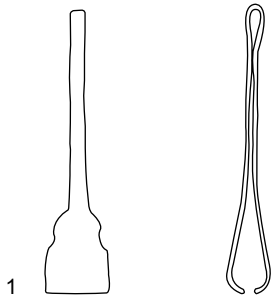
Graf 11. (afb. 7.10)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 21; dieper dan 15,57 (15,68).
- e.* Urn MH, buidelvormig, zwak uitstaande, onverdikte rand, grof gemagerd, zacht gebakken, compleet (1). Bovenkant 15,68-15,57. Urn helde sterk naar het noorden.
- f. (2).
- g. 3.* Mes, ijzer, geknikte rug.
- h. 3. Bijna op de bodem in de urn.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

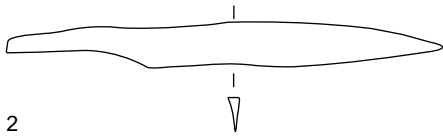

afb. 7.10 Graf 11

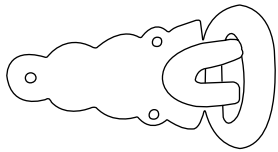

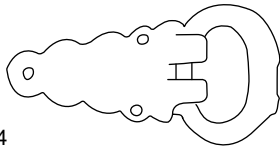
1

2

4

afb. 7.11 Graf 12

Graf 12. (afb. 7.11)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; dieper dan 15,73 (15,80).
- e.* Urn MW ORw S (1), schuin uitstaande verdikte rand met bovenop dekselgeulachtige groef, bijgesneden lensvormige bodem, compleet profiel; bovenkant 15,80.
- f.
- g.
 - 1.* Baardtang, brons, verbreed uiteinde, groefversiering op boven- en onderzijde van de steel, secundair verbrand.
 - 2.* Mes, ijzer, gebogen rug.
 3. Fragmenten ijzer, met aangekoekte crematieresten.
 - 4.* Gesp, ijzer, met vaste driehoekige, gelobde plaat, voorzien van damascering van zilver en messing, geometrisch motief, doorn ontbreekt.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 13. (afb. 7.12)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 21; dieper dan 15,73 (15,80).
- e.* Urn MW OGw T, hoge schouder, onverdikte, omgeslagen rand die puntig uitloopt, kleine doorboring op schouder, 6,5 cm onder de rand, waarschijnlijk van binnen naar buiten aangebracht, vlakke, slecht afgewerkte bodem, iets bijgesneden, vrijwel compleet (1), bovenkant 15,80. Urn helde iets naar het noorden.
- f. (2).
- g. 3. Kraal (?), glas, secundair verbrand.
- 4.* Kraal, gewei (determinatie F. Laarman), doorboord, l. 1,8 cm, doorsnede 0,7 x 0,5 cm. Schaal 2:1.
- h. 3-4. Zeefvondst.
- j. Fase 6-7 (580/590-640/650).

afb. 7.12 Graf 13

Graf 14.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil, dieper dan 15,73.
- c. Plek met verspreide crematieresten en scherven van kan van draaischijfaardewerk (15,73): mogelijk verploegde crematie in urn.
- e. Urn van draaischijfaardewerk? (1)
- f. Crematieresten (2), zoveel mogelijk, maar waarschijnlijk niet volledig verzameld.
- g. 1. Plaatje, brons, omgeslagen, br. 1,3 cm, l. ca. 2 cm, dikte 0,08 cm.
2. MH, wandfragment.
3. MW Re D, vijf wandfragmenten, meerdere exemplaren.
4. MW ReRw, 36 wandfragmenten, 1 exemplaar
5. Steen, drie fragmenten.
- h. 1-5. Zeefvondst.

afb. 7.13 Graf 15

Graf 15. (afb. 7.13)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 18; dieper dan 15,70 (15,73).
- e.* Urn MW O/ReRw S, omgeslagen, nauwelijks verdikte rand, bodem bijgesneden (1), gat in bodem. Bovenkant 15,73. Urn helde iets naar het westen.
- f. (2).
- g. Fragment van bronzen ringetje, diameter 1,8 cm, doorsnede 0,1 cm.
- h. Bij het onderzoek van de crematieresten.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.14 Graf 16

Graf 16. (afb. 7.14)

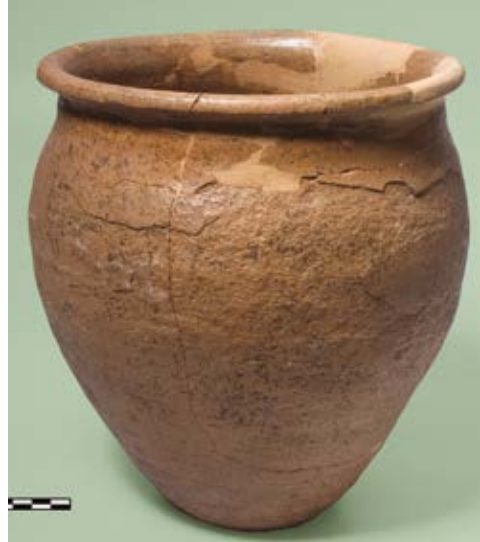
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 50-25; dieper dan 15,77 (15,84).
- e.* Urn MW OGw S, verdikt, omgeslagen rand, puntig uitlopend, bijgesneden vlakke bodem, compleet (1), bovenkant 15,84.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.15 Graf 17

Graf 17. (afb. 7.15)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; dieper dan 15,78 (15,80).
- e.* Urn MW ORw S, onverdikte, ver omgeslagen rand (1), vlakke bodem, vrijwel compleet, bovenkant 15,80.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.16 Graf 18

Graf 18. (afb. 7.16)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Rechthoekige kuil, 40 x 50; dieper dan 15,75 (15,80).
- e.* Urn MW OGw S, onverdikte, omgeslagen rand, in punt uitlopend (1), vlakke bodem, compleet, gat (?) onder grootste breedte. Bovenkant 15,80.
- f. Crematie.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 19. (afb. 7.17)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 15; dieper dan 15,70 (15,79).
- e.* Urn MW ReGw S (1), uitstaande, weinig verdikte rand, bodem bijgesneden, bovenkant 15,79.
- f. (2).
- g. Eén gesp, brons, gebogen.
2. Plaatje, brons.
3. Brons, druppelvormig.
4. Eén wandfragment H; één wandfragment W OGw.
5. Vuursteen, fragment, secundair verbrand.
- h. 1-5. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.17 Graf 19

afb. 7.18 Graf 20

Graf 20. (afb. 7.18)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; dieper dan 15,85 (15,89).
- e.* Urn MW ReRw Bh, ronde verdikte, omgeslagen rand (1), vlakke bodem, (vrijwel) compleet, bovenkant 15,89.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 22. (afb. 7.20)

- a. Crematiegraf met urn, binnen kringgreppel.
- b. Ronde kuil, diameter 17; dieper dan 15,85 (15,91).
- c. Kringgreppel, rond, diameter ca. 0,80; br. 0,30 (15,75), diepte 15,45. Bijzetting ongeveer in het centrum. Het is niet geheel zeker, dat de urn (zie e) bij de kringgreppel hoort: onder de urn bleek een kuiltje aanwezig (diepte 15,34), waarin evenwel geen vondsten zijn gedaan.
- e.* Urn MW O/ReRw L, iets verdikte, uitstaande rand met dekselgeul, iets bijgesneden, holle bodem (1), vernield aangetroffen, compleet profiel, de halve pot lag op zijn kant, daaronder randfragment en crematieresten. Gat (?) onder grootste breedte.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.20 Graf 22

afb. 7.19 Graf 21

Graf 21. (afb. 7.19)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; dieper dan 15,88 (16,01).
- e.* Urn MW ORw S, onverdikte, omgeslagen rand, bijgesneden, vlakke bodem, compleet (1), bovenkant 16,01-15,95. Urn helde iets naar het westen
- f. (2) *Onderkaak tussen de crematieresten. Schaal 2:1.
- h. 2. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 23. (afb. 7.21)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; dieper dan 15,55 (15,62).
- e.* Urn MH P (1), versiering van verticale vegen onder de buik, onverdikte S-vormige rand, rond 'Seelenloch' juist boven de bodem, enigszins bolle bodem; bovenkant 15,62. Rechtopstaand.
- f. Crematie.
- g. Naald, been, fragmentair, plat, met ovaal gat, l. > 3,05 cm, verbrand, houtskool, botfragmentjes.
- i. Vrouw (waarschijnlijk).
- j. Fase 7-8 (610/620-670/80).

afb. 7.21 Graf 23

Graf 24. (afb. 7.22)

- a. Crematiegraf met urn, binnen kringgreppel.
- b. Ronde kuil, diameter 15; dieper dan 15,55.
- c. Kringgreppel, rond: diameter 1,90 (buitenwerks); br. 0,15-0,30 (15,50); diepte 15,07. De urn ligt enigszins excentrisch, de kringgreppel is waargenomen toen de urn al was gelicht (urn en greppel zijn dus niet tezamen waargenomen). De greppel werd aan de zuidwestkant oversneden door een paalgat.
- e.* Urn MW ReRw S, verdikte, omgeslagen rand, vierkant op doorsnede, vlakke bodem (1), niet compleet, volledig profiel, bovenkant 15,59. (Waarschijnlijk rechtopstaand.
- f. Crematie (2).
- g. 3. Vier kralen, aan elkaar gesmolten, glas, grote exemplaren: 3.1 transparant, groen; 3.2 opaak, groen; 3.3 opaak, groen (?), met lijnversiering (blauw, roodbruin, wit?); 3.4 opaak, groen, met lijnversiering (bruin, zwart?).
4. Fragment glas, transparant, gesmolten, groen.
- 5.* Spinschijfje, been, conisch, met op de basis puntcirkel- en lijnversiering, secundair verbrand, diameter 2,6 cm, hoogte 0,9 cm; a: onderzijde, b: zijaanzicht. Schaal 2:1.
6. Twee kralen, opaak, aan elkaar gesmolten: 6.1 wit gesegmenteerd; 6.2 groen meloen.
- h. 3-5. In de urn.
6. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.22 Graf 24

Graf 25. (afb. 7.23)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; dieper dan 15,59 (15,60).
- e.* Urn MW ORw S, omgeslagen, afgeplatte rand, bolle bodem (1), compleet; bovenkant 15,60. Rechtopstaand.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.23 Graf 25

Graf 26. (afb. 7.24)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; dieper dan 15,60 (15,75).
- e.* Urn MW ReRw S, omgeslagen, afgeplatte, op doorsnede driehoekige rand, hals is duidelijk afgezet van de schouder, bijgesneden, vlakke bodem (1), vrijwel compleet, gat (?) onder grootste breedte; bovenkant 1,75. Rechtopstaand.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

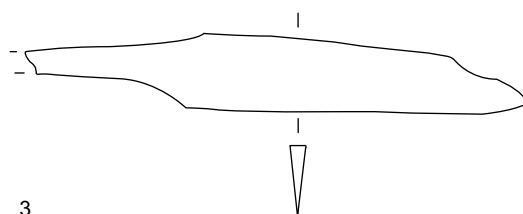
afb. 7.24 Graf 26

Graf 27. (afb. 7.25)

- a. Crematiegraf met urn, binnen kringgreppel.
- b. Ronde kuil, diameter 30; dieper dan 15,48.
- c. Kringgreppel, rond: diameter (buitenwerks) 1,70; br. 0,15-0,25 (15,43); diepte 15,38. De urn ligt enigszins excentrisch. Binnen de greppel in het zuidoostelijke deel een kuil (?).
- e.* Urn MW ReRw Bh, onverdikte, uitstaande rand (1), vlakke bodem, compleet; bovenkant 15,48. Rechtopstaand.
- f.
- g.
 1. Gesp, ijzer, ovaal, doorn omgeslagen. l. 3,45, br. 1,90 cm.
 2. 34 fragmenten gesmolten glas, transparant, dikwandig, schaal (?), dikte 0,30 cm. Romeins?
 3. Glas, één fragment, wit.
 4. Glas, drie fragmenten, secundair verbrand.
- h. 1-2. Uitgezeefd uit urn.
3-4. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.25 Graf 27

afb. 7.26 Graf 28

Graf 28. (afb. 7.26)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 40; dieper dan 15,45 (15,55).
- e.* Urn MH Re S (1), verdikte, uitstaande rand, vlakke bodem, compleet; bovenkant 15,55. Iets naar het zuidoosten hellend. In de vulling van de grafkuil buiten de urn veel crematieresten, vooral aan de oostzijde. Bij de crematieresten aan de oostzijde een mesje (3) en twee fragmentjes gesmolten glas (4). Onder de urn geen crematieresten.
- f. 2a: binnen urn; 2b: buiten urn.
- g. 3.* Mes, ijzer, geknikte rug.
4. Kralen, glas, twee fragmenten, gesmolten.
5. Vijf kralen, glas, fragmentair, gesmolten met aangekoekte crematieresten.
6. Strip, ijzer, drie fragmenten, ca. 1 cm breed, met nageltje.
7. Monster.
8. Kraal, glas, drie fragmenten, gesmolten.
9. Plaatje, ijzer, gebogen, gebroken, l. ca. 3,8 cm, br. 1,4 cm, dikte 0,2 cm.
- h. 3. Buiten de urn aan de oostzijde, horizontaal tussen de urn en de kuilwand te midden van crematieresten; bovenkant 15,42.
4. Buiten de urn aan de oostzijde.
5-6. In de urn.
8-9. Zeefvondst.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/80).

Graf 29. (afb. 7.27)

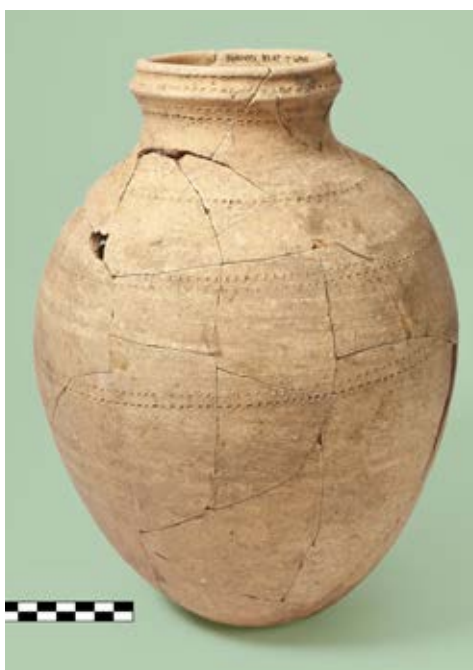
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 35; dieper dan 15,48 (15,57).
- e.* Urn MH, kogelpot, overdikte, schuin uitstaande, afgeronde rand, vage bodem, lijkt op Dorestad HIA-1 (1),¹⁶⁷ urn aan noordzijde beschadigd voor de opgraving; bovenkant 15,57. Rechtopstaand.
- f. Crematie.
- g. Twee plaatjes, fragmentair, rechthoekig, kram (?), dikte 0,2 cm, l. > 2,8 cm, geoxideerd.
- h. Zeefvondst.
- j. Fase 10 (710-midden achtste eeuw).

afb. 7.27 Graf 29

Graf 30. (afb. 7.28)

- a. Crematiegraf met urn, binnen kringgreppel.
- b. Ronde kuil, diameter 40; dieper dan 15,44 (15,54).
- c. Kringgreppel, rond: diameter (buitenwerks) 2,75; br. 0,20 (15,44); diepte 15,40. Op de bodem van de greppel waren schopsteken zichtbaar. De urn vrijwel in het centrum.
- e.* Urn MW OGw, compleet, flesvormig (1), dubbele rij radstempelversiering op de schouder, afgeschuinde rand met dekselgeul, versierd met radstempel, bijgesneden bodem, gedeeltelijk oudtijds en gedeeltelijk bij de opgraving beschadigd; bovenkant 15,54. Helde iets naar het noordoosten.
- f.
- g.
 1. Twee wandfragmenten H.
 2. Ca. twintig wandfragmenten MW OGw.
 3. Ca. twintig wandfragmenten van binnen- en buitenzijde van één pot, secundair verbrand.
 4. Twee wandfragmenten MW OGw, versierd met radstempel.
 N.B.: 2-4. Afkomstig van e. Urn
- h. 1-4. Zeefvondst.
- i. Vrouw? (geslachtbepaling SC).
- j. Fase 9-10 (670/680-midden achtste eeuw).

afb. 7.28 Graf 30

¹⁶⁷ Van Es & Verwers 1980, 112-117, 151-160.

afb. 7.29 Graf 31

Graf 31. (afb. 7.29)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Kuil, ovaal: grootste diameter 45; dieper dan 15,50 (15,68).
- e.* Urn MW OGw S, kleine, omgeslagen, van boven afgeplatte rand, bijna cilindrische hals, bijgesneden, bolle bodem, compleet (1), gat halverwege, bovenkant 15,68. Rechttopstaand.
- f. (2).
- i. Vrouw? (geslachtbepaling SC).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 32. (afb. 7.30)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 15; dieper dan 15,57.
- e.* Urn MW ORw L (1), schuin uitstaande rand met vage dekselgeul, horizontale richels op cilindrische hals en schouder, enigszins bolle, bijgesneden bodem, rand beschadigd bij de opgraving; bovenkant 15,70. Rechttopstaand.
- f. (2),
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 33.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 50; dieper dan 15,54 (15,54).
- e. Urn MW ReRw B, bodemfragment van grote pot, met twee bandoren (1), bijgesneden, bolle bodem, rand ontbreekt, gat onder de grootste breedte; bovenkant 15,62. Rechttopstaand.
- f.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.30 Graf 32

afb. 7.31 Graf 35

Graf 34.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 25; dieper dan 15,59 (15,62).
- e. Geen urn.
- f. (1).
- g. MH, wandfragment, gepolijst.
- h. Zeevondst.

Graf 35. (afb. 7.31)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ongeveer ronde kuil, diameter 40; 15,31 (15,59).
- c. In de vulling van de kuil enkele scherven van een andere pot (3) dan de urn (1).
- e.* Urn MW ORw S, omgeslagen, niet verdikte rand, lensvormige bodem (1), compleet; bovenkant 15,59. Rechttopstaand.
- f. (2),
- g. 3. Pot, fragmenten.
4. Brons, fragment van bolletje, secundair verbrand.
- h. 3. Zie onder c.
4. Zeevondst.
- i. Vrouw? (geslachtbepaling SC).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.32 Graf 36

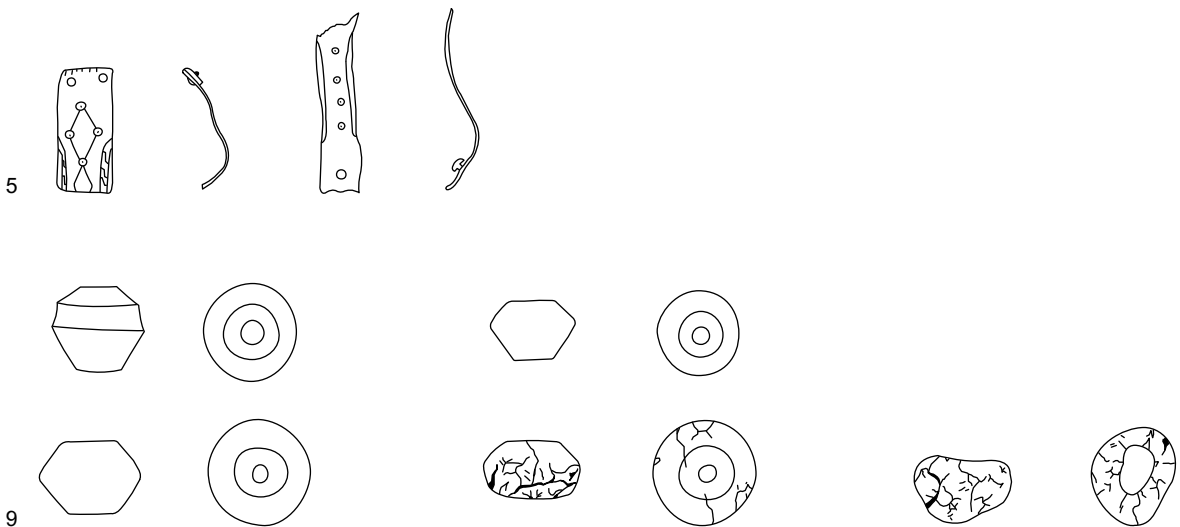
afb. 7.33 Graf 37

Graf 36. (afb. 7.32)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Kuil, vierkant: 30 x 30; 15,43 (15,65).
- e.* Urn MW ORw S, onverdikte, omgeslagen rand, bijgesneden bodem, vrijwel compleet (1), gat onder grootste breedte; bovenkant 15,65. Rechtopstaand.
- f. (2).
- g. 1. Nageltje, brons, fragment (l. 0,9 cm, diameter 1,5 mm), uiteinde gebogen.
2. MH, één wandfragment; één wandfragment W OGw.
- h. 1-2. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 37. (afb. 7.33)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Kuil, vierkant: 35 x 35; 15,50 15,72.
- c. In de kuilvulling houtskool en geringe crematieresten (niet verzameld).
- e.* Urn MW ORw S (1), onverdikte, omgeslagen, van buiten afgeschuinde rand, bijgesneden bodem, breed, laag model, compleet, gat onder grootste breedte; bovenkant 15,72. Rechtopstaand.
- f. (2).
- g. 3. Kam, been, twee fragmentjes, secundair verbrand.
4. IJzer, twee fragmentjes, nageltjes (?).
5. Kam, been, tien fragmenten dekplaat, waarvan één met ijzeren nageltje, twee met gaatjes voor nagel, twee met tanden aan beide zijden en één met groefversiering.
- h. 3-4. In de urn.
5. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.34 Graf 38

Graf 38. (afb. 7.34)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 35; 15,54 (15,74).
- e.* Urn MW O/ReRw S, breed model, onverdikte, omgeslagen rand, bijgesneden bolle bodem, compleet (1), gat onder grootste breedte, bovenkant 15,74. Rechtopstaand.
- f. (2).
- g. 3. Zeven fragmenten van waarschijnlijk twee kammen, been; drie fragmenten, van één exemplaar, onversierd; vier fragmenten van een versierd dekblad, overlappende puntcirkelversiering, secundair verbrand. Ontbreekt.
4. Knoop, been, gebroken, met doorboring aan een zijde, aan onderzijde uitholling, secundair verbrand. Ontbreekt.
- 5.* Twee gordelbeslagen, mogelijk riemtongen, brons, fragmentair en verbrand, versierd met lijn- en puntcirkelversiering, l. ca. 3,6, br. 1,67 cm, met restant leer of textiel; l. 4,87, br. 0,98-1,40 cm.
6. Twee nagels met ronde platte kop (diameter 2,1 cm), ijzer, en drie nagels, ijzer, fragmentair, waarvan een gebogen. Aan een van de nagels fragment verbrand bot.
7. Zeventien kralen, glas; dubbelconisch en bolvormig, 3x blauwgroen, 1x oranje, 2x vuilwit, 1x veelkleurig: geel, zwart, rood, andere onbepaald, secundair verbrand. Vanwege vuur geen onderscheid tussen transparant en opaak.
8. Vijf fragmenten gesmolten glas, transparant, blauwgroen.
- 9.* Vijf spinschijfjes, gebakken klei, vier

afb. 7.35 Graf 39

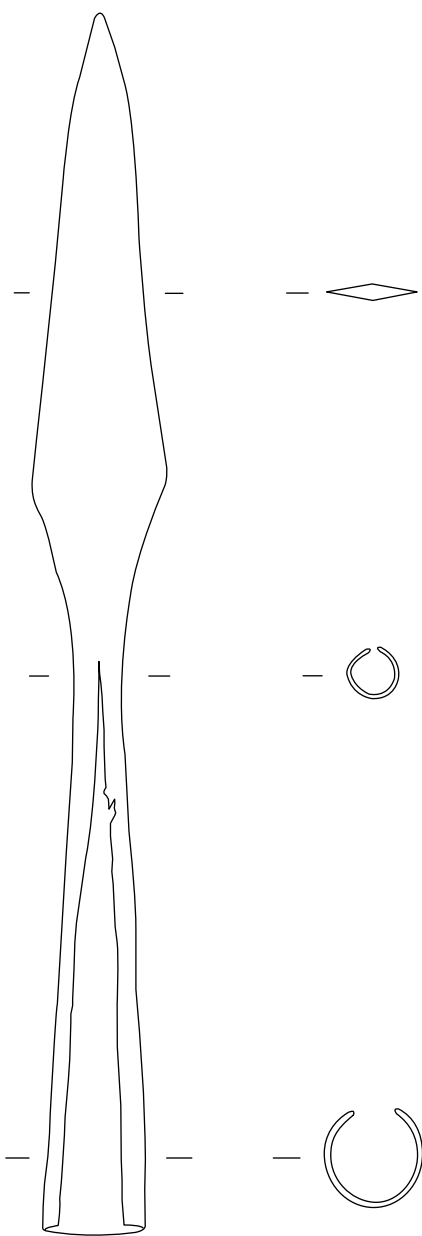
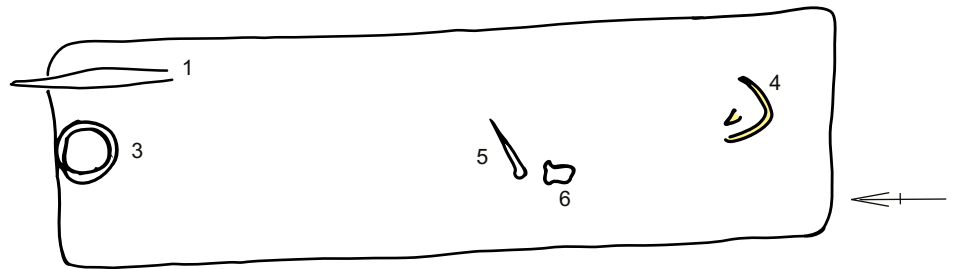
Graf 39. (afb. 7.35)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 40; 15,05 (15,35).
- e.* Urn MW OGw S, omgeslagen rand met groeven boven op, vage groeven op de schouder, bolle bodem (1), compleet; bovenkant 15,35. Rechtopstaand.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

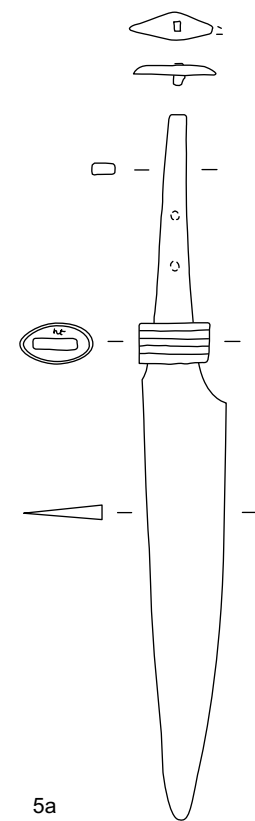
dubbelconisch, een onbepaald, secundair verbrand.

- 10. Kraal, lichtgeel, gesmolten.
- 11.* Kam, been, fragment, versierd, met fragment van ijzeren nageltje. Schaal 2:1.
- h. 3-9. Onderin de urn.
10-11. Zeefvondst.
- i. Vrouw.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

—

3

5a

afb. 7.36 Graf 40

Graf 40. (afb. 7.36)

- a. Inhumatiegraf, zuid-noord.
- b. 205-240 x 60; 14,99.
- e. Geen kist.
- f. Rest van schedel (4); bovenkant 15,08.
- g. 1.* Lanspunt, ijzer, open huls.
- 2. IJH drie wandfragmenten.
- 3.* Schaal, MW ReGw P SI, met standvoet. Type D1.
- 4. Zie onder f.
- 5a.* Mes, ijzer, gebogen rug, bronzen strip rond bovenzijde van schede, bronzen, ruitvormig plaatje aan het uiteinde van de angel, die zich naar boven toe versmalt.
- 5b. Nageltje, ijzer, fragment.
- 6. Gesp, ijzer, ovaal, doorn omgeslagen, gedamasceerd?, l. 5,18, br. 2,87 cm.
- h. 1. In de noordoosthoek van het graf, naast de rechervoet, met de punt naar het noorden. De lanspunt lag met de punt schuin omhoog onder een hoek van ca. 30 graden en 30-36 cm boven de bodem van het graf.
- 2. Verspreid in de vulling van het graf, boven of op 15,30.
- 3. Aan het voeteneinde; bovenkant 15,08 (dus op de bodem).
- 5. Ter hoogte van het middel met de punt naar het oosten en de snede naar boven; 15,00.
- 6. Links ter hoogte van het middel; 14,99.
- i. Man.
- j. Fase 3 (460/480-510/525).

Graf 41. (afb. 7.37)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 45; 15,35 (15,50).
- e.* Urn MW ORw L (1), onverdikte, omgeslagen rand, bijgesneden, vlakke bodem, compleet, gat onder grootste breedte; bovenkant 15,35. Rechtopstaand.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.37 Graf 41

Graf 42.

- a. Crematiegraf met urn.
 - c. Verstoorde crematiebijzetting: in de vulling van graf 46 werden op 15,35 m NAP enkele scherven en crematieresten (gezien) bij elkaar gevonden (de bodem van graf 46 lag op ca. 14,60 m NAP); ook op andere plaatsen in de vulling van dit graf kwamen scherven (van dezelfde urn?) en crematieresten voor. Conclusie: crematiegraf 42 is bij de aanleg van graf 46 verstoord en de restanten van 42 zijn in de vulling van 46 terechtgekomen.
 - d. Wordt waarschijnlijk door graf 46 versneden.
 - e. Urn MW ReRw S (1), omgeslagen, spits uitlopende rand, slechts enkele fragmenten (compleet profiel?).
 - j. Fase 7-9 (610/620-710).
- Vondstnummer 1.4.4 mogelijk uit graf 42.

Graf 43.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 25; 15,40 (15,70).
- c. Excentrisch binnen de kringgreppel van graf 52.
- e. Geen urn.
- f. Crematie (1).
- g. MW O Rw, twee wandfragmenten.
- h. Zeefvondst.

afb. 7.38 Graf 44

Graf 44. (afb. 7.38)

- a. Crematiegraf met urn.
 - b. Ongeveer ronde kuil, diameter 80; 15,24 (15,48).
 - d. Oversnijdt graf 165.
 - e.* Urn MW ORw S, omgeslagen, naar buiten afgeschuinde rand, bijgesneden, bolle bodem (1), vrijwel compleet; rand bij opgraving beschadigd; bovenkant 15,48. Iets naar het westen hellend.
 - f. (2).
 - g. 3. Twee wandfragmenten IJH, 1 bfr MW ReRw (vondstnummer 1.5.9).
 - h. 3. Uit de vulling van de grafkuil.
 - j. Fase 7-9 (610/620-710).
- Vondstnummer 1.4.9 mogelijk uit graf 44.

Graf 45. (afb. 7.39)

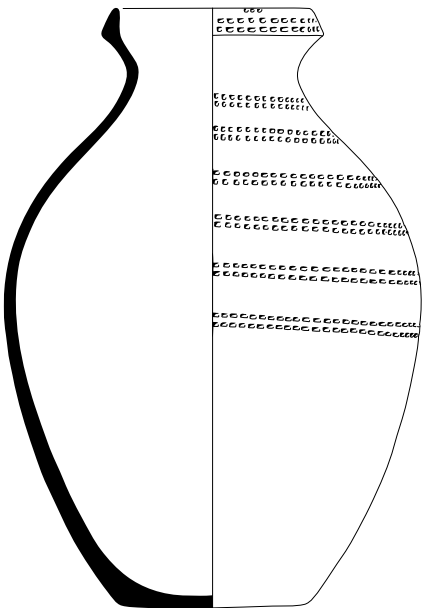
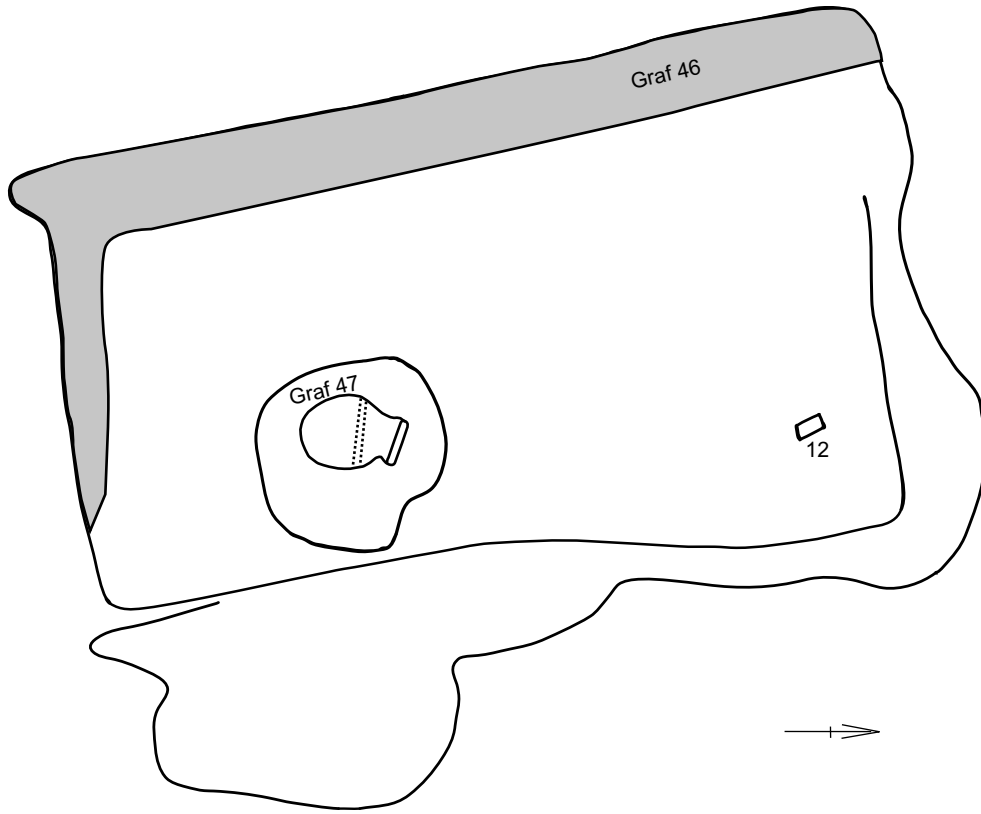
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 35; dieper dan 15,38 (15,48).
- e.* Urn MW ORw D, kan met kleine klaverbladvormige uitgiet, bandvormig, driedelig oor, schuin uitstaande rand met dekselgeul, horizontale groeven op de schouder, buikknik, bolle, bijgesneden bodem, compleet (1); bovenkant 15,38. Iets naar het noorden hellend. Type D5.
- f. (2) uit urn.
(3) Uit kuilvulling, zowel boven de urn als direct tegen de kan aan de noordzijde. Crematie, nummer onbekend.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

afb. 7.39 Graf 45

Graf 46. (afb. 7.40)

- a. Inhumatiegraf, zuid-noord of noord-zuid.
- b. 270 x 160-200; 14,60 (15,35).
- c. De oostrand van de grafkuil vertoont aan de zuidkant een ongeveer rechthoekige uitstulping (95 x 40), die is waargenomen tussen 15,20 en 14,80 m NAP. In de grafkuil heeft zich waarschijnlijk een houten (?) grafkelder bevonden: 215 x 100. Hierop wezen een tamelijk breed, licht rechthoekig spoor op 15,20 m NAP en een smal, donker, rechthoekig spoor op 14,80. Op twee tussenliggende niveaus is het spoor ook, maar minder duidelijk waargenomen: hier leek het alsof de noordoosthoek van de eventuele grafkelder naar binnen was gedrukt. In de vulling van dit graf op vele plaatsen, zowel hoog als laag in de kuilvulling, scherven en crematieresten (zie graf 42). De crematieresten en een deel van de scherven moeten afkomstig zijn van één (of meer?) bij de aanleg van graf 46 verstoorte crematiegraven. Op 15,15 m NAP werd in de vulling van de grafkuil een apart kuiltje zichtbaar met daarin een crematiebijzetting in de urn van graf 47. Hoewel graf 47 alleen op dit niveau is waargenomen, is het toch aannemelijk dat het graf 46 versnijdt.
- d. Versnijdt (waarschijnlijk) graf 42 en wordt door graf 47 versneden.
- e. Geen kist.
- g. 1. Drie wandfragmenten IJH; één rand- en één wandfragment MW ORw S, rolrond omgeslagen rand; twee rand-

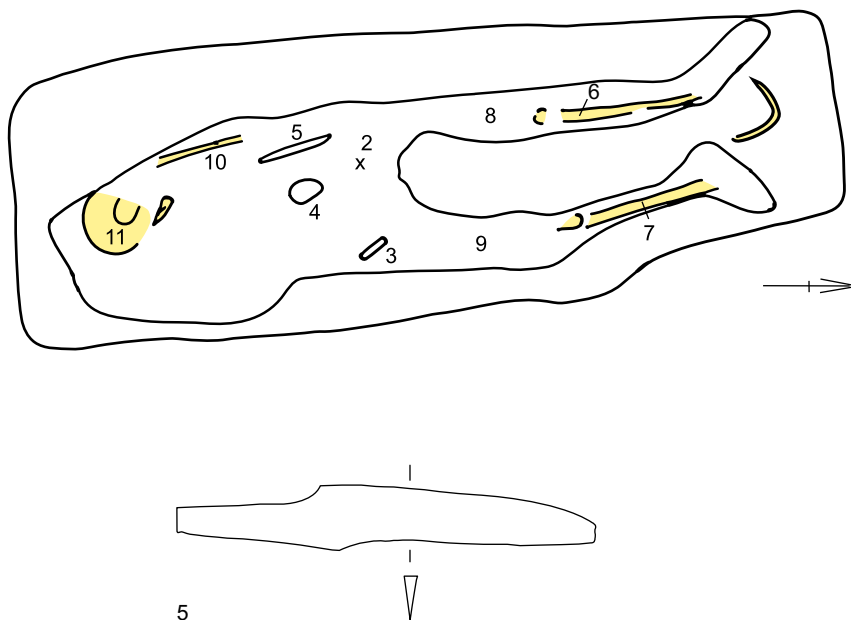

afb. 7.40 Graf 46 en 47

- en drie wandfragmenten MW ORw S, omgeslagen, van boven afgeschuinde rand, met tuit of oor; één wandfragment MW ORw, radstempelversiering; één fragment veroerd hout of ijzeren zwaard.
2. Eén bodemfragment MW ORw; één wandfragment MW ORw; crematie.
 3. Eén wandfragment MW ORw.
 4. Eén wandfragment IJH, secundair verbrand.
 5. Eén wandfragment IJH, secundair verbrand.
 6. Crematieresten.
 7. Eén wandfragment MW ORw.
 - 8-11. Crematieresten.
 12. Gesp, ijzer, rechthoekig, met omgeslagen doorn, l. 3,46 cm, br. 1,84 cm.
 13. Eén randfragment, twee wandfragmenten MW ORw S, onverdikte, ver omgeslagen, afgeronde rand; crematieresten; fragmentje ijzer.
- h. 1-11. Verspreid door de vulling van de grafkuil, nr. 1 op 15,10, de nrs. 2-5 op 14,95 en de nrs. 6-11 op 14,83.
 12. Iets boven de bodem van de grafkuil, aan het noordelijk uiteinde; 14,75.
 13. Verspreid uit onderste gedeelte van de vulling van de grafkuil.
- j. Jonger dan fase 7-9 (610/620-710, zie graf 42) en ouder dan fase 9 (670/680-710, zie graf 47).
- Graf 47. (afb. 7.40)**
- a. Crematiegraf met urn.
 - b. Ongeveer ronde kuil, diameter 55; 14,95 (15,15).
 - c. Doorsnijdt waarschijnlijk graf 46, ligt onder graf 42.
 - e. * Urn (1), MW OGw, compleet, flesvormig, met zes banen radstempelversiering op de schouder en de buik, afgeschuinde rand met dekselgeul, ook versierd met radstempel, gat in de bodem (van binnenuit aangebracht); bovenkant 15,15. Op zijn kant gelegen, met de opening naar het noordoosten.
 - f. (2) *Wervel tussen de crematieresten. Schaal 2:1.
 - g. 3. Tien nagels met ronde, brede, platte kop, ijzer; diameter kop ca. 0,2, l. schacht 0,1.
 4. Nagel, ijzer, ontbreekt.
 - 5-6. Twee gespjes, ijzer, met omgeslagen doorn, 5: rechthoekig, l. ca. 4,30 cm, br. ca. 2,00 cm; 6: ovaal, l. 2,47 cm, br. 1,59 cm.
 - 7-8. Twee beslagen, ijzer, met verdikt, rond uiteinde, gebogen, l. 4,90 cm en 3,87 cm.
 9. Aantal kleine, ondefinieerbare fragmenten ijzer.
 10. Nagelkop, ijzer, drie fragmenten, waarschijnlijk twee stuks (diameter 1,8 en 1,4 cm).
 - h. 3-9. In de urn.
 10. Zeefvondst.
 - j. Fase 9 (670/680-710).

Graf 48. (afb. 7.41)

- a. Inhumatiegraf, zuid-noord.
- b. 230 x 80; 15,00 (15,55).
- d. Aan de zuidwesthoek een rechthoekige uitstulping (70 x 25), die waargenomen is tussen 15,55 en 15,25.
- e. Geen kist.
- f. Bot (slechte conservatietoestand): linkeronderbeen (6), rechteronderbeen (7), linkerbovenbeen (8), rechterbovenbeen (9), linkerarm en schouderblad (?), 10), schedel, mogelijk met rest van onderkaak (11). Bovenkant schedel 15,07, bovenkant onderbenen 15,00, bovenkant arm 15,07.
- g.
 1. Eén randfragment MW ReRw B, met dekselgeul. Fase 7-9.
 2. Fragment, ijzer, gebogen.
 3. Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 3,92 cm, br. 2,54 cm.
 4. Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, l. 3,03 cm, br. 1,80 cm.
 - 5.* Mes, ijzer, gebogen rug.
- h.
 1. In de vulling van de grafkuil in de zuidoosthoek, ca. 15,05.
 2. Ongeveer op het middel, ca. 15,05.
 3. Rechts naast het middel, 15,05.
 4. Midden op het middel, 15,06.
 5. Links naast het middel, 15,06.
- i. Man (geslachtbepaling SC).

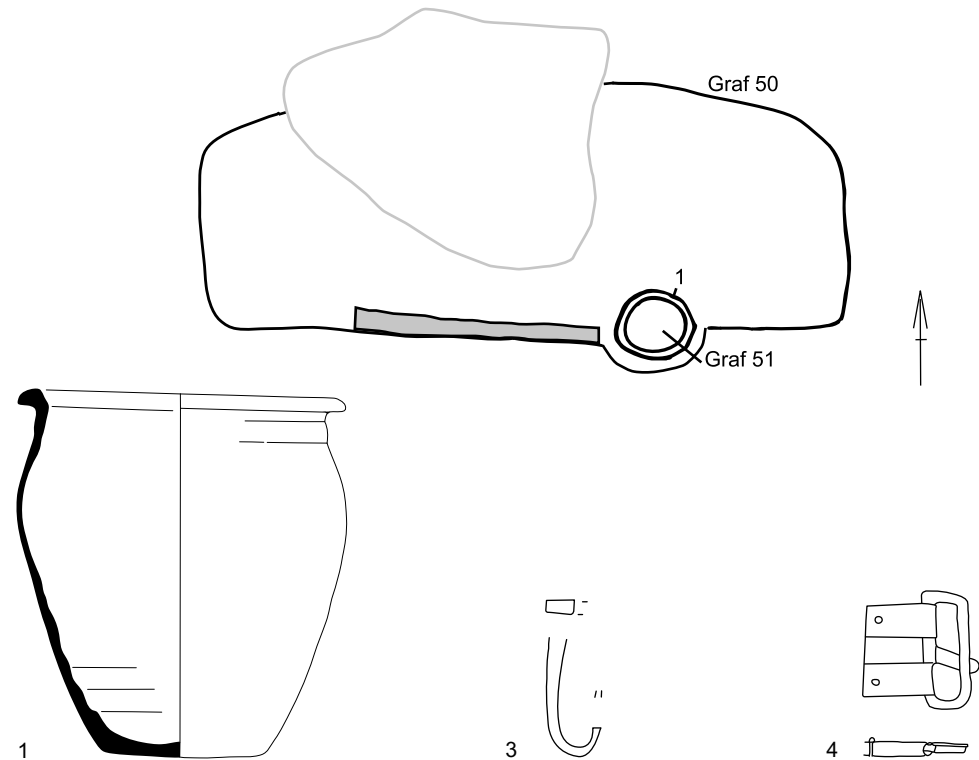
afb. 7.41 Graf 48

Graf 49. (afb. 7.42)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 25; 15,17 (15,35).
- c. Enkele crematieresten (3) in de vulling van het kuiltje aan de zuidkant van de urn.
- e.* Urn MW ORw L (1), compleet, schuin uitstaande, iets verdikte rand met vage dekselgeul, rand voor de opgraving gebarsten, vlakke bodem, gat onder grootste breedte; bovenkant 15,35. Rechtopstaand.
- f. (2).
(3).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.42 Graf 49

afb. 7.43 Graf 50 en 51

Graf 50. (afb. 7.43)

- Inhumatiegraf, west-oost of oost-west.
- Rechthoekig (?): ca. 180 x 80; 14,75.
- Het is onzeker of dit een graf is: op hoger niveau tekende zich een grote, onregelmatige kuil af (door grijze lijn weergegeven), op lager niveau werd de kuil kleiner, maar bleef hij, vooral aan de noordzijde, onregelmatig van vorm; geen skeletresten of grafgiften.
- Wordt waarschijnlijk versneden door graf 51. De bovenkant van de urn van graf 51 werd aangetroffen op 15,19, op ca. 45 cm boven de bodem van de kuil van graf (?) 50. Graf 51 moet dus jonger zijn dan graf 50, maar de versnijding is niet waargenomen.
- Geen kist.
1. Eén wandfragment IJH en een fragmentje gecremeerd bot.
1. In de vulling van de grafkuil, waarschijnlijk bovenin de urn van graf 51. Onduidelijk of deze vondsten behoren bij graf 50 of eventueel bij graf 51, ca. 15,15.

Graf 51. (afb. 7.43)

- Crematiegraf met urn.
- Ronde kuil (?): diameter ca. 30; ca. 15,00 (15,19).
- Door (?) de zuidrand van graf (?) 50; zie graf 50 onder d.
- Doorsnijdt waarschijnlijk graf (?) 50.
- * Urn van draaischijfardewerk (1), compleet (?); bovenkant 15,19-15,16. Iets naar het noorden hellend.
- (2).
- 3.* Haakje, ijzer, met bol (?) knopje.
- * Gesp, ijzer, vierkant, omgeslagen beslagplaatje met één nagel, omgeslagen doorn, l. 3,65 cm, br. 3,16 cm.
- Acht fragmenten brons, gesmolten, en één fragmentje ijzer.
- Beslag, ijzer, gebogen, met verbrede uiteinden, l. 5,32 cm.
- Brons, drie fragmentjes (zeer klein), secundair verband.
3. Boven in de urn aan de zuidwestkant, verticaal met de ronding naar beneden; bovenkant 15,19-15,16.
- 4-6. In de urn, niet bovenin.
- Bij het onderzoek van de crematieresten.
- Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.44 Graf 52

Graf 52. (afb. 7.44)

- a. Crematiegraf met urn, binnen kringgreppel.
- b. Afgerond rechthoekig: 25 x 25; 15,00 (15,55).
- c. In het centrum van een ronde greppel: diameter (buitenwerks) 1,30; br. o,20 (15,55); diepte 15,34-15,40. Excentrisch binnen deze greppel ook graf 43.
- e.* Urn MW ORw S, breed model, omgeslagen, op doorsnede driehoekige rand, slordig bijgesneden bodem, (1), gedeelte van de rand ontbreekt, wat op deze diepte niet door verploeging kan zijn veroorzaakt (urn moet onvolledig zijn bijgezet); bovenkant 15,15. Iets naar het noordwesten hellend.
- f. (2).
- g. Brons, fragment, druppelvormig, secundair verbrand.
- h. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.45 Graf 53

Graf 53. (afb. 7.45)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 30; dieper dan 15,55 (15,65).
- c. In de vulling van het kuiltje enkele splinters gecremeerd bot (niet bewaard).
- e.* Urn MW ORw Bh uitstaande rand met dekselgeul, vage richel onder de rand, vlakke bodem (1), vrijwel compleet, bovenkant 15,61-15,65. Naar het noorden hellend.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 54. (afb. 7.46)

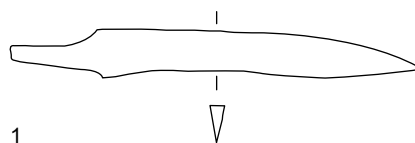
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Afgerond rechthoekig: 35 x 30; 15,18 (15,55).
- c. Vele grote fragmenten gecremeerd bot (3) in de kuilvulling boven de urn.
- e.* Urn MW O/ReRw S (1), omgeslagen, van buiten afgeschuinde rand, bolle, bijgesneden bodem, compleet; bovenkant 15,43. Rechtopstaand.
- f. (2).
(3).
- g. 4. Zes fragmenten glas, gesmolten.
5.* Twee kralen, glas, verbrand. Schaal 2:1.
- h. 4. In de urn.
5. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.46 Graf 54

Graf 55. (afb. 7.47)

- a. Crematiegraf.
 - b. Ronde kuil, diameter 35; ca. 15,42 (15,62).
 - c. Het crematiegraf lag in een grote kuil. Daarin waren de crematieresten niet verspreid. Mogelijk was het graf ingegraven in deze kuil. In deze kuil lagen enkele scherven verspreid in de vulling.
 - e. Geen urn.
 - f. 3. Crematieresten in een kluitje bij elkaar.
 - g. 1.* Mes, ijzer, gebogen rug.
2.* Pot MW Re D met radstempelversiering, secundair verbrand, compleet, type D4.
 3. Kraal, groen, ringvormig, secundair verbrand.
 4. Vier fragmenten kam, puntcirkelversiering, secundair verbrand.
 - h. 1. Tussen de crematieresten, horizontaal, westzuidwest-oostnoordoost gericht met een punt naar het westzuidwesten; 15,48.
2. Gelegen op zijn kant met de opening naar het noordnoordoosten aan de oostkant van de crematieresten; 15,62.
3-4. Zeefvondst.
- Vondstnummer 1.5.13, zie onder c.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

1

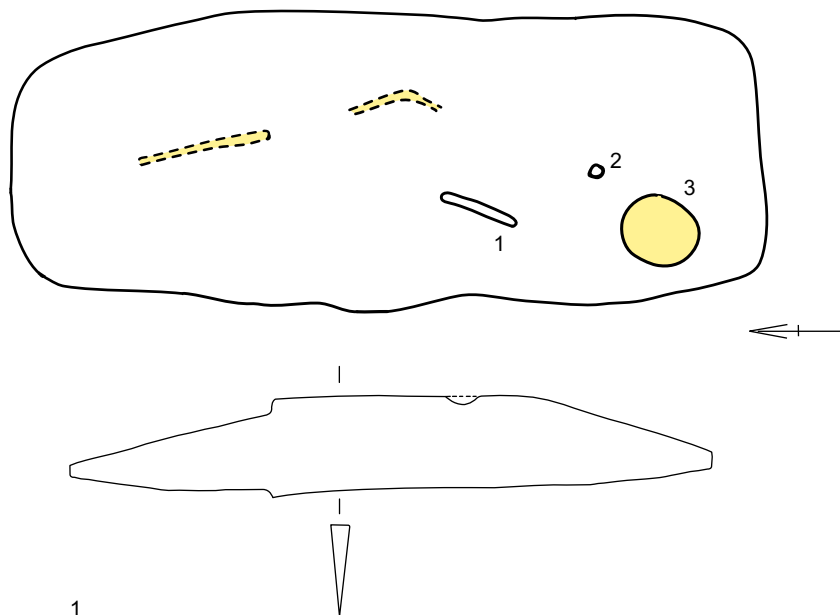
afb. 7.47 Graf 55

2

Graf 56. (afb. 7.48)

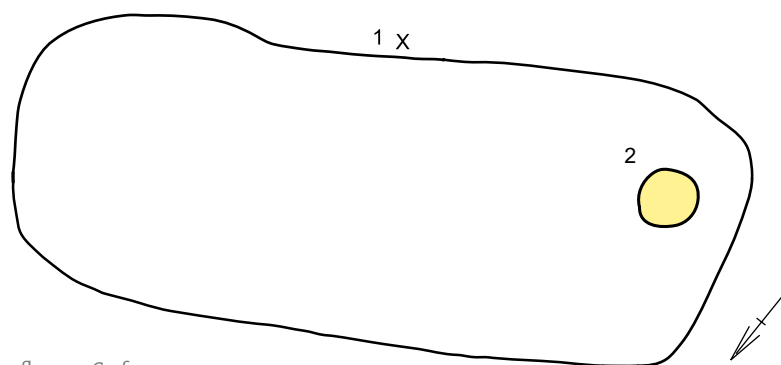
- Inhumatiegraf, zuid-noord.
- 205 x 82; 15,25 (15,20).
- Geen kist.
- Bot: schedel (3), bovenkant 15,41. Silhouet: rechteronderbeen, 15,32.
- 1.* Mes, ijzer, met geknikte rug.
2. Gespje, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 3,44 cm, br. 2,02 cm.
1. Links op of naast de heup, 15,30.
2. Midden op de borst, dicht bij de schedel, 15,30.

afb. 7.48 Graf 56

Graf 57. (afb. 7.49)

- Inhumatiegraf, zuid-noord.
- 195 x 75; 15,18 (15,65).
- Aan de oostzijde ongeveer in het midden een rechthoekige uitstulping (75 x 60), die is waargenomen tussen 15,65 en ca. 15,40. Deze uitstulping kan ook het restant van een grafje (west-oost of oost-west) zijn dat door graf 57 wordt doorsneden. Uit deze uitstulping direct tegen de rand van graf 57 kwam een ijzeren mesje (1); 15,64.
- Zie onder c. Graf 57 oversnijdt verder aan de noordwestkant een kuil met donkere vulling waarin enkele scherven (vondstnummer 1.5.16).
- Geen kist.
- Schedel (2), bovenkant 15,42.
1. Mes, ijzer.
1. Waarschijnlijk geen grafgift in graf 57 (zie onder c).
- Man (geslachtbepaling SC).

afb. 7.49 Graf 57

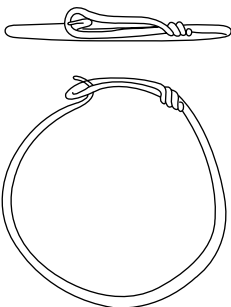
afb. 7.50 Graf 58

Graf 58. (afb. 7.50)

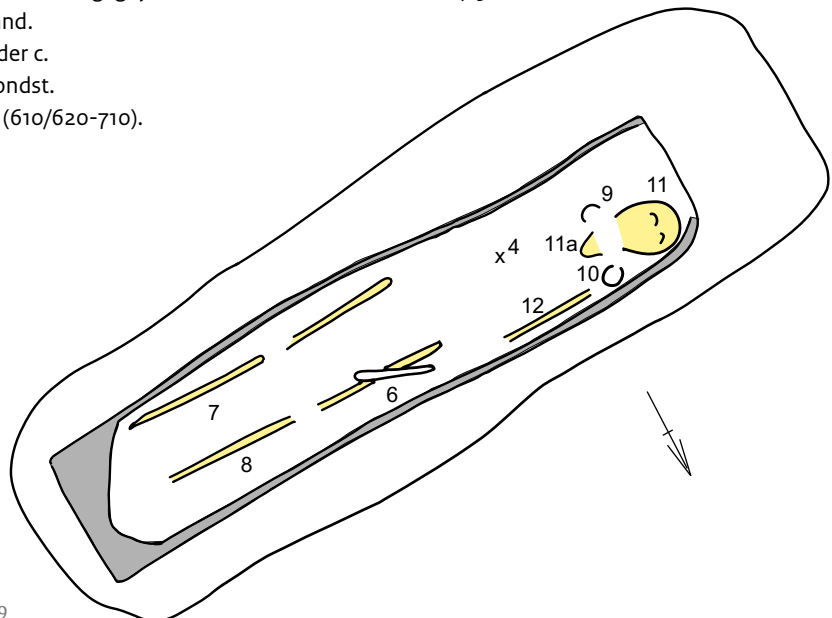
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Vierkant: 65 x 65; 15,37 (15,60).
- c. Crematieresten, waartussen (onder de urn) gesmolten glas (1), in de kuilvulling naast en vooral onder de urn.
- e.* Urn MW ORw Bm, uitstaande rand met dekselgeul, vlakke bodem, compleet (2); bovenkant 15,54-15,56. Iets naar het zuiden hellend en niet precies in het midden van de kuil.
- f. 1. Buiten urn. Crematieresten in de urn (3), waarbij een fragment van een * wervel (schaal 2:1).
- g. 1. Twee fragmenten glas, gesmolten, vaatwerk, geelbruin.
2. Kraal, tonvormig, grijs, secundair verbrand.
- h. 1. Zie onder c.
2. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 59. (afb. 7.51)

- a. Inhumatiegraf met kist, west-oost.
- b. 2. 5 x 70; 14,75 (15,30).
- c. Oversnijdt een paalgat.
- e. 185 x 40; (14,75) (15,00).
- f. Bot: schedel (11), onderkaak (11a), 14,95; rechteronderbeen (7), linkeronderbeen (8), linkerbovenarm (12), 14,84.
- g. 1. IJH, één wandfragment.
2. IJH, twee wandfragmenten.
3. IJH, twee wandfragmenten.
4. Kraal, veelkantig, opaak, donkerpaars.
5. IJH, drie wandfragmenten; twee kralen: één bol, transparant, groen; één cilindrisch, transparant, groen.
- 6a. Mes, ijzer, fragment, gebogen rug, l. > 7,92 cm.

10

afb. 7.51 Graf 59

- 6b. Strip, ijzer, met een omgebogen uiteinde.
 6c. Gespje, ijzer, met rechthoekig omgeslagen beslagplaatje (vuurslag?), l. 9,37 cm.
 7-8. Zie onder f.
 9-10.* Paar oorringen, brons, aan een zijde tot langwerpige oog omgebogen, aan andere zijde een haakje, beide compleet. Brons bij nr. 10 was rest van ornament dat aan de ooring hing, dat in brokjes was bewaard (ontbreekt).

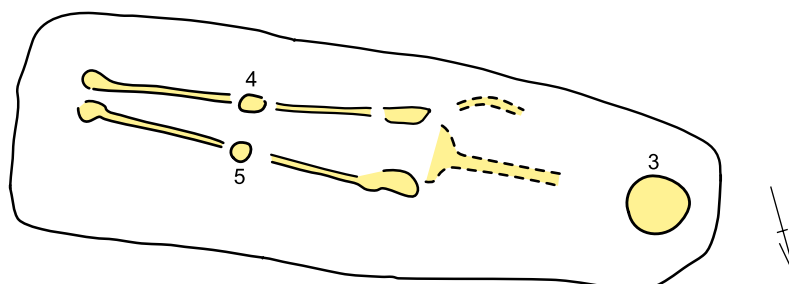
11-12. Zie onder f.

13. IJH, één wandfragment.

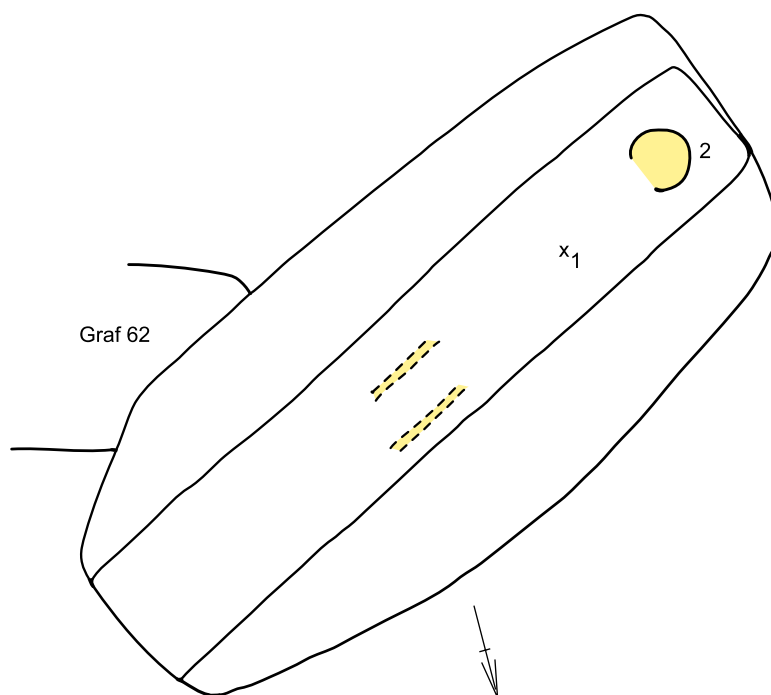
- h. 1. In de vulling van de kist (in het midden), ca. 14,95.
 2. In de vulling van de grafkuil (aan de zuidzijde), ca. 14,95.
 3. Als nr. 1, 14,84.
 4. Op de borst bij het middel, 14,84.
 5. Als nr. 4 (uit een zeefmonster).
 6. Bij het middel op het linkerbovenbeen, 14,84.
 9-10. Respectievelijk rechts en links naast de schedel, 14,84 (9: scherp rechtop, 10: horizontaal).
 13. Onder de schedel, links.
- i. Vrouw.
 j. Fase 8-9 (640/650-710).

Graf 60. (afb. 7.52)

- a. Inhumatiegraf, west-oost.
 b. 190 x 65; 14,94 (15,30).
 e. Geen kist.
 f. Schedel (3), lag gekanteld naar het zuiden, 15,09; rechterboven- en -onderbeen (4), 14,95; linkerboven- en -onderbeen (5), 14,95. Silhouet: wervelkolom en rechterarm.
 g. 1. IJH, vier wandfragmenten.
 2. Brokjes gecremeerd bot.
 3-5. Zie onder f.
 h. 1. In de vulling van de grafkuil, 15,20.
 2. Tussen de onderbenen, 15,00.
 i. Man (geslachtbepaling SC).

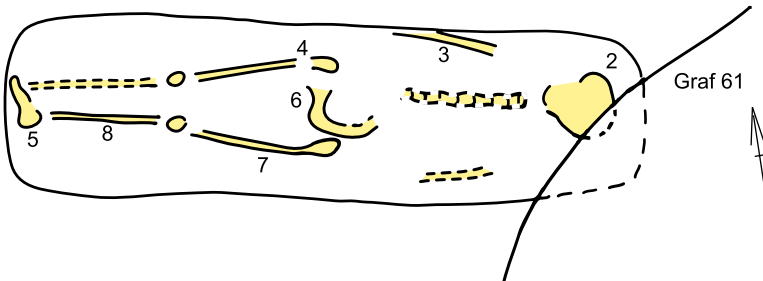
afb. 7.52 Graf 60

afb. 7.53 Graf 61

Graf 61. (afb. 7.53)

- a. Inhumatiegraf met kist, west-oost.
 b. 2,5 x 95; 14,92 (15,35).
 d. Oversnijdt graf 62.
 e. 210 x 35; (14,92) (15,07).
 f. Schedel (2), 15,10. Silhouet: beide bovenbenen, 15,02.
 g. 1. Fragment ijzer.
 2. Zie onder f.
 3. IJH, één wandfragment.
 h. 1. Midden op de borst (?), 15,07.
 3. In de vulling van de kist, 15,00.

afb. 7.54 Graf 62

Graf 62. (afb. 7.54)

- Inhumatiegraf zonder kist, westnoordwest-oostzuidoost.
- Ca. 180 x 60; 14,82 (15,30).
- Trapeziumvormige uitstulping (90 x 45) aan de noordzijde, waargenomen tussen 15,20 en 15,02.
- Wordt versneden door graf 61.
- Geen kist.
- Schedel (2), 14,98; rechterarm (3), rechterbovenbeen en bekken (4), linker(?) voet (5), linkerdeel van bekken (6), linkerbovenbeen (7), linkeronderbeen (8), 3-8: ca. 14,85. Silhouet: rechteronderbeen, linkerarm, wervelkolom.
1. IJH, één wandfragment.
2-8. Zie onder f.
1. Uit de vulling van de grafkuil, 15,20.

afb. 7.55 Graf 65

Graf 63.

- Crematiegraf met urn.
- Ronde kuil, diameter 60 (15,71).
- Tamelijk veel brokjes gecremeerd bot (3), in de kuilvulling.
- Urn MW ReRw, bodem (rest verploegd) hol (1);
(2 en 3).
- Fase 4-9 (510/25-710).

Graf 64.

- Crematiegraf met urn.
- Ronde kuil, diameter 50; 15,76 (15,82).
- Urn MW OGw D, waarvan 1 bodemfragment en twee wandfragmenten met radstempel (1) herkenbaar zijn, verder totaal verbrijzeld, grotendeels door verploeging; 15,82-15,76.
- Crematie (2).
- 1-2. Zie onder e. en f.
- Randscherf, draaischijfaderwerk, dubbelconus.
3. Aan de rand van de kuil, ca. 15,82 (vondstnummer 4.1.1). Het is niet geheel zeker dat de scherf uit de kuil afkomstig is.

Graf 65. (afb. 7.55)

- Crematiegraf met urn.
- Ronde kuil, diameter 50; 15,77 (15,91).
- Overal in de kuilvulling tot op de bodem fragmenten gecremeerd bot.
- * Urn MW ReGw P D, groot bodemfragment (1), rasterradstempel op de schouder, onvolledig en oudtijds verploegd (schouder naar binnen gedrukt, aan de noordzijde enkele scherven naar buiten geduwd door de ploeg); 15,91-15,77. Type D4.
- Crematie (2), uitgezeefd.
Crematie (3).
- 1-3. Zie onder e. en f.
- Gesp, ijzer, ovaal, doorn ontbreekt, l. 2,43 cm, br. 1,92 cm.
- Twee fragmenten glas, secundair verbrand, één groen, kraal?
- MW Re D, vijf wandfragmenten waarvan één met radstempelsiering, mogelijk behorend nr. 1.
3. Uit kuil.
- Buiten de urn tegen de buikknik aan de noordwestzijde.
- 5-6. Zeefvondst.
- Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 66. (afb. 7.56)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; 15,74 (15,89).
- e.* Urn MW Re D (1), met radstempelversiering, compleet profiel, oudtijds verploegd; 15,89-15,74. Iets naar zuidwesten hellend. Type D4.
- f. (2).
- g. 1. Kralen, glas, twee fragmenten, secundair verbrand, waarvan de een tonvormig, de ander gesegmenteerd.
2. MW Re D, twee wandfragmenten, versierd met verticale rij enkele radstempel.
- h. 1-2. Zeefvondst.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

afb. 7.56 Graf 66

Graf 67.

- a. Crematiegraf met urn(en?).
- b. Ronde kuil (?): diameter 20; 15,65 (15,74).
- c. Verstoord graf: verspreide gecremeerde botresten en scherven.
- e. 1. Urn MW ReRw S, bodem bewaard.
2. Urn MW OGw, verdikte uitstaande afgeronde rand en wand met horizontale groeven. Ander exemplaar.
- f. Crematiereesten.
- j. Fase 4-9 (510/525-710) en/of 7-9 (610/620-710).

afb. 7.57 Graf 68

Graf 68. (afb. 7.57)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; 15,61 (15,77).
- e.* Urn MW ReGw S, verdikte, omgeslagen rand, vlakke bodem, compleet (1), gedeeltelijk verbrijzeld door ploegen, 15,77-15,61. Datering fase 7-9: (610/620-710). In urn aangetroffen:
 1. één randfragment MW ORw lange, schuin uitstaande, afgeronde rand,
 2. één randfragment MW ReGw verdikte, omgeslagen rand met duidelijke hals.
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 69.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 25; 15,71 (15,82).
- c. Sterk verstoord graf: enkele scherven en fragmenten gecremeerd bot.
- e. Urn MW Re D, met radstempelversiering, groot bodemfragment, vlakke bodem (1).
- f. (2).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.58 Graf 70

Graf 70. (afb. 7.58)

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 25; 15,65 (15,76).
- c. Beschadigd door ploegen.
- e. Geen urn.
- f. (2).
- g. 1.* MW ReRw D bijgift, dubbelconische vorm, onverdikte schuin uitstaande, iets geprofileerde rand, secundair verbrand? Type D2.
3. MW OGw, één randfragment, onverdikt, schuin uitstaande rand; MW OGw twee wandfragmenten.
4. MW OGw D?, één wandfragment.
- h. 1. Lag schuin op zijn kant, ongeveer oostwest; 15,74-15,65. Gedeeltelijk vernield (onvolledig?).
3. Uit de kuilvulling.
4. Zeefvondst.
- j. Fase 4-5 (510/525-580/90)

Graf 71.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 25; 15,73 (15,84).
- c. Geheel vernield graf: scherven en fragmenten gecremeerd bot.
- e. Urn MW ORw, groot bodemfragment, vlakke bodem (1).
- f. (2).
- g. 1. Glas, ca. twintig fragmenten, groen, transparant, secundair verbrand, één voorwerp.
2. MW ORw, één wandfragment, behorend bij e. urn.
- h. 1-2. Zeefvondst.
- j. Fase 4-9 (510/525-710).

Graf 72.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 20; 15,75 (15,83).
- c. Geheel vernield graf: enkele scherven en fragment gecremeerd bot.
- e. 1. Urn MW ReRw (1), groot bodemfragment, door ploegen vernield.
2. IJH, één wandfragment.
- f. (2).

Graf 73.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 50; 15,53 (15,75).
- c. Donkere kuilvulling met houtskool.
- e. Geen urn (wel grafvondsten).
- f. (2).
- g. 1. MW ReGw D, één wandfragment met radstempel; MW OGw drie wandfragmenten, IJH twee wandfragmenten.
- h. 1. Verspreid door de vulling van de kuil, vooral bovenin.

Graf 74.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 55; 15,69 (15,80).
- c1. MW O D, één rand- en twee wandfragmenten versierd met rozetstempels, vier wandfragmenten. Onversierd (één exemplaar).
- c2. IJH, één wandfragment.
- c3. Gesp, ijzer, ovaal omgeslagen doorn, l. 2,26 cm, br. 1,41 cm.
De vondsten c1-c3 (vondstnummer 4.1.13) zijn gevonden in een ovaal kuiltje (diameter 0,55 x 0,45; diepte onbekend) met donkere vulling, ongeveer 2 m ten zuiden van graf 74. Deze scherven behoren tot hetzelfde exemplaar als de urn van graf 74. Datering fase 1-4 (400-565).
- e. Urn van aardewerk (1): één rand- en 13 wandfragmenten, MW O D, met rozetversiering, zeer scherpe buikknik, waarschijnlijk secundair verbrand, past aan scherven uit kuiltje nr. 4.1.13.
- f. (2) Crematie.
- g. 3. Fragment getordeerd gouddraad.
4. MW O D, vijf wandfragmenten waarvan één wandfragment dubbelconus met twee paren horizontale groeven op de schouder en ertussen individuele verticale rechthoekige rasterradstempels. Datering fase 5-6 (565-610/620).
- h. 3. Tussen de gecremeerde botresten.
4. Gevonden tussen de crematieresten.
- j. De datering van de urn is vroeger dan die van de scherven tussen de crematieresten, beschreven bij g. (nr. 4).

Graf 75.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ovaal: 45 x 30; 15,80 (15,88).
- e. Urn van aardewerk (1), onvolledig: alleen bodem (niet aanwezig). Bij vondsten aangetroffen: MW OG S één rand- en drie wandfragmenten, één exemplaar.
- f. (2).

afb. 7.59 Graf 76

Graf 76. (afb. 7.59)

- Crematiegraf.
- Ovaal: 70 x 45; 15,66 (15,87).
- Bijzetting of *Brandgrube*? Door de hele kuilvulling komen scherven en crematieresten tezamen voor. Aan de binnenzijde van een wandfragment bevindt zich gesmolten glas: de betreffende pot is dus meeverbrand op de brandstapel.
- Geen urn.
- Crematie (1).
- 2a. MW ORw drie wandfragmenten, waarschijnlijk van kan.
- 2b. MW OGw, drie wandfragmenten.
- 2c.* MW OGw P D, met rozetversiering binnen dubbele rij horizontale groeven, waarschijnlijk compleet profiel. Type D1.
- 2d. IJH, drie wandfragmenten.
- 2e. Vuursteen één fragment.
- 2f. Houtskool één fragment.
- 2g. Enkele splinters glas.
- 2h. Klei, één fragment.
2. Verspreid door de kuilvulling.
- Fase 3-5 (460/480-580/590).

Graf 77. (afb. 7.60)

- Crematiegraf met urn.
- Geen kuil zichtbaar: kuil niet groter dan de urn: 15,73 (15,77).
- Urn zichtbaar op vlak 1, boven graf 87 dat zich aftekende op vlak 2. Stratigrafische relatie is onduidelijk.
- * Urn MW ReGw P D, versierd met horizontale groeven. Type D2.
- Crematiefragmenten (?).
- Fase 4-5 (510/525-580/590).

Graf 78.

- Crematiegraf.
- Ronde kuil, diameter 45; 15,56 (15,76).
- Kuil met donkere vulling, waarin houtskool; crematieresten lagen geconcentreerd aan een zijde van de kuil.
- Oversnijdt graf 130.
- Geen urn.
- (1).
1. Zestien fragmenten gesmolten glas, transparant, groen.
2. Vier kralen, secundair verbrand, twee tonvormig, geel? opaak; twee aan elkaar gesmolten, waarvan de ene lichtgroen en transparant, en de andere onbepaalbaar.
- Zeefvondst.

Graf 79.

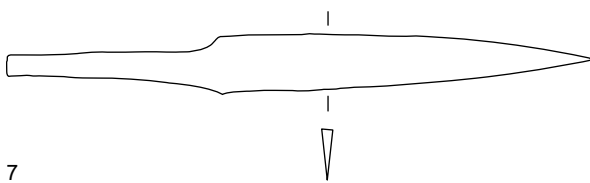
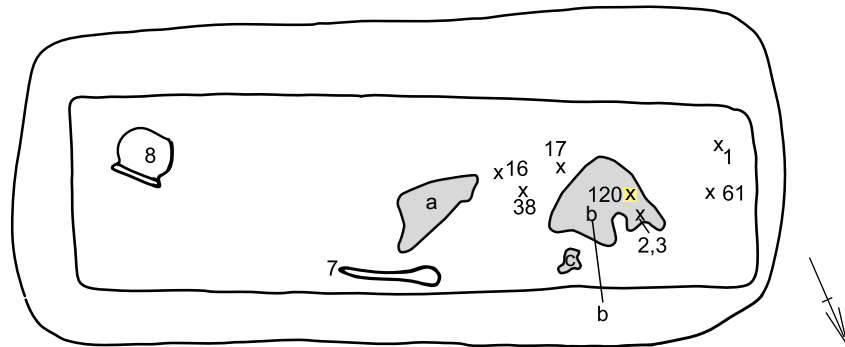
- Crematiegraf.
- Ronde kuil, diameter 35; 15,72 (15,77).
- Bijzetting of *Brandgrube*? Zeer weinig crematieresten in kuiltje met donkere vulling.
- Geen urn.
- (1).

Graf 80.

- Crematiegraf.
- Ronde kuil, diameter 45; 15,69 (15,75).
- Bijzetting of *Brandgrube*?
- Oversnijdt een afgerond-rechthoekige kuil (1,70 x 0,85; 15,02) met lichte roodachtige vulling: waarschijnlijk geen graf.
- Geen urn.
- (1).

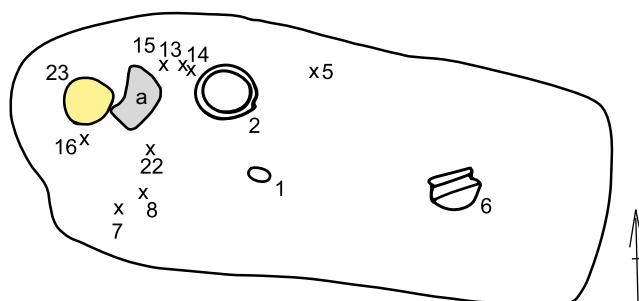
afb. 7.60 Graf 77

afb. 7.61 Graf 81

Graf 81. (afb. 7.61)

- a. Inhumatiegraf met kist, west-oost.
- b. 205 x 85; 15,31.
- c. In de kistvulling splintertjes gecremeerd bot (meeste niet opgenomen).
- e. 180 x 50; 15,31 (15,46).
- f. Alleen vijf emailkapsels van kiezen (120) waargenomen; konden niet worden opgenomen.
- g. 1. Kraal.
2-4. Drie nagels, ijzer.
5. IJH, één wandfragment; één fragment crematie.
6. Zeven kralen.
7.* Mes, ijzer, met gebogen rug.
8.* MW ReRw S pot, uitstaande, nauwelijks verdikte rand.
9-16. Acht kralen.
13d. Gruis, groen, van kraal.
17. Nagel, ijzer.
18-119. Kralen.
- h. 1. In de zuidwesthoek van de kist: rechts naast het hoofd; 15,43.
2-3. Op de borst vlak bij het hoofd, naast elkaar; ca. 15,42.
4. Niet ver van nr. 1, rechts naast het hoofd; ca. 15,42.
- 5. In de kist, ongeveer in het midden; ca. 15,42.
- 6. 113-117. In de kist, (ongeveer) bij de linkerbovenarm; 15,41.
- 7. In de kist, tegen de wand, (ongeveer) links naast het middel; het mes lag met de punt naar oosten; 15,43.
- 8. In de zuidoosthoek van de kist, bij de rechervoet, op zijn kant met de opening naar noordoosten; rand 15,42.
a: 9-15, 18-37, 118-119. Op het middel en/of bekken, enigszins links; ca. 15,40.
16. Onder op de borst, in het midden (cf. nr. 38).
17. Rechts op de borst; ca. 15,40.
38. Onder op de borst, in het midden; ca. 15,40.
b: 39-59, 63-68, 73, 74, 76-110, 113-117. Op de borst bij het hoofd; ca. 15,40.
c: 60, 62, 69-72. Links naast het hoofd; ca. 15,40.
61. Bij het hoofdeinde.
75. Op of naast de linkerschouder.
111-112. Links op of naast de borst; ca. 15,40.
- i. Vrouw.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

2

6

afb. 7.62 Graf 82

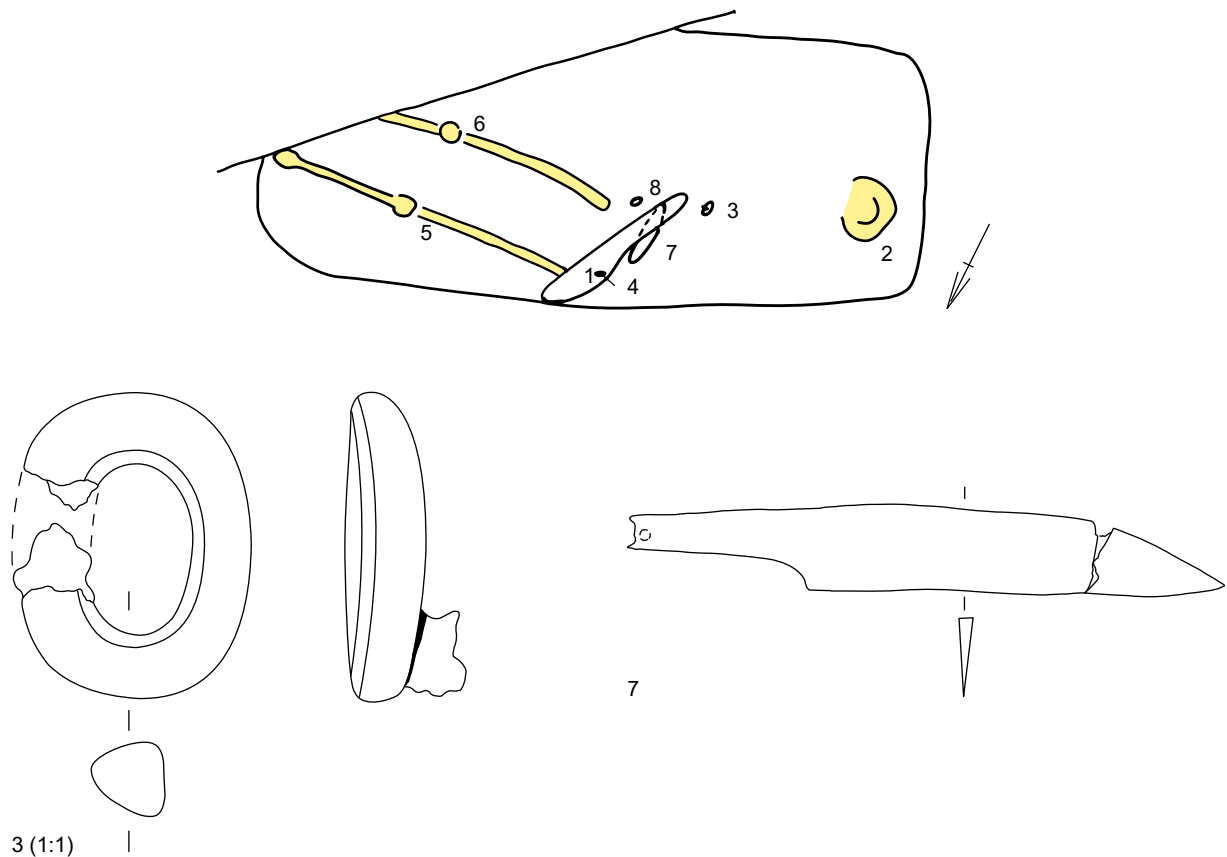
Graf 82. (afb. 7.62)

- a. Inhumatiegraf, west-oost.
- b. Afgerond rechthoekig: 175 x 75; 15,35.
- c. In de grafvulling kleine brokjes houtskool.
- e. Geen kist.
- f. Schedel (23), 15,38-15,48.
- g. 1. Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 4,78 cm, br. 2,78 cm.
2.* Schaaltje MWO SI, met cilindrische rand en buikknik, compleet.
3-4. Veertien kralen.
5. Kraal.
6.* Klein potje MW ReGw PD, versierd met radstempel. Type D3.
7-22. Zestien kralen.
23. Zie onder f.
24-26. Drie kralen.
- h. 1. Midden op het middel; ca. 15,48.
2. Links naast (of op?) het bovenlichaam; rand 15,42-15,45.
a: 3, 4, 9-12, 17-21, 24-26. Op de borst bij de schedel; 15,42-15,48.
5. Links naast het middel; 15,48.
6. Links naast het onderbeen of de voet, op zijn kant met de opening naar het noordnoordwesten; rand 15,45.
7-8. Naast de rechterschouder; ca. 15,45.
- i. Vrouw (waarschijnlijk niet volwassen, tenzij het lichaam in hurkhouding heeft gelegen).
- j. Fase 6-9 (580/590-710).

13-15. Links op de borst.

16. Rechts naast de schedel; ca. 15,45.

22. Rechts op de borst.

afb. 7.63 Graf 83

Graf 83. (afb. 7.63)

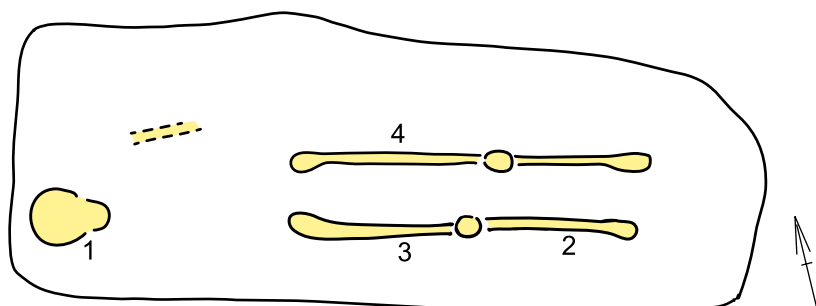
- a. Inhumatiegraf, zuidwest-noordoost.
- b. 180 x 75; 15,26.
- c. Noordoosthoek vergraven.
- e. Geen kist.
- f. Schedel (2), 15,36; linkerbeen (5), 15,30; rechterbeen (6), 15,28. Dode lag mogelijk iets gebogen. Skeletlengte ca. 1,65.
- g. 1. Sax, ijzer, fragmentair, met houtresten van handvat, l. > 20,1 cm, br. > 4,0 cm.
2, 5-6. Zie onder f.
3.* Gesp, brons, mogelijk verzilverd, doorn ontbreekt, ovaal, met textielresten, afgerond driehoekige doorsnede, verbrand.
4. Gespdoorn, ijzer, l. 3,44 cm.
7.* Mes, ijzer, gebogen rug.
8. Gespdoorn, ijzer, l. 2,99 cm.
- h. 1. Schuin op het bekken en de linkerheup met de punt iets omhoog en naar het noorden; 15,32-15,38.
3. Ongeveer midden op het middel, bij het einde van het saxgevest; ca. 15,33.

4. Ongeveer midden op het saxlemmet, bij de snede.

7. Onder het saxgevest; 15,28.

8. Direct ten oosten van 7; 15,28.

i. Man.

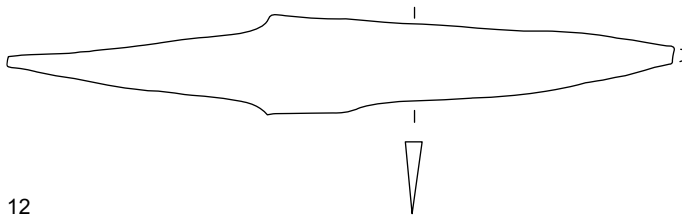
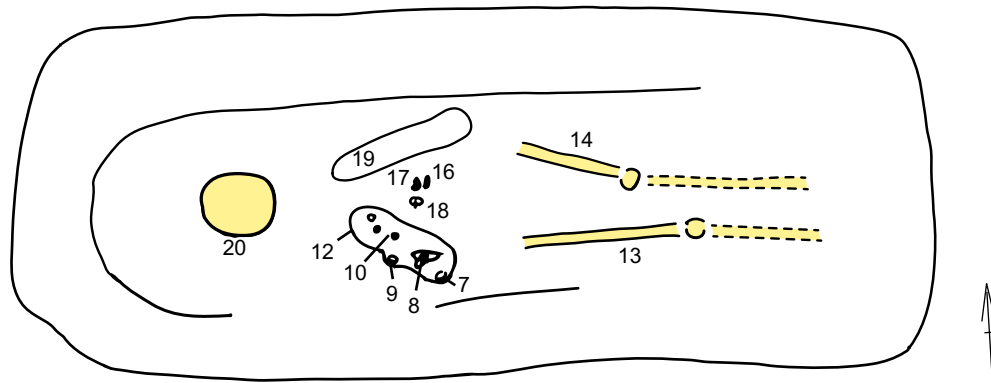
afb. 7.64 Graf 84

Graf 84. (afb. 7.64)

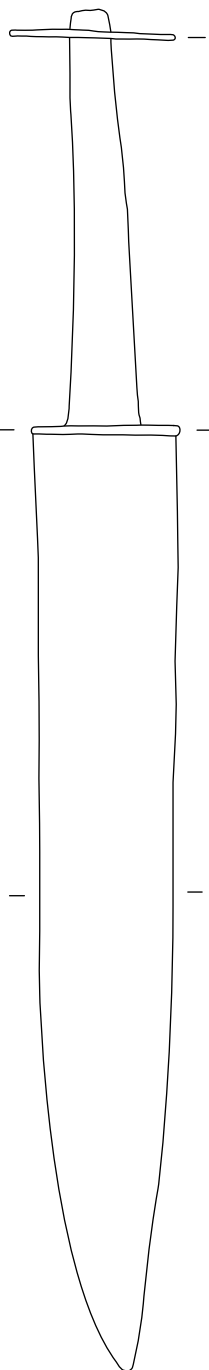
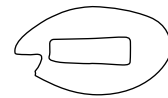
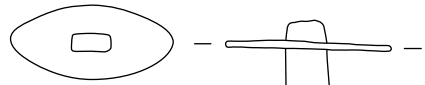
- a. Inhumatiegraf, west-oost.
- b. 200 x 80; 15,42.
- e. Geen kist.
- f. Schedel (1), 15,54; fragment rechervoet/ enkel (2), ca. 15,47; fragment rechterbovenbeen (3) en fragment linkerbovenbeen (4), ca. 15,47. Silhouet: grote delen van benen en linkerarm. Skeletlengte 1,60 m.

Graf 85. (afb. 7.65)

- a. Inhumatiegraf met kist, west-oost.
- b. 256 x 106; 15,16.
- c. Donkere plek in het oostelijke deel van het graf: roofterkuil? Deze kuil was zichtbaar op vlak 1 en 2 (tot 15,40), daaronder was het graf ongestoord (de mogelijke grafkuil is niet op de plattegrond weergegeven). In de vulling van kuil en kist houtskoolfragmenten.
- e. Kistspoor: alleen het westelijke deel is duidelijk waargenomen; het oostelijke deel zou vergraven kunnen zijn (roofterkuil?). De benen lagen echter nog wel op hun plaats. Ca. 190 x 53 (15,50).
- f. Schedel (20), 15,23; fragment rechterbovenbeen (13), fragment linkerbovenbeen (14), 15,21. Silhouet: delen van beide benen. Skeletlengte 1,66.
- g.
 - 1. IJH, één wandfragment.
 - 2. IJH, vier wandfragmenten; drie wandfragmenten MH; één wandfragment MW ORw; één afslag vuursteen en enkele crematiefragmenten.
 - 3. MW ReRw, één wandfragment.
 - 4. IJH, vier wandfragmenten; één wandfragment MW OGw en fragment gecremeerd bot.
 - 5. IJH, één wandfragment; één wandfragment MW Re D.
 - 6. MH (IJH?), één rand- en twee wandfragmenten.
 - 7. Vier fragmentjes ijzer.
 - 8. Strip, ijzer, met gespje, waarop textielresten (vuurslag?), l. 4,36 cm, br. 1,78 cm.
 - 9. Gespje, ijzer, ovaal, met aangekoekte crematie en leer, l. 2,17 cm, br. 1,74 cm.
 - 10. Drie brokjes, ijzer.
 - 11. MH (IJH?), één wandfragment.
 - 12. Ondefinieerbaar geheel van ijzer, been en brons: mogelijk restant van benen kistje met ijzerbeslag erop en brons erin, of skeletresten onder bronzen en ijzeren voorwerpen:
 - 12a.* Mes, ijzer, met geknikte rug.
 - 12b. Twee voorwerpen, ijzer, bladen van schaar (?), 1. l. 7,85 cm, br. 1,64 cm, 2. l. 8,27 cm, br. 1,52 cm.
 - 12c. Negen fragmenten ijzer(roest), sommige met houtrest.
 - 12d. Afslag, vuursteen.
 - 13-14, 20. Zie onder f.
- 15. Fragment gecremeerd bot.
- 16-17.** Twee schildvormige beslagen, verzilverd brons, versierd met groeven, punten en puntcirkels (als nr. 18).
- 18.* Gesp, zilver, schilddoorn, versierd met groeven, punten en puntcirkels (als 16-17), ovale, gefacetteerde doorsnede, met leer- en textielresten.
- 19.* Sax, ijzer, platte, ovale knop aan het uiteinde van de angel, verbrede overgang van blad naar angel (zogenaamde heftbeschermer); totale lengte 36 cm, bladlengte 25 cm. Breedte 3,6-4 cm. Smal en kort.
- h.
 - 1. Vulling van de kist, westeinde; 15,41.
 - 2. Vulling van een roofterkuil; 15,39.
 - 3. Vulling van de grafkuil aan de noordzijde; 15,41.
 - 4. Vulling van de kist, westeinde; 15,24.
 - 5. Vulling van de kist of grafkuil, oosteinde; 15,25.
 - 6. Vulling van de kist (?), midden; 15,25.
 - 7-10. Bovenop 12.
 - 11. Links naast het linkeronderbeen; 15,21.
 - 12. Rechts op het bekken (middel) en de heup; 15,24.
 - 15. Tussen de voeten; 15,21.
 - 16-18. Midden op het middel: 18. (15,21) enkele centimeters ten zuiden van de nrs. 16 en 17 (15,22), die dicht naast elkaar lagen, met de punt naar het noorden.
 - 19. Schuin op of naast de linkerheup, het gevest naar het noordoosten en hoger (15,26) dan de punt (15,17).
- i. Man.
- j. Fase 4 (510/525-565).

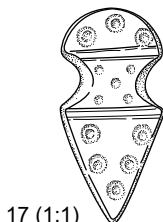
12

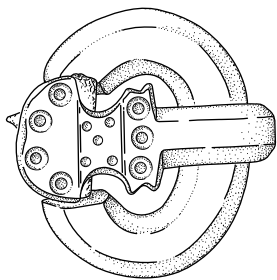
19

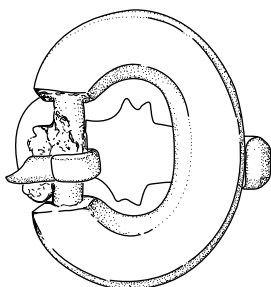
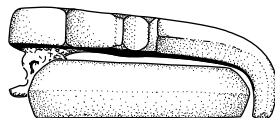
16 (1:1)

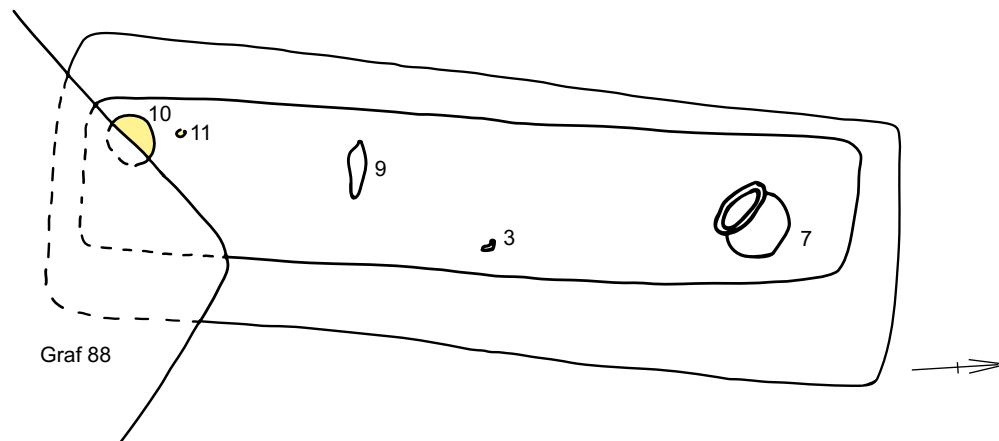

17 (1:1)

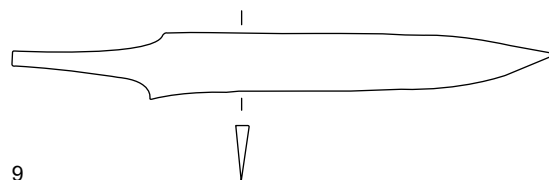
18 (1:1)

7

afb. 7.66 Graf 86

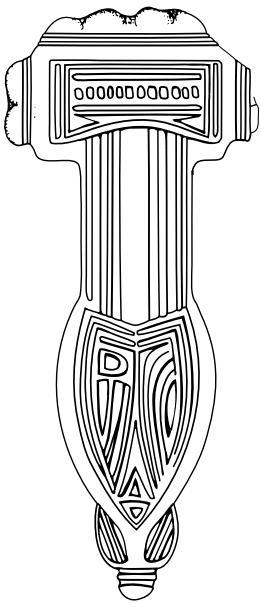
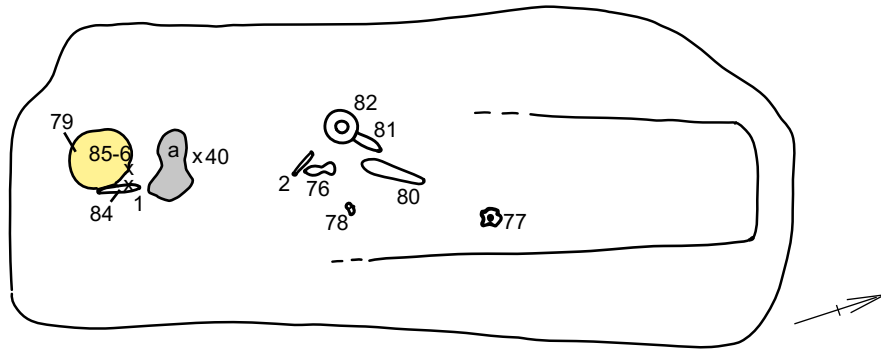
9

Graf 86. (afb. 7.66)

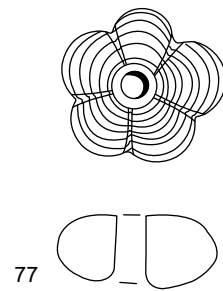
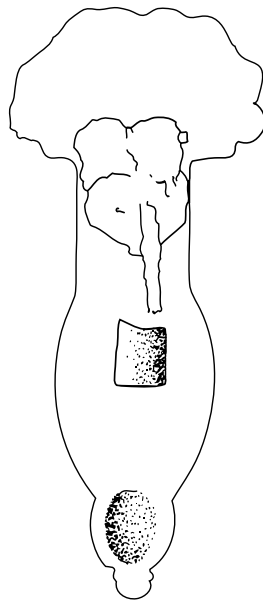
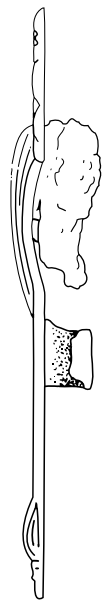
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 230 x 85; 15,12.
- d. Oversneden (?) door graf 88.
- e. 210 x 40; (15,27).
- f. Schedel (10), kaakfragment (11), 15,26.
- g.
 - 1. IJH, één wandfragment; crematiefragmenten.
 - 2. MW Re D, één wandfragment, versierd met rozetstempel.
 - 3. Spoorvormige strip, ijzer, met naar buiten omgeslagen uiteinden, l. ca. 6,5 cm, br. 0,5 cm.
 - 4. Glas, klompje, gesmolten.
 - 5. IJH, één wandfragment; twee crematiefragmenten.
 - 6. IJH, één wandfragment; crematiefragment.
 - 7.* MW ReRw Bm, uitstaande, onverdikte rand met vage dekselgeul, vlakke bodem, gat (?) onder grootste breedte.
 - 8. Crematiefragmenten.
 - 9.* Mes, ijzer, rechte rug.
 - 10-11. Zie onder f.
- h.
 - 1. Uit de vulling in de noordoosthoek van graf 88; 15,52.
 - 2. Uit de vulling van de grafkuil, ongeveer in het midden; 15,52.
 - 3. Als 2.; 15,45.
 - 4. Uit de houtskoolconcentratie in de vulling in de noordoosthoek van de grafkuil; 15,45.
 - 5. Uit de vulling van de grafkuil, niet ver van nr. 3; 15,45.
 - 6. Uit de vulling van de grafkuil, ongeveer in het midden; 15,30.
 - 7. In de kist, aan het voeteneind, liggend op zijn kant met de opening naar het zuidwesten; 15,34-15,22.
 - 8. Vrijwel op de bodem van de grafkuil, in de kist, ter hoogte van het middel; 15,16.
 - 9. In de kist op de bodem, links op of naast het middel, west-oost gericht (punt naar oosten?); 15,19.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 87. (afb. 7.67)

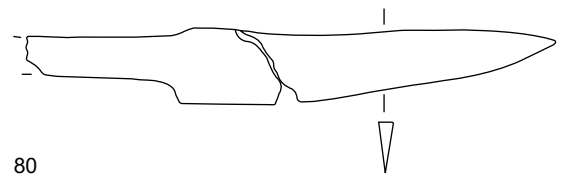
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 213 x 80-90; 15,40.
- d. Oversnijdt (?) graf 133. Boven dit graf, zichtbaar op vlak 2, tekende graf 77 zich af op vlak 1.
- e. Kist?: ca. 195 x 35; (15,40).
- f. Schedel (79), 15,56.
- g. 1. Twee spelden, ijzer, fragmentair, l. 3,66 en 2,87 cm.
2. * 76. * Paar beugelfibulae, brons, rechthoekige kopplaat met rudimentaire lobben en versiering van groeven en punten, overlangse groeven op de beugel, ovale voetplaat met gedegenereerde dierversiering en dierenkop als uiteinde, ijzeren naald (ontbreekt bij 2).
- 3-15. Kralen (11, niet opneembaar: gruis); er is nog een ongenummerde 'groengruis'.
16. Laat-neolithicum, één wandfragment, met horizontale groeven, handgevormd.
17. IJH, één wandfragment, nagelindrukversiering
- 18-75. Kralen.
76. Fragmentje brons.
77. * Spinklos, glas, bestaande uit vijf lobben, met horizontale witte draden, lichtbruin, aan de bovenzijde verweerd.
78. Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 3,11 cm, br. 2,25 cm.
79. Zie onder f.
80. * Mes, ijzer, met gebogen rug.
81. * Sleutel (?), ijzer, steel, fragmentair.
82. Ring, ijzer, gesloten, diameter 6,75 cm, ronde doorsnede 1,76 cm.
- 83-86. Kralen.
- h. 1. Rechts naast de schedel; 15,58.
2. 76. Midden op het middel: 2. Enigszins gekanteld en schuin ten opzicht van de lengteas van het graf met de kopplaat naar het zuiden (voet 15,49, kop 15,52), 76. plat in de lengteas van het graf met de kopplaat naar het noorden (15,48-15,49).
a: 3-15, 18-39, 41-75, 83. Op de borst; ca. 15,40-15,43. 75: uit losse grond bij schedel.
84-86. Links naast en onder de schedel; ca. 15,40.
16. In de vulling van de kist, halverwege de schedel en het middel; 15,43.
17. In de vulling van de grafkuil, in de zuidwesthoek; ca. 15,43.
40. Midden op de borst.
77. In de kist, op of naast het rechterbeen, ongeveer ter hoogte van de knie; 15,45.
78. Rechts op (of naast) het middel; 15,46.
80. In de lengteas van het graf, ongeveer in het midden (dus ter hoogte van bekken), plat en met de punt naar het noordoosten (aan de ene kant drie, aan de andere kant vier nageltjes); 15,44.
81. Aan de zuidoostkant naast 80; 15,40.
82. Aan de zuidwestkant aansluitend aan 81; 15,50.
- 80-82. In een rij: 80. Waarschijnlijk op bekken; 82. Waarschijnlijk links naast het middel.
- i. Vrouw.
- j. Fase 4-5 (510/525-580/590).

2/76 (1:1)

77

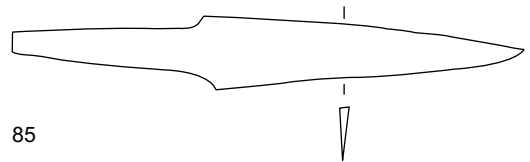
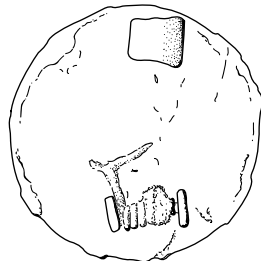
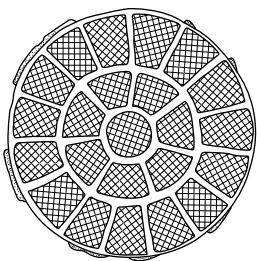
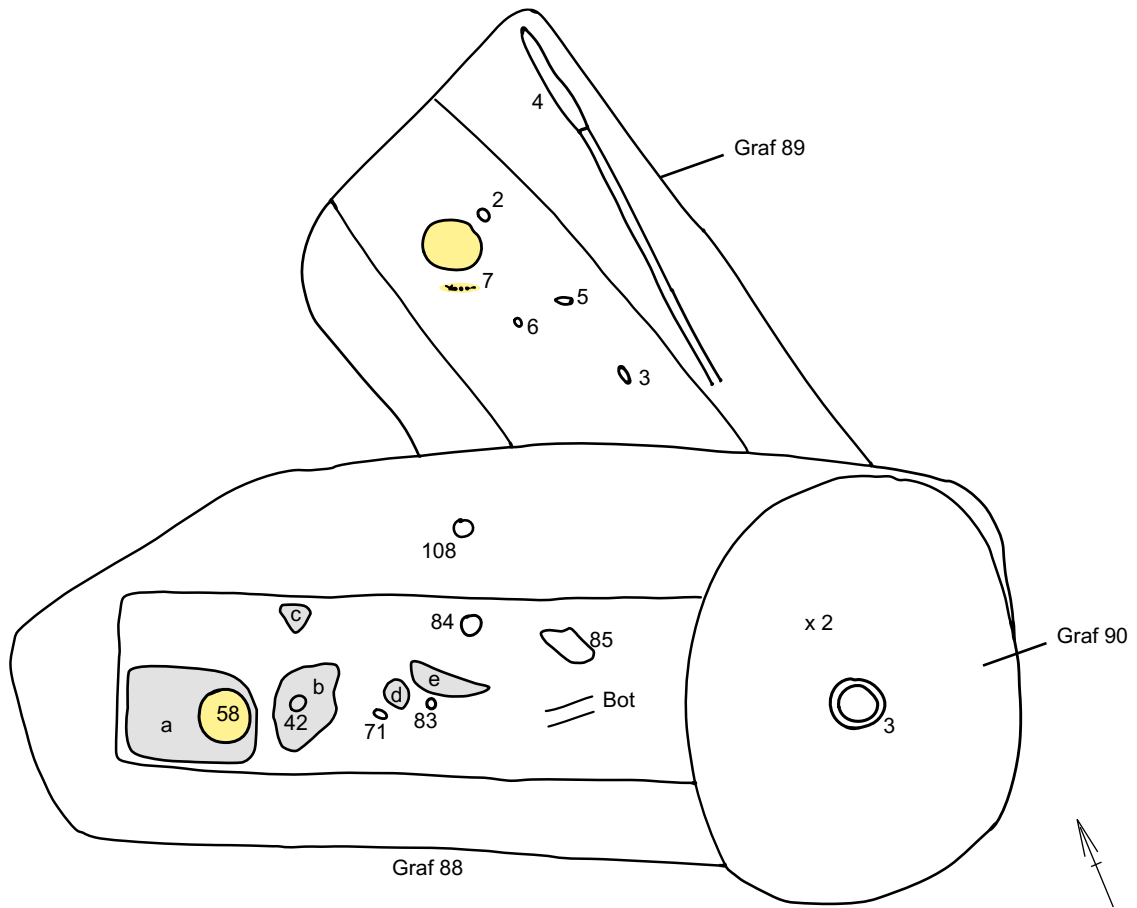
80

81

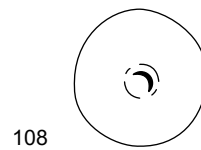
Graf 88. (afb. 7.68a, 7.68b en 7.68c)

- a. Inhumatiegraf met kist, noordwest-zuidoost.
- b. Ca. 230 x 100; 15,29.
- c. De kuilvulling bevatte veel kleine crematiefragmenten, houtskool en scherven.
- d. Oversnijdt waarschijnlijk graf 86 en zeker 89; wordt oversneden door graf 90.
- e. > 180 x 48; (15,42).
- f. Schedel (58), 15.41.
- g. 1. Twee wandfragmenten IJH; één bodemfragment met standring, vier wandfragmenten MH, waarvan twee met groefversiering; één rand- en één wandfragment MW Re D, wandfragment met groefversiering; crematiefragmenten.
 - 2-41. Kralen (zes groengruis, niet opgenomen).
 - 42.* Schijffibula, zilver, rond, radiale versiering, opgevuld met almandijn/glas op gewafeld folie.
 - 43-57. Kralen.
 - 58. Zie onder f.
 - 59-70. Kralen.
 - 71. Gesp, brons, ovaal, doorn ontbreekt, schuine, platte doorsnede, l. 2,09 cm, br. 1,08 cm.
 - 72-82. Kralen.
 - 83. Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, l. 2,91 cm, br. 1,93 cm.
 - 84. Ring, ijzer, gesloten, diameter 4,38 cm, ronde doorsnede 0,48 cm.
 - 85.* Mes, ijzer, gebogen rug.
 - 86-107. Kralen.
 - 108.* Spinklos, aardewerk, dubbelconisch.
 - 109. MW Re D, één wandfragment, met gebogen rij van enkelvoudige radstempel. Baksel mogelijk MW ReR, vorm van de pot onzeker.
 - 110. Kraal.
- h. 1. Verspreid in de vulling van de grafkuil; 15,42.
 - a: 2-3, 5-7, 9, 13-15, 55-57, 110, één ongenummerde (dertien kralen). Verspreid onder en ten westen van de schedel; ca. 15,35.
 - b: 4, 8, 10-12, 16-41, 46-49, 52, 53, 68-70 (40 kralen). Op de borst; ca. 15,35.
 - c: 43-45, 50-51, 54, 59-67 (vijftien kralen). Links naast de schouder; ca. 15,35.
 - d: 72-82, 86-94. Op het middel en bekken; ca. 15,35.
 - e: 95-107. Op het middel en bekken.
 - 42. Midden op de borst; ca. 15,35.
 - 71. Midden op het middel; ca. 15,35.
 - 83. Midden op het middel, ten zuidoosten van nr. 71; 15,35.
 - 84. Links naast de heup; 15,35.
 - 85. Links naast bovenbeen, ongeveer 15 cm ten zuidoosten van nr. 84 met punt naar zuiden; 15,33.
 - 108. Links naast de kist, ongeveer ter hoogte van de heup, op zijn kant liggend; 15,40.
 - 109. Ligging onbekend.
 - 110. Zie detailtekening graf 86, vlak 3.
 - i. Vrouw.
 - j. Fase 5 (565-580/590).

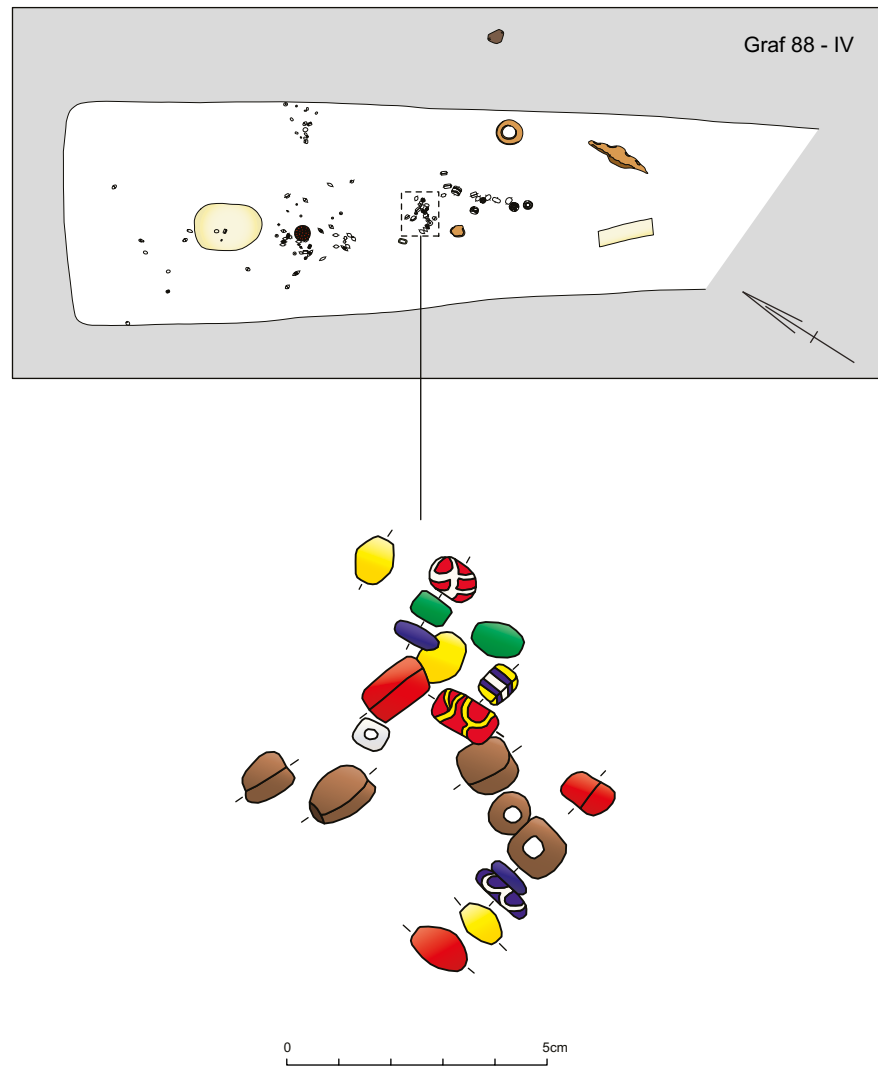
42 (1:1)

85

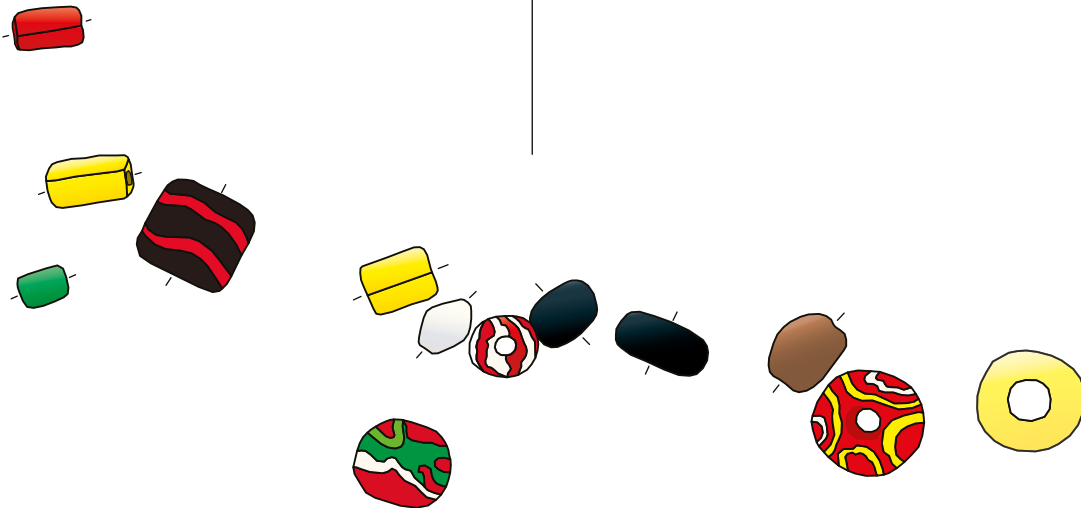
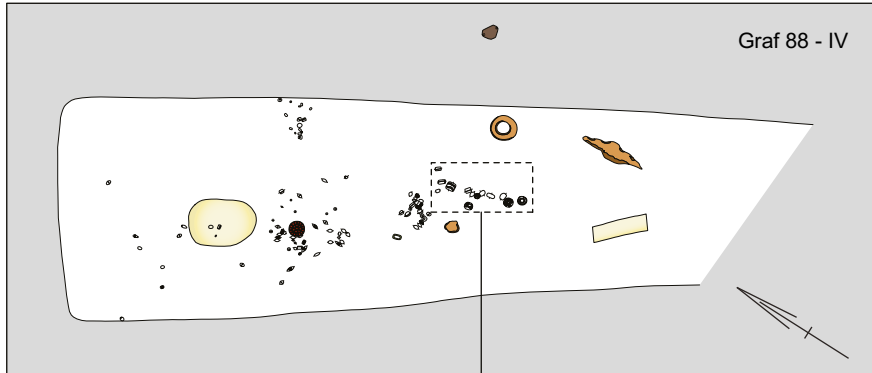

108

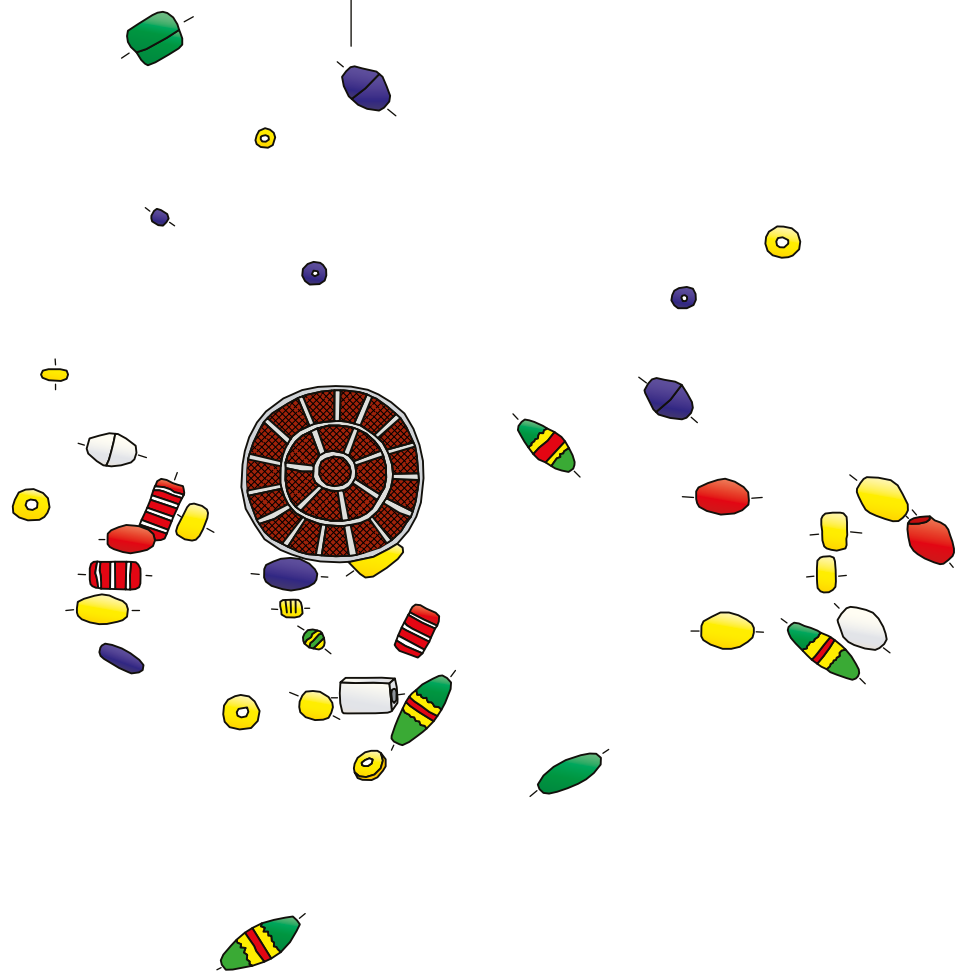
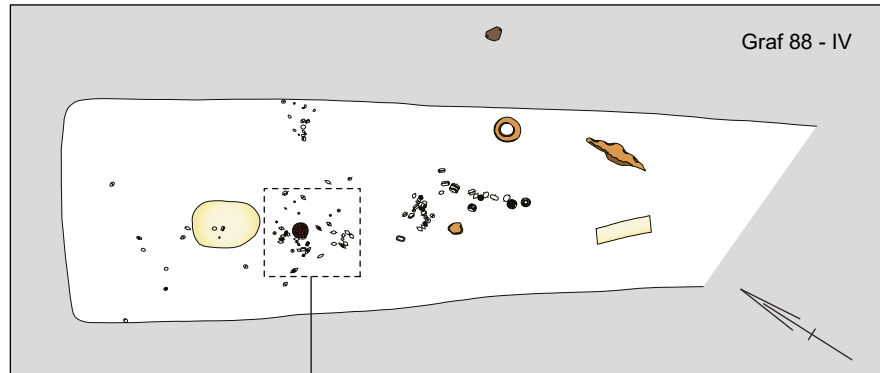

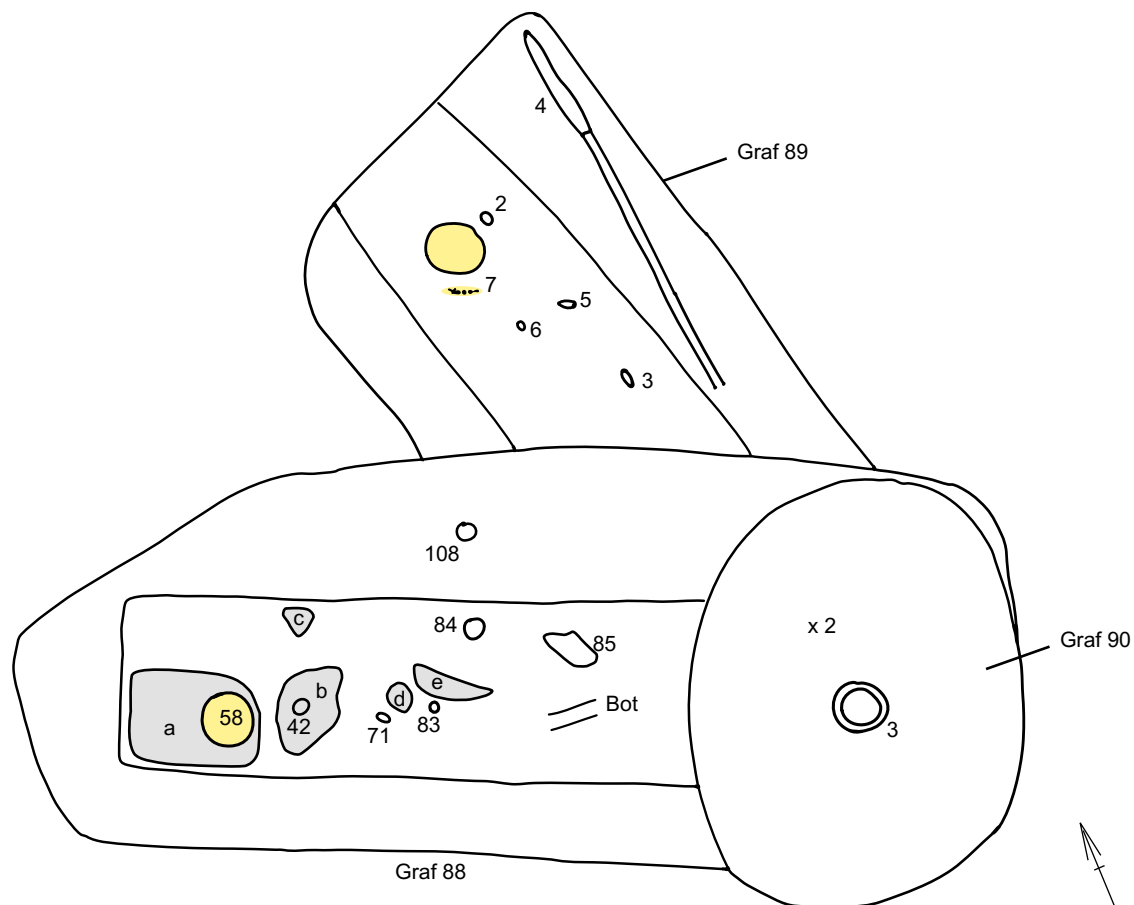
afb. 7.68b Graf 88

afb. 7.68c Graf 88

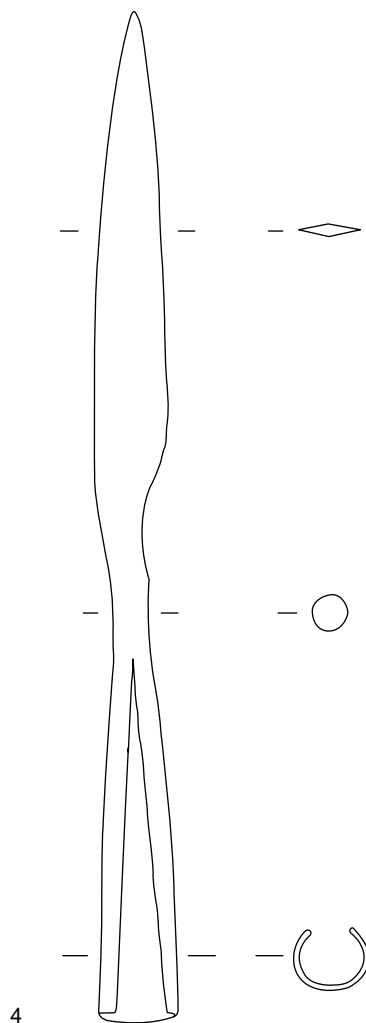

afb. 7.68d Graf88

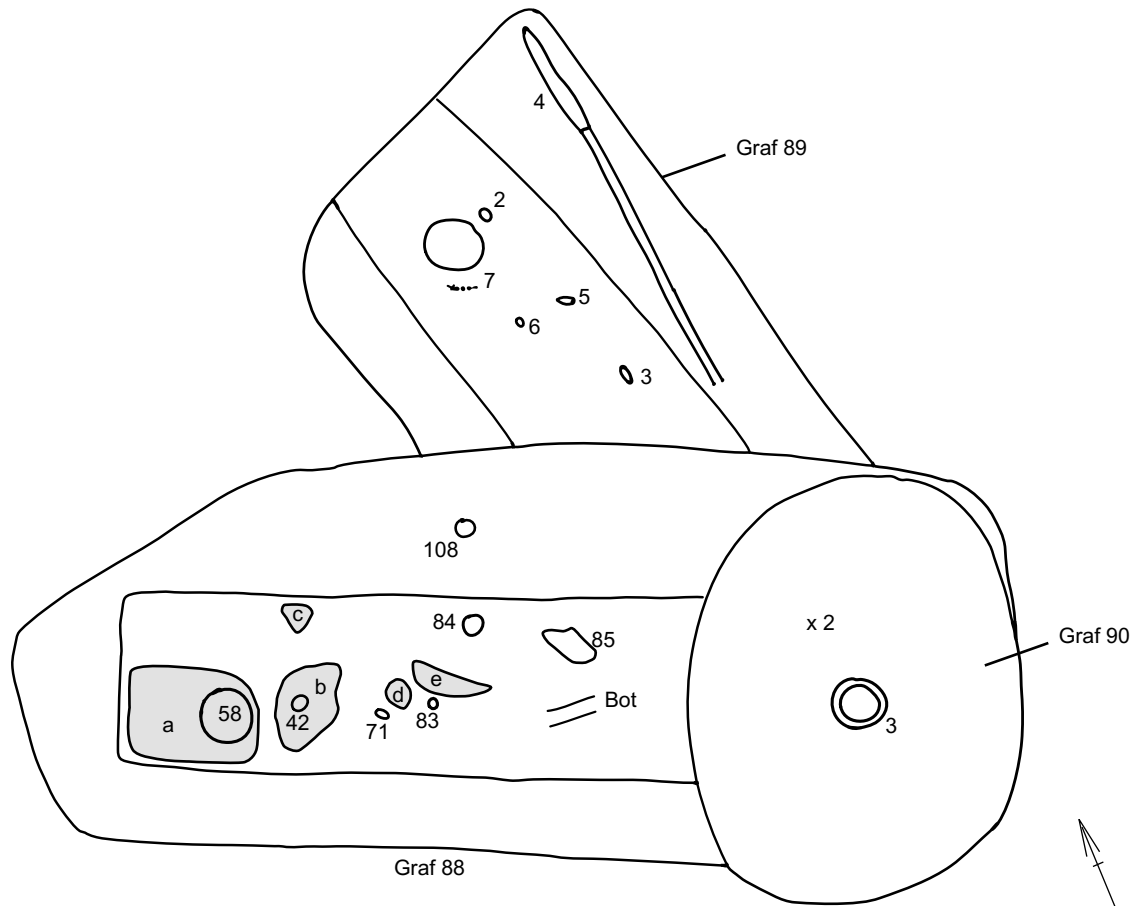

Graf 89. (afb. 7.69)

- a. Inhumatiegraf, noord-zuid.
- b. > 144 x 90; 15,23.
- d. Wordt versneden door graf 88 en go.
- e. > 160 x 44; 15,23.
- f. Emailresten en verkleuring schedel (7).
- g. 1. MW Re P D, één wandfragment, met gebogen enkelvoudige radstempel.
2. Nagel (?), ijzer, diameter 0,33 cm.
3. Fragment ijzer met mogelijke leerresten.
4.* Lanspunt, ijzer, met open huls.
5. Nagel, ijzer, l. 5,38 cm.
6. IJzer.
- h. 1-3, 5-6. Verspreid in de kist.
4. Naast het hoofd buiten de kist aan de oostzijde.
- i. Man.
- j. Fase 5-6 (565-610/620).

afb. 7.69 Graf 89

Graf 90. (afb. 7.70)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 115; 15,22.
- c. Houtskoolrijke vulling waarin scherven, crematie en mogelijk gesmolten lood (nr. 4.2.11).
- d. Versnijdt graf 88 en 89.
- e.* Urn MW ReGw D (zie ook g.3), met radstempelsversiering, compleet. Hellend naar noorden, scheef in de grond, bodem pot 15,31. Type D3.
- f. Crematie.
- g. 1. IJH, drie wandfragmenten; één klein fragment houtskool; crematie; gesmolten zilver; in apart zakje: twee wandfragmenten MW OG, één wandfragment MW ReRw, drie wandfragmenten MH, met groefversiering, Angelsaksisch?; één fragment vuursteen.
2. Houdertje met oogje, brons.
3. Fragment gesmolten glas, transparant, groen, met aangekoekte crematie.

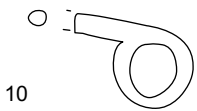
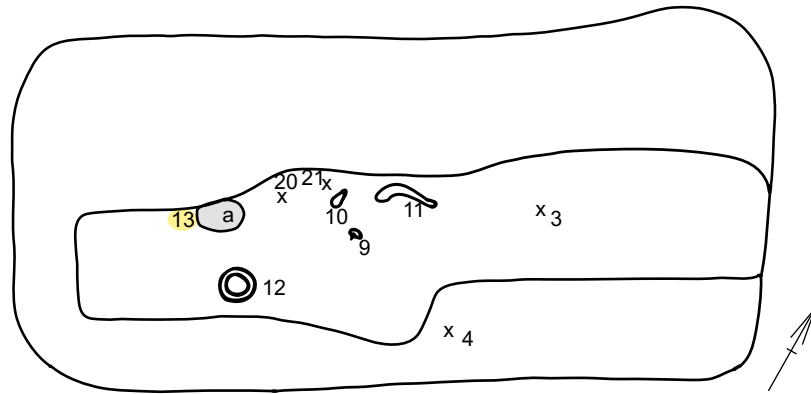

afb. 7.70 Graf 90

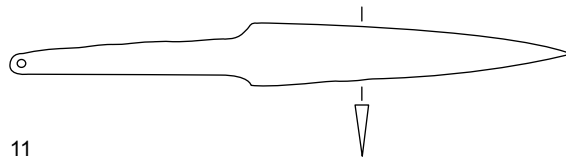
- h. 1-2. Uit de kuilvulling.
3. Uit de urn (zie e).
- j. Fase 5-7 (565-640/650).
N.B.: Vondstnummer 4.2.11 betreft vondsten behorend bij graf 90: IJH vier wandfragmenten; MH één wandfragment, met groef op schouder; MW ReGw één bodem- en drie wandfragmenten; MW OGw één wandfragment.

Graf 91. (afb. 7.71)

- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 200 x 112; 15,17.
- c. Kist stond tegen de oostwand.
- e. 184 x 30.
- f. Schedel zichtbaar en kapsels (13).
- g.
 1. IJH, één wandfragment; één wandfragment MH; één wandfragment MW Re D; één wandfragment ondet.; crematie.
 2. MW O D, één randfragment, waarschijnlijk één exemplaar met nr. 5.
 3. Fragmentje, brons.
 4. Beslagplaatje, brons, fragment.
 5. MW O D, één wandfragment, waarschijnlijk één exemplaar met nr. 2.
 6. IJH, vijf wandfragmenten; twee wandfragmenten MW OGw; vijf wandfragmenten MW ReGw D, waarvan één met rozetstempels versierd; twee bodemfragmenten MW O D, waarvan één met aangekoekt glas en secundair verbrand; crematie.
 7. IJH, zes wandfragmenten; één randfragment MH organisch gemagerd, engmondig; één wandfragment MH, grof gemagerd (Karolingisch?); twee randfragmenten MW Re D; vijf wandfragmenten MW Re; crematie.
 8. MW ReGw D, één wandfragment; één bodemfragment MW ReGw D, secundair verbrand, met gesmolten glas aan binnenzijde, twee wandfragmenten MW OGw.
 9. Gesp, brons, ovaal, ijzeren omgeslagen doorn, l. 2,32 cm, br. 1,45 cm.
 - 10.* Sleutel, ijzer, steelfragment.
 - 11a.* Mes, ijzer, gebogen rug.
 - 11b. Gesp, ijzer, ovaal, doorn ontbreekt, met beslagplaatje, ijzer, l. 3,37 cm, br. 4,34 cm.
 - 11c. Riemgeleider, ijzer, plat, met gleuf in lengterichting, l. 3,25 cm, br. 2,03 cm.
 - 12.* MW Re D klein potje, versierd met horizontale groeven. Type D2.
 13. Zie f. En een fragment hout en koperoxide.
 - 14-43. Kralen.
 44. Ring, brons, uiteinden omwikkeld met bronzen draad, diameter 1,80 cm, doorsnede 0,14 cm.
 45. Munthanger (?), koper, verguld, tremissis, vals, voorzijde borstbeeld, naar rechts, keerzijde kruis op een bolletje?, met rest van touwtje in doorboring, ca. 600 n.Chr. (determinatie Koninklijk Penningkabinet).
- 46-54. Kralen.
- 55.* Schijffibula, verguld brons, met gedegeneerde dierversiering en centraal kruis binnen cirkels, ijzeren naald, bronzen naaldhouder met weefselresten. Zes kralen absent.
56. Twee kralen.
- h.
 - 1-2, 5-8. Verspreid in de vulling van de kuil.
 - 3-4. In de kistvulling.
 - 9-12. Uit de kistvulling, borsthoogte.
 13. Bij de schedel in het zuidzuidwesten.
 - a: 14-19, 22-56. Op de borst onder de schedel.
 - 20-21. Op de borst onder de schedel.
 - i. Vrouw.
 - j. Fase 4b-5 (540/550-580/590).

10

11

12

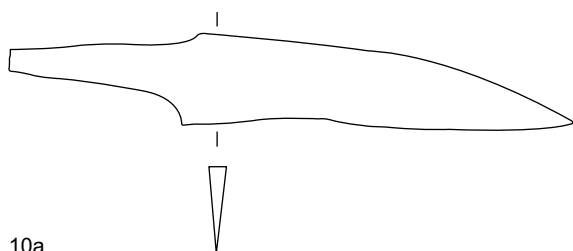
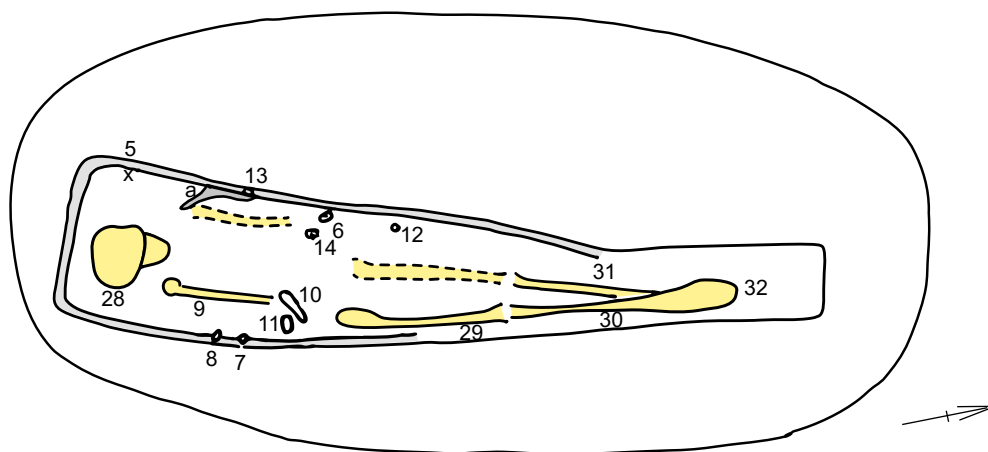
55 (1:1)

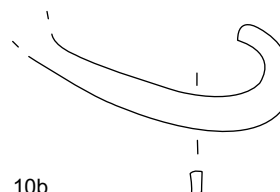
afb. 7.71 Graf 91

Graf 92. (afb. 7.72)

- a. Inhumatiegraf met boomkist, zuid-noord.
 b. 260 x 127; 14,87.
 e. 2,03 x 44/20. Grootste breedte bij het hoofdeinde, loopt naar het voeteneinde taps toe. Uitgeholde boomkist?
 f. Schedel (28); beenderen: rechterarm (9), rechterbovenbeen (29), rechteronderbeen (30), linkeronderbeen (31), voeten (32), bot. Schedel was naar links gekanteld. Rechtervoet lag boven de linker.
 g. 1. IJH, één wandfragment; crematie.
 2. IJzer, doorn van gesp.
 3. MW ORw, één randfragment, met driehoekige, naar buiten afgeplatte rand, twee wandfragmenten MW ReRw, twee wandfragmenten IJH, twee wandfragmenten MH (één wandfragment lijkt op Dorestad H-1) en crematie.
 4. Stripje, ijzer.
 5. Kram, ijzer, twee fragmenten, met mogelijke leerresten.
 6. Kram, ijzer, l. 3,35 cm, l. pootje 2,63 cm.
 7. Kram, ijzer, fragmentair, met houtrest.
 8. Kram, ijzer, fragmentair, met houtrest.
 9. Zie f.
 10a. * Mes, ijzer, gebogen rug.
 10b. * Vuurslag, ijzer.
 11. Twee fragmenten, ijzer.
 12. Kram, ijzer, met houtrest, l. > 3,58 cm, pootje 2,60 cm.
 13. Kram, ijzer, l. > 4,38 cm, pootje > 2,20 cm.
 14a. Gesp, brons, ovaal, met schilddoorn, min of meer dubbelconische doorsnede, l. 3,07 cm, br. 1,86 cm.
 14b. Twee beslagknopjes, brons, rond, plat, met afgebroken, uitstekend oog, diameter 1,05 en 1,08 cm
 15-27. Kralen.
 28. Schedel.
 29-32. Zie f.
 h. 1-5. Vulling van de kuil.
 6. Ter hoogte van de linkerhand.
 7-8. Tegen de oostwand aan binnenzijde van de kist.
 9. Rechterarm.
 10-11. Op de rechterzijde van het lichaam.
 12-13. Aan de binnenzijde van de westelijke kistwand.
 14. Op het bekken, links van het midden.
 a: 15-27. Tussen de linkerarm en de kistwand ter hoogte van de borst.
 i. Vrouw.

10a

10b

afb. 7.73 Graf 93

Graf 93. (afb. 7.73)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil te zien.
- e.* Urn MW ReRw S, omgeslagen ronde rand, 15,74-15,59.
- f. Crematie.
- g. Fragment glas, groen, transparant, plat.
- h. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-640/650).

Graf 94. (afb. 7.74)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil.
- c. Naast de rand van de urn, enkele cm boven de rand: rand Paffrath-achtig (vondstnummer 4.1.21). Deze scherf geeft mogelijk het begin aan van ploegactiviteiten of de aanleg van een akker.
- e.* Urn MW OGw D, kan met tuit en tweeledig oor, rasterradstempel op de schouder, afgeronde buikknik, vrijwel compleet, rechtop staand. In de omgeving crematieresten, mogelijk afkomstig uit de urn. Onderzijde van urn 15,55. Type D5.
- f. Crematieresten.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 95. (afb. 7.75)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil.
- e.* Urn MW ReGw P D, radstempelversiering. Type D2.
- f. 1. Crematieresten in de omgeving, mogelijk afkomstig uit de urn.
2. Crematieresten uit urn.
- j. Fase 4-5 (510/525-580/590).

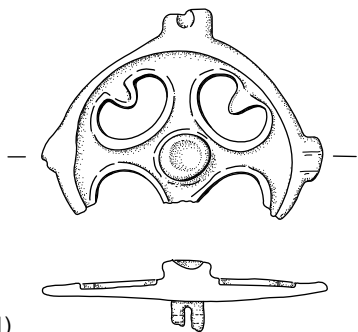
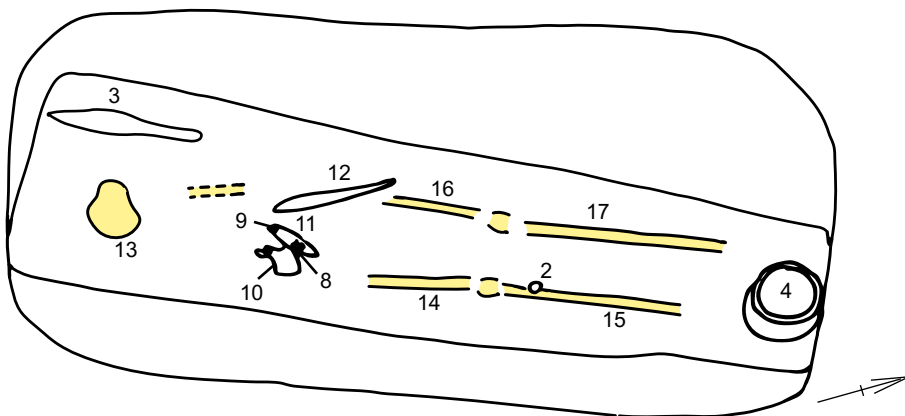
afb. 7.75 Graf 95

afb. 7.74 Graf 94

Graf 96. (afb. 7.76)

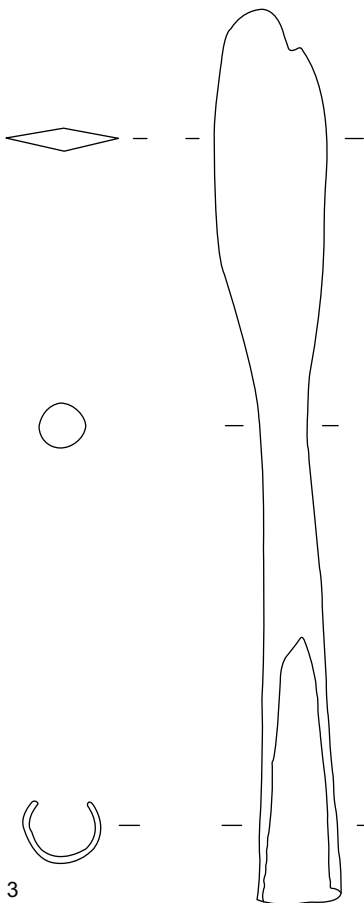
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 218 x 107; 15,14.
- c. Grafkist ligt meer zuidwest-noordoost in de kuil.
- e. 215 x 53; 15,14.
- f. Schedel (13), rechterbovenbeen (14), rechteronderbeen (15), linkerbovenbeen (16), linkeronderbeen (17).
- g. 1. MW ORw, één wandfragment; twee wandfragmenten MW ReRw, één ongedetermineerd wandfragment, één wandfragment MW OGw D, één bodemfragment MW ReGw D, één wandfragment MW ReGw D, versierd met horizontale groeven en verticale rasterstempels; crematie.
2.* Beslag, brons, in de vorm van een opengewerkte sierschijf, met verhoogd rond centrum. Bevestigingssoog aan achterzijde afgebroken.
3.* Lanspunt, fragmentair, ijzer, open huls.
4.* Pot, MW Re D, horizontale groeven op de schouder, compleet. Type D2.
5. MW ReRw S, één randfragment, onverdikt, omgeslagen, puntig uitlopende rand.
6. IJH, één wandfragment.
7. MH, twee wandfragmenten, met chevronversiering?; één randfragment MW ORw, bord; één wandfragment MW O D, groefversiering, vroeg exemplaar; twee wandfragmenten MW ReRw; één wandfragment MW OGw; één fragment vuursteen; crematie.
8. Gesp, brons, ovaal, met omgeslagen doorn, halfronde doorsnede, l. 2,68 cm, br. 2,09 cm.

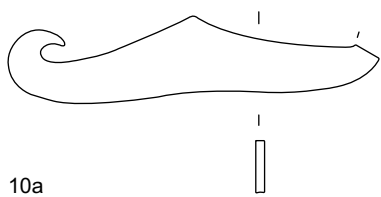
2 (1:1)

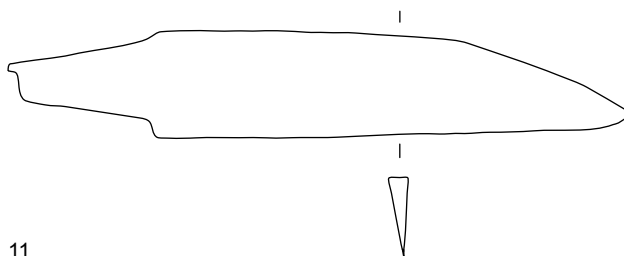
4

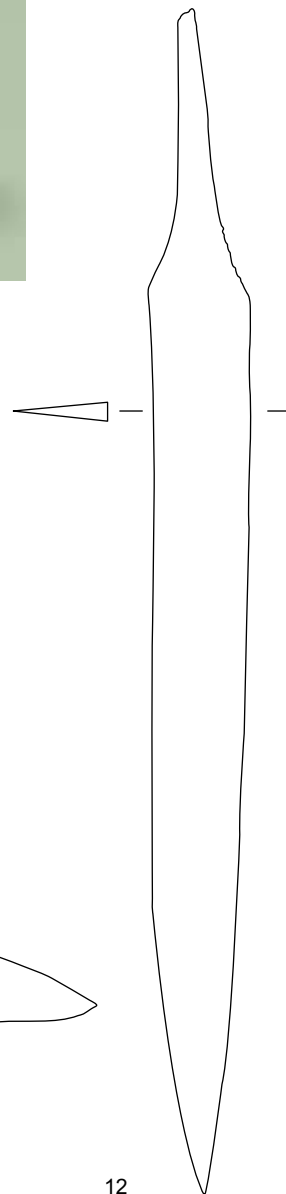
3

10a

11

12

afb. 7-77 Graf 97

9. Gespje, brons, ovaal, met omgeslagen doorn, waarschijnlijk van ijzer, l. 1,83 cm, br. 1,06.
- 10a.* Vuurslag, ijzer.
- 10b. Nagel, ijzer, l. 6,06 cm.
- 11.* Mes, ijzer, met geknikte rug.
- 12.* Sax, ijzer, lengte 31 cm, bladlengte 24 cm, br. 2,6 cm. klein.
- 13-17. Zie f.
- h.
 1. Vulling van de grafkuil.
 2. Kistvulling.
 3. Kistvulling, links van het hoofd, de punt wijst omhoog.
 4. Voeteneinde, tussen de voeten.
 5. Vulling van de grafkuil.
 6. Kistvulling.
 7. Vulling van de grafkuil.
 - 8-11. Midden op het bekken.
 8. Op de punt van het mes.
 9. Bij het uiteinde van het mesheft.
 10. Aan de zuidoostkant van het mes.
 11. De punt van het mes wijst naar het voeteneinde.
 12. Op de linkerkant van het bekken, de punt wijst naar het voeteneinde.
- i. Man.
- j. Fase 4b-5 (540/550-580/590).

Graf 97. (afb. 7-77)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil.
- d. Graf tekende zich af op vlak 1, boven graf 204 dat op vlak 2 is waargenomen. Stratigrafische relatie is onduidelijk.
- e.* Urn MW ReGw S, verdikte, uitstaande rand met een richel daaronder, slordig gevormde, vlakke bodem, grootste deel van rand ontbreekt, compleet profiel, fragmenten van de rand naar het oosten uitgeklapt. Delen van de rand ontbraken, waarschijnlijk door ploegen. Hellend naar het oosten; onderkant 15,61. In omgeving scherven en crematie (g), mogelijk afkomstig uit urn.
- f. Crematie.
- g. Scherven: MW ReRw, één rand- en één wandfragment (twee exemplaren); Romeins: één randfragment dikwandig, wrijfschaal met horizontale rand; IJH, één wandfragment; crematieresten.
- j. Fase 7-9 (610/620-640/650).

Graf 98.

- a. Crematiegraf.
- b. Geen kuil.
- c. Losse crematie, onderkant 15,67.
- d. Graf tekende zich af op vlak 1, boven graf 192 dat zichtbaar was op vlak 2. Stratigrafische relatie is onduidelijk.
- e. Geen urn.
- g.
 1. MH, één randfragment, schuin uitstaande rand (cf. de graven 11, 143, 216, 231).
 2. MW OGw, één wandfragment, radstempelversiering, dikwandig.
 3. MW OGw, één wandfragment, dunwandig.
- h. 1-3. Zeefvondst.
- i. Man? (geslachtbepaling SC).

Graf 99. (afb. 7.78)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil.
- e.* Urn MW ReRw S, verdikte, omgeslagen afgeschuinde rand, vlakke bodem, vrijwel compleet. Rechtopstaand, onderkant 15,68. Enkele crematieresten uit de omgeving, mogelijk afkomstig uit urn.
- g. Kram, ijzer, platte doorsnede, l. 1,9 cm, br. 2,6 cm.
- h. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-640/650).

afb. 7.78 Graf 99

Graf 100. (afb. 7.79)

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 45; 15,69.
- c. Houtskoolrijke kuilvulling. Scherven in vulling (ongedetermineerd).
- e. Geen urn.
- f. Crematie.
- g. 1.* Nagel, ijzer, met bolle kop, met bronzen overlay.
2. MW ReGw D, twee randfragmenten, waarvan één secundair verbrand.
3. MH, één randfragment, secundair verbrand.
- h. 1. Tussen de crematieresten.
2-3. Uit de kuilvulling.

afb. 7.79 Graf 100

Graf 101.

- a. Crematiegraf.
- b. Onregelmatig driehoekige kuil, 55 cm grootste lengte; 15,73.
- e. Geen urn.
- f. Crematie.
- g. Scherven uit de kuilvulling.

Graf 102.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 35; 15,96.
- e. Geen urn.
- f. Crematie, waarschijnlijk alleen de bodem van het graf bewaard.
- g. MW O D, vier wandfragmenten, met horizontale groeven.
- h. Uit de crematieresten.

Graf 103.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 65; 15,61.
- e. 1. Urn MW ReGw P D, bodem bewaard tot juist boven de buikknik, enkelvoudige radstempelversiering, oudtijds beschadigd, in elkaar gedrukt, bodem van urn lag hoger: 15,74. Type D4.
2. MW ReGw D, rand van ander exemplaar, met horizontale groef-versiering. Type D4.
- f. Crematie, tussen en onder de urn scherven en in de kuilvulling.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 104.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 35; 15,77.
- e. Geen urn.
- f. Restant van losse crematie.
- g. MH, één randfragment, waarschijnlijk Dorestad HIA-1.
- h. Zeefvondst.

Graf 105.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 35; 15,69.
- c. Scherven boven de crematie.
- e. MW OGw, twee wandfragmenten; IJH één wandfragment.
- f. Losse crematie.

afb. 7.80 Graf 106

Graf 106. (afb. 7.80)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Min of meer rechthoekig: 100 x 100; 15,64.
- c. Houtskoolrijke kuilvulling.
- e.* Urn MW ReRw Bm, omgeslagen, verticaal afgeschuinde rand, vlakke bodem. Naar noordwesten hellend.
In de vulling van de kuil: scherven van andere pot(ten), crematieresten en een bronzen plaatje (graf 106 g.1). Plaatje lag verticaal in kuil. Onder urn lag een scherf. Is hier soms bij de aanleg van dit graf een ouder crematiegraf verstoord? 1. MW Re D één rand- en negen wandfragmenten, met rasterradstempel versierd, verticale vingerindrukken op buikknik; 2. MW Re D twee rand- en zestien wandfragmenten, met radstempelversiering op schouder, horizontale groeven op onderzijde van de buik; 3. MW Re D één wandfragment met radstempel versiering; 4. MW ReGw één wandfragment; 5. IJH? drie wandfragmenten; 6. één onbepaald wandfragment; 7. crematieresten.
- f. Crematie.
- g. 1. Gordelbeslag, brons, rechthoekig, twee plaatjes, met vier nietjes op de hoeken, l. 2,23 cm, br. 1,64 cm.
2. Vijf kralen, glas, opaak: cilindrisch-wit, cilindrisch-rood, bol-grijs?
- h. 1. Kuilvulling, verticaal.
2. Uit de urn.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.81 Graf 109

Graf 107.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 35; 15,77.
- e. Geen urn.
- f. Losse crematie.
- g. 1. MW Re D, één wandfragment, met radstempel.
2. W OGw, één wandfragment.

Graf 108.

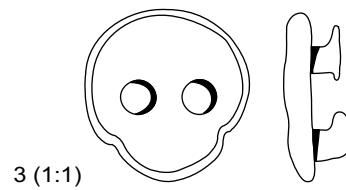
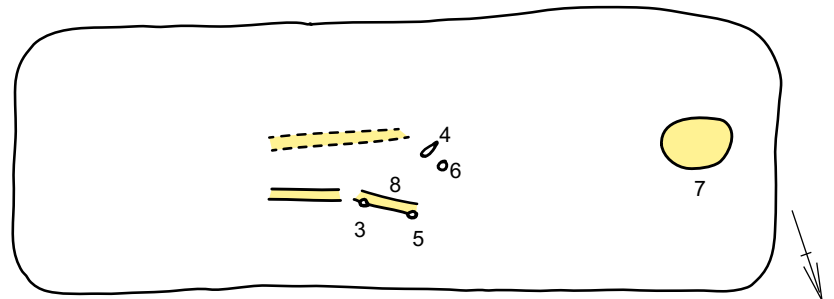
- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 45; 15,69.
- e. Geen urn.
- f. Losse crematie.

Graf 109. (afb. 7.81)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 40; 15,42.
- e.* Urn MW ReRw P Bm, onverdikte, omgeslagen rand, twee tegenover elkaar gelegen gaten onder de rand (één gereconstrueerd), vlakke bodem, vrijwel compleet, rechtopstaand (1). Rand beschadigd bij opgraving.
- f. 3. Crematie.
- g. 2. Drie fragmenten ijzer, onbepaald.
3. Vijf fragmenten ijzer, gecorrodeerd, onbepaald.
- h. 2. Uit de urn.
3. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 110. (afb. 7.82)

- a. Inhumatiegraf, noordwest-zuidoost.
- b. 202 x 72; 15,18.
- e. Geen kist.
- f. Schedel (7); linkerbovenbeen (8).
- g. 1. MW ReGw D, één bodemfragment; één crematiefragment.
2. Crematieresten.
3.* Beslag, brons, rond met een lob, in centrum twee ronde gaatjes.
4a. Nagel, fragment, ijzer, l. 4,12 cm.
4b. Afslag, met retouche, vuursteen.
5. Muntje, koper, antoninianus, barbaars (naar Tetricus), met leerrest, na 273 n.Chr. (determinatie Koninklijk Penningkabinet).
6. Afslag, vuursteen.
7-8. Zie f.
- h. 1. Uit de kuilvulling.
2. Uit de donkere plek in het midden van de grafkuil.
3. Op het linkerbovenbeen.
4. Midden op het bekken.
5. Bovenzijde van het linkerbovenbeen.
6. Als 2.

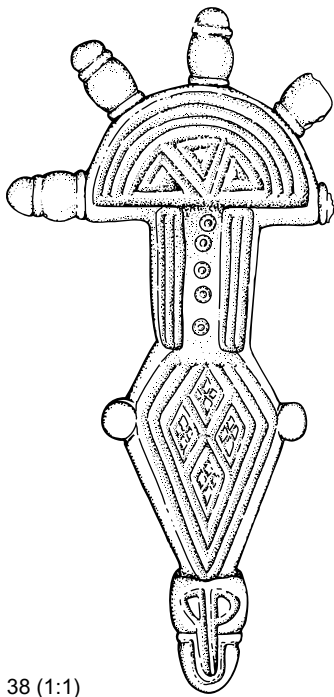
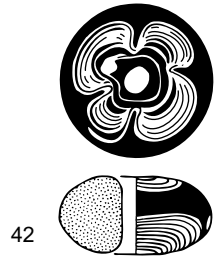
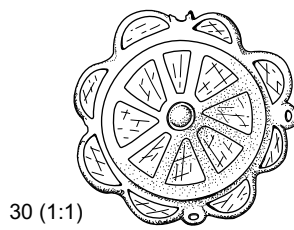
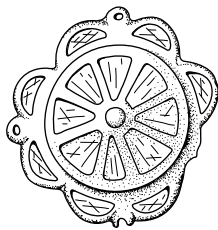
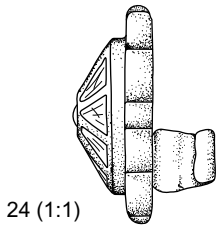
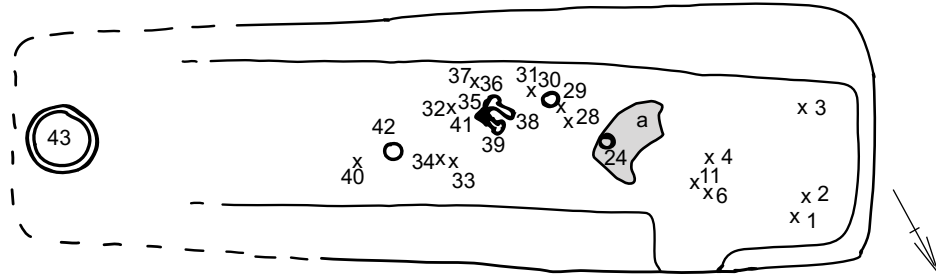
afb. 7.82 Graf 110

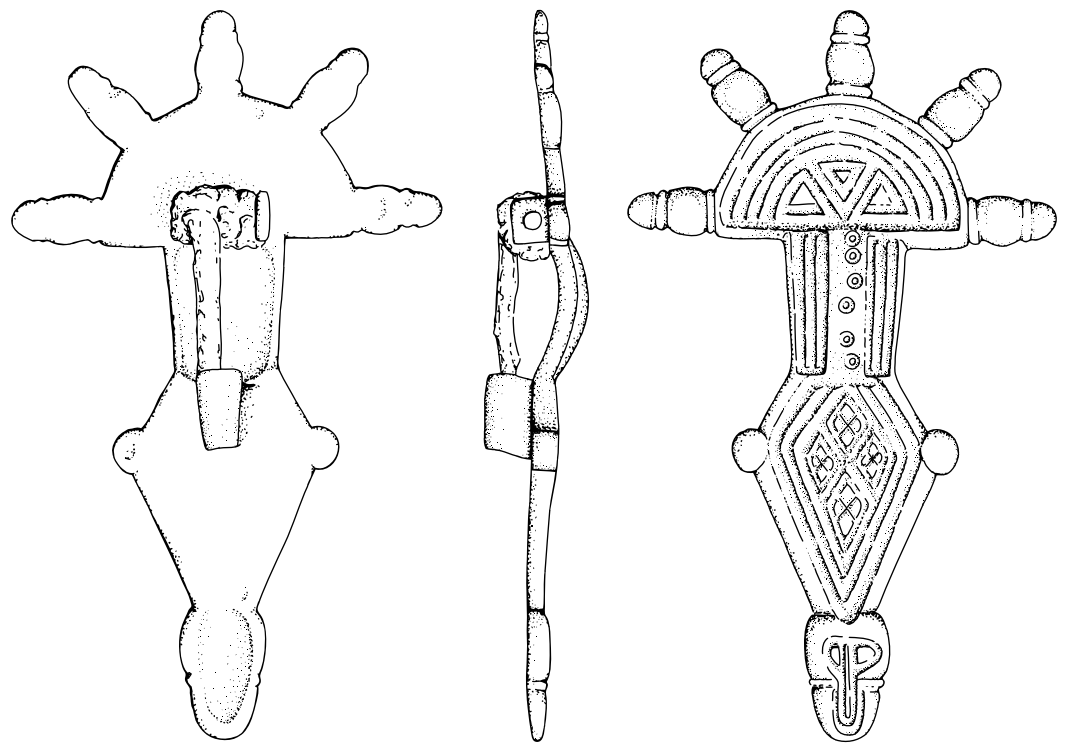
Graf 111.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,41.
- e. Urn MW ReRw?, bodem bewaard en omgeslagen rand, rechthoekige doorsnede, vage standvoet; oudtijds beschadigd, ook bij opgraving geraakt.
- f. Crematie.
- j. Fase 4-6 (510/525-610/20), mogelijk tot 9 (710).

Graf 112. (afb. 7.83a, 7.83b en 7.83c)

- a. Inhumatiegraf met kist, noordwest-zuidoost.
- b. > 226 x 68; 15,00.
- c. Verstoord door aanleg riool.
- e. Ca. 210 x 38; 15,00.
- g. 1. Kraal.
2. Kraal.
3-23. Kralen.
24.* Sierschijf, brons, conisch centrum, op de top groen glas, deels vergulde, gelobde rand, centrum en rand ingelegd met almandijn/glas.
25-29. Kralen.
30.* Sierschijf, brons, conisch centrum, op de top groen glas, deels vergulde, gelobde rand, centrum en rand ingelegd met almandijn/glas.
31-36. Kralen.
37. Gesp, ijzer, omgeslagen doorn, ovaal, l. 2,59 cm, br. 1,65 cm.
38-39.** Paar beugelfibulae, brons, ronde kopplaat met vijf knoppen, de voet in de vorm van een dierenkop, ijzeren naald (alleen bij nr. 39 volledig bewaard), bronzen naaldhouder.
40-41. Kralen.
42.* Spinklos, glas, transparant, groen, aan weerszijden gelobde, witte versiering.
43a.* Pot, MH P, vage bolle bodem, vloeiende overgang van buik naar schouder, onder op de schuin naar binnen staande schouder een chevronachtige groefversiering met daarboven drie horizontale groeven, schuin naar buiten gebogen, onverdikte rand, Angelsaksisch.
43b.* Stortbeker, glas, met horizontale draadversiering ter hoogte van de kleinste diameter. Iets naar binnen verdikte ronde rand. Puntige bodem met draadversiering. Aangetroffen in pot 43a.
- h. 1-3. Uit de kistvulling boven het hoofd.
4, 6, 11. Verspreid op de borst.
a: 5, 7-23. Op het bekken.
24. Tussen de nrs. 3-23 op het bekken.
25. Op sierschijf nr. 24.
26-27. Bij sierschijf nr 24.
28. Op het bekken.
29-31. Rechts op onderste deel van het bekken.
32-36, 41. Op de bovenbenen.
- 37. Rechts op bovenbeen.
38-39. Op de bovenbenen.
40. Bij het linkervoeteneind.
42. Als 40.
43. Aan het voeteneind.
- i. Vrouw.
- j. Fase 5 (565-580/590).

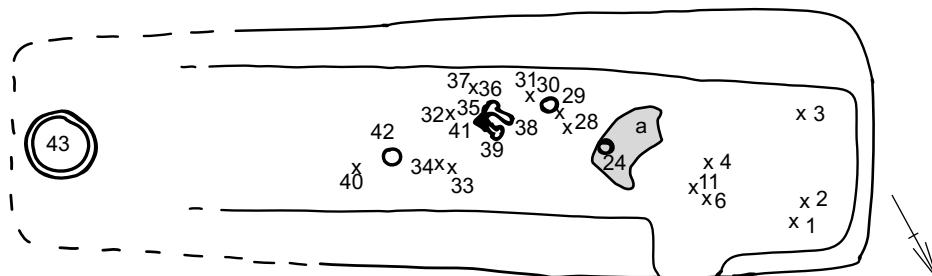

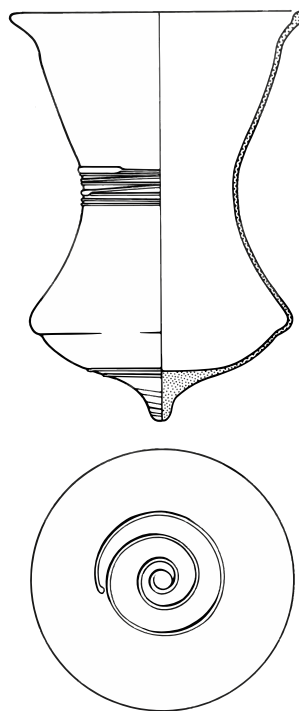
39 (1:1)

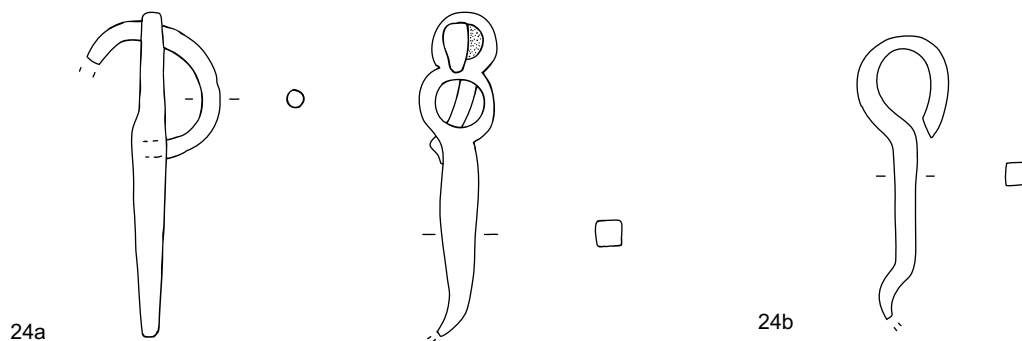
afb. 7.83b Graf 112

43a

afb. 7.83c Graf 112

afb. 7.84 Graf 113

Graf 113. (afb. 7.84)

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 45; 15,53.
- e. Geen urn.
- f. Crematie.
- g. MW ReGw D, één rand-, drie bodem- en zeven wandfragmenten, waarvan één met radstempel.

N.B. Nr. 4.1.24 is afkomstig uit kuil waarbinnen op een dieper vlak graf 113 ligt (afb. 7.84):

Nr. 4.1.24a.* Twee ringen, ijzer, aan elkaar geroest, diameter 5,69 cm en 3,90 cm.

Nr. 4.1.24b.* Bit, ijzer, fragment, staaf aan één zijde tot oog omgebogen.

Nr. 4.1.24c. Bit en schaar, ijzer.

Graf 114. (afb. 7.85)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 45; 15,51.
- e.* Urn MW ReGw D, rasterradstempel, vrijwel compleet. Rechtopstaand. Type D3.
- f. Crematie uit urn.
- g. Kraal, tweeledig, opaak, groen (?), bolvormig, secundair verbrand.
- h. Bij het onderzoek van de crematieresten.
- j. Fase 5-7 (565-640/50).

afb. 7.85 Graf 114

Graf 115.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,66.
- e. 1. MW ORw, groot bodemfragment, enigszins bijgesneden bodem, verticale 'verfstrepen' (of etensresten) op onderzijde van de buik. Naar het noorden hellend, oudtijds beschadigd en ook bij opgraving geraakt.
- 2. IJH, twee wandfragmenten. g. Fragment van kam, been, met resten van tanden, onversierd.
- h. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9? (610/620-710).

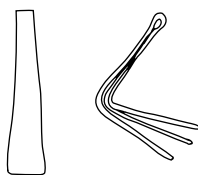
Graf 116.

- a. Crematiegraf.
- b. Geen kuil; 15,64.
- e. Geen urn.
- f. Crematie, los.

Graf 117. (afb. 7.86)

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 50, vlakke bodem; 15,34.
- c. Gitzwarte, houtskoolrijke vulling.
- e. Geen urn.
- f. Crematie (2), excentrisch tegen de noordnoordoostwand van de kuil, ertussen bodemfragment g. 2.
- g. 2a. MW ReGw, één bodemfragment met voet, vijf wandfragmenten, van één exemplaar, secundair verbrand.
- 2b.* Baardtangetje, brons, gebogen, met lijnversiering, l. ca. 6,5 cm, br. 0,59-0,96 cm.
- 2c.* Gespje, brons, ovaal, omgeslagen doorn, l. 1,45 cm, br. 1,05 cm.
- 2d. Dopje, brons, geribbeld, met oogje, recent?
- 2e. Drie fragmentjes brons.
- 2f. Pin, ijzer, l. 4,20 cm.
- 2g. Gespje, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, fragmentair.
- 2h. Plaatje, ijzer, rechthoekig, l. 2,97, br. 1,34 cm.
- 1, 3. Crematie.
- h. 2. Tussen de crematieresten, zie f.
- 1, 3. Waarschijnlijk verspreid in de vulling.

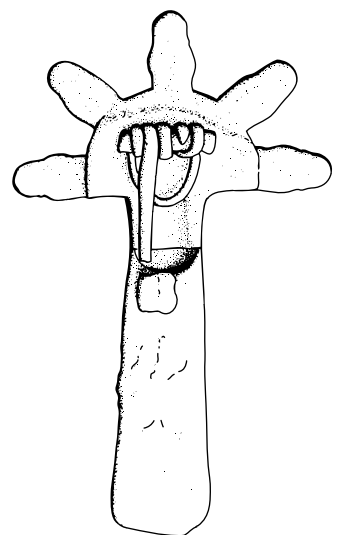
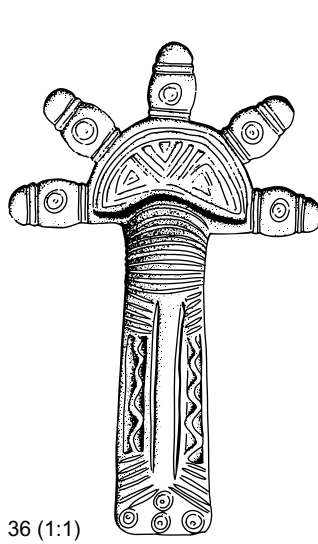
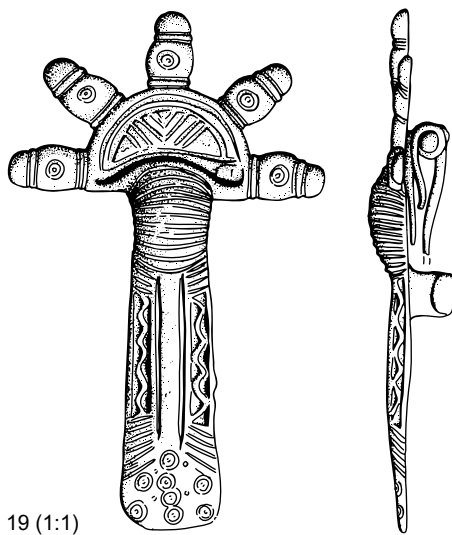
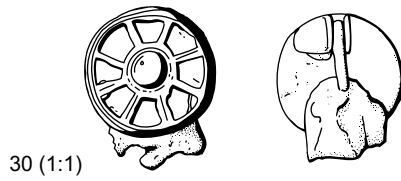
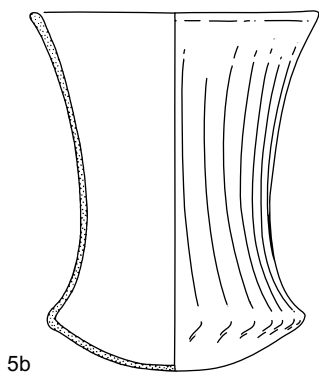
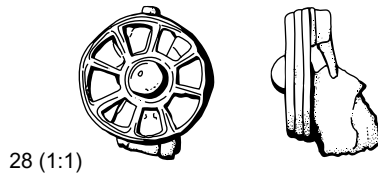
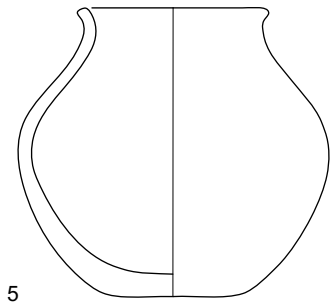
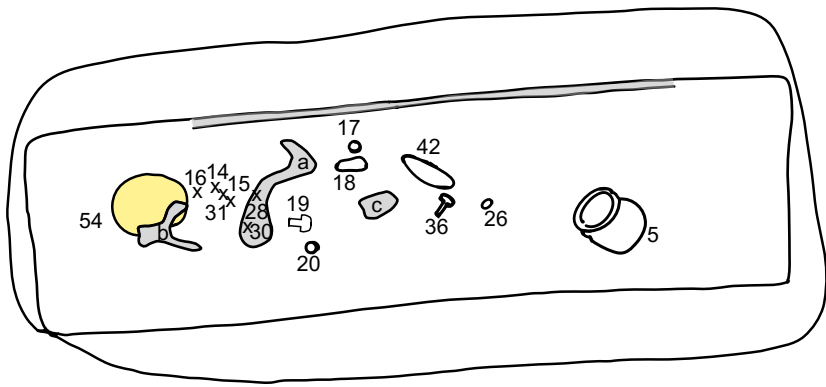
2b

2c

afb. 7.86 Graf 117

Graf 118. (afb. 7.87)

- a. Inhumatiegraf met kist, noordwest-zuidoost.
- b. 214 x 86; 14,93.
- e. 204 x 53.
- f. Schedel (54).
- g. 1. IJH, één wandfragment, crematie, houtskool.
2a. Pot MW O D vroeg en klein model, raadjesversiering, datering V-VIA; MW ReGw één bodemfragment, rozetstempel aan binnenzijde, datering V; crematie.
2b. Plaatje, brons, fragment, met omgebogen zijde.
3. IJH, één wandfragment; één randfragment MW O D met radstempel; één randfragment MH met S-vormig profiel; één wandfragment MW ReRw; één fragment brons (van fibula?), crematie.
4. MH, één wandfragment, secundair verbrand, met drie horizontale groeven.
5a.* Pot, MH, buidelvormig met enigszins bolle buik, geglad, vlakke bodem, onverdikte uitstaande rand.
5b.* Stortbeker, glas, groen, met veel luchtbelletjes, geribde buik.
6-16. Kralen.
17. Ring, brons, ronde doorsnede (0,41 cm), diameter 3,01 cm, met textielrest (keperbinding).
18. Hout (?).
19.* Beugelfibula, brons, halfronde kopplaat, met rechte groefversiering, vijf knoppen, overdwars gegroefde beugel, langwerpige voet met verhoogde middenrichel, geflankeerd door zigzagversiering, aan het uiteinde V-vormig patroon van groeven en puntcirkels.
20. Gesp, brons, ovaal, omgeslagen ijzeren doorn, op doorsnede halfrond met platte onderzijde, l. 2,70 cm, br. 2,14 cm.
21-25. Kralen.
26. Spinklos, glas, enigszins dubbelconisch, transparant, groen met witte draadversiering.
27. Kraal.
28.* Schijffibula, zilver, rond met radiale versiering, opgevuld met almandien/glas op gewafeld folie, in ronde centrum bol almandien/glas, met bronzen naaldhouder, ijzeren naald, als nr. 30.
29. Kraal.
30.* Schijffibula, zilver, zie nr. 28.
31-35. Kralen.
36.* Beugelfibula brons, zie nr. 19.
37-41. Kralen.
42.* Mes, fragment, ijzer.
43-53. Kralen.
54. Zie f.
- h. 1-3. Uit de vulling van de grafkuil.
4. Uit de kistvulling bij nr. 5.
5. Op zijn kant, naast of op het rechterbeen.
a: 6-13, 29, 31. Bij de linkerheup of de pols.
14-16. Op de linkerborst.
17-18. Op of bij het linkerdeel van het bekken.
19. Op de buik, verticaal met de kopplaat naar het voeteneinde gericht.
20. Naast nr. 19, meer aan rechterzijde van het lichaam.
c: 21-25. In het midden op het kruis, alleen grote exemplaren.
26. Boven op het rechterbeen, bij pot nr. 5.
a: 27. Op de rechterborst.
28. Iets links van de as, midden op de borst. Fibula ligt op zijn kop.
30. Op rechterborst, bovenzijde naar boven.
a: 32. Nabij 30.
b: 33-35. Rechts naast het hoofd.
36. Midden op de knieën, op zijn kop.
a: 37. Rechts van nr. 30.
b: 38-41, 43. Rechts naast het hoofd.
42. Op het linkerbovenbeen.
b: 43-53. Onder de scherf.
- N.B.: De meeste kralen zijn van barnsteen.
- i. Vrouw.
j. Fase 4b-5 (540/550-580/590).

Graf 119.

- a. Crematiegraf.
b. Ronde kuil, diameter 45; 15,60.
e. Geen urn.
f. Crematieresten, zeer weinig, met houtskool. Onduidelijk of het een graf is.

Graf 120.

- a. Crematiegraf.
b. Ronde kuil, diameter 35 ; 15,56.
e. Geen urn.
f. Crematieresten, los.
g. Zes fragmenten ijzer, gecorrodeerd, onbepaald.
h. Zeefvondst.

Graf 121.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 55 ; 15,57.
- e. Geen urn.
- f. Crematieresten, los.

Graf 122.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 30; 15,65.
- e. Geen urn.
- f. Crematieresten, los.

Graf 123.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 45; 15,66.
- e. Geen urn.
- f. Crematieresten, los.

Graf 124.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 55; 15,64.
- c. Ingegraven in de vulling van graf 179.
- d. Versnijdt graf 179.
- e. Geen urn.
- f. Crematieresten, los.
- j. Jonger dan fase 4 (510/525-565).

Graf 125.

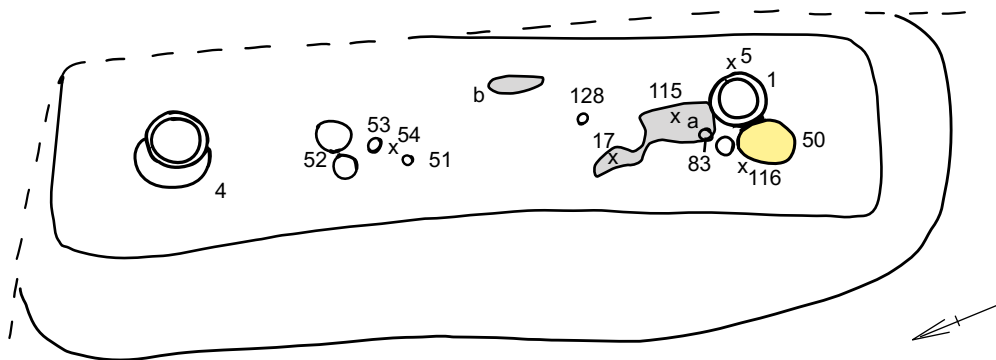
- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 45; 15,67.
- e. Geen urn.
- f. Crematieresten, los.
- i. Vrouw? (geslachtbepaling SC).

Graf 126.

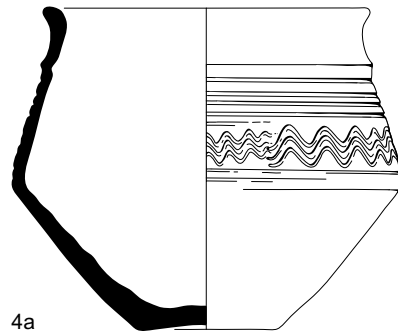
- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 30 ; 15,99.
- c. Ingegraven in de vulling van graf 179.
- d. Versnijdt graf 179.
- e. Geen urn.
- f. Crematieresten, los.
- j. Jonger dan fase 4 (510/525-565).

Graf 127. (afb. 7.88)

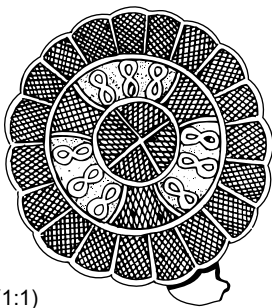
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. > 245 x > 104; 14,75.
- c. Aan de oost- en noordkant is de grafkuil versneden door rioolsleuven. Vermoedelijk is de kuil groter geweest dan de opgegeven maten.
- e. 220 x 48.
- f. Alleen de schedel is waargenomen; tandkapsels verzameld (50).
- g. 1.* Pot MW O/ReGw D, losse stempelversiering, compleet profiel. Type D3.
- 2. Crematie.
- 3. MW ReGw D, één rand- en één wandfragment; crematie.
- 4a.* Pot, MW ReGw P D, compleet, op de schouder versierd met bundel van drie zigzaglijnen tussen horizontale groeven. Type D2.
- 4b. Schaaltje, hout, fragment, diameter ca. 11-13 cm, bronzen strip (br. 1,95 cm) om de rand geslagen.
- 5-12. Kralen.
- 13. Kraal met fragment van zilverdraad.
- 14-16. Kralen.
- 17.* Hangertje, goud, rond met bandoog, bol centrum, daaromheen filigrainversiering (zie 115), met parelrand, mogelijk aan achterzijde filigrainversiering die grotendeels is weggesleten.
- 18-49. Kralen.
- 50. Zie f.
- 51. Ring, brons, diameter 2,55 cm, doorsnede afgeplat.
- 52. Twee ringen, groot, waaraan twee sleutels (?) met rond oog, en kleine ringen, ijzer: chatelaine. Ontbreekt.
- 53. Ring, ijzer, met textielresten, diameter ca. 3,65 cm.
- 54a. Gesp, fragment, ijzer, sterk gecorrodeerd.
- 54b. Ring, fragment, ijzer, sterk gecorrodeerd.
- 54c. Sleutel (?), fragment, ijzer, met ovaal oog, l. 5,24 cm.
- 55-62. Kralen.
- 63. Strips, draad, fragment met filigrain, zilver. Ontbreekt.
- 64-82. Kralen.
- 83.* Schijffibula, zilver, gelobde rand, met cloisonné, drie lege compartimenten

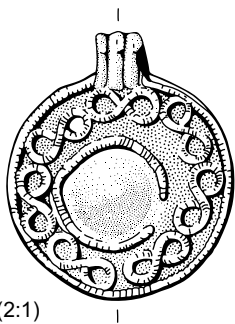
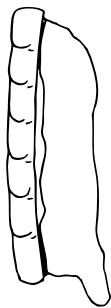
1

4a

83 (1:1)

17 (2:1)

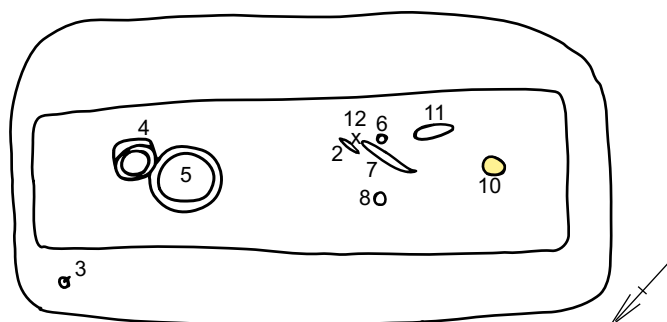
115 (2:1)

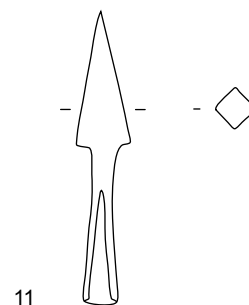
- opgevuld met filigrain, elk bestaande uit drie 'achten'.
- 84-85. Kralen.
86. Fragment zilverdraad.
- 87-99. Kralen.
100. Kraal met zilverdraad in gat.
- 101-103. Kralen.
104. Kraal met zilverdraad.
105. Kraal.
106. Zilverdraad (samengevoegd met nr. 63).
107. IJzer, roest.
108. Zilver.
- 109-114. Kralen.
- 115.* Hangertje, goud, rond met bandoog, bol centrum, daaromheen filigrainversiering (zie 17), met parelrand, aan achterzijde filigrainversiering die grotendeels is weggesleten.
116. Lood, druppel?, of zilver.
- 117-127. Kralen.
128. Gesp, ijzer, omgeslagen doorn, ovaal, l. 3,94 cm, br. 2,32 cm.
- 129-142 Kralen.
143. Twee wandfragmenten IJH, crematieresten.
- h. 1. Rechts boven de schouder. Rechtopstaand, zwaar beschadigd. De onderkant van pot bevond zich bijna 50 cm boven de onderkant van de kist. Twee mogelijkheden: 1. De pot behoorde tot een andere graf, onzeker of deze pot crematieresten bevatte, er is geen grafkuil waargenomen; 2. De pot heeft bij de inhumatie op het deksel van de kist gestaan. Deze laatste mogelijkheid is waarschijnlijker.
- 2-3. Vulling grafkuil.
- 4a. Hellend naar het zuidzuidoosten, aan het voeteneinde.
- 4b. In de pot aangetroffen.
5. Rechts van de schedel.
- a: 6. Bovenkant van de borst.
- a: 7-16, 18-33. Tussen de borst en de heup aan de linkerzijde.
17. Idem, op zijn kop liggend.
34. Ontbreekt.
- b: 35-49. Bij de rechterheup.
50. Onder de kin.
- 51-54. Juist boven de knieën.
- a: 55-82. Bovenkant van de borst.
83. Idem, dicht bij de tandkapsels, versierde kant naar boven gekeerd.
- a: 84-114. Bovenkant van de borst. N.B.: Tussen de kralen bevonden zich resten van zilverdraad, de nrs. 63 en 106 en 108.
115. Idem, midden tussen de kralen op zijn kop liggend.
116. Bij het linkeroor.
- a: 117-127. Op de bovenkant van de borst.
128. Midden op gordelhoogte.
- a: 129-142. Op de bovenkant van de borst.
143. Uit vulling van de kist.
- i. Vrouw.
- j. Fase 5 (565-580/590). N.B.: Op grond van de hoeveelheid crematieresten in de nrs. 2, 3 en 143 is het waarschijnlijk dat bij de aanleg van dit graf een crematiegraf is verstoord.

Graf 128. (afb. 7.89)

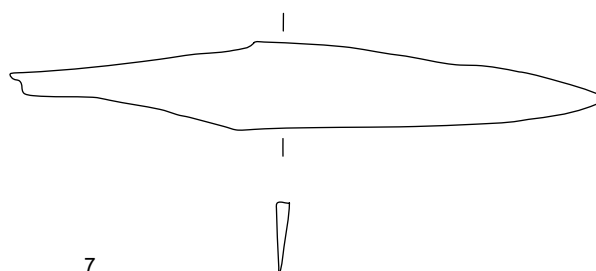
- a. Inhumatiegraf met kist, zuidwest-noordoost.
- b. 160 x 82; 15,22.
- e. 143 x 40.
- f. Tand en kiezen (10).
- g.
 1. Eén bodemfragment (groot) MW ReRw; één wandfragment MW ReGw D, met radstempel; crematie.
 2. Naald, gebroken, brons, met oog, l. > 6,57cm, diameter 0,23 cm.
 3. Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 2,49 cm, br. 1,39 cm.
 4. Pot MW Re D, merendeels verticale traliestempelpersiering tussen bundels horizontale groeven. Type D4.
 - 5.* Schaal MW OGw Sl, iets verdikte rand, buikknik, standvoet. Rechtopstaand.
 6. Gesp, brons, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 1,88 cm, br. 1,12 cm.
 - 7.* Mes, ijzer, met gebogen rug.
 8. Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 4,63 cm, br. 2,70 cm.
 9. MW ReGw D, één wandfragment; crematie; één fragment brons, fibula?
 10. Zie f.
 - 11.* Pijlpunt, ijzer, driehoekige punt met ruitvormige doorsnede, open (?) schacht.
 12. IJzer en brons.
- h.
 1. Kuilvulling.
 2. Op de borst, punt in richting van de voeten, op nr. 12.
 3. Naast het voeteneinde, buiten de kist.
 - 4-5. Tussen de benen.
 6. Rechts op de borst, rechts van de nrs. 7 en 12.
 7. Op de borst, de punt gericht naar het hoofd.
 8. Op de borst, links van de nrs. 7 en 12.
 9. Uit de kuilvulling.
 10. Aan het hoofdeinde.
 11. Op de rechterschouder.
 12. Op de borst, onder de nrs. 7 en nr. 2.
- i. Kind.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

5

11

7

afb. 7.89 Graf 128

Graf 129. (afb. 7.90)

- a. Inhumatiegraf met kist, zuidwest-noordoost.
- b. 164 x 64; 15,21.
- d. Op vlak 1 lagen dit graf en graf 96 tegen elkaar aan. Een versnijding was niet vast te stellen.
- e. 156 x 33. De onderzijde van de kist bevond zich ruim 10 cm boven de onderzijde van de kuil. De kist hing als het ware in de grafkuil.
- f. Kapsels van kiezen (niet bewaard).
- g.
 1. MW O D, één wandfragment, met groeven en verticale radstempel, secundair verbrand, één exemplaar met nr. 2; één wandfragment MW Re D met golflijversiering; één wandfragment MW Re; één wandfragment IJH; één wandfragment MW ORw met knikje; twee wandfragmenten MW ReRw; crematie.
 2. MW Re D, één wandfragment, met groeven en verticale radstempel, één exemplaar met nr. 1; twee wandfragmenten MW ORw, waarvan één met knikje; drie wandfragmenten MW ReRw; één wandfragment IJH.

3-5. Kralen.

6.* Gesp, brons, rechthoekig met vaste beslagplaat, driehoekig met twee lobben aan de bovenzijde met daartussen resten van een groefversiering in een rasterpatroon tussen twee banden met dezelfde versiering, op de zijden van de plaat ook een band met versiering, een lob aan het uiteinde, doorn ontbreekt.

7.* Pijlpunt, ijzer, driehoekige platte punt, cilindrische schacht.

8-11. Kralen.

h. 1-2. Uit de vulling van de grafkuil.

3. Tussen de bovenbenen.

4. Op de buik.

5. Op de linkerschouder.

6. Op het bovenste deel van de rechterborst, op zijn kant.

7. Op de rechterheup, punt gericht naar het hoofd (?).

a: 8-11. Schuin rechts onder de kin.

i. Meisje.

j. Fase 5 (565-580/590).

Graf 130.

a. Inhumatiegraf, noord-zuid/zuid-noord.

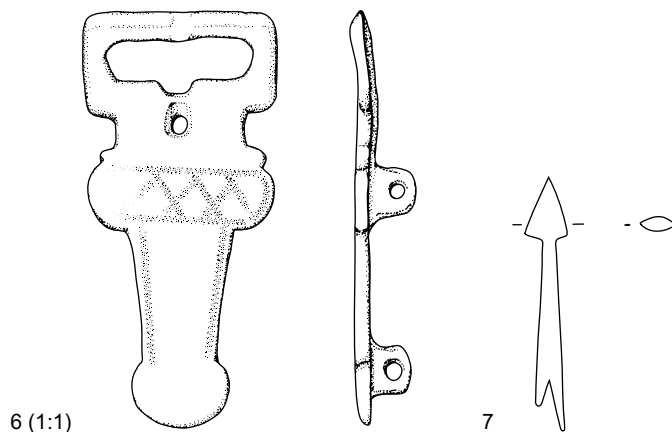
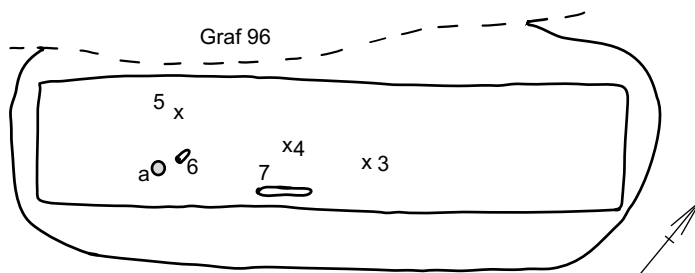
b. 104 x 56; 15,30.

c. Houtskool en crematieresten in vulling.

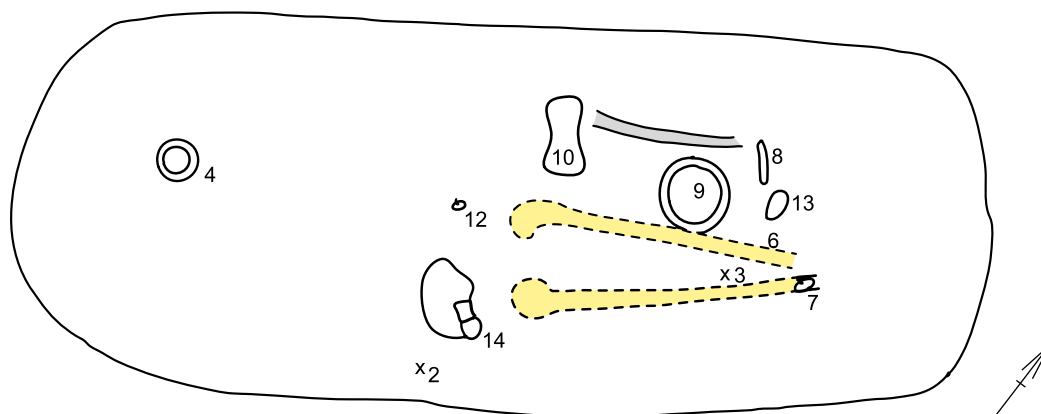
d. Wordt versneden door graf 78 (zie ook graf 80).

e. Geen kist.

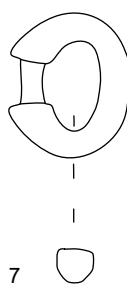
i. Kind.

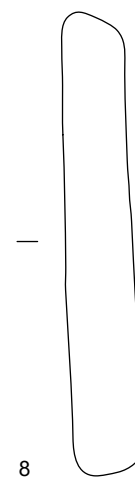
afb. 7.90 Graf 129

4

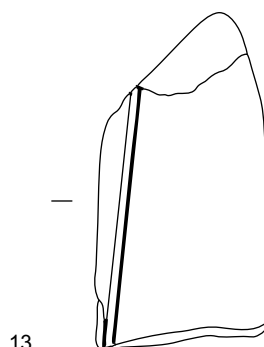
7

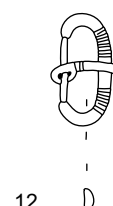
8

9

13

12

D

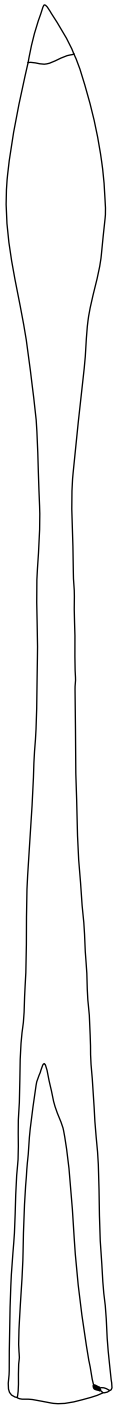
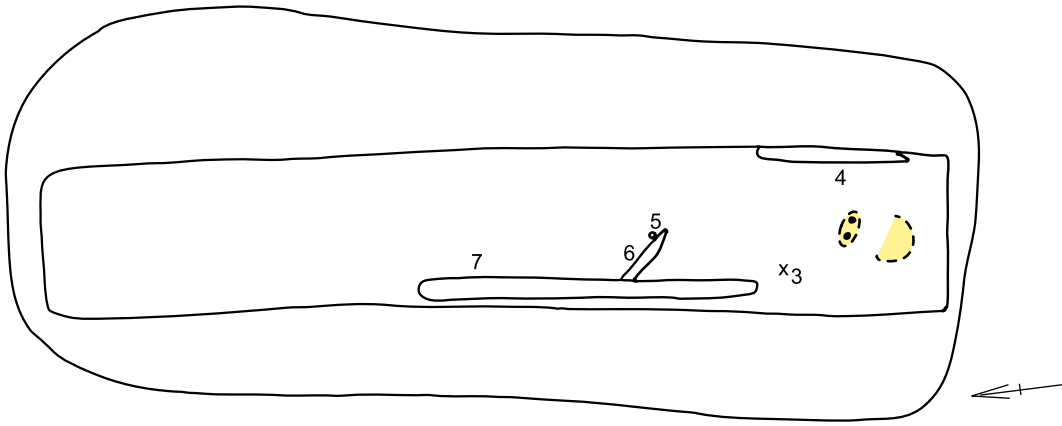
afb. 7.91 Graf 131

Graf 131. (afb. 7.91)

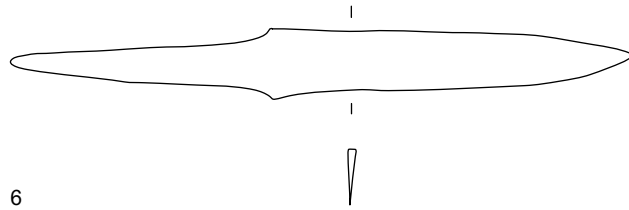
- Inhumatiegraf, zuidwest-noordoost.
- 260 x 102; 15,38.
- In het midden en in het oosten is een donkere kuil zichtbaar met veel houtskool en crematieresten (1). Waarschijnlijk geen vergraving, omdat de benen nog intact lijken.
- Geen kist.
- Silhouet van benen.
1. Eén randfragment MW Re D, met

- groefversiering (Angelsaksisch?), secundair verbrand; één rand- en één wandfragment MW Re D; één wandfragment MW ReRw; één bodemfragment MW ORw; crematie.
- Twee fragmentjes brons, gesmolten.
- Beslag, vier fragmentjes, brons, met ribben.
- * Pot MW OGw P D, bundels horizontale groeven tot juist onder de buik, onverdikte S-vormige rand. Type D5.

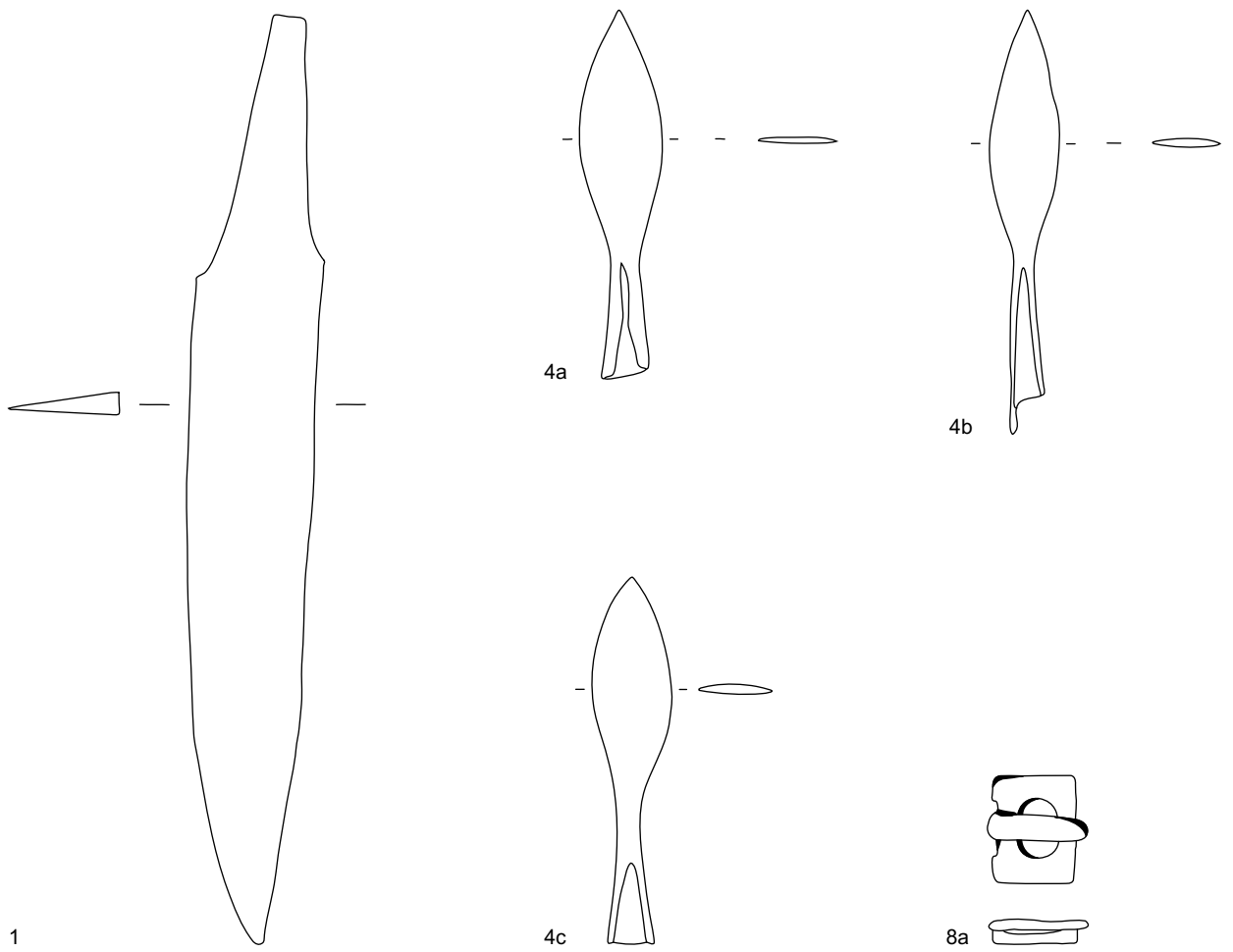
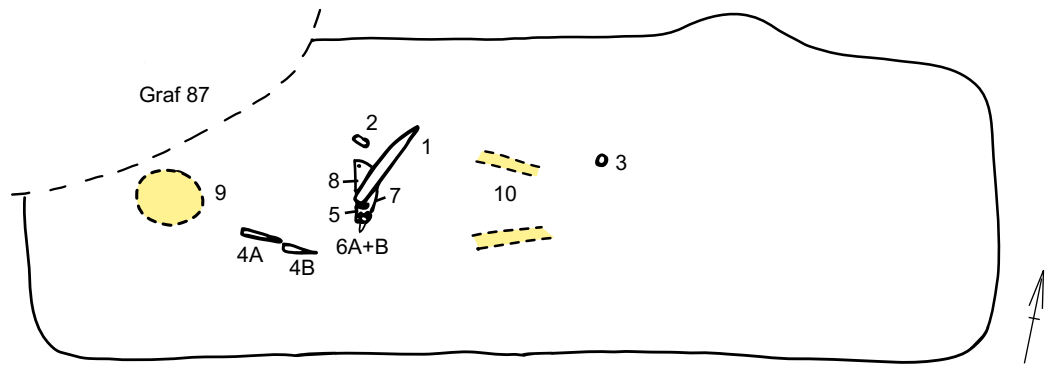
5. IJH, één wandfragment; één randfragment MW O D, secundair verbrand; één wandfragment MW O D, met rozetversiering, vroeg; één wandfragment MW OGw; crematie.
 6. Plaatje, brons, fragment, gebogen.
 - 7.* Gesp, zilver, ovaal, gefacetteerde doorsnede, doorn ontbreekt.
 - 8.* Slijpsteen compleet, min of meer vierkant op doorsnede.
 - 9.* Schaal MW ReGw P Sl, onverdikt schuin uitstaande rand.
 10. Bijl (niet aanwezig), ijzer, met rest van houten steel.
 11. MW ReGw D, één bodemfragment.
 - 12.* Gesp, brons, ovaal, omgeslagen doorn, ribbelversiering op de beugel.
 - 13.* Fragment van slijpsteen, met groef.
 - 14a. Acht nagels, fragmentair, ijzer.
 - 14b. Twee fragmentjes bot. Niet aanwezig: brons/verbrand hout mogelijk met baardtang, ijzer ringetje en ijzer mesje.
- Zonder nummer: zeven nagels, fragmentair, ijzer.
- h. 1-3, 5. Uit de donkere plek.
 4. Links naast het hoofd.
 - 6, 11. Uit de donkere plek.
 7. Op het rechteronderbeen.
 8. Dwars naast het linkeronderbeen.
 9. Links naast de knie.
 10. Horizontaal, snede naar het lichaam toe, op of naast de linkerheup, met een donker humeus spoor van staal in de richting van het voeteneinde.
 12. Links van het midden bij de gordel.
 13. Links van het linkeronderbeen.
 14. Rechts op gordelhoogte.
- i. Man.
 - j. Fase 7-8 (610/620-670/680).
- Graf 132. (afb. 7.92)**
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
 - b. 256 x 100; 15,10.
 - c. In vulling enkele houtskoolvlekken.
 - e. 240 x 42.
 - f. Schedel en kapsels van kiezen waren zichtbaar (zijn niet bewaard).
 - g. 1. MW ReGw D, één randfragment; één wandfragment MH; één wandfragment MW ReGw, secundair verbrand.
 2. MW ReGw D, vier wandfragmenten, waarvan één met groefversiering en rozetstempel, secundair verbrand; crematie.
 3. Munt, koper, aes IV, Valentinianus/Valens, 364-378 (determinatie Koninklijk Penningkabinet).
 - 4.* Lanspunt, ijzer, open schacht.
 5. Muntje (?), brons (determinatie Koninklijk Penningkabinet).
 - 6.* Mes, ijzer, gebogen rug.
 7. Spatha, ijzer, totale lengte 90 cm, bladlengte 78 cm, breedte 4,4-5,0 cm.
- h. 1. Uit de houtskoolplek.
 2. Uit de kistvulling.
 3. Op de linkerbovenarm.
 4. Rechts naast het hoofd, mogelijk tegen de binnenwand van de kist, de punt naar het hoofdeinde gericht.
 5. Bij het heft van het mes, op de linkerheup.
 6. Op de linkerheup, de punt wijst naar links beneden, gedeeltelijk onder het zwaard.
 7. Links naast het lichaam.
- i. Man.
 - j. Fase 4-5 (510/525-580/590).

4

6

afb. 7.93 Graf 133

8b

Graf 133. (afb. 7.93)

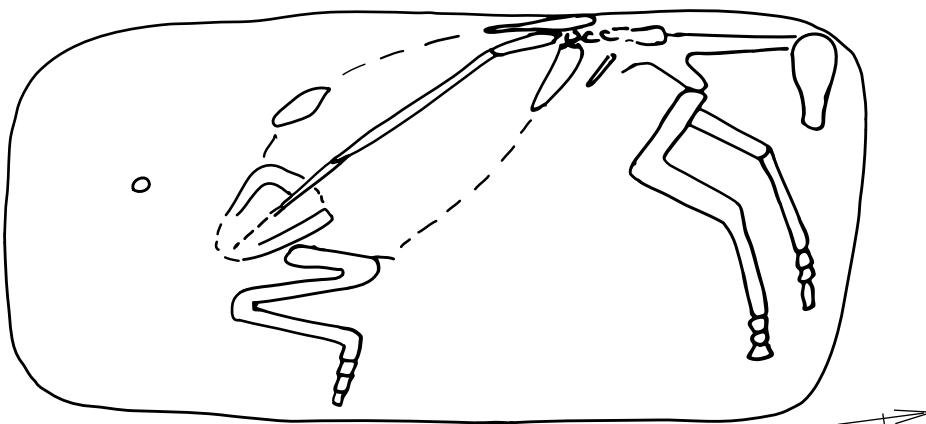
- a. Inhumatiegraf, west-oost.
- b. 260 x 84; 15,47.
- d. Wordt versneden door graf 87.
- e. Geen kist.
- f. Schedel (9) en dijbenen (10) zichtbaar, niet bewaard.
- g. 1.* Sax, ijzer (met bronzen schedebeslag?), leerresten op het blad. Totale lengte > 25 cm, bladlengte 18 cm, br. 3,4 cm.
2. Beslagplaat, ijzer, rechthoekig, dubbel, l. > 2,82 cm, br. 2,18 cm.
3. Kram (?), ijzer.
4a-c.* Drie pijlpunten, ijzer, open huls, ovaal blad.
5. Nagel, brons, verzilverd, met platte knop.
6a. Nagel, brons, verzilverd, met platte knop.
6b. Nagel, brons, verzilverd, met platte knop.
7. Been.
8a.* Gesp, brons, rechthoekig, met omgeslagen doorn, 1,59 x 1,06 cm.
8b.* Baardtang, brons, met zich verbredende, gekartelde uiteinden.
8c. Beslagplaat, fragment, rechthoekig met afgeschuinde hoeken, brons met bronzen nageltjes.
8d. Veerrol en naald, brons, van fibula, met ijzer- en houtresten.
8e. Kraal, fragment, bolvormig, transparant, blauw en ingelegde witte cirkel.
8f. Ring, fragmenten, brons, met aangeroest ijzeren plaatje, diameter 2,53 cm.
8g. Ooring (?), fragment, brons, diameter ca. 1,9 cm.
8i. Nagel, fragment, ijzer.
8j. Resten hout en ijzer.
8k. Vuursteen, fragment, onbewerkt.
- h. 1. In het midden, ter hoogte van de gordel.
2. Links op de buik.
3. Op de linkerknie.
4. Rechts naast of op de schouder of borst. Punten gericht naar het voeteneinde.
5. Midden op de buik, naast het mesheft.
6. Midden, ter hoogte van de gordel.
7. Midden ter hoogte van de gordel.
8. Midden ter hoogte van de gordel.

Ad 6-8: deze objecten maakten mogelijk onderdeel uit van een gordeltas of lagen in een tas.

- i. Man.
- j. Ouder dan fase 4-5 (510/525-580/590).

Graf 134. (afb. 7.94)

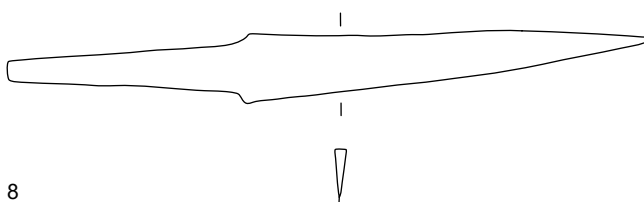
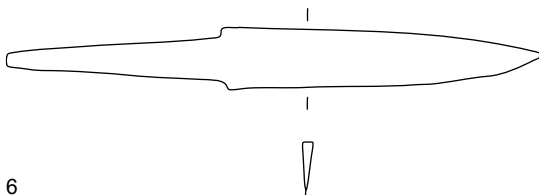
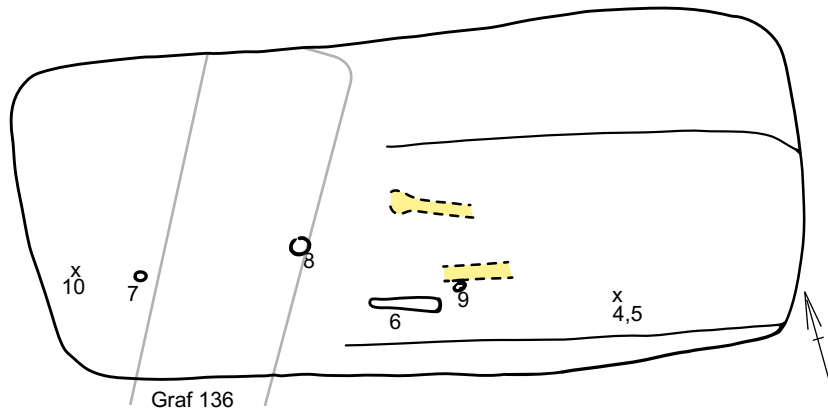
- a. Paardengraf, noord-zuid.
- b. 226 x 110; 14,98.
- e. Geen kist.
- f. Paardenskelet (opgenomen door G. IJzereef), gelegen op linkerzij.
- g. 1. Drie wandfragmenten IJH.
- h. 1. Uit de vulling.

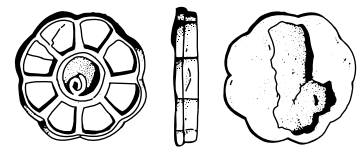
afb. 7.94 Graf 134

Graf 135. (afb. 7.95)

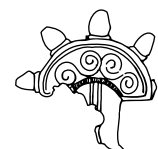
- a. Inhumatiegraf met kist, west-oost.
- b. 220 x 98; 15,07.
- d. Wordt versneden door graf 136 (door grijze lijn weergegeven).
- e. Geen duidelijk kistspoor; lengte groter dan 120 cm, breedte 54 cm.
- f. Resten van bovenbenen zichtbaar.
- g.
 1. IJH, één rand- en twee wandfragmenten; één wandfragment MW OGW en crematie.
 2. Kraal, zie graf 136.
 3. IJH, twee wandfragmenten; crematie.
 4. Afslag, vuursteen.
 - 5.* Spinklosje, aardewerk, dubbelconisch.
 - 6.* Mesje, ijzer, gebogen rug.
 - 7.* Schijffibula, zilver, gelobd, rond centrum met restant van zilveren filigrainversiering, rand ingelegd met rood almandien/glas, met daaronder gewafeld folie.
 - 8.* Mes, ijzer, enigszins geknikte rug.
 9. Gesp, ijzer, met omgeslagen doorn, ovaal, l. 4,01 cm, br. 2,19 cm.
 10. Kraaltje, barnsteen, amandelvormig.
 11. IJH, één wandfragment; crematie.
 - 12.* Beugelfibula, brons, kopplaat met vijf knoppen, waarvan er vier bewaard zijn, met spiraalversiering op de plaat.
 13. Kraal, glas, verbrand, bol, blauw/groen (?).
 14. Vier fragmenten van kam, met bronzen

7 (1:1)

12

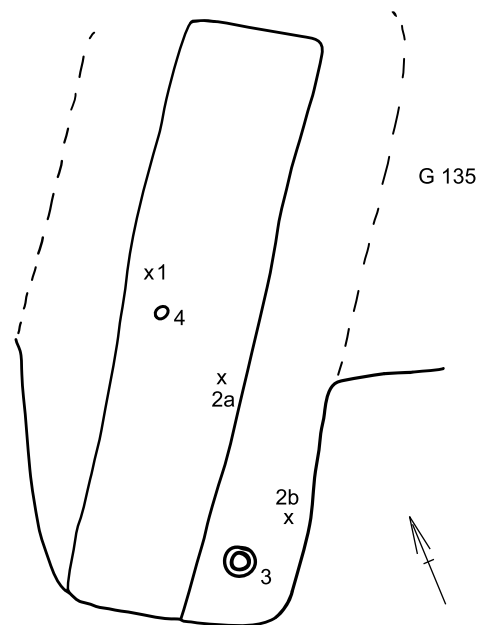
afb. 7.95 Graf 135

nageltjes, onversierd, vervaardigd uit gewei (determinatie FL), secundair verbrand.

- h. 1, 3, 11. Kuilvulling.
2. Zie graf 136.
4-5. Uit de kistvulling, bij het rechterbeen.
6. Bij de rechterheup, in lengterichting.
7. Bij de rechterschouder.
8. Midden, ter hoogte van de gordel.
9. Naast het rechterbovenbeen.
10. Rechts naast het hoofd.
12-13. Waarschijnlijk uitgezeefd uit crematieresten. Bij de grafvondsten aangetroffen.
14. Tussen het botmateriaal, bij het bewerken ervan.
- i. Vrouw.

j. Fase 4 (510/525-565).

N.B.: Op grond van de hoeveelheid crematieresten in de nrs. 1, 3 en 11 is het waarschijnlijk dat bij de aanleg van dit graf een crematiegraf is verstoord. Zie hoofdstuk 5.

Graf 136. (afb. 7.96)

- a. Inhumatiegraf met kist, zuidwest-noordoost/noordoost-zuidwest.
b. Ca. 160 x ca. 80; 15,11.
d. Versnijdt graf 135. Grafkuil op de hoogte van het vlak niet zichtbaar in graf 135. Alleen de kist gaf uitsluitsel over versnijding.
e. 158 x 36.
g. 1. Nageltje, ijzer, l. 1,72 cm.
2a. Kraal, gefacetteerd, cilindrisch, opaak, groen.
2b. Kraal, plat rond, transparant, lichtgroen met witte zigzagdraad.
3.* Pot MW O/ReGw D met radstempel, compleet, klein exemplaar; type D2.
4. Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, 2,75 x 2,15 cm.
- h. 1. Uit de kistvulling.
2b. Kuilvulling (?).
2a, 4. Uit de kistvulling.
3. Aan de oostzijde buiten de kist, of rechts van het hoofd, of links van de voeten.
- i. Vrouw.
- j. Fase 4-5 (510/525-580/590).

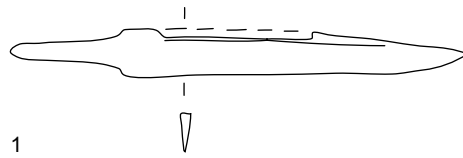

3

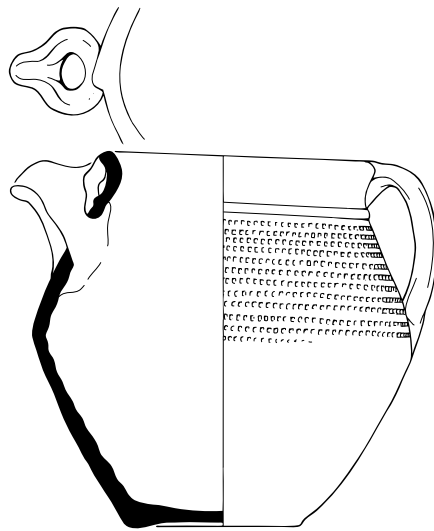
afb. 7.96 Graf 136

Graf 137.

- a. Crematiegraf.
b. Ronde kuil, diameter 35; 15,99.
e. Geen urn.
f. Crematieresten los. In de buurt van dit graf liggen vijf kuiltjes, waarvan er drie vondsten bevatten. Mogelijk gaat het om restanten van enkele crematiegraven.

afb. 7.97 Graf 138

afb. 7.98 Graf 140

Graf 138. (afb. 7.97)

- a. Crematiegraf.
- b. Min of meer vierkant: 70 x 60 ; 15,55.
- c. Gitzwarte, houtskoolrijke vulling met veel crematieresten. Grafkuil had vlakke bodem.
- e. Geen urn.
- f. Crematieresten (twee zakjes).
- g. 1.* Mesje, ijzer, met gebogen rug.
2. Glas, gesmolten, nr. 5.3.11.
3. Glas. Niet aanwezig.
4. Fibulanaald, ijzer.
5. Eén fragm. brons/lood, secundair verbrand.
6. Drie fragmenten van een kam, groefversiering, gekarteld uiteinde, één exemplaar.
- h. 1. Horizontaal in het zuiddeel van de kuil.
2. Van vlak ca. 15,85.
3. Zeefvondst.
4. Geen locatie gegeven; uitgezeefd (?).
5-6. Zeefvondst.

Graf 139.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 40 cm; 15,78.
- e. MW OGw L, groot bodemfragment, iets bijgesneden, vlak. Oudtijds bijna geheel verploegd.
- f. Rest van crematie.
- g. Eén fragment klei, gebogen, hol, pijpje?, gebroken, doorsnede ca. 6 cm, diameter 0,8 cm, l. 2,6 cm
- h. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 140. (afb. 7.98)

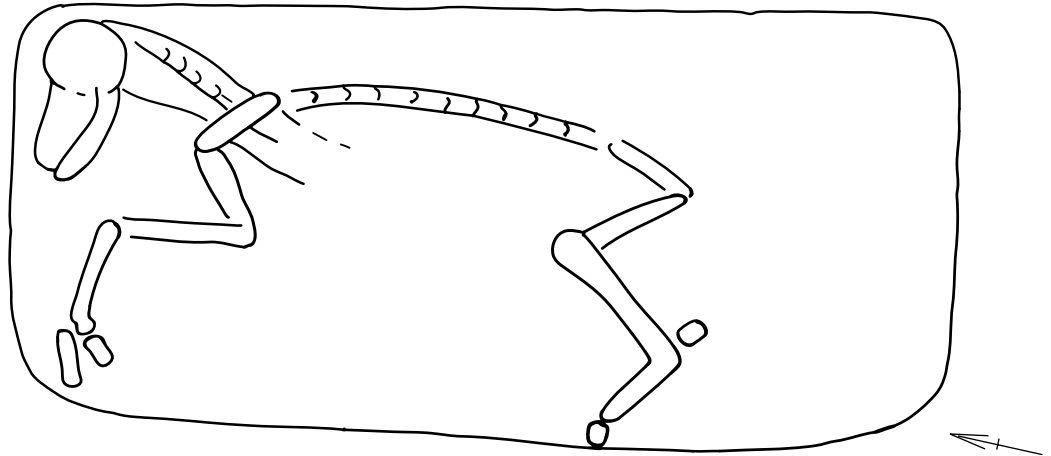
- a. Crematiegraf met urn.
 - b. Geen kuil waarneembaar; 15,87.
 - e.* Urn: MW D, met radstempel; rechtopstaand, oudtijds in elkaar gedrukt. Het oor wees naar het noordoosten, de tuit naar het zuidwesten. Type D4.
 - f. Crematie.
 - g. 1. Armband, bot, drie fragmenten, verbrand, D-vormige doorsnede.
2. Kraal, transparant, lichtgroen, bolvormig, secundair verbrand.
 - h. 1. Aangetroffen tussen crematieresten.
2. Bij het onderzoek van de crematieresten.
 - j. Fase 5-7 (565-640/650).
- N.B.: Zie de aantekening bij graf 148.

Graf 141. (afb. 7.99)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil waarneembaar; 15,91.
- e.* Urn, kan MW ORw B, met klaverbladtuit en bandoor, opstaande driehoekige rand, horizontale groeven op de schouder, enigszins bijgesneden bodem, compleet profiel. Rechtopstaand, rand grotendeels oudtijds verdwenen.
- f. Crematiefragmenten, niet opgenomen, in de omgeving van de urn. Fragment van *wervel (4, schaal 2:1).
- g.
 - 1. Kralen, glas, gesmolten, groen, met aangekoekte crematie (uitgezeefd).
 - 2. Tien fragmenten, glas, groen, transparant?, secundair verbrand.
 - 3. Vier fragmenten, glas, wit, opaak, secundair verbrand.
- h. 2-4. Zeefvondst (inhoud van de urn).
- i. Man? (geslachtbepaling SC).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.99 Graf 141

afb. 7.100 Graf 142

Graf 142. (afb. 7.100)

- a. Paardengraf, noord-zuid.
- b. 250 x 114; 15,06.
- e. Geen kist.
- f. Paardenskelet, gelegen op de rechterzij. Gedetermineerd en beschreven.
- g. 1. Eén rand- en vijf wandfragmenten MW ORw S, verdikte, rond omgeslagen, spits toelopende rand, met horizontale groefversiering.
- h. 1. Bovenuit de kuilvulling.

Graf 143. (afb. 7.101)

- a. Crematiegraf met urn.
 - b. Geen kuil; 15,70.
 - e.* Urn MH, kogelpot, onverdikte, schuin uitstaande, afgeronde rand, grof gemagerd (lijkt op Dorestad H IA-1), oudtijds geheel vernield (1).
- In zakje bij urn aangetroffen: één wandfragment MW OGw met radstempel en 28 één wandfragmenten MH Re, sommige secundair verbrand, afkomstig van een tweede urn of uit de ijzertijd?
- f. Crematie.
 - j. Fase 10 (710-midden achtste eeuw).

afb. 7.101 Graf 143

Graf 144. (afb. 7.102)

- a. Crematiegraf met urn, met kringgreppel.
- b. Geen kuil; 15,66.
- e.* Urn MW ReRw S, omgeslagen, driehoekige rand, bijgesneden bodem, (bijna) compleet. Rechtopstaand, oudtijds in elkaar gedrukt.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

N.B.: Op een dieper vlak is een kringgreppel gezien: diameter 74 cm; breedte 25 cm. Mogelijk behoort deze greppel bij graf 144.

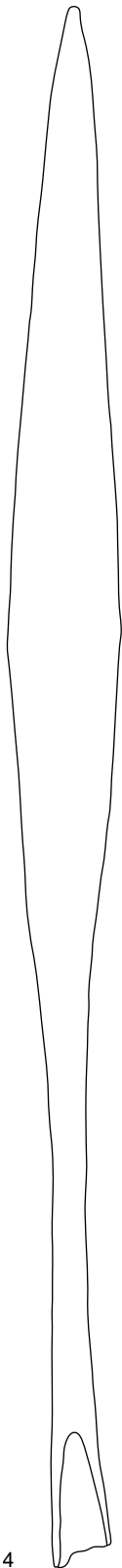
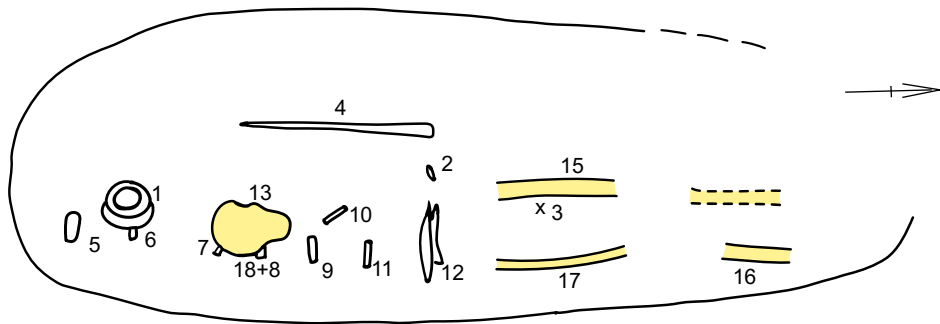
afb. 7.102 Graf 144

Graf 145. (afb. 7.103)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,61.
- e.* Schaal MW OGw Sl, bovenste gedeelte van de wand is verticaal, scherp afgezet van de onderzijde, iets verdikte ronde rand, radstempelversiering op verticale wand. Naar het oosten hellend.
- f. Crematie in de omgeving van de schaal.
- j. Fase 4-7 (510/525-640/650).

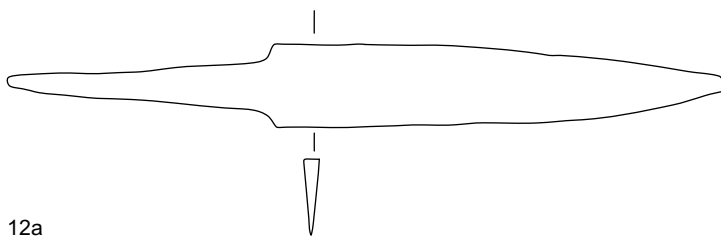
afb. 7.103 Graf 145

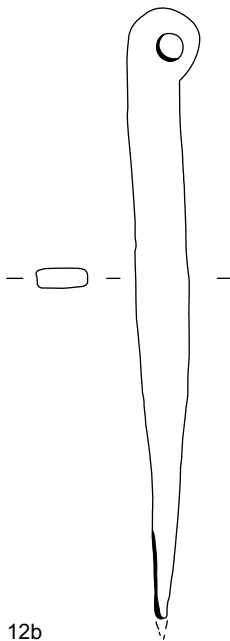
1

2

12a

12b

14

Graf 146. (afb. 7.104)

- a. Inhumatiegraf, zuid-noord.
- b. 240 x 83, eivormig 15,59.
- d. Dit graf versnijdt de graven 159 en 174.
- e. Geen kist.
- f. Schedel (13), monsters van linkerbovenbeen (15), rechteronderbeen (16), rechterbovenbeen (17).
- g. 1.* Pot MW ReGw P D, twee zones horizontale groeven: de ene onder de hals, de andere boven de buikknik, cilindrische hals, compleet. Type D4.
- 2.* Gesp, brons, ingelegd met zilveren draadjes, omgeslagen doorn, met restant van ijzeren riemtong (?).
3. Beslagplaatje, brons, vrijwel vierkant, een niet aan de onderzijde, 1,45 x 1,29 cm.
- 4.* Lanspunt, ijzer, gesloten (?) schacht.
5. Kram, ijzer, l. ca. 7,5 cm, pootjes ca. 5,5 cm.
6. Kram, ijzer, l. minimaal 5,45 cm, pootje 2,8 cm.
7. Kram, ijzer, l. 6,65 cm, pootjes 2,73 cm, br. 1,81 cm, met houtrest.
8. Kram, ijzer, l. ca. 7,9 cm, pootjes ca. 3,3 cm.
9. Kram, ijzer, l. ca. 6,4 cm, pootjes ca. 3,8 cm, br. 1,54 cm.
10. Kram, ijzer, l. ca. 6,7 cm, pootjes ca. 3,9 cm.
11. Kram, ijzer, l. ca. 6,3 cm, pootjes minimaal ca. 2,7 cm, br. 1,57 cm.
- 12a.* Mesje, ijzer, met iets geknikte rug.
- 12b.* Priem of els, ijzer, met oog.
13. Zie f.
- 14.* Stripje, brons, met groefversiering.
- 15-17. Zie f.
18. Kram, ijzer, l. ca. 6,8 cm, pootjes ca. 3,3 cm.
19. IJH, één wandfragment.
- h. 1. Helde naar het noordwesten, ten zuiden van de schedel, in het verlengde van het lichaam.
2. Links bij de gordel, verticaal met de doorn omhoog.
3. Tussen de bovenbenen, plat.
4. Links naast het lichaam, met de punt omhoog, bijna horizontaal, snede vrijwel verticaal.
- 5-11,18. In noord-zuidrij gelegen, onder de ruggengraat, vanaf halverwege het bovenlichaam tot voorbij pot nr. 1. De krammen behoorden mogelijk bij een

draagbaar, waarop de bovenzijde van het lichaam rustte.

12. Op de gordel, loodrecht op de grafrichting.
- 13,15-17. Skelet bevond zich aan de oostzijde van de grafkuil, excentrisch.
- 14,19. Ten zuidwesten en westen van de schedel, uit de vulling.
- i. Man (man?, geslachtbepaling SC).
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 147. (afb. 7.105)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,58.
- e.* MW ORw Bm urn met uitstaande rand met driehoekig profiel en vage dekselgeul, bijgesneden bodem, compleet; rechtopstaand, gaaf.
- f. Crematie.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 148.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 50; 15,72.
- d. Dit graf versnijdt graf 165.
- e. MW ReGw B één randfragment met onverdikte, schuin uitstaande rand en één bodemfragment; opening naar het noorden, op de kant liggend, oudtijds beschadigd.
- f. Crematie.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.105 Graf 147

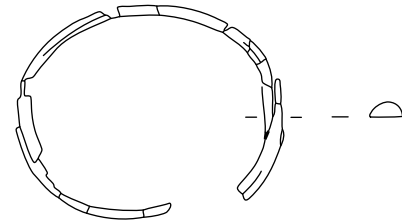
afb. 7.106 Graf zonder nummer

Graf (zonder nummer). (afb. 7.106)

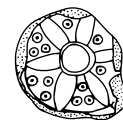
- a. Crematiegraf met urn(?).
- c. Volgens het vondstenkaartje zijn de hier genoemde vondsten gedaan in de buurt van graf 148.
- e.* Urn MW OGw L, met verdikte, uitstaande rand met dekselgeul, vlakke bodem, vrijwel compleet. Datering fase 6-9 (580/590-710).
N.B.: Mogelijk horen hier de volgende vondsten bij: * fragmenten van armband, been, verbrand, op doorsnede D-vormig of rechthoekig, met overdwarse groefversiering op verdiepte vlakken; doorsnede ca. 8 cm. Uit graf 140 zijn vergelijkbare fragmenten van een armband afkomstig. Behoren alle stukken tot één graf, en wel graf 140?

Graf 149. (afb. 7.107)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,55.
- e.
 1. Urn MW ORw, onverdikte rand met dekselgeul, vlakke bodem, compleet. Vrijwel rechtopstaand.
 2. MW ORw, één randfragment, onverdikte omgeslagen rand met aan bovenzijde vage groef.
 - 3.* Spinklos, been, verbrand, rond, plat, versierd met puntcirkels tussen spitsovale bladen.
- f.
- j. Fase 4-9 (510/525-710).

Graf 150.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,72.
- e. Urn MW ReGw P D met fijne radstempelversiering, compleet. Naar het westnoordwesten hellend, oudtijds beschadigd. Type D4.
- f.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

3

afb. 7.107 Graf 149

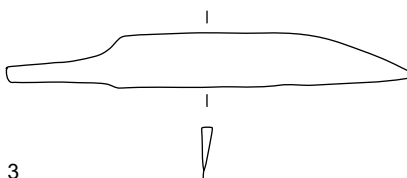
afb. 7.108 Graf 151

Graf 151. (afb. 7.108)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,73.
- e.* Urn MW ORw Bh, rand met dekselgeul. Naar het zuiden hellend, oudtijds in elkaar gedrukt.
- * Pot MW OGw L, bodem bijgesneden, rand ontbreekt. Waarschijnlijk niet uit graf 151.
- f. Crematie.
- g. MW ReRw, vijf wandfragmenten, één exemplaar.
- h. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 152. (afb. 7.109)

- a. Crematiegraf met urn.
 - b. Geen kuil; ca. 15,86.
 - e. 1.* Urn MW ORw Bh, omgeslagen, driehoekige rand, enigszins bijgesneden bodem, bijna compleet. Hellend naar het westzuidwesten, oudtijds beschadigd.
 - 2. MW OGw, één randfragment, uitstaande, enigszins verdikte rand met dekselgeul. Datering fase 4-9 (510/525-710).
 - f. Crematie.
 - g. 1.* Kam, been, twee fragmenten, versierd met puntcirkels tussen V-vormige groepen van elk drie groeven, verbrand.
 - 2. Kraal, opaak, roodbruin, verbrand.
 - 3.* Mes, ijzer, met geknikte rug.
 - 4. Vier fragmenten bot, plaat van kam, versierd met gebogen groeven en puntcirkel. Determinatie FL. Waarschijnlijk behorend bij g.1.
 - h. 1-3. Tussen de crematieresten uit de urn.
 - 4. Zeefvondst.
 - j. Fase 7-9 (610/620-710).
- Dit graf bevond zich bovenop graf 154.

afb. 7.109 Graf 152

afb. 7.110 Graf 153

Graf 153. (afb. 7.110)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,74.
- e.* Urn MW ReRw S, korte, naar binnen gebogen schouder, verdikte, omgeslagen rand, holle bodem, vrijwel compleet. Rechtopstaand.
- f.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 154.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,73.
- e. Urn, oxiderend, rechtopstaand, rand was beschadigd door graf 152. Niet aanwezig.
- f.

Graf 155. (afb. 7.111)

- a. Inhumatiegraf met kist, west-oost.
- b. 214 x 98; 15,35.
- e. 186 x 44.
- f. Kapsels van tanden of kiezen (8), geen spoor van schedel.
- g. 1. Eén wandfragment IJH; crematieresten.
 - 2-7. Kralen.
 - 8. Zie f.
 - 9-15. Kralen.
 - 16.* S-fibula, brons, versierd met vogelkoppen.
 - 17-18. Kralen.
 - 19. Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, diameter 3,03 x 1,73 cm.

20-25, 27. Kralen.

26. Fragmenten zilver en glas/almandijn, mogelijk resten van een broche.

28.* Potje, knobbelpotje, handgevormd. Primitief gevormd. Uitstaande afgeronde rand, lange hals, vijf knobbels op de buik, bolle bodem.

29. Ring, brons, ovale doorsnede (0,51 cm), diameter 2,58 cm.

30.* Spinklos, glas, afgeplat conisch, blauw en wit met rode en witte sterren.

31a. Mes, ijzer, geknikte bovenzijde, resten van textiel bij de snede.

31b. gesp met beslagplaat (?), ijzer, en mogelijk andere aangekoekte voorwerpen.

31c. Voorwerp(en?), met veel textiel- en botresten.

31d. Munthanger, brons, eerste-derde eeuw.

N.B.: 31c en 31d aangeenkoekt gevonden.

32.* Stortbeker, glas, kleurloos, met witte draden onder de rand.

33. Kraal.

34. Hout, verkoold (?).

h. 1. Uit de kuilvulling.

a: 2-7, 9-11,14-15. Verspreid op de borst. 12-13, 17-18. Op de hoogte van de gordel.

16. Op de borst, plat, versierde kant naar boven.

19. Bij de gordel rechts, bijna verticaal.

20-23, 27. Tussen de borst en de gordel.

24-26. Op de borst onder de kin.

28. Tussen de voeten, op de zijkant met de opening naar het zuidzuidwesten.

29-31. Bij de bovenbenen, mogelijk gehangen aan de gordel.

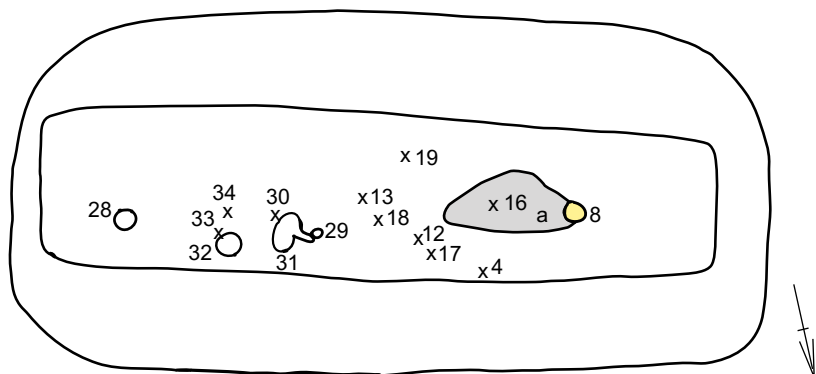
32. Op of bij de linkerknie, hellend naar het zuiden.

33. In de opening van het glas.

34. (bij de opening van het glas) Achter en onder het glas, bijna op de bodem van de kist.

i. Vrouw.

j. Fase 4 (510/524-565).

16

30 (1:1)

28

32 (1:1)

afb. 7.112 Graf 157

Graf 156.

- a. Crematiegraf.
- b. Enigszins rechthoekig: 70 x 60; 15,63.
- c. Houtskoolrijke vulling.
- e. Geen urn.
- f. Losse crematie.
- g. MW OGw, één wandfragment; MW Re D twee wandfragmenten met groefversiering, één exemplaar; IJH één rand- en twee wandfragmenten.

Graf 157. (afb. 7.112)

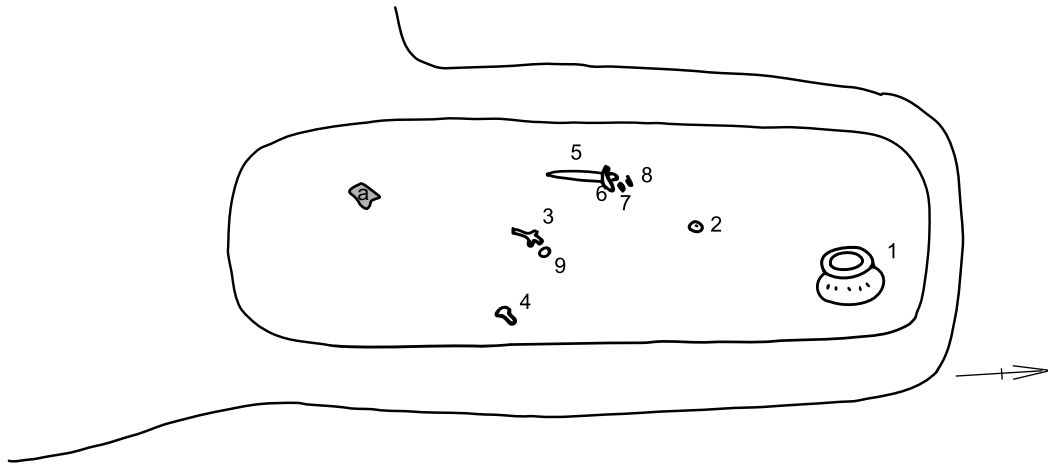
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ovaal: 40 x 30; 15,39.
- e.* Urn MW ReGw D, enkelvoudig radstempel, vrijwel compleet. Rechtopstaand. Type D4.
- f.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 158.

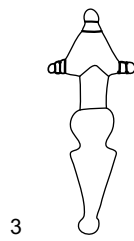
- a. Crematiegraf.
- b. Rechthoekig: 65 x 50; 15,57.
- c. Bovenin enkele scherven (zie de nrs. 1 en 2) en brokjes houtskool.
- e. 1. MW ReRw B, drie randfragmenten, driehoekige rand met dekselgeul.
2. MW ReGw, twee wandfragmenten, waarvan één met buikknik en horizontale groeven.
- f. Crematieresten, los.

Graf 159. (afb. 7.113)

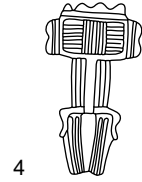
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. Afgerond rechthoekig 200 x 92; 15,36. Aan zuidzijde was vanwege de versnijding de grafkuil niet meer waarneembaar.
- d. Dit graf wordt versneden door graf 146 en versnijdt graf 174.
- e. 197 x 58.
- g. 1.* Dubbelconus, MW ReGw D, bol, compleet, enigszins bijgesneden bodem, op de vloeiende overgang van buik naar schouder een horizontale rij verticaal aangebrachte vingerindrukken, op de enigszins gepolijste schouder drie relatief brede horizontale groeven, schuin uitstaande onverdikte rand. Type D4.
2. Weefgewicht (?), aardewerk, hoekig en afgeplat.
3.* Beugelfibula, brons, met driehoekige kopplaat en drie knoppen, gelobde voetplaat, onversierd, ijzeren veerrol en naald (oude reparatie?).
4.* Beugelfibula, brons, rechthoekige kopplaat met 2-4-2-lobben, groefversiering, bronzen veerrol, afgebroken voet.
5.* Mes, ijzer, met gebogen rug.
6. Armband, fragmentair, brons, diameter ca. 5 cm, ronde doorsnede 0,54 cm.
7. Kram (?), ijzer, met houtrest.
8. Kram (?), ijzer.
9. Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, met textielrest, l. ca. 3,2 cm, br. ca. 2,1 cm.
10-28. Kralen, de meeste van barnsteen.
- h. 1. Rechts aan het voeteneinde.
2. Links bij de knie.
3. Midden op de gordel, met de naald naar onder, kopplaat naar de voeten wijzend.
4. Rechts ter hoogte van de gordel, tegen de kistwand, versierde kant naar boven, kop van de plaat naar het hoofdeinde wijzend.
5. Links tegen de kist, links van het bovenbeen, plat, met de punt naar het hoofdeinde.
6. Op mesje nr. 5, min of meer rechtopstaand, met buitenzijde tegen het mesje.
7-8. Bij het heft van mesje nr. 5.
9. Rechts van fibula nr. 3, midden op de gordel.
a: 10-28. In de halsstreek; de richting van het lichaam is afgeleid van de positie van de kralen.
- i. Vrouw.
- j. Fase 6 (580/590-610/620).

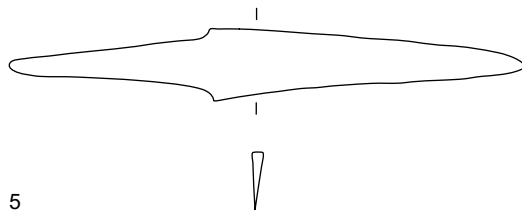
1

3

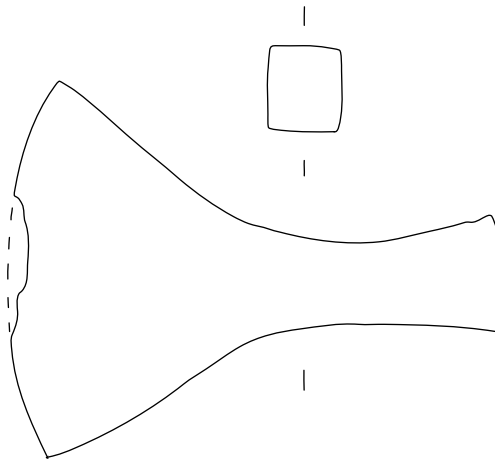
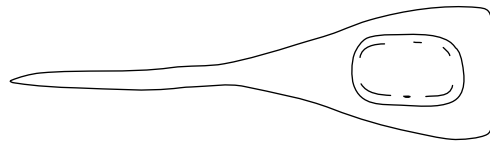
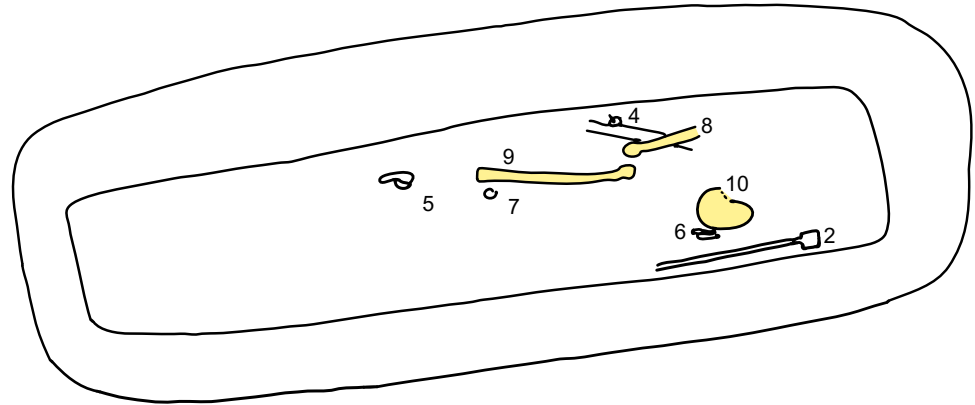
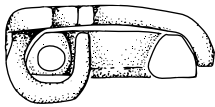
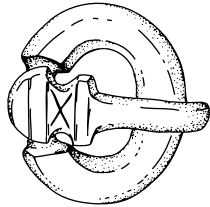
4

5

afb. 7.113 Graf 159

4 (1:1)

2

afb. 7.114 Graf160

Graf 160. (afb. 7.114)

- a. Inhumatiegraf met kist, oost-west.
- b. 253 x 90; 15,31.
- c. Aan zuidzijde recente (?) vergraving, die niet is doorgedrongen tot de onderzijde van het graf.
- e. 206 x 42.
- f. Schedel (10), bovenarm (8) en onderarm (?), 9).
- g. 1. Nagel, ijzer, l. 3,11 cm.
2.* Bijl, ijzer, symmetrisch driehoekig blad, ovaal gat, met aansluitend spoor van steel in het westen.
3. Crematieresten.
4.* Gesp, brons en bronsfragmenten.
5a. Vuurslag, ijzer, fragment, behoort tot

één exemplaar met nr. 7.

5b. Plaatje, ijzer.

6. Twee pijlpunten, ijzer, met plat, ovaal blad, vorm van de schacht onduidelijk.

7. Vuurslag, ijzer, fragment, behoort tot één exemplaar met nr. 5a.

8-10. Zie f.

h. 1. Uit de kuilvulling.

2. Links naast het hoofd, bijl zelf ligt boven (dat wil zeggen ten oosten) van het hoofd; de bijl lag verticaal met snede naar beneden.

3. Kuilvulling, mogelijk restant van crematiegraf dat in relatie stond met vastgestelde vergraving. Maar de diepte van de vergraving komt niet overeen met de diepte van de crematiegraven.

4. Rechts, naast rechterelleboog, plat, met doorn naar het noordwesten. Onder de gesp bronsfragmenten die mogelijk de schakel van een ketting zijn.

5. Onder de gordel op het rechterbovenbeen.

6. Links van de schedel, tussen de steel van de bijl en de schedel, met de punten naar het hoofdeinde wijzend.

7. Midden op de gordel.

8. Rechteronderarm (?).

9. Rechterbovenarm (?).

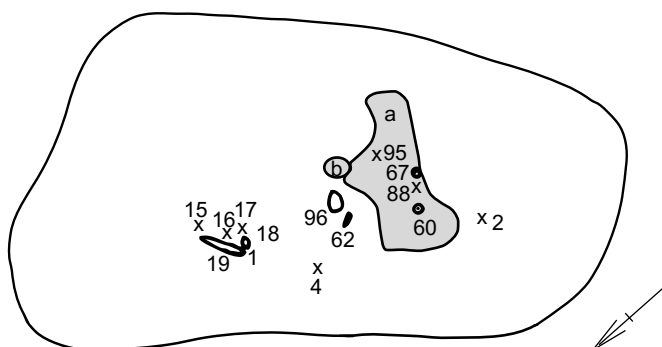
10. Schedel.

i. Man.

j. Fase 4-6 (510/525-610/620).

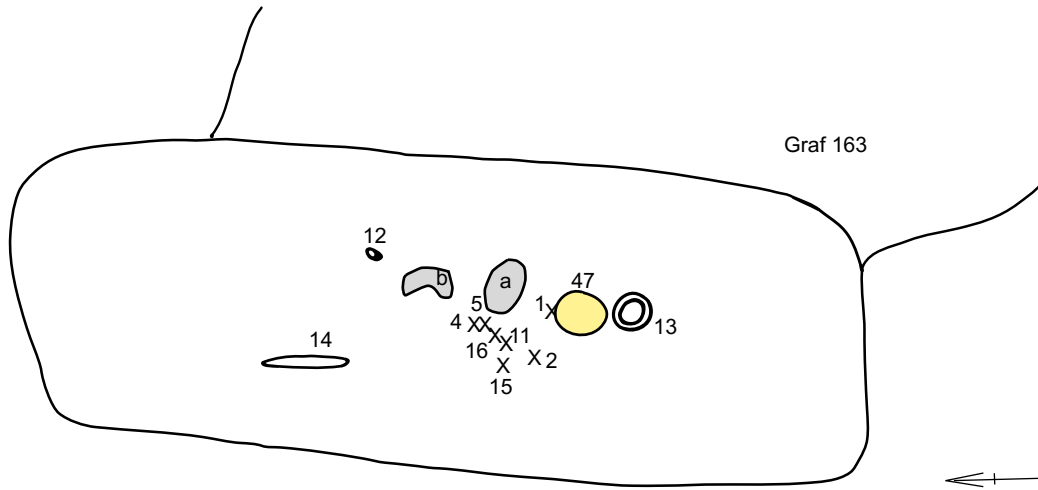
Graf 161. (afb. 7.115)

- a. Inhumatiegraf, zuidwest-noordoost.
- b. Onregelmatige kuil, grootste l. 160 x 74-90; 15,53.
- c. Vondsten, in het bijzonder de kralen, liggen enigszins door elkaar, mogelijk door dierwerking.
- e. Geen kist.
- f. Kapsel van tand of kies (95).
- g. 1. Ring, brons, ovale doorsnede (1,01 cm), diameter 3,45 cm; twee stripjes leer. 2-14. Kralen. 15. Fragmentje ijzer. 16. Ringetje, ijzer, fragmentair, met textielresten. 17. Bandringetje, brons, met naar elkaar toegebogen, taps toelopende uiteinden, diameter 1,62 cm, bandbr. 0,52 cm, met aangekoekte textielresten. 18. Kop van niet, ijzer, enigszins conisch, rond, diameter 1,91 cm. 19a. Sleutel (?), ijzer, fragmentair. 19b. Fragmentje ijzer. 19c. Ringetje, ijzer, bandvormig, diameter 1,10 cm. 20-59. Kralen. 60.* Schijffibula, zilver, met cloisonné en glas of almandien, rond, cirkelvormige cel in centrum. 61. Kraal. 62. Kokertje, brons, compleet, puntig toelopend, met chevronachtige versiering. 63-66. Kralen. 67. Munthanger, brons, doorboord, voorzijde Crispus, keerzijde VOTA, datering 317-26 n.Chr. 68-87. Kralen. 88. Twee onbepaalde fragmentjes. 89-94. Kralen. 95. Zie f. 96. Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, met damascering (?), diameter 4,92 x 2,35 cm.
- h. 1. Hoog in de kuilvulling: boven het linkerbovenbeen. Onduidelijk of deze vondst tot de grafinventaris behoort. Door de ring liep een leren strip. 2. Geïsoleerd bij hoofdeinde. a: 3, 6-9, 11, 14, 35, 38, 40-41, 44-59, 60, 61, 64-66. Hoog op de borst onder de kin. 60. Aan de rechterzijde van het hierboven genoemde groepje kralen, plat en op de kop. In de buurt van deze fibula resten van almandijn en zilvergruis, mogelijk de resten van een tweede fibula. b: 5, 24-36, 69. Op de rechterheup. 10, 20, 37, 39, 42-43, 70-73. Verspreid over de linkerzijde van de borst. 12-13, 21-23, 67-68, 78-84, 88, 90-95. Verspreid over de rechterzijde van de borst. 74-77, 85-87, 89. Rechts naast het lichaam. 4. Links naast de heup. 15-19. Naast de linker knie. 62. Midden op de gordel met de punt naar het noordwesten, links van groepje kralen nrs. 5, 24-36 en 69. 63. Tegen het kokertje nr. 62. 96. Midden op de gordel.
- i. Kind, meisje.
- j. Fase 4-6 (510/525-610/620).

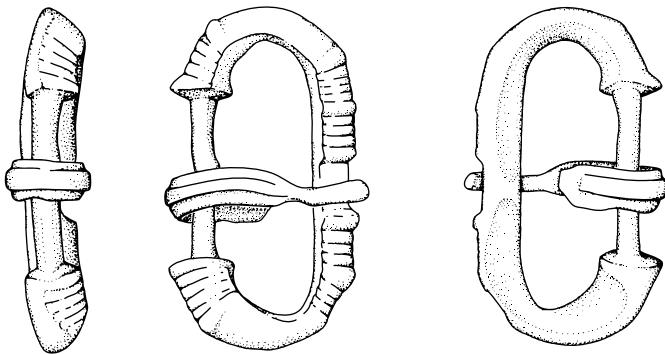

60 (1:1)

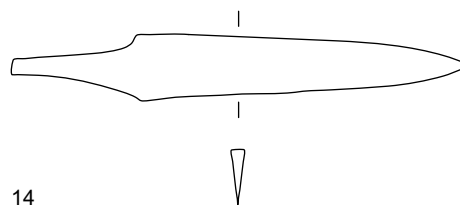
Graf 163

12 (1:1)

13

14

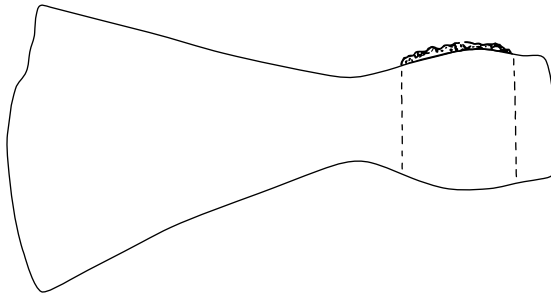
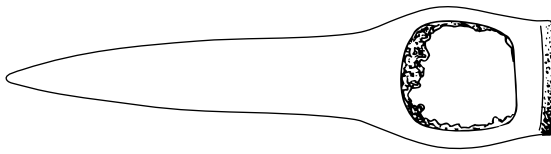
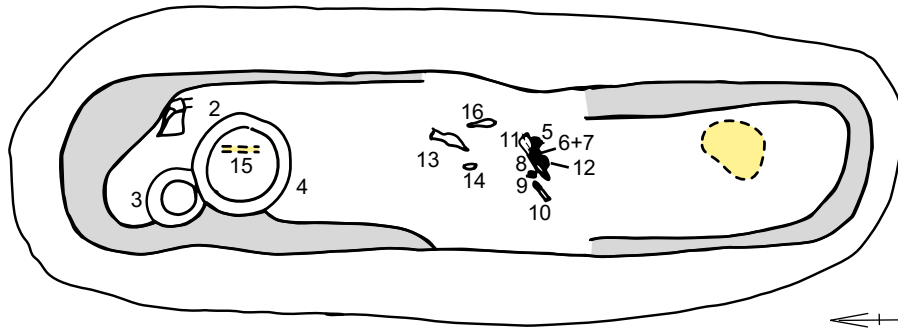
afb. 7.116 Graf 162

Graf 162. (afb. 7.116)

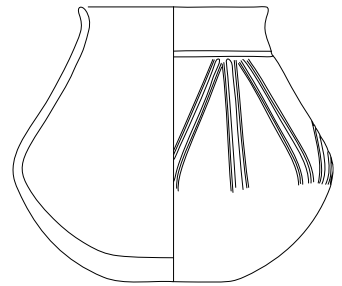
- a. Inhumatiegraf, zuid-noord.
- b. 224 x ca. 80; 15,49.
- c. Schedel bevond zich op twee derde van de lengte van de kuil.
- d. Dit graf versnijdt graf 163.
- e. Geen kist.
- f. Schedel (47).
- g. 1-11. Kralen.
 - 12.* Gesp, brons, ovaal, versierd met ribbels en groeven, schuin ovale doorsnede, het omgeslagen uiteinde van de doorn is verbreed en gefacetteerd, met leerresten.
 - 13.* Potje MW OGw P D, klein, verticale traliestempelversiering. Type D3.
 - 14.* Mesje, ijzer, gebogen rug.
 - 15-46. Kralen.
 - 47. Schedel.
- h.
 - 1. Op de borst, onder de kin.
 - 2. Op de linkerschouder.
 - a: 3. 17, 25-36, 38-46. De eerste (nr. 3) op de rechterschouder, de rest op de rechterborst.
 - 4-5, 11, 15-16. Verspreid op de linkerborst.
 - 12. Rechts onder de gordel, plat, de doorn wijst naar het zuidoosten.
 - 13. Direct ten zuiden van de schedel.
 - 14. Links naast het linkerbeen.
 - b: 6-10, 18-24, 37. Verspreid op de buik, enigszins aan de rechterzijde.
 - 47. Zie f.
 - i. Kind, meisje.
 - j. Fase 4-5 (510/525-580/590).

Graf 163. (afb. 7.117a en 7.117b)

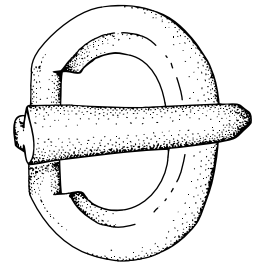
- a. Inhumatiegraf met boomkist, zuid-noord.
- b. 232 x 93; 14,86.
- c. Onregelmatige vulling. Vanwege het aantal vondsten en de ligging onder de onregelmatige vulling wordt aangenomen dat dit graf niet is vergraven.
- d. Dit graf wordt versneden door graf 162.
- e. Uitgeholve boomstam, (dikke houtsporen) met ronde bodem, 214 x 47.
- f. Schedel waargenomen; been (15).
- g.
 - 1. Eén wandfragment IJH.
 - 2.* Bijl, ijzer, ovaal schachtgat, min of meer symmetrisch gevormd blad.
 - 3.* Pot, MH, Angelsaksisch, gepolijst, buidelvormig, met chevronversiering, onverdikte ronde rand, vlakke bodem.
 - 4.* Schaal, MW Re Sl, terra nigra, compleet, gepolijst, horizontaal uitstaande, verdikte rand, de binnenzijde van de bodem versierd met ronde stempels en rouletting.
 - 5.* Gesp, brons, ovaal, omgeslagen doorn, op doorsnede halfronde, platte onderzijde.
 - 6-9.*** Beslag, brons, twee stuks, halve cilinder in doorsnede.
 - 10.* Baardtang, brons, onversierd.
 - 11.* Mes, ijzer, rechte rug, met leerresten.
 - 12.* Gespje, brons, ovaal, omgeslagen doorn, platte doorsnede, leerresten op doorn.
 - 13.* Pijlpunt, ijzer, spits-ovaal blad, cilindrische schacht.
 - 14. Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 3,57 cm, br. 2,36 cm.
 - 15. Zie f.
 - 16.* Pijlpunt, ijzer, spits-ovaal blad, open schacht.
- h.
 - 1. Uit de kuilvulling.
 - 2. Rechts, op de voet: min of meer verticaal met snede naar onder, steelgat in lengterichting van graf. Steel waarschijnlijk evenwijdig aan het rechterbeen naar het hoofdeinde wijzend.
 - 3. Bij de linkervoet, hellend naar het zuidoosten.
 - 4. Schaal leunde op de zuidoostkant van de pot, staande op de onderbenen.
 - 5-12. Midden op de gordel. Detail zie tekening.
 - 13-14. Midden op het lichaam, onder de gordel, de punt wijst naar het hoofdeinde. Pijlpunt nr. 14 lag bijna verticaal, de punt wees naar beneden.
 - 15. Been rechts, boven of onder.

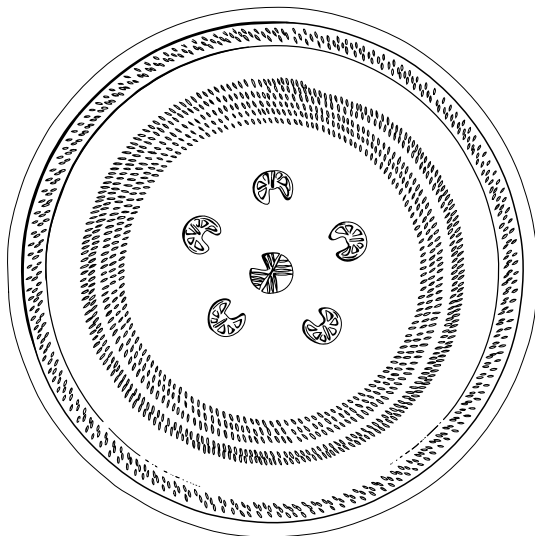
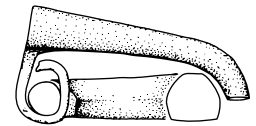
2

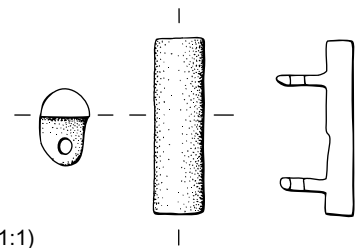
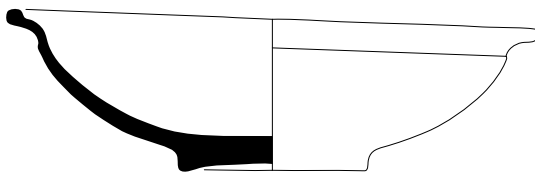
3

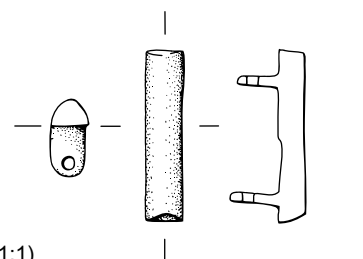
5 (1:1)

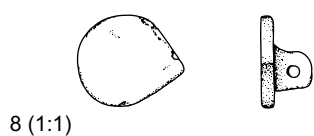
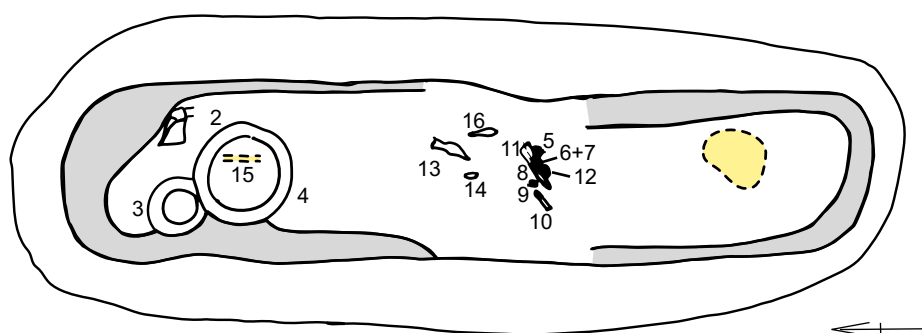
4

6 (1:1)

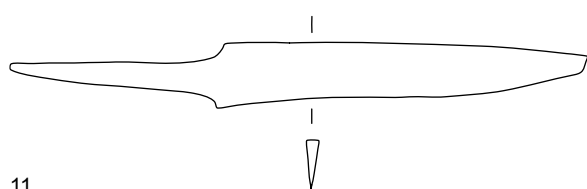
7 (1:1)

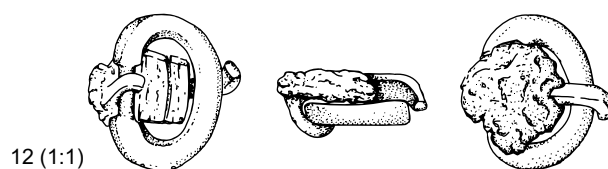
8 (1:1)

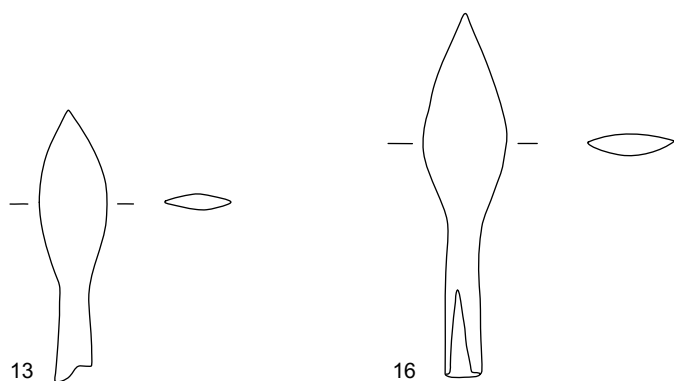
10

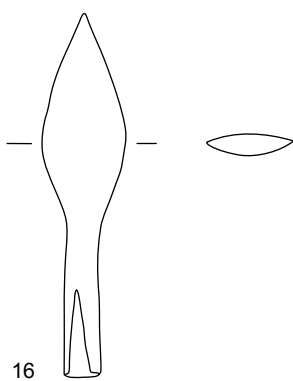
11

12 (1:1)

13

16

afb. 7.117b Graf 163

16. Bij de nrs. 13-14, de punt naar het voeten-
einde, in lengterichting van het graf.

i. Man.

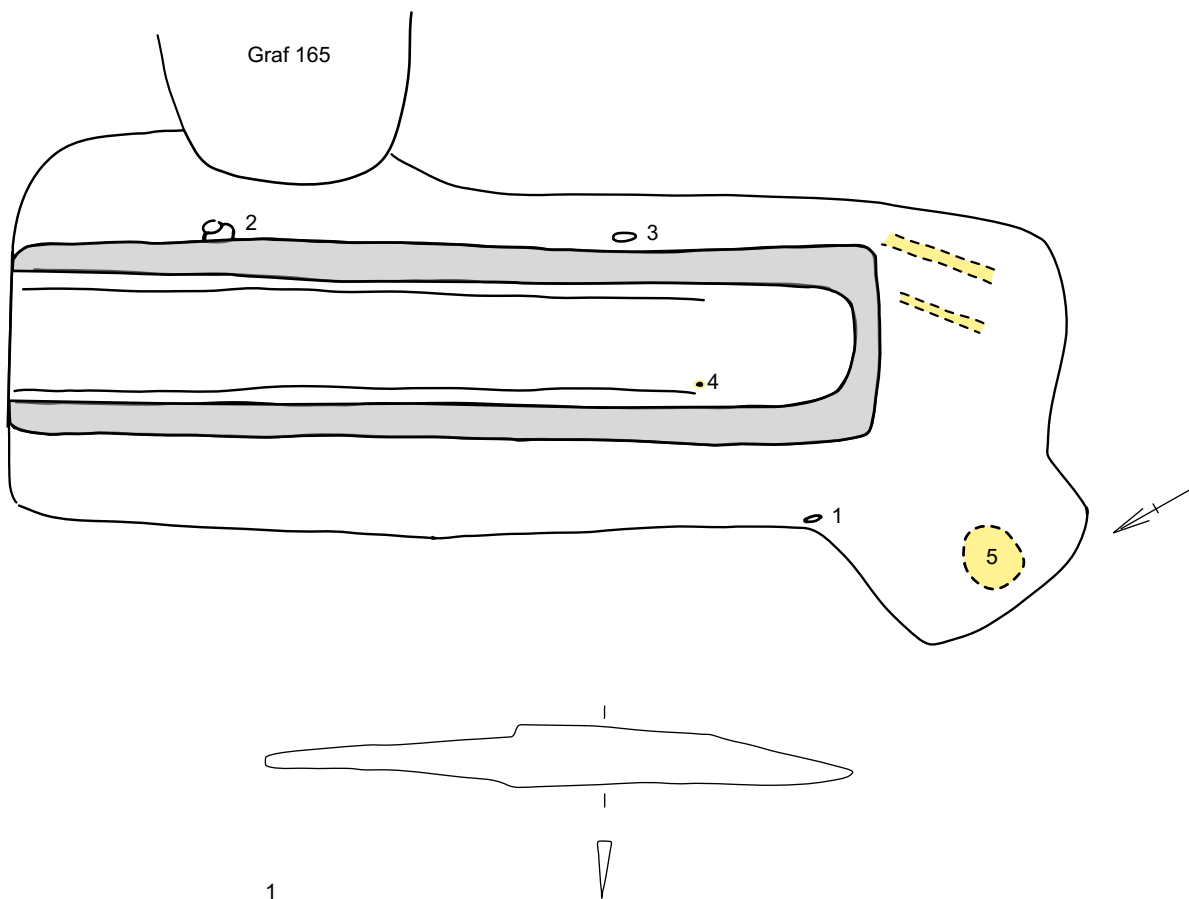
j. Fase 3-4a (460/480-540/550).

Graf 164.

- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. Trapeziumvorming, 223 x 64-102 (zuid-noord); 15,17.
- c. Grote verkleuring aan de westzijde; in combinatie met de positie van het been en de overige vondsten wijst deze mogelijk op een vergraving oudtijds.
- e. 194 x 43, kist ligt tegen westzijde van de kuil. De kist is alleen duidelijk waargenomen op hoogste vlak. Aan de oostzijde op diepere niveaus is de kist zeer onregelmatig.
- f. Schedel (9, zie ook onder h) en beenfragment (8).
- g. 1. Plaatje, ijzer, driehoekig met rond uiteinde, afgebroken, met houtresten.
2-5. Fragmentjes ijzer.
6. Bodemscherf, MW Re D.
7. Fragmentje ijzer.
8-9. Zie f. en h.
- h. 1-5. Verspreid in het noordelijke deel van graf, ter hoogte van het bekken en het bovenbeen.
6. Uit kistvulling, rechterheup (?), uit uitstulping van grafkist.
7. Links in de streek van de gordel.
8. Schuin bij voeteneinde.
9. Schedel, rechtopstaand, met kruin naar boven; de kin rustte waarschijnlijk op de borst. De schedel lag hoog boven de bodem van de grafkuil. Onder de schedel bevond zich een laag houtskoolrijk zand. De schedel lag mogelijk tegen iets aan.

Graf 165.

- a. Inhumatiegraf, noordwest-zuidoost.
- b. Afgerond rechthoekig, 238 x 66; 15,24.
- d. Dit graf versnijdt graf 166 en wordt versneden door graf 44 en 148.
- e. Geen kist.
- f. Relatief gaaf skelet, de totale lengte van het skelet is 1,94 m. Schedel (2), rechterbovenbeen (3), rechteronderbeen (4), linkerbovenbeen (5), linkeronderbeen (6).
- g. 1. IJH, vier wandfragmenten; één wandfragment MW ORw; één randfragment MW OGw B, schuin uitstaande, driehoekig afgeschuinde rand; één randfragment MW ORw S, iets verdikte, horizontaal omgeslagen rand; crematieresten (twee zakjes).
2-6. Zie f.
- h. 1. Uit vulling van grafkuil.
- j. Ouder dan fase 7-9 (610/620-710).
Vondstnummer 6.3.1 uit graf 165.

afb. 7.118 Graf 166

Graf 166. (afb. 7.118)

- a. Inhumatiegraf met boomkist, zuidwest-noordoost (mogelijk noordoost-zuidwest).
- b. 280 x 94; 15,17.
- c. Aan de zuidwestzijde een min of meer rechthoekige vergroting van de grafkuil. Het is niet uitgesloten dat hier om een ander graf gaat, maar van een oversnijding was niets te zien. In de 'uitbouw' lagen een schedel en enkele lange botten. De richting van het eventuele andere graf is zuidzuidwest-noordnoordoost. Dit graf is waarschijnlijk ouder dan graf 166 (zie vooral vlak 2).
- d. Dit graf wordt versneden door graf 165.
- e. Waarschijnlijk uitgeholde boomstam, 230 x 52 op hoogste vlak, 225 x 32 op laagste vlak. Dikte van de wand ca. 5 cm.
- f. Kapsels van tanden of kiezen (4 en 5), schedelsilhouet (niet opgenomen), sporen van pijpbeenderen.
- g. 1.* Mes, ijzer, met geknikte rug.
- h. 1. Hoog uit kuilvulling, aan de zuidwestkant van de kuil. Mes stond bijna rechtop, met punt naar beneden. Het is niet uitgesloten dat dit mes behoort bij het andere graf (zie c).
2-3. Aan de oostzijde van de kist.
4. Hoofdeinde aan de westzijde in de kist.
5. Bij de schedel in het eventueel oudere graf (behoren niet bij graf 166).
- i. Man.
- j. Fase 8-9 (640/650-710).

2-3. Gesp, ijzer, met vaste, min of meer driehoekige beslagplaat en contrabeslagplaat, ijzer, driehoekig, beide met damascering van zilver en messing in gedegeneerde dierstijl. Ontbreekt.

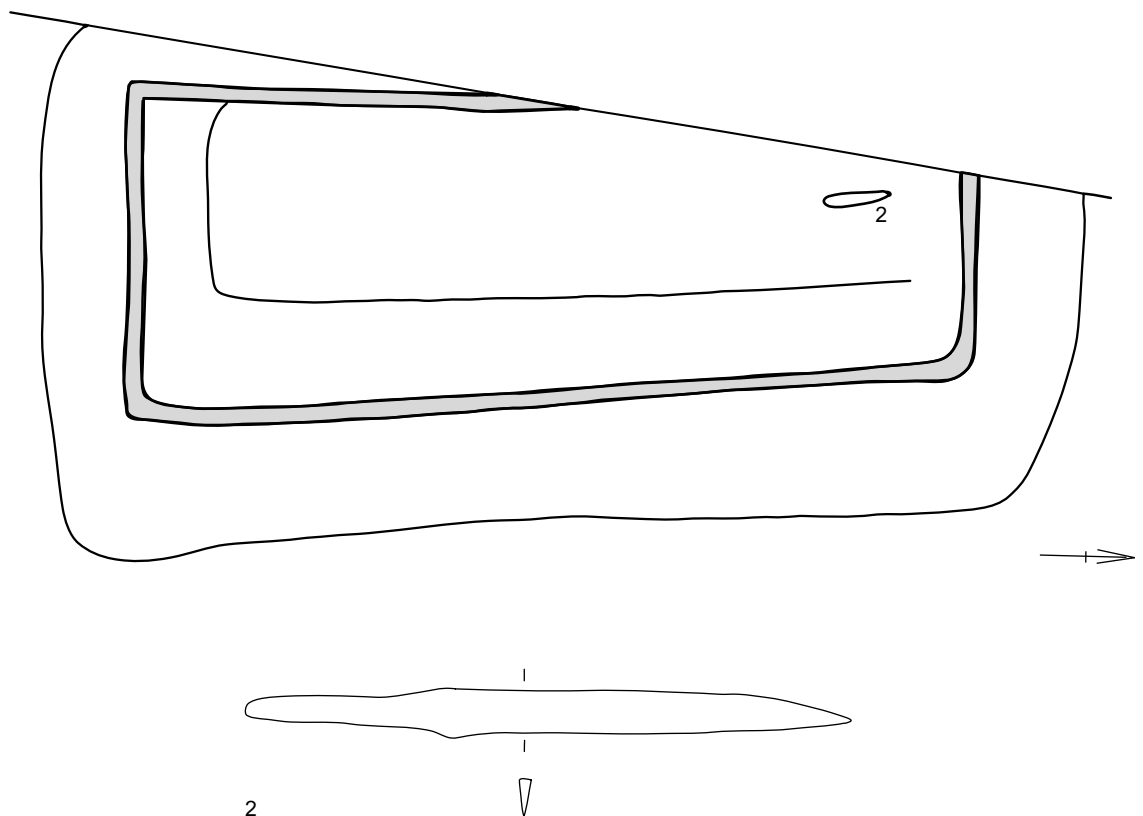
4-5. Zie f.

Graf 167.

- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. Minimaal 250 x minimaal 45; 14,78.
- c. Dit graf is verstoord door de aanleg van een rioolsleuf. Er is een profiel (getekend) dat is aangelegd over de lengterichting van het graf.
- e. Lengte en breedte onduidelijk. De bodem van de kist lag 20 cm boven de bodem van de grafkuil.
- g. Gesp of ring, brons (nr. 6.o.1).

Graf 168.

- a. Inhumatiegraf, noord-zuid of zuid-noord.
- b. 188 x 94; 15,10.
- c. De vulling was opvallend donker en homogeen. Geen houtskool of crematieresten. Aan de oostzijde lag een kringgreppel. De relatie tussen beide of een versnijding is niet duidelijk.
- e. Geen kist.

Graf 169. (afb. 7.119)

- a. Inhumatiegraf met kist, noord-zuid of zuid-noord.
- b. 276 x minimaal 142; 14,98.
- c. Aan de noordwestkant is het graf aangetast door de aanleg van een rioolsleuf.
- e. Mogelijk een grafkelder: 226 x 86, met een wanddikte van ca. 5 cm. Daarbinnen een kist: minimaal 185 x 54. Het noordeinde van de kist is onduidelijk.
- g.
 - 1. IJH, twee wandfragmenten; één bodemfragment (groot) MW ORw.
 - 2.* Mes, ijzer, geknikte rug.
- h.
 - 1. Uit de vulling van de kelder.
 - 2. In de kist aan de noordzijde, evenwijdig aan de lengteas van de kist; punt naar noorden.

Graf 170.

- a. Inhumatiegraf, noord-zuid of zuid-noord.
- b. Minimaal 210 x minimaal 60; 14,98.
- c. Dit graf is grotendeels verstoord door de rioolsleuf. In de lengterichting is een profiel aangelegd (getekend). Er is geen vlaktekening. 20 cm boven de bodem van de kuil was een grijze baan zichtbaar, mogelijk de bodem van een kist (vergelijk graf 167). Graf 171 lag aan de noordzijde van graf 170, in elkaars verlengde. Versnijding was niet zichtbaar.
- e. Geen kist.
- g. IJH, twee wandfragmenten; één bodemfragment MW ORw, twee wandfragmenten MW OGw.
- h. Uit profiel (nr. 6.o.2).

Graf 171.

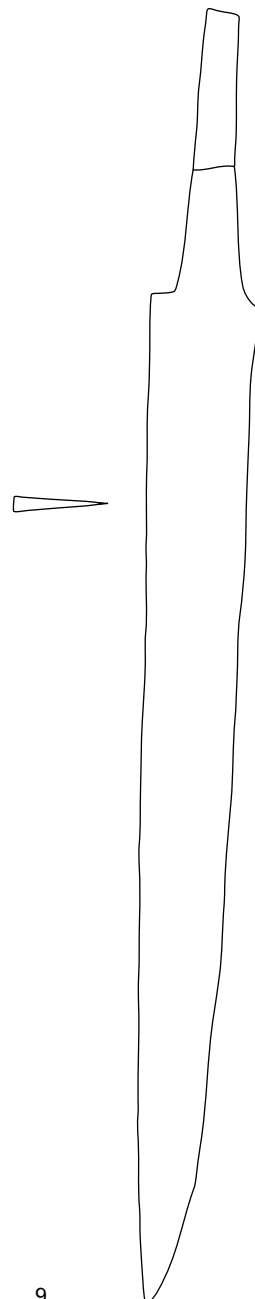
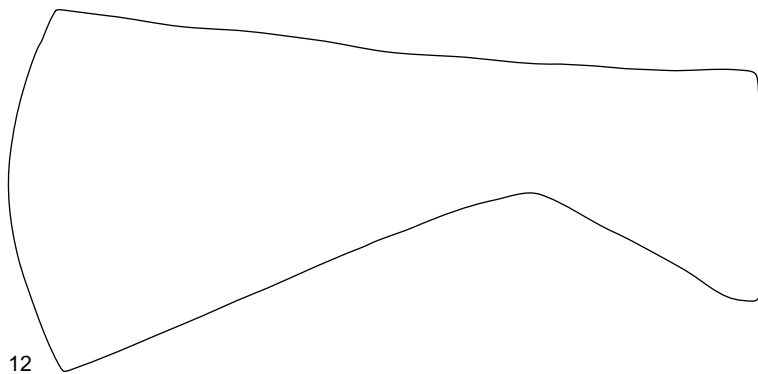
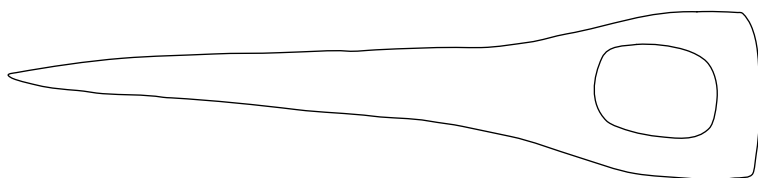
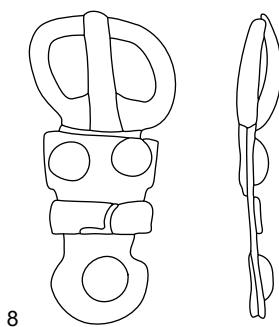
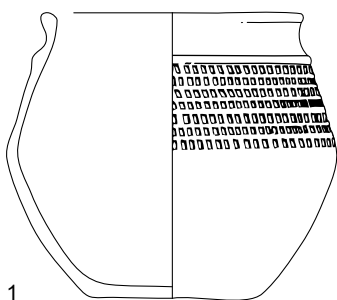
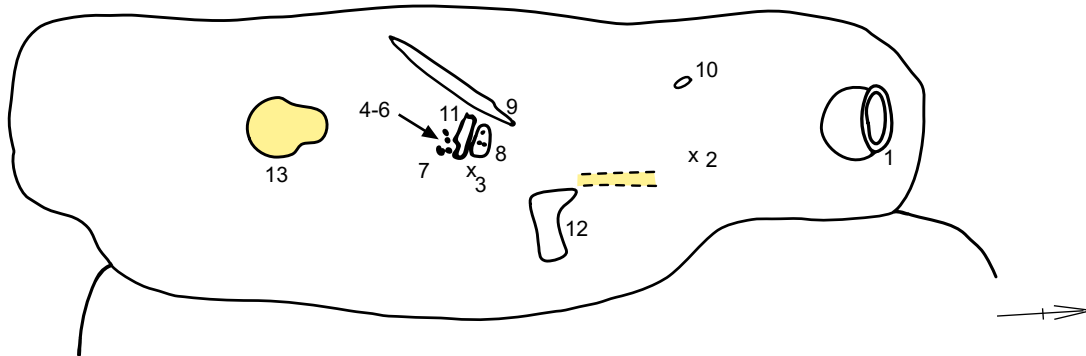
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 208 x minimaal 80; 14,97.
- c. Dit graf is ook verstoord door de aanleg van de rioolsleuf. In profiel: in het midden van de kuil een donkere ingraving, mogelijk een roofterkuil. Dit graf lag aan de zuidzijde van graf 170, in elkaars verlengde. Een versnijding was in het profiel niet zichtbaar.
- e. Vage verkleuring van een mogelijke wand van een kist. Maten onbekend door gebrekkigheid van de sporen.
- f. Tandkapsels (3 en 4).
- g. Scherven (nr. 6.o.3).
 - 1. Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 3,28, br. 1,95 cm.
 - 2. MW Re D met visgraatversiering, compleet; type D4.
 - 3-4. Zie f.
- h. Scherven uit vulling van ingraving (nr. 6.o.3).
 - 1. Bij bovenbeen (noordelijke helft van de kuil) mogelijk uit de kistvulling.
 - 2. Buiten tegen de kistwand, ter hoogte van het hoofd.
 - 3. Binnen tegen de kistwand, bij de onderarm.
 - 4. In de kist, ten noorden van het hoofd.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 172.

- a. Crematiegraf.
- b. Ovaal: 55 x 35; 15,47.
- e. Geen urn.
- f. Crematieresten, los, met houtskool.

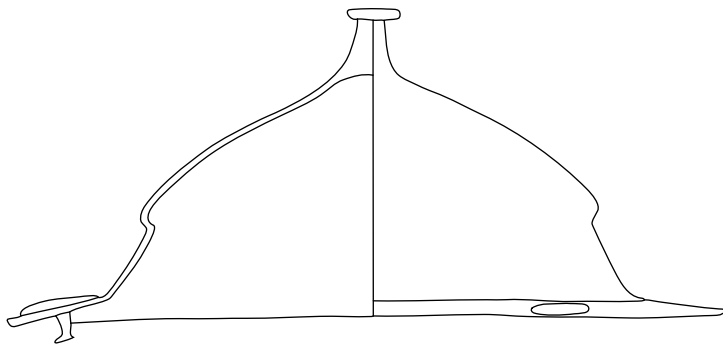
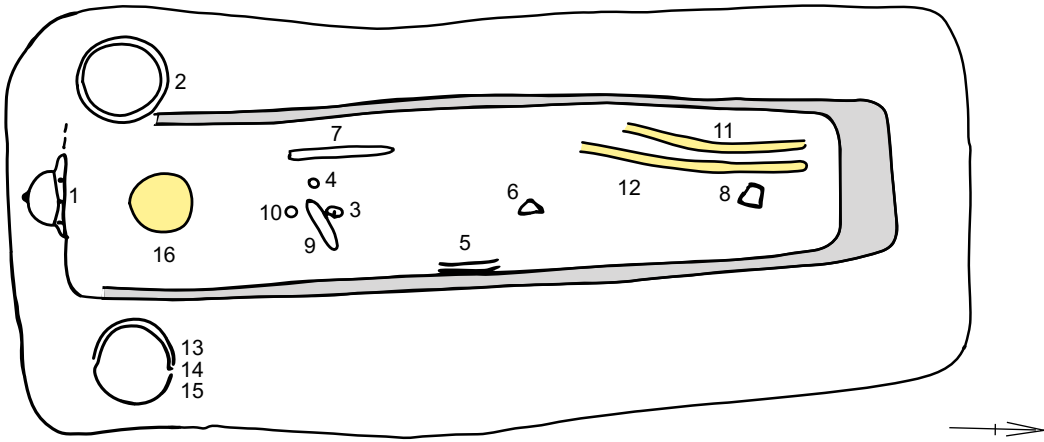
Graf 173. (7.120)

- a. Inhumatiegraf, zuid-noord.
- b. 244 x minimaal 82; 15,52.
- c. Onregelmatige vorm. Op vlak 2 lijkt de kuil al gedeeltelijk verdwenen. Daarom is de breedte niet met zekerheid vast te stellen. Aan het hoofdeinde liep de grafkuil nog een eind door.
- d. Dit graf versnijdt graf 174.
- e. Geen kist (mogelijk vage sporen aan de oostzijde).
- f. Sporen van een been (niet opgenomen). De schedel (13) leek gekanteld naar het westen.
- g. 1.* MW ReGw P D met radstempel, vrijwel compleet. Type D4.
2. Twee nageltjes, brons, met houtresten.
3. Kernafslag, vuursteen.
4-6. Drie nageltjes, ijzer, l. 1,53, 1,24, 1,39 cm.
7. Gespje, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 1,74, br. 1,52 cm.
8.* Gesp, ijzer, vaste beslagplaat, taps met rond uiteinde, drie bronzen nieten, leren bandje om taps gedeelte van beslagplaat.
9.* Sax, ijzer, totale lengte 34 cm, bladlengte 27,5 cm, br. 2,8 cm, smal.
10. Gesp, ijzer, ovaal, doorn ontbreekt, l. 3,15, br. 2,28 cm.
11. Mes (?), ijzer, fragmentair, sterk gebogen bovenzijde.
12.* Bijl, ijzer, ovaal gat, driehoekig blad, gebogen snede.
13. Zie f.
- h. 1. Aan het voeteneinde, oudtijds in elkaar gedrukt, opening naar het noorden.
2. Tussen de benen.
3. In de gordelstreek, met bolle kant omhoog, ten oosten van gesp nr. 8 en mes nr. 11.
4-6. Ten zuiden van mes nr. 11, in rechte rij, bij gordel.
7. Ten zuiden van nageltje nr. 4 bij gordel.
8. In gordelstreek, plat; smalste zijde naar westen. Op smalle zijde 3 bronzen knoppen.
9. Ten westen van de nrs. 3-8 en 11, naast de linkerheup, noordoost-zuidwest gericht, met de punt naar het hoofdeinde.
10. Op het linker(boven)been.
11. Ten zuiden van gesp nr. 8, in de gordelstreek.
- 12. Op rechterbovenbeen of ernaast. Snede lag nogal plat, in de lengterichting van het graf aan de westzijde.
 - i. Man.
 - j. Fase 6 (580/590-610/620).

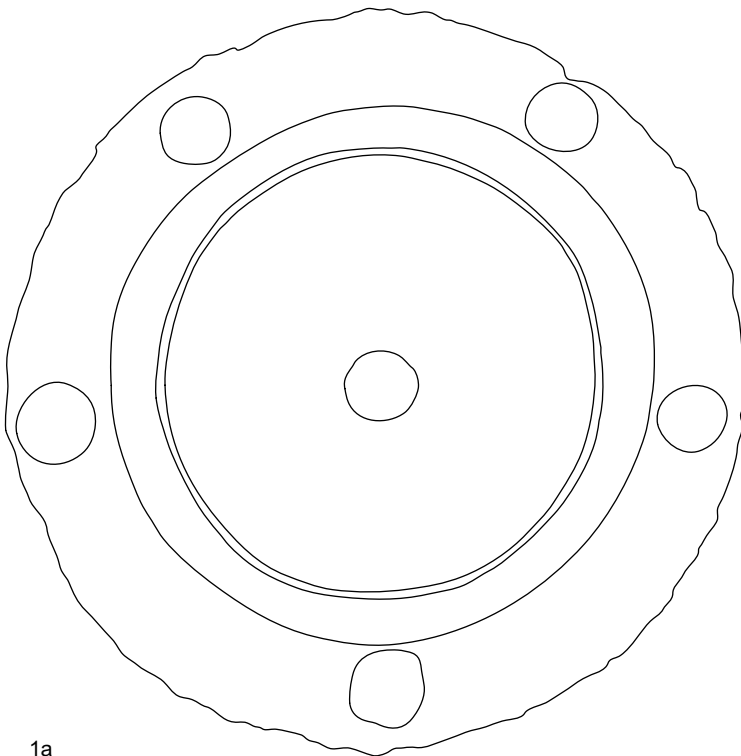

Graf 174. (afb. 7.121a en 7.121b)

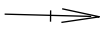
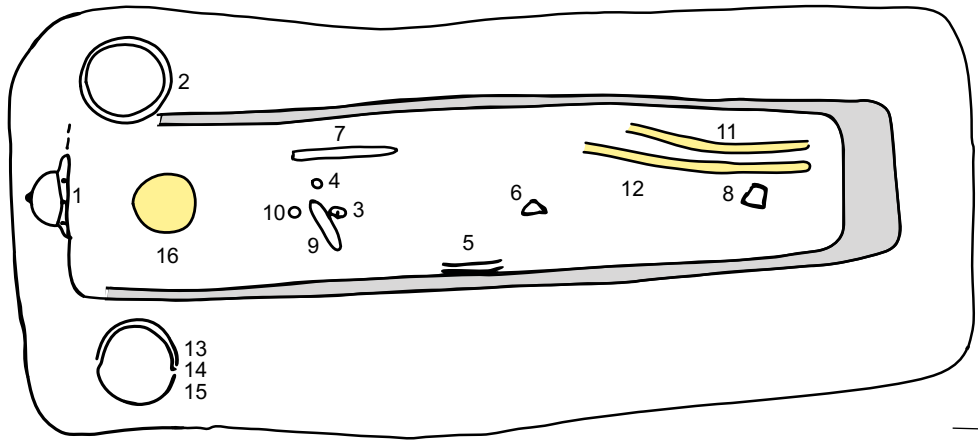
- a. Inhumatiegraf met boomkist, zuid-noord.
- b. 268 x 130; 14,91-15,00 (noord-zuid).
- c. Lichte humeuze vulling zonder houtskool of crematie.
- d. Dit graf wordt versneden door de graven 146, 159 en 173. Dit is het oudste van een groepje van vier graven.
- e. Waarschijnlijk uitgeholde boomkist, zijwanden 4 cm dik, voeteneinde 14 cm dik; 218 x 50. Bij de bepaling van de lengte is ervan uitgegaan dat de umbo met schild buiten de kist stond.
- f. Linkerbeen (11), rechterbeen (12) en schedel (16) De bovenbenen lagen vlak naast elkaar aan de westzijde van de boomkist. Mogelijk lag de dode op zijn zijde.
 - g. 1.* Umbo, ijzer, conisch onderstuk, bolle bovenzijde met knop, vijf nieten op rand.
 - 2.* Pot, MW RGw P D, compleet, versierd met enkele rij ronde rozetten, juist boven de buikknik. Type D1.
 - 3.* Gesp, brons, ovaal met schilddoorn en leerrest.
 4. Vuursteen.
 - 5-6. Twee brokjes ijzerroest, met houtresten.
 6. Textielresten op ijzer.
 - 7.* Dolk, ijzer, met resten van zilveren schedebeslag aan boven- en onderzijde, handvat en punt.
 8. Fragmenten hout en ijzer, onbepaalbaar.
 - 9.* Mesje, ijzer, rechte rug, met houtresten.
 10. Gespje, brons, ovaal, met omgeslagen doorn, platte doorsnede, l. 1,96 cm, br. 1,44 cm.
 - 11-12. Zie f.
 - 13.* Hoepel van houten emmer, ijzer, bovenste rand met twee ogen voor het hengsel, diameter van de emmer ca. 19-20 cm, breedte van de band 2,42 cm.
 - 14-15.* Twee hoepels en hengsel van houten emmer, ijzer, de middelste en de onderste hoepel, br. ca. 0,95 cm.
 16. Zie f.
- h. 1. Aan hoofdeinde buiten de kist, verticaal. Het schild stond schuin tegen het hoofdeinde van de kist. Naast en onder de umbo waren donkere sporen zichtbaar: waarschijnlijk resten van het houten schild. Mogelijk was de grafkuil ter hoogte van het schild dieper uitgegraven.
 2. Buiten de kist, links van het hoofdeinde, rechtop.
 3. Midden op de buik.
 4. Ten zuidwesten van nr. 3, op de buik.
 5. Binnen tegen de kistwand, ter rechterzijde van het lichaam, ter hoogte van de heup.
 6. Tussen de bovenbenen midden in de lengterichting van het graf.
 7. Naast de linkerheup in de lengterichting van het graf, plat, met de punt naar het voeteneinde.
 8. Midden in de kist aan het voeteneinde.
 9. West-oost gericht, ten zuiden van gesp nr. 3, op de buik (bij de gordel), plat, punt naar het oosten, aan de westzijde houtresten: mogelijk heft.
 10. Ten zuiden van het ijzeren mesheft nr. 9, plat, op zijn kop, met de punt van de doorn naar het mes gericht.
 - 13-15. Buiten de kist, rechts van het hoofdeinde.
 - i. Man.
 - j. Fase 4 (510/525-565).

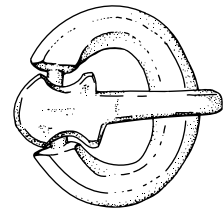
1b

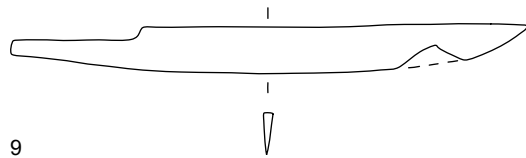
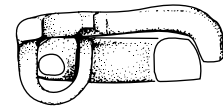
1a

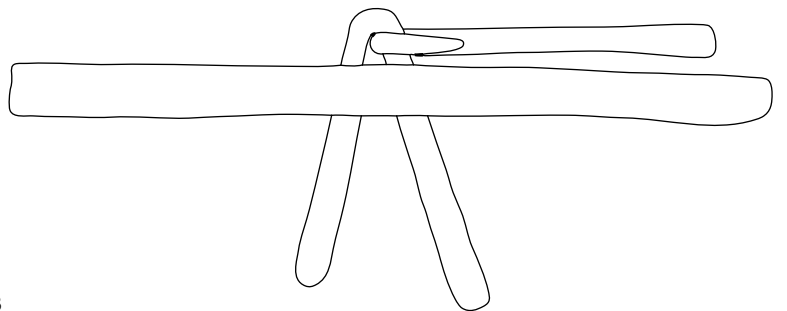
2

3

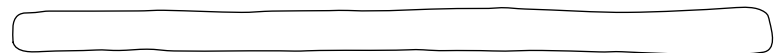
9

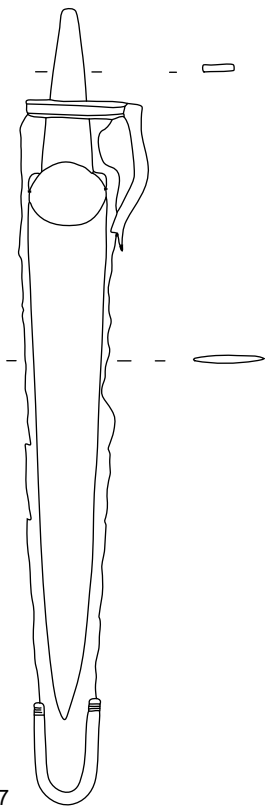
13

14

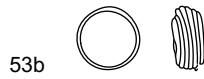
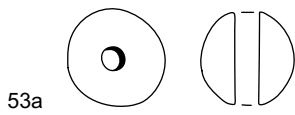
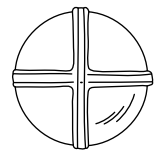
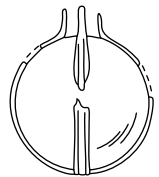
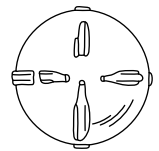
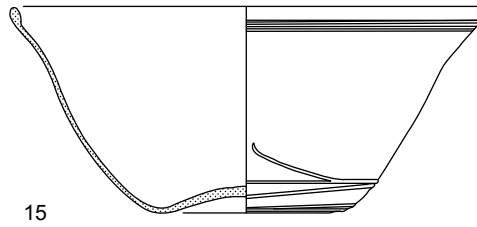
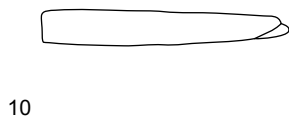
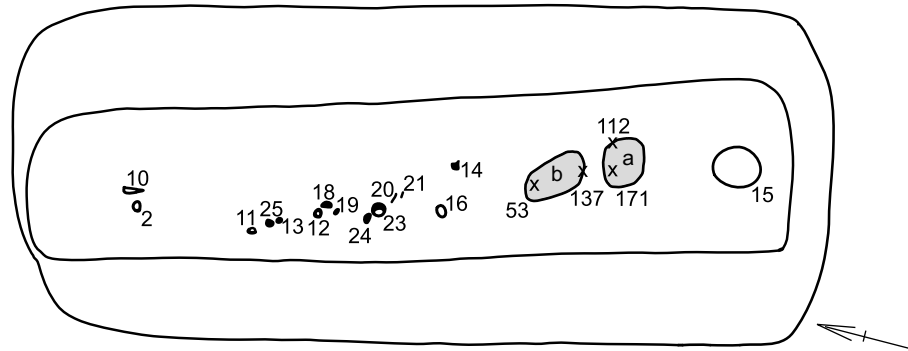
15

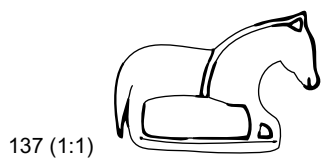
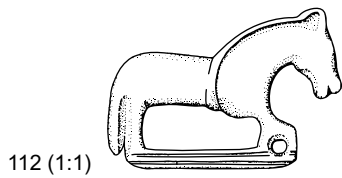
7

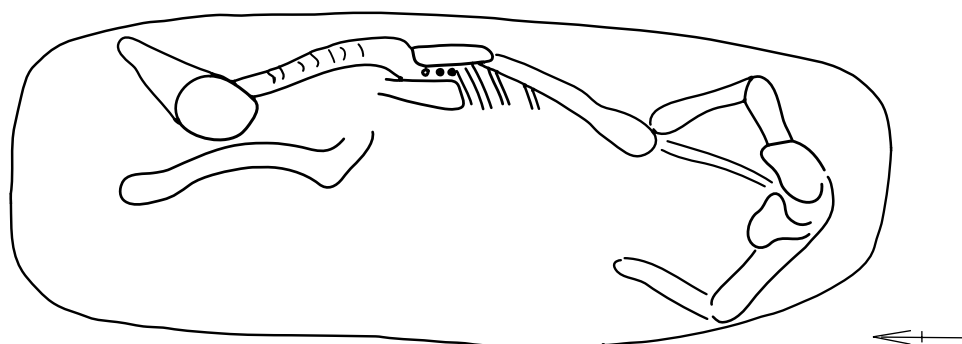
Graf 175. (afb. 7.122)

- a. Inhumatiegraf met boomkist, zuid-noord.
- b. 218 x 90; 15,22.
- e. 204 x 38-45 (noord-zuid). Bij de opgraving is een dwarsprofiel gemaakt. Het aangetroffen houtspoor wees mogelijk op een boomkist.
- f. Vaag schedelspoor en kapsels van tanden en kiezen (17), aan de zuidzijde van een groep kralen (cluster a).
- g.
1. IJH, één wandfragment, besmeten.
 2. Plaatje met platte, ronde knop, ijzer, l. 3,00, knop 2,02 cm.
 - 3-9. Kralen.
 - 10.* Mes (?), ijzer, fragment (angel?), met houtresten, puntig toelopend, l. 6,71 cm.
 11. Gespje, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, l. 1,79, br. 1,18 cm.
 12. Nageltje, ijzer, l. 1,09 cm.
 13. Speelfiche, glas, opaak, donkergroen, doorsnede 1,61 cm, hoogte 0,68 cm, Romeins.
 14. Gespje, brons, ovaal, met omgeslagen doorn, bestaande uit naar elkaar gebogen draad, doorsnede 0,24 cm, l. 2,07, br. 1,59 cm.
 - 15.* Schaaltje, glas, verdikte rand, horizontale witte draden onder de rand en op en net boven de holle bodem, lichtgroen met veel luchtballen.
 16. Twee (?) gespjes, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, aan grootste gesp twee vastgeroeste knopjes.
 17. Zie f.
 - 18-19. Twee nagels, ijzer, l. > 1,98 cm en 0,76 cm.
 20. Draad, zilver.
 - 21-22. Strips, zilver.
 - 23.* Bol, bergkristal, in zilver (met groefversiering) bevat.
 24. Ondetermineerbaar voorwerp, ijzer, met weefselresten, min of meer rechthoekig, l. 3,67, br. 2,21 cm.
 25. Fragmentjes brons.
 - 26-52. Kralen.
 - 53a.* Bol, been, doorboord, diameter 2,65 cm.
 - 53b.* Ringetje, zilver, in de vorm van een opgerolde band, versierd met groeven, diameter 1,75 cm.
 - 53c.* Kraal, barnsteen (?), plat, vierkant.
 - 54-111. Kralen.
 - 112.* Paardenfibula, zilver, mogelijk verguld, rond gaatje bij voorpoten. Identiek aan nr. 137.
- 113-136. Kralen.
- 137.* Paardenfibula, zilver, als nr. 112.
- 138-170. Kralen.
171. Munthanger, zilver, doorboord, denarius, datering 100-200, verbrand/gesmolten (determinatie Koninklijk Penningkabinet).
- 172-222. Kralen.
- h.
1. Uit de kistvulling.
 2. Bij het voeteneinde in de kistvulling, a: 3-5, 101-102, 104, 115, 117-118, 136, 141-170, 172-222. Onder de kin. Veel zwarte kralen.
 112. Onder de kin, plat, met het kopje van het paard naar het zuidzuidoosten, op zijn kop, aan de noordoostzijde van de kralen.
 171. Onder de kin, plat, tussen de kralen. b: 6-9, 26-52, 54-100, 103, 105-111, 113-114, 116, 119-135, 138-140. Op de borst. Vooral barnsteen.
 53. Op de borst.
 137. Op de borst, bovenaan, plat, kop van het paardje wijst naar het oosten, met bovenzijde naar boven.
 10. Aan voeteneinde, in de lengterichting van het graf, de punt naar het hoofdeinde.
 11. Bij de linker knie.
 12. Bij het bekken op de as van het graf.
 13. Idem (tussen de nrs. 11 en 12).
 14. Ter hoogte van de gordel, met de doorn naar boven, de punt van de doorn wijst naar het oosten.
 15. Ten zuiden van het schedelspoor (tussen kist en schedel).
 16. Links bij de gordel.
 - 18-19. Bij het bekken op de as van het graf, bij nr. 12.
 20. Ten zuidoosten van nr. 23.
 21. Ten zuidoosten van nr. 20.
 22. Op nr. 23.
 23. Links bovenop het bekken, bij de gordel.
 24. Gedeeltelijk onder bol nr. 23, steekt er aan de noordwestzijde uit.
 25. Tussen de nrs. 11 en 13, bij het bekken.
- i. Vrouw.
- j. Fase 4-5 (510/525-580/590).

23

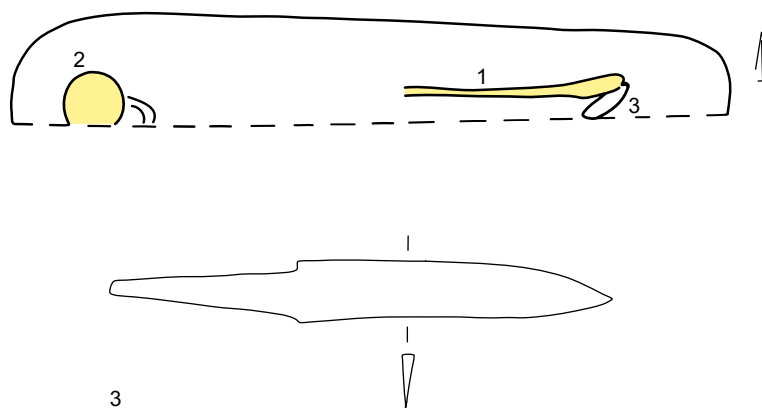
afb. 7.123 Graf 176

Graf 176. (afb. 7.123)

- Paardengraf, noord-zuid.
- 250 x 86; 15,04, waarschijnlijk iets dieper, de aangegeven diepte is het onderste vlak.
- Geen kist.
- Het paardenskelet ligt met de ruggengraat tegen de oostwand van de kuil. De voor- en achterbenen zijn onder het lichaam gevouwen. Het hoofd lag aan de noordzijde. Het skelet is opgenomen.

Graf 177. (afb. 7.124)

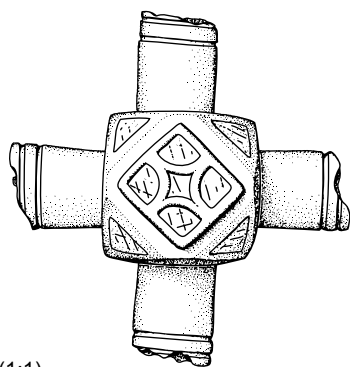
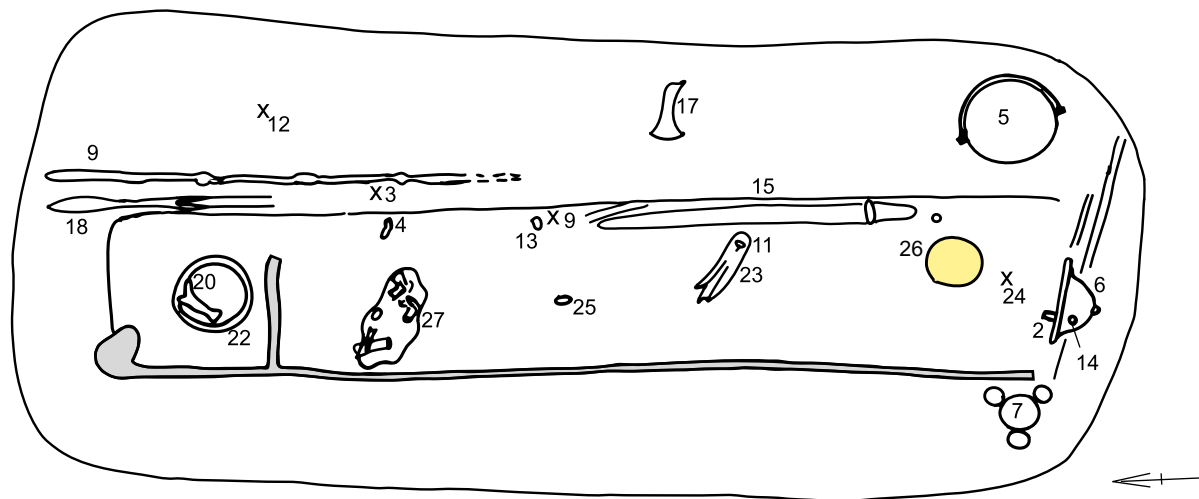
- Inhumatiegraf, west-oost.
- 190 x 50-60; 15,24.
- Dit graf is te laat als graf herkend vanwege de smalle grafkuil. Pas bij het couperen werd de schedel ontdekt. Van het graf zijn alleen de coupe en de noordhelft getekend.
- Geen kist.
- Schedel (2) en fragment van het linkerbeen (1).
- 1-2. Zie f.
- * Mesje, ijzer, gebogen rug.
3. Tussen de voeten.

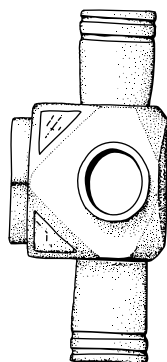
afb. 7.124 Graf 177

Graf 178. (afb. 7.125a-7.125d)

- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 290 x 122; 14,71.
- e. 260 x 52. Aan het noordelijke uiteinde bevond zich een apart compartiment (40 x 52) waarin het bronzen bord (nr. 22), het varkensbotje (nr. 20) en de etensresten (nr. 21). Dit compartiment lijkt te zijn afgescheiden van de kist door een dwars geplaatste plank. De zuidwand van de kist staat niet loodrecht op de as van de kist. De wand kan zijn verschoven door de druk van het schild, of de wand bestond uit losse planken die tegen de lange wand zijn geplaatst. Hout van de bodem van de kist: *Quercus sp.*
- f. Schedel (26), fragment van rechterbovenbeen (16), kapselresten (bij schedel).
- g.
 1. MW OGw D, één randfragment.
 2. Handvat, zes fragmenten, ijzer, waarschijnlijk van schild.
 - 3.* Riemverdeler, verguld brons, kruisvormig met verhoogd centrum dat is ingelegd met vijf stukjes almandien/glas, met leerrest.
 4. Gesp, ijzer, ovaal, met rechthoekige beslagplaat, omgeslagen doorn, l. 3,43 cm, br. 2,05 cm, plaat 3,04 x 2,00 cm.
 - 5a.* Emmer, hout, versierde bronzen rand, drie ijzeren hoepels. Houtdeterminatie: *Taxus sp.*
 - 5b.* Schaal, glas, verticaal geribbeld, omgeslagen rand met witte draden, holle bodem, lichtgroen.
 - 6.* Umbo, ijzer, cilindrische rand, bolle bovenzijde met platte ronde punt, met rest van het handvat, vijf nieten op de rand.
 - 7.* Pot, MH P, compleet, standvoet met enigszins holle bodem, op scherpe overgang van buik naar schouder drie cilindrische, verticale kelkjes die in open verbinding staan met de binnenzijde van de pot; de bovenzijde van de kelkjes steekt boven de afhellende rand van de pot uit; op de schouder een chevronachtige groefversiering tussen twee en drie slordig aangebrachte, horizontale groeven, schuin uitstaande onverdikte rand. Unicum.
 8. IJH, één wandfragment.
 9. Niet, brons, vertind, ronde platte kop, met ijzeren nagel aan de onderzijde, diameter 2,20 cm.
 10. Ringetje, brons, diameter 2,06 cm, ronde doorsnede 0,31 cm.
 11. Gespje, brons, ovaal, met omgeslagen doorn, op doorsnede aan de binnenzijde plat, aan de buitenzijde rond, l. 2,03 cm, br. ca. 1,18 cm.
 - 12.* Riemverdeler (als nr. 3), verguld brons, kruisvormig met verhoogd centrum dat is ingelegd met vijf stukjes almandien/glas, opgerold leer in de uiteinden.
 13. Vuursteen.
 14. Ringetje, brons, diameter 2,08 cm, op doorsnede (0,37 cm) aan buitenzijde rond, aan binnenzijde afgeplat.
 15. Spatha, ijzer, met bronzen strip aan het uiteinde van de schede, resten van de schede zichtbaar. Totale lengte 86 cm, bladlengte 74 cm, breedte 4,4-4,8 cm.
 16. Zie f.
 - 17.* Bijl, ijzer.
 - 18.* Lanspunt, ijzer, open (?) schacht.
 19. Ango, ijzer. Totale lengte 89 cm, bladlengte 77 cm, breedte 4,4-4,8 cm.
 20. Botje van varken, opperarmbeen, ca. 1,5 jaar oud, in de herfst geslacht, geconserveerd door het koper van bord nr. 22.
 21. Monster van etensresten.
 - 22.* Bord, brons, met standing, platte uitstaande rand, diameter ca. 20 cm.
 23. Drie nagels, ijzer, waarvan één mogelijk met oog, aan elkaar geroest, met houtresten.
 24. Vuursteen afslag.
 - 25.* Riemgeleider, ijzer, rechthoekig, rechthoekige doorsnede, met zilver ingelegd.
 26. Zie f.
 - 27a.* Paardenbit, ijzer en ingelegd koper, met twee cilinders aan de uiteinden, en daaraan aan elke kant een riemuiteinde met dubbele beslagplaat en haak, brons; aan een kant ook nog een tweede riemuiteinde met gedeeltelijk dubbele beslagplaat, brons, en haak, groefversiering in V-vorm.
 - 27b.* Gesp, ijzer, ovaal, met dubbele beslagplaat, ingelegd met messing, doorn ontbreekt.
 - 27c.* Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn.

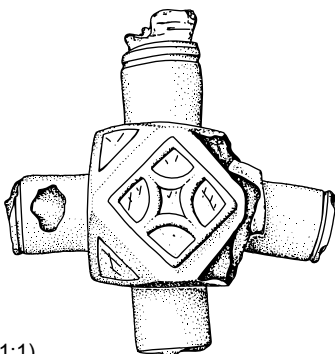
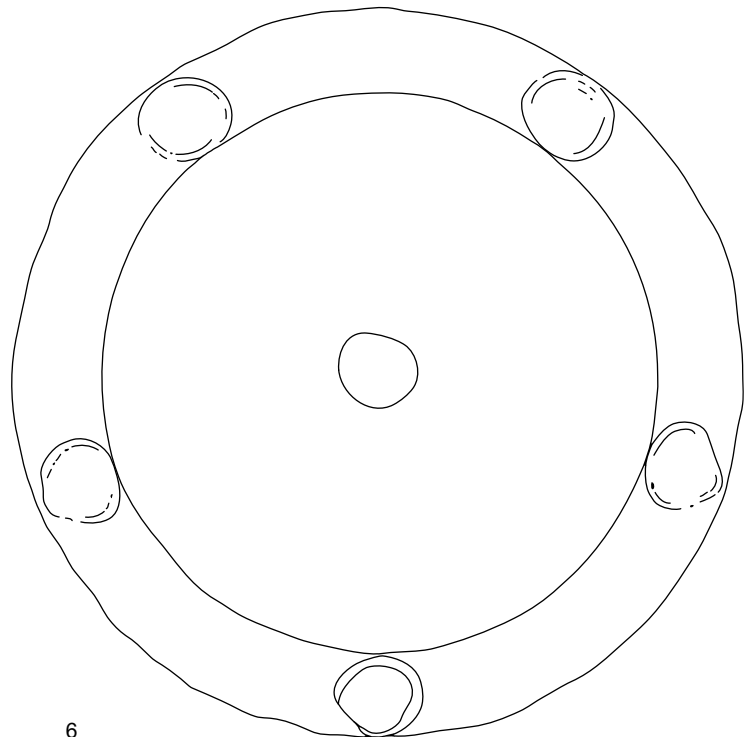
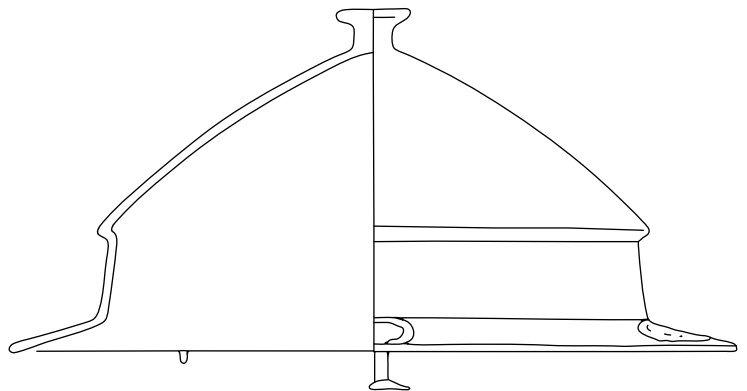
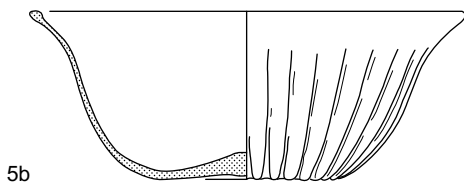
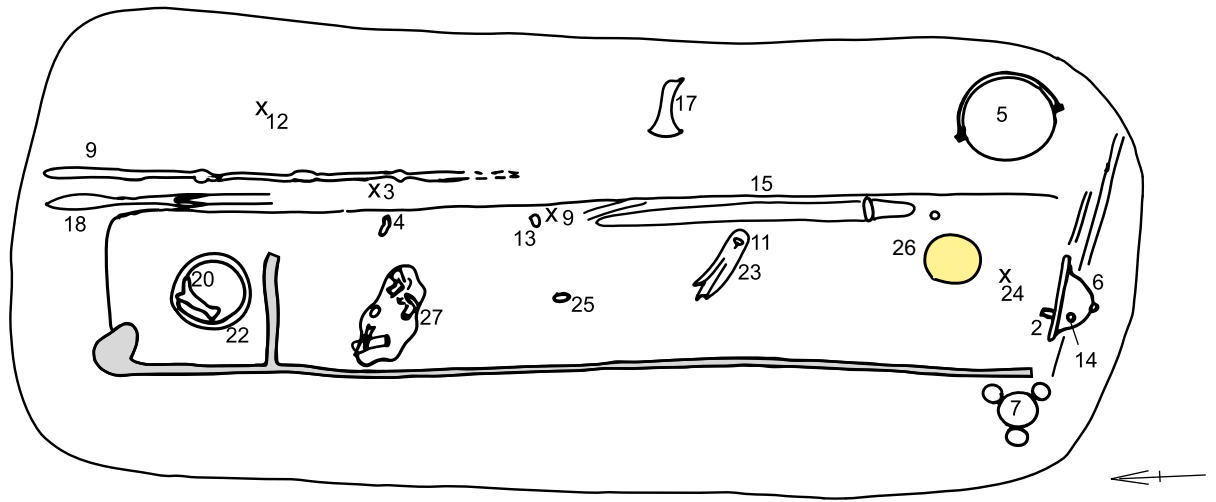
3 (1:1)

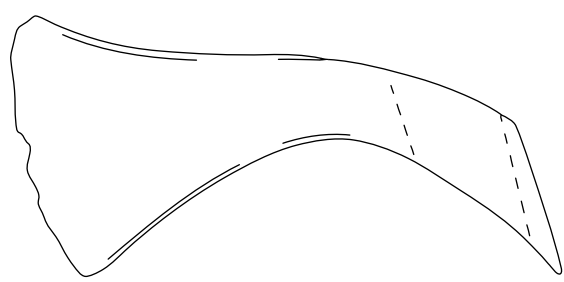
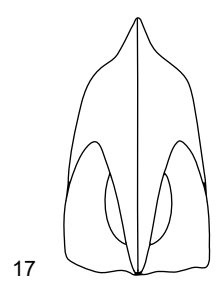
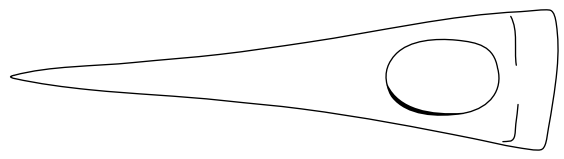
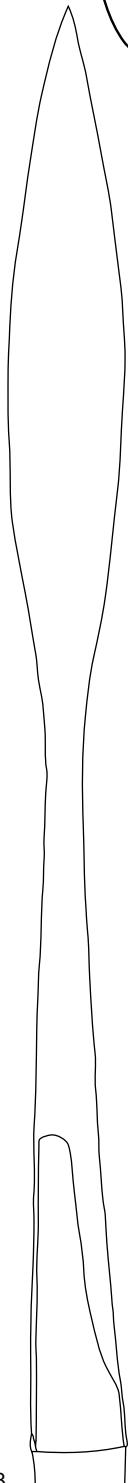
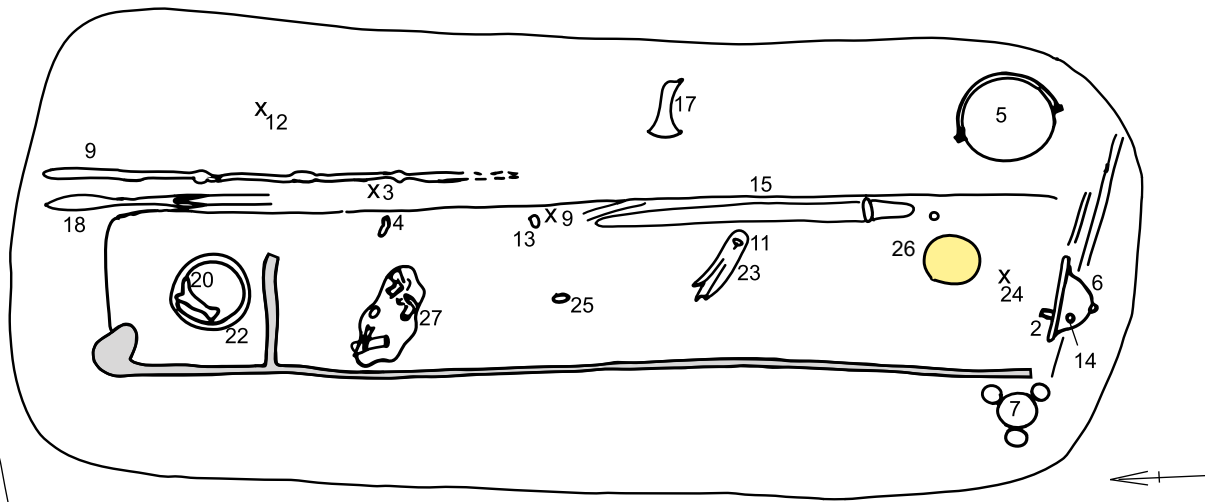
5a

- 27d. Ringetje, brons, diameter 2,30 cm.
- 27e. Fragmenten leer, waarvan een waarschijnlijk uiteinde van een riem, met gaatjes op de hoeken.
- h.
1. Uit kuilvulling.
 2. Aan hoofdeinde, waarschijnlijk onderdeel van het schild: schildbeslag?
 3. Hoog in de kuilvulling, mogelijk boven op de kist.
 4. In de kistvulling, ten hoogte van de onderbenen, punt van de doorn wijst naar het noordoosten.
 - 5a. Rechts naast het hoofdeinde, buiten de kist. De emmer helde iets naar het zuidwesten. Het hengsel was naar het oosten geklapt.
 - 5b. Uit emmer.
 6. Buiten de kist, schuin tegen de bovenzijde van de kistwand.
 7. Buiten de kist, links van het hoofdeinde. Rechtop.
 8. Uit kuilvulling, naast emmer nr. 5.
 9. In het verlengde van zwaard nr. 15, rechts van het rechterbovenbeen.
 10. Rechts naast de schedel, in het verlengde van zwaard nr. 15.
 11. Ten westen van het midden van het zwaard nr. 15, plat, met de punt van de doorn naar het noordwesten.
 12. Buiten de kist, rechts van de scheiding tussen kist en compartiment (zie e). Waarschijnlijk op zijn kop. Samen met nr. 3 vormt deze een paar, buiten de kist. Mogelijk is hij met het paardentuig op de deksel gelegd en later in de kist gevallen.
 13. Ten noorden van nr. 9. Met platte kant onder.
 14. Scheef tegen de binnenkant van de umbo.
 15. Rechts naast het bovenlichaam. Het gevest aan het hoofdeinde.
 16. Onder zwaard nr. 15.
 17. Buiten de kist, aan de oostzijde ter hoogte van de gordel, plat, de snede wees naar de kist.
 18. Buiten de kist, aan oostzijde, bij het voeteneinde. De punt lag voorbij het compartiment, evenwijdig aan de kist. De punt wees naar het noorden.
 19. Ten oosten van lans nr. 18, evenwijdig aan elkaar.
 20. Op bord nr. 22.
 21. Op bord nr. 22.
 22. In het compartiment, plat, bovenzijde naar boven.
 23. Onder gespje nr. 11, gordelhoogte.
 24. In de kistvulling, ten zuiden van hoofdeinde.
 25. Op de bodem van de kist, ter hoogte van de bovenbenen. Mogelijk bevond het gespje zich op de rug.
 27. Op het linkeronderbeen.
- i. Man.
- j. Fase 4 (510/525-565).

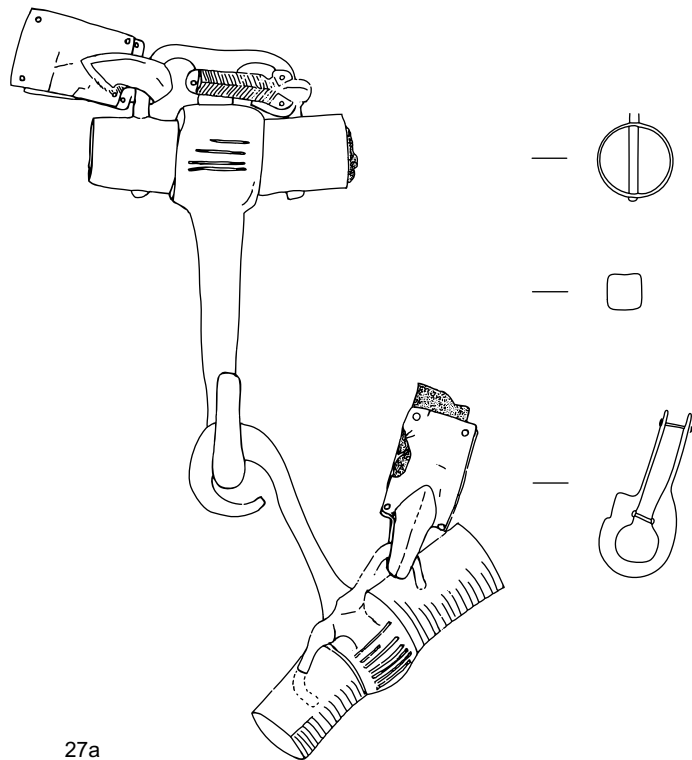
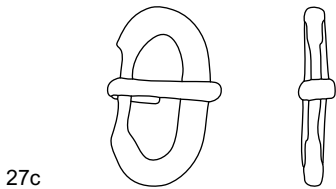
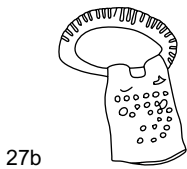
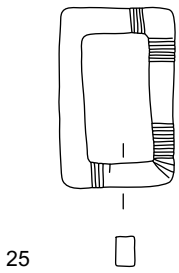
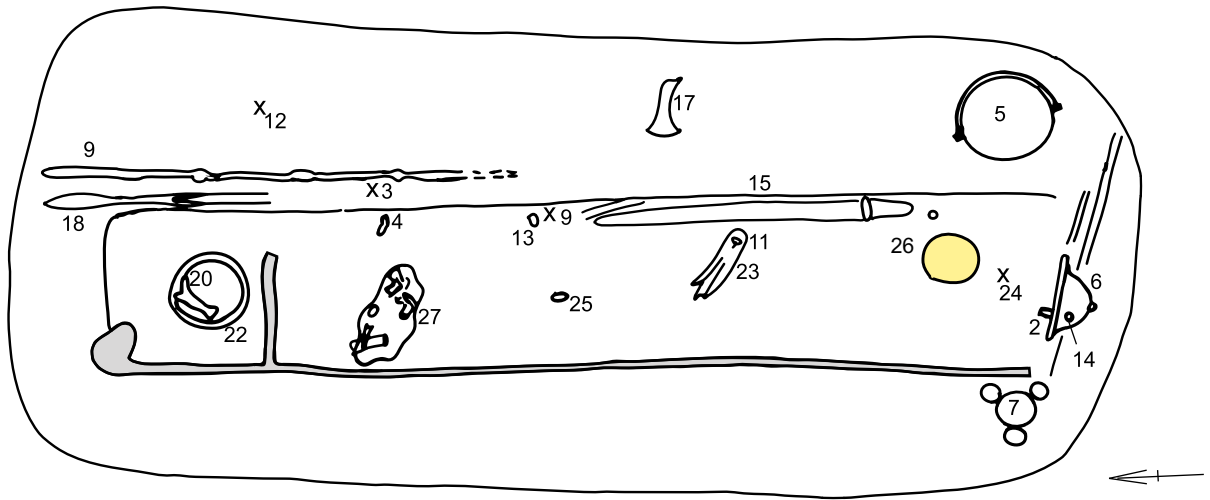

12 (1:1)

18

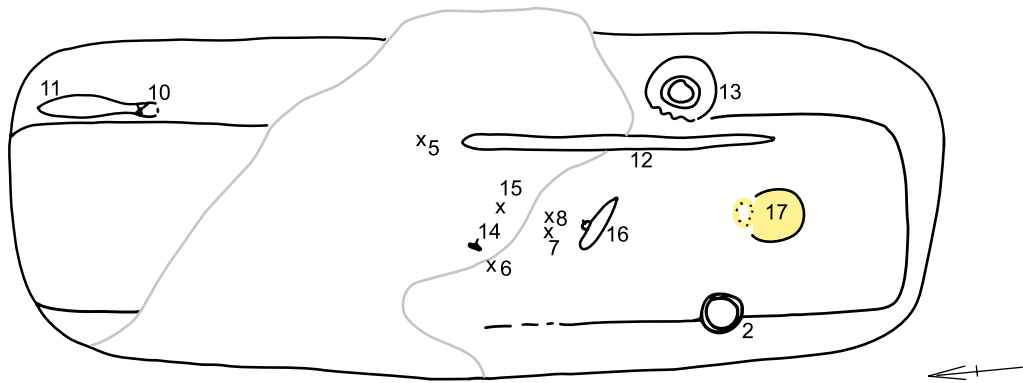
22

afb. 7.125d Graf 178

Graf 179. (afb. 7.126)

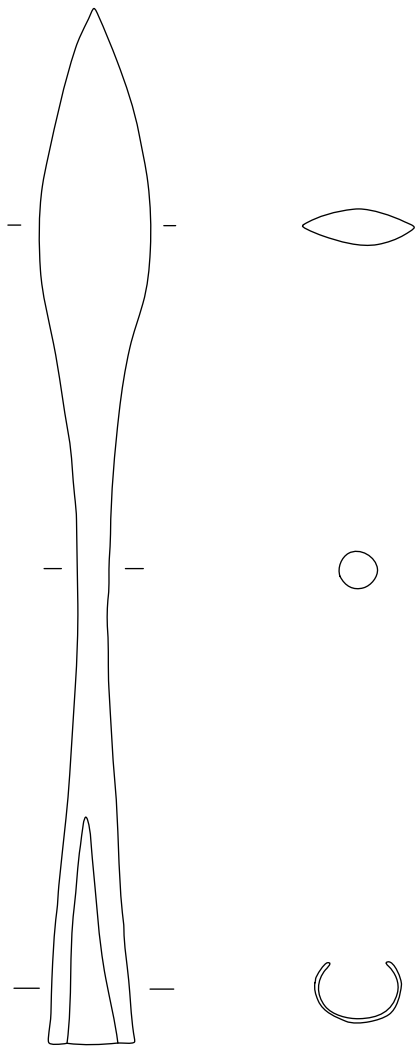
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 246 x 102; 15,11.
- c. Op het diepste vlak lijkt zich van noordwest naar zuidoost een roofook te bevinden (door grijze lijn weergegeven). Opvallend is dat zwaard nr. 12 gedeeltelijk in de roofook ligt. De vondsten 5-6 en 14-5 zijn als gevolg van eventuele grafroof verplaatst. De overige vondsten bevinden zich op een verwachte plaats.
- d. Dit graf wordt versneden door crematiegraven 124 en 126.
- e. Vage sporen: ca. 224 x ca. 40 cm.
- f. Schedel met kapsels (17).
- g.
1. één wandfragment IJH; crematieresten.
 - 2.* Potje, MW ReGw D, compleet, op de schouder horizontale groeven. Type D1.
 3. Crematieresten.
 4. IJH, acht wandfragmenten; drie wandfragmenten MH D, waarvan twee met chevronversiering, waarschijnlijk één exemplaar; één wandfragment MW O D, met rozetversiering, vroeg exemplaar; één bodem en twee wandfragmenten MW Re D, waarvan één met groefversiering; crematieresten.
 5. Fragmentje, brons.
 - 6.* Beslag, brons, driehoekig met afgeronde basis, uitsteeksel met oogje.
 7. Beslag, brons, driehoekig met afgeronde basis, uitsteeksel met oogje.
 8. Beslag, brons, driehoekig met afgeronde basis, uitsteeksel met oogje, punt afgebroken.
 9. IJH, drie wandfragmenten; één rand en één bodemfragment MW Re D; vijf wandfragmenten MH en crematieresten.
 10. Nagel, ijzer, met leerrest, met platte ronde kop, l. 1,78 cm.
 - 11.* Lanspunt, ijzer, spitsovaal blad, gespleten schacht.
 12. Spatha, ijzer, zeer fragmentair, bronzen strip aan het uiteinde van de schede, l. > 84 cm, br. > 5 cm.
 - 13.* 'Buckelurn' MH Re P, met standring en onverdikte, uitgebogen rand, compleet.
 14. Gesp, brons, ovaal, met omgeslagen doorn, ronde doorsnede (0,5 cm), l. 2,37 cm, br. 1,68 cm.
 15. Ringetje of gespje, ijzer, rond, fragmentair, diameter ca. 2,8 cm.
 - 16.* Mes, ijzer, met gebogen rug (bronzen gesp absent).
- h.
1. Uit kuilvulling.
 2. Hoog uit de kuilvulling (waarschijnlijk buiten de kist in het zuidwestelijke deel van de kuil).
 3. In het noordelijk deel van de grafkuil, mogelijk een verstoord crematiegraf of crematiegraf dat bij grafroof is verstoord. Deze concentratie heeft niets te maken met de crematiegraven 124 en 126.
 4. Uit de kuilvulling.
 5. Uit de kistvulling. Rechts naast het rechterbeen.
 6. Uit de kistvulling, ter hoogte van het linkerbovenbeen.
 - 7-8. In de kistvulling, ter hoogte van de gordel.
 9. Uit de kuilvulling.
 10. Op nr. 11.
 11. Rechts buiten de kist, naast het voeteneind, met de punt naar het noorden.
 12. Tegen de binnenzijde van de oostelijke kistwand, naast het bovenlichaam. Het gevest aan het hoofdeinde.
 13. Buiten de kist, rechts van de rechterbovenarm.
 14. Op de linkerheup, met de doorn naar buiten gebogen.
 15. In het midden ter hoogte van de gordel.
 16. Boven de linkerkant van de gordel. De punt schuin naar het zuidoosten. Daarop lag een gespje; de doorn wijst naar het voeteneinde.
- i. Man.
- j. Fase 4 (510/525-565).
- N.B.: Op grond van de hoeveelheid crematieresten in de nrs. 1, 3, 4 en 9 is het wellicht mogelijk dat bij de aanleg van dit graf een crematiegraf is verstoord.

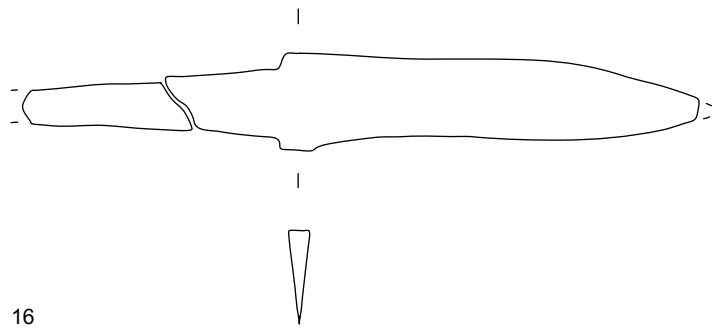
2

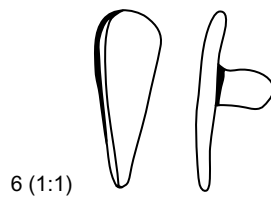
13

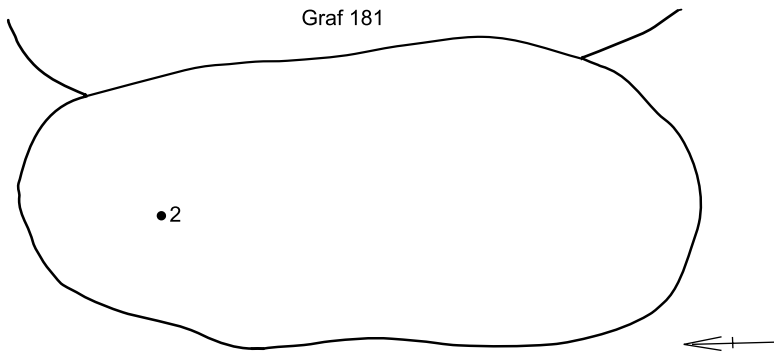
11

16

6 (1:1)

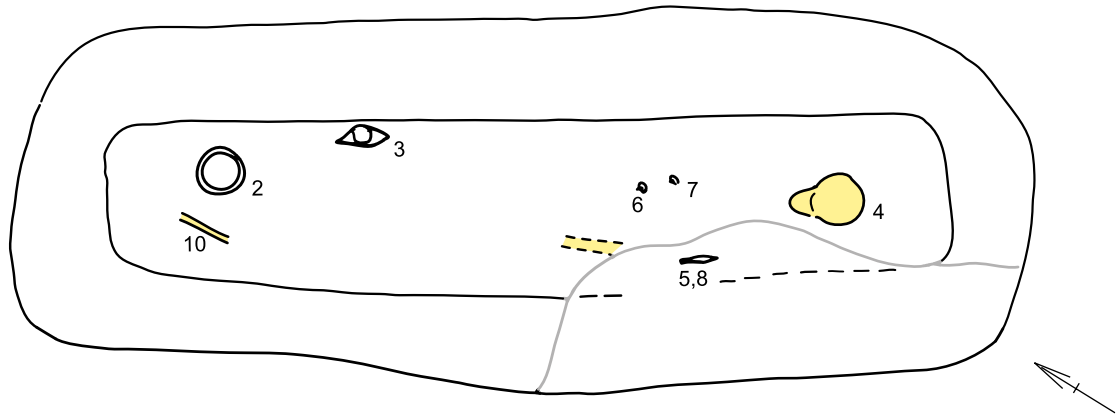
afb. 7.127 Graf 180

Graf 180. (afb. 7.127)

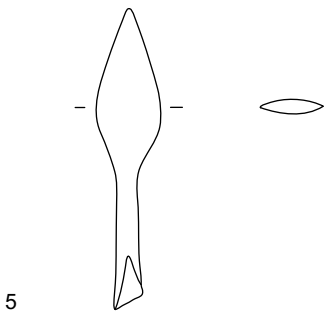
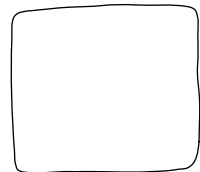
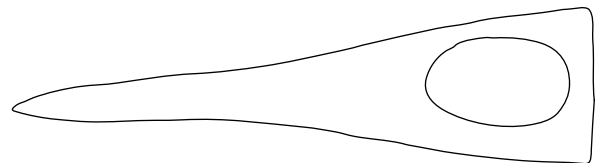
- a. Inhumatiegraf, noord-zuid.
- b. Ovaal, 182 x 82; 15,23.
- d. Dit graf versnijdt graf 181.
- e. Geen kist.
- f. Eén kapsel (2) in noorden van grafkuil. Dit minimale gegeven bepaalt de richting.
- g. 1. Eén fragment vuursteen en crematieresten.
2. Zie f.
- h. Uit de kuilvulling.
- j. Jonger dan fase 4-5 (510/525-580/590).
N.B. 1: Nr. 4.2.16 behoort tot vulling van graf 180: ring, ijzer, diameter 4,75 cm, ronde doorsnede (0,94 cm).
N.B. 2: Boven dit graf (of 181): nr. 4.1.28: MW ORw één bodemfragment en twee wandfragmenten; MW OGw twee wandfragmenten; IJH twee wandfragmenten.

Graf 181. (afb. 7.128)

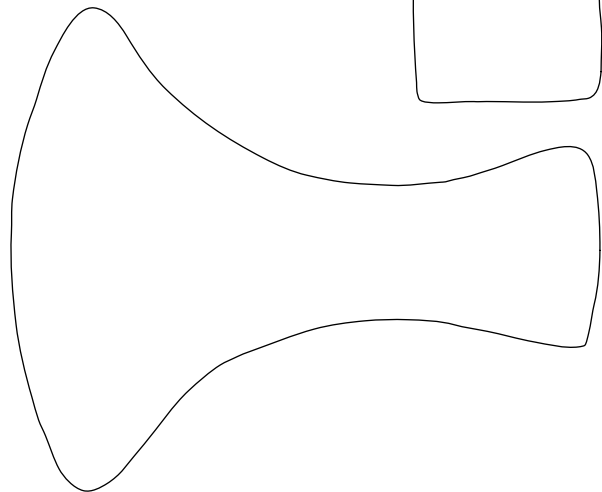
- a. Inhumatiegraf met kist, zuidoost-noordwest.
- b. 270 x 100; 14,88.
- c. Mogelijke ingraving in de zuidwesthoek van de grafkuil (door grijze lijn weergegeven). Hier-tegen pleit de ongestoorde rand van de grafkuil en de normale ligging van pijlpunt nr. 5.
- d. Dit graf wordt aan westzijde versneden door graf 180 en aan de oostzijde door een kuil met houtskoolrijke vulling, waaruit de vondstnrs. 4.2.18 en 4.2.19 afkomstig zijn.
- e. 223 x 46.
- f. Schedel (4), spoor van de linkeronderarm of het linkerbovenbeen (niet opgenomen), botje bij het voeteneinde (10).
- g. 1. Eén bodemfragment MW OGw.
2.* Potje MW ReRw Bh met schuin uitstaande, onverdikte rand, compleet.
3.* Bijl, ijzer, verbreed blad, ovaal steelgat, met textielresten.
4. Zie f.
5.* Pijlpunt, ijzer, plat driehoekig blad, gespleten schacht.
6. Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, met enige textielresten, l. 3,20 cm, br. 2,61 cm.
7. Gesp, ijzer, rond, omgeslagen doorn, diameter 2,69 cm.
8a.* Balans (?), ijzer, fragmentair.
8b. Stukje vuursteen, onbewerkt.
9. IJH, één wandfragment.
10. zie f.
- h. 1. Uit de kuilvulling.
2. Rechts bij het voeteneinde, sterk hellend naar het zuiden.
3. Tegen de oostwand van de kist, naast de rechterknie, met de snede naar onder (naar de bodem van de kist).
4. Iets naar het westen gekanteld, tegen een steen.
5. Naast de linkerbovenarm, met de punt naar het hoofdeinde (zuid), plat. De pijlpunt ligt in de donkere verkleuring in het zuidwesten (zie c).
6. Boven de gordel, in het midden, sterk hellend, met de punt van de doorn naar zuidoosten.
7. Naast gesp nr. 6, plat.
8. Onder pijlpunt nr. 5.
9. Midden uit de kistvulling.
10. Bij het voeteneinde.
- i. Man.
- j. Fase 4-5 (510/525-580/590).
N.B.: Boven dit graf (of 180): nr. 4.1.28, zie bij graf 180.

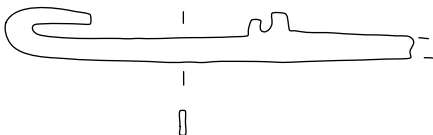
2

5

3

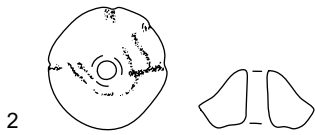

8a

afb. 7.128 Graf 181

Graf 182.

- a. Crematiegraf.
- b. Rond: 30; 15,77.
- e. Geen urn.
- f. Crematie, los.

afb. 7.129 Graf 183

afb. 7.130 Graf 185

afb. 7.131 Graf 188

Graf 183. (afb. 7.129)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,88 (bovenzijde graf).
- e. Urn MW ORw S, groot bodemfragment, hoog model, vlakke bodem. Hellend naar het zuidzuidoosten, bovenste deel oudtijds verdwenen (1). Onder de bodem van de urn enkele fragmenten houtskool en crematieresten (niet verzameld).
- f. Crematie.
- g. 2.* Spinklos, aardewerk, dubbelconisch, verbrand.
3. MH, één wandfragment, waarschijnlijk Dorestad H-1.¹⁶⁸
4. Twee kralen, opaak, secundair verbrand, vervormd, kleur niet herkenbaar, 4.1. drieledig, 4.2. tweeledig.
- h. 2-3. Uit de pot.
4. Bij het onderzoek van de crematieresten.
- j. Fase 4-7 (510/525-640/650).

Graf 184.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil 25; 15,77.
- e. Geen urn.
- f. Restant van losse crematie.

Graf 185. (afb. 7.130)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,59.
- e.* Urn MW ReRw Bm, rand met dekselgeul, bovenzijde geglad, onderzijde enigszins ruwwandig. Rechtopstaand, oudtijds enigszins in elkaar gedrukt.
- f.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 186.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil 25; 15,74.
- e. Geen urn.
- f. Restant van losse crematie.

Graf 187.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,68.
- e. Urn MW Re D, waarvan bewaard één groot bodemfragment met radstempel. Rechtopstaand, oudtijds geheel verploegd.
- f. Crematie.
- g. 1. MW Re D, twee randfragmenten (één exemplaar).
2. Groot aantal wandfragmenten H, één exemplaar.
- h. 2. Zeefvondst.

Graf 188. (afb. 7.131)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil, diameter 25; 15,74.
- e. Urn MW ReGw B, groot bodemfragment, vlakke bodem. Rechtopstaand, bovenzijde verploegd. Tussen het gezeefde materiaal aangetroffen: fragmenten van een verbrande tand en houtskool.
- f. Crematie.
- g.* Fragment van spinklosje, been, secundair verbrand, diameter ca. 3 cm, hoogte > 1,1 cm. Schaal 2:1.
- h. Bij het onderzoek van de crematieresten.
- j. Fase 4-9 (510/525-710).

¹⁶⁸ Van Es & Verwers 1980.

Graf 189.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil; 15,67.
- e. MW ORw, bodem bewaard, volkomen verploegde urn, lichtrood, bijgesneden vlakke bodem.
- g. MW ORw, vijf wandfragmenten, behorend de urn.
- h. Zeefvondst.

afb. 7.132 Graf 190

Graf 190. (afb. 7.132)

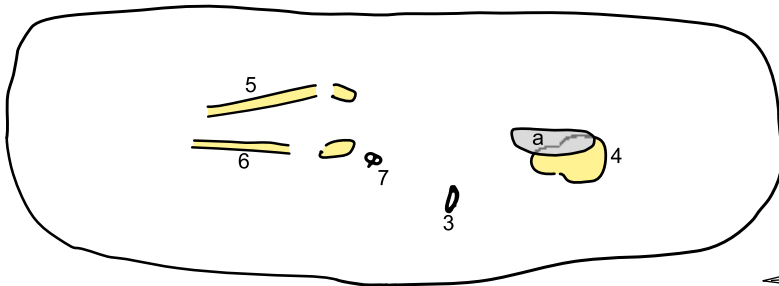
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Vierkant, 45 x 45; 15,59.
- e.* Urn MW O/ReGw P D, groot bodemfragment met enkelvoudige radstempel (1), een randscherf mogelijk van deze urn (los in doos aangetroffen). Crematieresten in de urn (2), meeste crematieresten onder en naast de urn (3). Het is niet uit te sluiten dat het om twee graven gaat: de aanleg van het graf met de urn heeft een ander crematiegraf verstoord. Type D5.
- f. Crematieresten (2 en 3).
- g. 1. Eén wandfragment H
2. MW Re P D, één rand- en 29 wandfragmenten, met schuin uitstaande rand. Mogelijk behorend bij de urn.
- h. 1-2. Zeefvondst.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

afb. 7.133 Graf 191

Graf 191. (afb. 7.133)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Vierkant, 40 x 40; 15,63.
- e.* Urn MW ORw Bm, verdikte, uitstaande rand met vage dekselgeul (niet passend), vlakke bodem, rand bijna geheel verdwenen. Kuil met veel houtskool en crematieresten, ook onder de bodem.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.134 Graf 192

Graf 192. (afb. 7.134)

- a. Inhumatiegraf, zuid-noord.
- b. 222 x 74; 15,18.
- d. Dit graf werd waargenomen op vlak 2, terwijl graf g8 zich hierboven op vlak 1 aftekende.
- e. Geen kist.
- f. Schedel (4); rechterbeen (5); linkerbeen (6).
- g. 1. MW O D, één bodemfragment; één wandfragment MW Re D; één wandfragment IJH, besmeten; crematie.
2. IJH, één wandfragment; één randfragment MW ORw, steilwandig; twee wandfragmenten MW O; één wandfragment MW Re D; drie wandfragmenten MH; crematie.
3. Kram, ijzer, een zijde afgebroken, l. > 5,35 cm.
- 4-6. Zie f.
7. Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, met textielresten, l. 3,80 cm, br. 2,10 cm.
- 8-19. Kralen.
- h. 1-2. Verspreid uit kuilvulling.
3. Ter hoogte van linkerarm, horizontaal, de punt naar de bodem gericht.
4. De kin leek te rusten op de borst. Op grond van de ligging van het hoofd lijkt het een kindergraf, maar de schedel is groter dan die van een kind: uit elkaar gedrukte schedel of waterhoofd?
7. Midden op het bekken, plat, met de punt van de doorn naar noordwesten.
a: 8-19. Rechts van en onder de schedel, met uitzondering van nr. 8, die op rechterborst ligt.
- i. Vrouw (?).

Graf 193. (afb. 7.135)

- a. Inhumatiegraf met kist, oost-west.
- b. 172 x 71; 15,22.
- d. Dit graf versnijdt graf 201.
- e. Vage kistsporen: 147 x 42.
- g. 1. Crematiefragmenten.
2. IJH, één wandfragment; één wandfragment MW ReRw; één afslag, vuursteen, verbrand; crematiefragmenten.
3. Staafje ijzer.
4. * Pot MW ReGw D met ingegroefde horizontale lijnen, compleet; type D4.
5. Kraal.
6. Ringetje, ijzer, fragmentair, diameter ca. 2 cm.
- 7-19. Kralen.
20. Gesp, brons, ovaal, met omgeslagen doorn, ronde doorsnede (0,20 cm), l. 1,48 cm, br. 1,00 cm.
- h. 1-2. Uit de kuilvulling.
3. Naast de rechervoet.
4. Links van het bekken.
5. Linkerborst.
6. Aan de oostrand van de grafkuil of uit een oudere kuil die niets met dit graf te maken heeft.
a: 7-19. Op de plaats waar het hoofd vermoed wordt, oostzijde van het graf.
20. Doorn naar beneden wijzend ten westen van de kralen, waarschijnlijk op de borst.
- i. Meisje.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 194.

- a. Crematiegraf.
- b. Rond, diameter 45; 15,75.
- e. Geen urn.
- f. Losse crematie.
- g. Eén druppel brons, 0,47 cm.
2. Eén fragment van een kam, dekplaat met gaatje en resten van tanden, l. 1,27 cm, br. 1,4 cm.
3. Eén fragment klappersteen?
4. MW ReRw, één wandfragment, waarschijnlijk met uitstaande rand.
- h. 1-4. Zeefvondst.

Graf 195.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Rond, diameter 35; 15,62.
- e. Urn MW ORw B, waarvan één groot bodemfragment is bewaard. Urn is kennelijk geheel verploegd.
- f. Crematieresten.
- g. Bolletje glas, transparant, groen.

Graf 196.

- a. Crematiegraf.
- b. Rond, diameter 35; 15,64.
- e. Geen urn.
- f. Losse crematie.

Graf 197.

- a. Crematiegraf.
- b. Rond, diameter 25; 15,61.
- e. Geen urn.
- f. Losse crematie.

Graf 198.

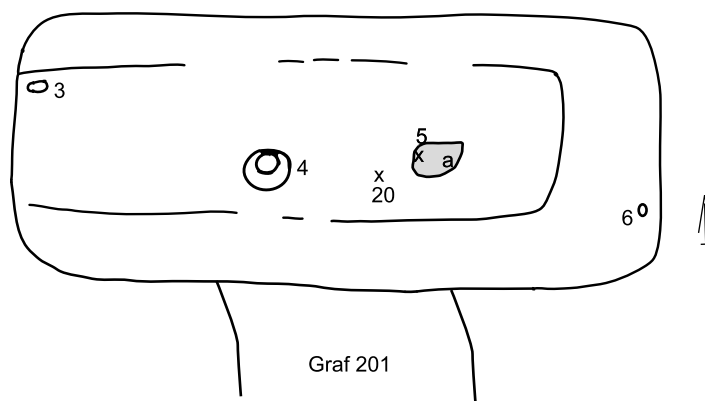
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Rond, diameter 40; 15,53.
- e. Urn MW Re S, grijs, onderste gedeelte bewaard gebleven, vlakke bodem. Crematieresten rondom de urn, waarschijnlijk afkomstig uit de urn.
- g. MW Re, vijftien wandfragmenten, waarschijnlijk behorend bij de urn.
- h. Zeevondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 199. (afb. 7.136)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Rond, diameter 50; 15,52.
- d. Versnijdt graf 214.
- e.* Urn MW ReGw D, met radstempel, compleet profiel. Iets hellend naar het zuidoosten, rand beschadigd bij opgraving. Type D3.
- j. Fase 5-7 (565-640/650).

Graf 200.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Rond, diameter 30; 15,63.
- e. Urn, MW Re D, bruin/grijs, alleen de bodem is bewaard gebleven. Secundair verbrand. Crematieresten buiten de urn, waarschijnlijk afkomstig uit de urn.

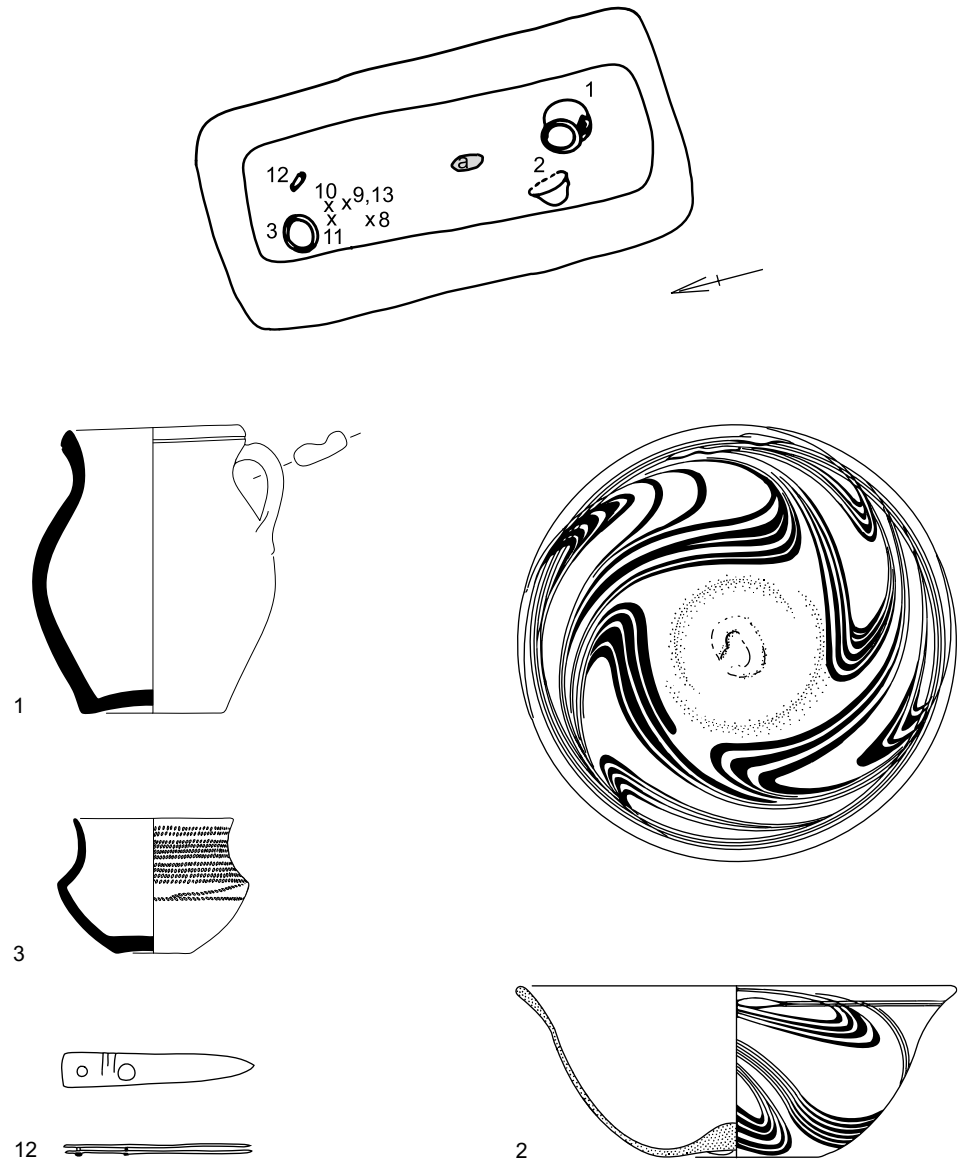

4

afb. 7.135 Graf 193

afb. 7.136 Graf 199

afb. 7.137 Graf 201

Graf 201. (afb. 7.137)

- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord of noord-zuid.
- b. 126 x 65; 14,97.
- d. Wordt versneden door graf 193.
- e. 112 x 34.
- g. 1.* Kan MW ORw, compleet, met tweeledig oor, holle bodem, enigszins verdikte rand met horizontale groeven.
2.* Schaaltje, glas, verdikte rand, horizontale witte draden onder de rand, daaronder bundels witte draadversiering, holle bodem, lichtgroen.
3.* Pot MW Re D, compleet, gepolijst, met roulettering boven de knik en juist eronder, Type D1.
4-8. Kralen.
9. Fragment organisch materiaal (hars?).
10. Glassplinter, doorboord?, kraal?, opaak, groen.
11. Kraal.
- 12.* Riemtong, brons, smal, zich versmallend naar het uiteinde, enkele dwarse groeven, twee nieten, met leerrest.
13. Staafje, ijzer, aan een zijde omgebogen oogje, l. 4,29 cm.
- h. 1. Aan zuidzijde tegen de oostwand.
2. Met de bodem tegen de westwand, op zijn kant, naast kan nr. 1.
3. Aan noordzijde tegen de westwand.
a: 4-7. Midden in de kist. De ligging van de kralen levert geen indicatie op voor de richting van het graf.
8. Tussen de nrs. 4-7 en potje nr. 3 in de noordelijke helft van het graf.
9-11, 13. Als nr. 8.
12. Aan de oostzijde van potje nr. 3 in noordzijde van de kist, met de punt naar het noordwesten wijzend.
- i. Meisje.
- j. Fase 2-3 (450-510/525).

Graf 202.

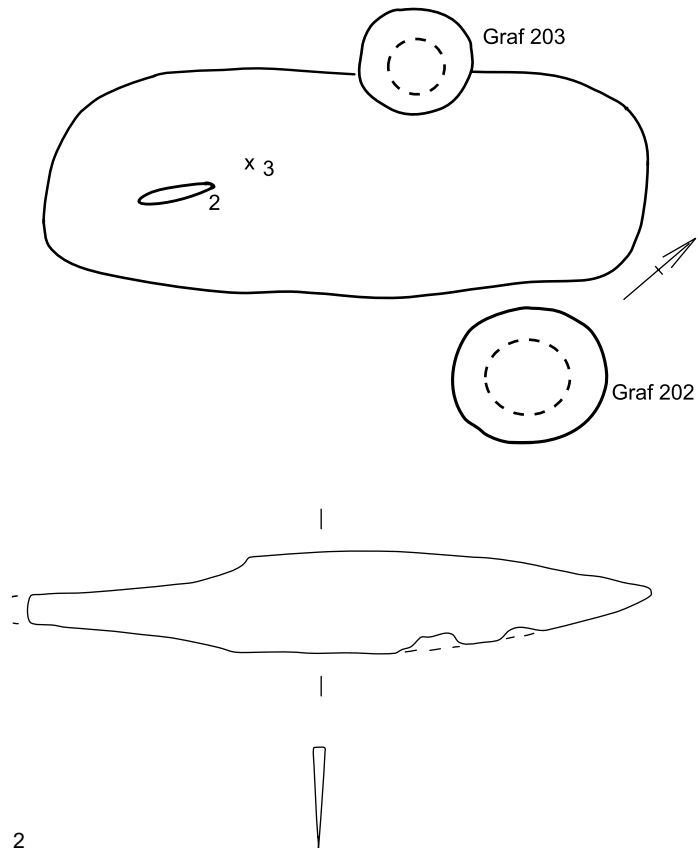
- Crematiegraf.
- Rond, diameter 30; 15,48.
- Geen urn.
- Losse crematie.

Graf 203.

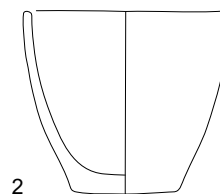
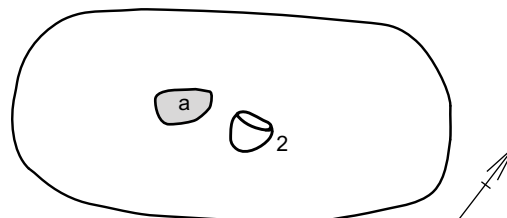
- Crematiegraf.
- Rond, diameter 30; 15,48.
- Versnijdt graf 204.
- Geen urn.
- Losse crematie.

Graf 204. (afb. 7.138)

- Inhumatiegraf, zuidwest-noordoost/
noordoost-zuidwest.
- 160 x 58; 15,42.
- Wordt versneden door graf 203. Beide
graven zijn waargenomen op vlak 2.
Hierboven, op vlak 1, tekende zich graf 97
af.
- Geen kist.
1. MW ORw, één randfragment, verdikte,
driehoekige rand, van boven schuin
afgeplat met vage dekselgeul; IJH één
wandfragment; crematieresten.
- * Mes, ijzer, met gebogen rug.
- Kraal.
1. Uit de vulling van de kuil.
2. Aan de zuidzijde in de lengterichting van
het graf, horizontaal.
3. Ten noorden van mes nr. 2. Positie van de
kraal waarschijnlijk niet zeer nauwkeurig.
- Vrouw?

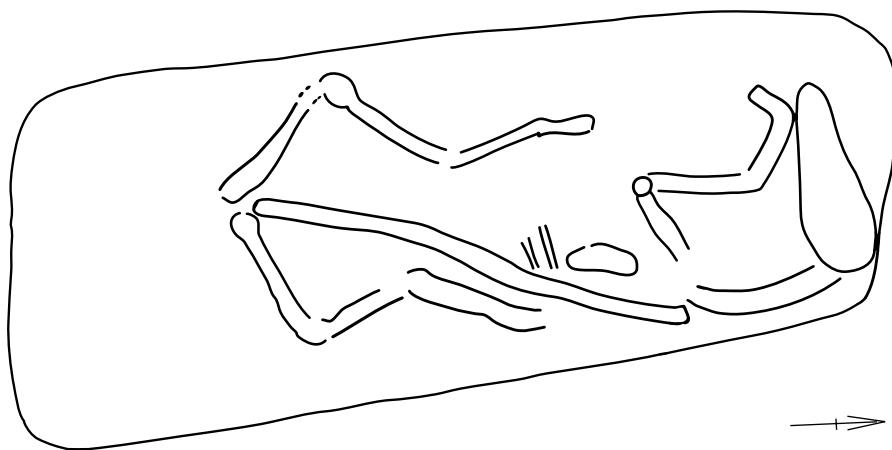
2
afb. 7.138 Graf 204

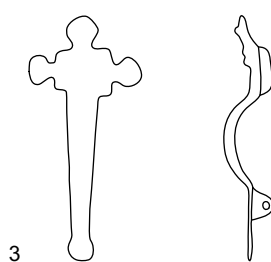
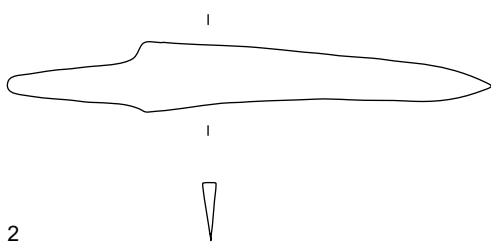
afb. 7.139 Graf 205

Graf 205. (afb. 7.139)

- a. Inhumatiegraf, zuidwest-noordoost.
- b. 116 x 54; 15,24.
- e. Geen kist.
- g. 1. MW OGw S, één wandfragment, met horizontale richels. Datering fase 8-9 (640/650-710).
- 2.* Beker, MH ReRw, steilwandig met onverdikte, afgeplatte rand en vlakke bodem, versiering van onregelmatig geplaatste kleine ronde stempels met kruisje (ontbreekt op afbeelding).
- a: 3-10. Kralen.
- h. 1. Uit de kuilvulling.
- 2. Midden in de grafkuil, op zijn zijde, opening naar het noorden.
- 3-10. Geconcentreerd in de zuidwesthelft van het graf. De positie van de kralen leverde een indicatie voor de richting van het graf.
- i. Meisje.
- j. Fase 1-3 (400-510/525).

afb. 7.140 Graf 206

afb. 7.141 Graf 207

Graf 206. (afb. 7.140)

- a. Paardengraf, noord-zuid.
- b. 235 x 94; 14,75.
- d. Wordt versneden door graf 255 (nr. 5.2.8).
- e. Geen kist.
- f. Paardenskelet.
- g. 1. Veer van fibula, brons.
2. MW ReRw, oor, tweeledig.
3. MW ReRw, drie wandfragmenten.
- h. 1-3. Uit de kuilvulling.

Graf 207. (afb. 7.141)

- a. Crematiegraf.
- b. Rechthoekig, 75 x 45; 15,75.
- e. Geen urn.
- f. Losse crematieresten.
- g. 1. MW ORw, één wandfragment.
2.* Mes, ijzer, met gebogen rug.
3.* Beugelfibula, brons, met puntcirkelversiering (ontbreekt op afbeelding), geprofileerde voet, rechthoekige plaat, met aan drie zijden ronde lobben.
4. Bronzen gespje (nr. 7.2.9).
- h. 1-4. Uit crematieresten.

Graf 208. (afb. 7.142)

- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 240 x 100. Uitstulping aan noordoostzijde: breedte totale graf 115; 15,29.
- c. Uit de uitstulping aan de noordoostzijde kwam een pot te voorschijn, die in een aparte kuil was ingegraven. In dat kuiltje lagen houtskool en crematieresten. Het kuiltje is beschouwd als een apart, later ingegraven crematiegraf, graf 260.
- e. 230 x 52.
- f. Tandkapsel (8, 17-19), schedel (52).
- g. 1. Crematiefragmenten.
2-3. Kralen.
4. Crematiefragmenten; IJH één wandfragment; MW ReRw één randfragment uitstaande, aan het einde verdikte rand met dekselgeul, één bodem- en vier wandfragment, alle van één exemplaar.
5.* Armband, brons, platte ovale uiteinden, ovale doorsnede.
6.* Pot MW ReRw S, omgeslagen, spits toelopende rand, vlakke bodem (uit graf 260, zie aldaar).
7. Kraal.
8. Zie f.
9-16. Kralen.
17-19. Zie f.
20-25. Kralen.
26.* Mes, ijzer, met rechte rug, afgebroken punt, met hout- en textielresten.
27. Beslagplaatje, bronsblik, met doorboringen en aan één zijde een rond doorboord uitsteeksel, dikte 0,13 cm, met ijzerroest en textielresten, minimaal 3,68 x ca. 2,9 cm.
28.* Gesp, brons, ovaal, met schilddoorn.
29. MW ReRw, vier wandfragmenten, Mayen?; één wandfragment MW Re D; één fragment vuursteen, met één glimmende zijde, bijlfragment?; crematieresten.
30. Nagel, ijzer, ronde platte kop met bronsbeslag (diameter ca. 2 cm).
31. Leerrest?
32-51. Kralen.
52. Zie f.
- h. 1, 3. Uit de kuilvulling.
2. Uit de uitstulping aan de noordoostzijde, mogelijk uit apart crematiegraf.
4, 29. Uit de kistvulling.
5. Bij de linkeronderarm.

6. Uit de uitstulping aan de noordoostzijde, mogelijk uit apart crematiegraf.

a: 7, 9-16, 20-25, 34-51. Onder de kin op de borst.

b: 8, 17-19. Tussen de kralen aan de zuidzijde.

26. Naast het linkerbovenbeen, horizontaal, met de punt naar het noorden, evenwijdig aan de as van het graf.

27. Tussen de nrs. 5 en 26, links van het bekken.

28. Ten noordoosten van nr. 5, links op het bekken bijna op zijn kant, doorn aan de westzijde, punt naar het noordoosten.

30. Ter hoogte van het rechterbovenbeen; knop boven, pin naar de bodem wijzend.

31. Onder nr. 27.

32-33. Ten oosten van gesp nr. 28, links op het bekken.

i. Vrouw.

j. Fase 5-7 (565-640/650).

N.B.: Op grond van de hoeveelheid crematieresten in de nrs. 4 en 29 is het waarschijnlijk dat bij de aanleg van dit graf een crematiegraf is verstoord.

Graf 209. (afb. 7.143)

a. Inhumatiegraf, zuid-noord [noord-zuid].

b. 116 x 37; 15,09.

e. Geen kist.

g. 1. Eén wandfragment MW ReRw.
2-8. Kralen.

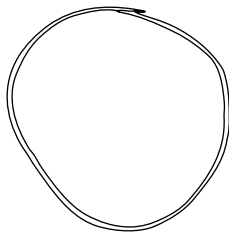
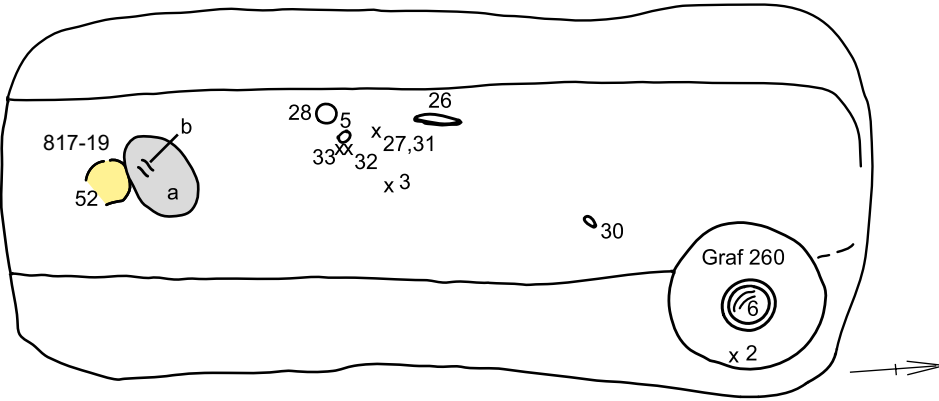
h. 1. Uit de kuilvulling.

a: 2-3, 5-8. Uit het noordelijke deel van de zuidelijke helft van het graf.

4. Midden in de lengteas.

i. Meisje.

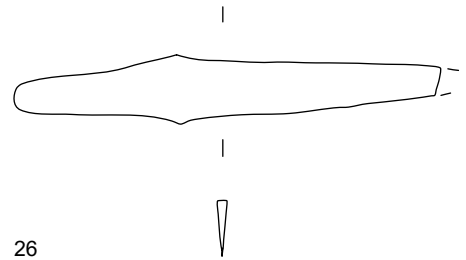
Vondstnummer 7.2.6 hoort waarschijnlijk bij graf 209.

5

6

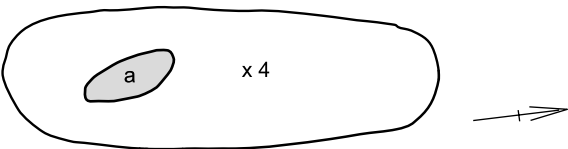

26

28

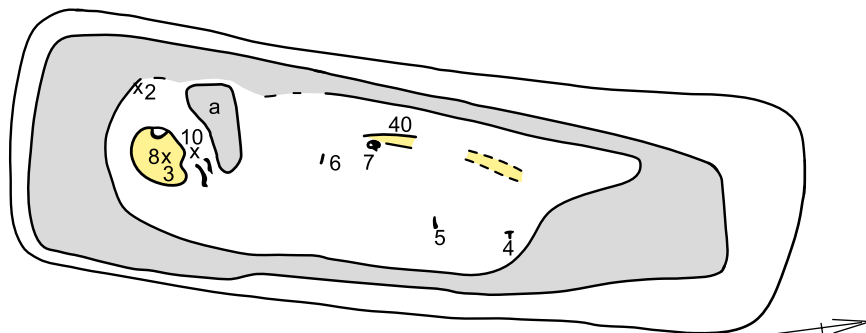
afb. 7.142 Graf 208

afb. 7.143 Graf 209

Graf 210. (afb. 7.144)

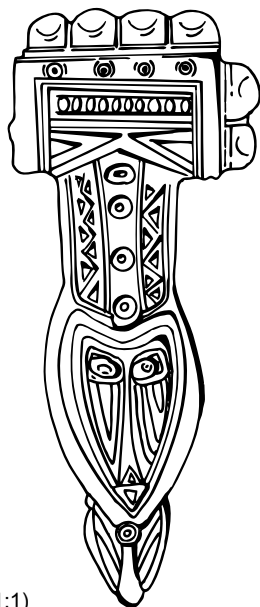
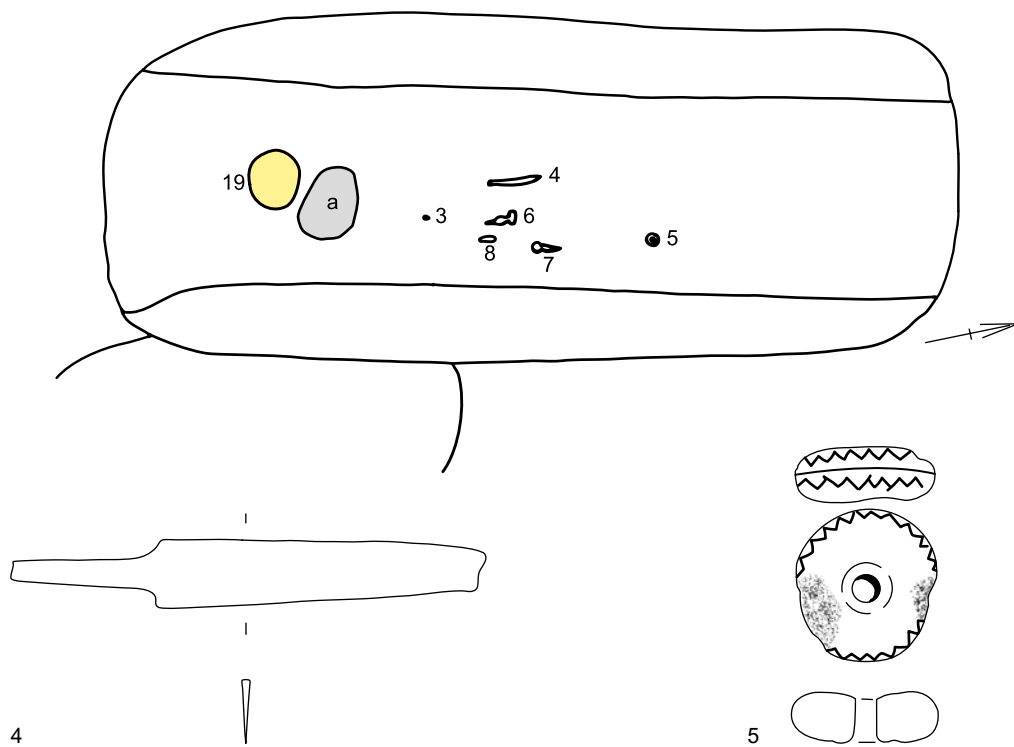
- a. Inhumatiegraf met boomkist, zuid-noord.
- b. 233 x 74; 15,06.
- c. De schedel is naar links (naar het westen) gedraaid. De indruk bestaat dat het gehele lichaam naar links is gedraaid. Daardoor wordt ook de ligging van enkele kralen verklaard.
- e. Waarschijnlijk boomkist, taps toelopend, lengte 186; breedte hoofdeinde 60 en voeteneinde 28.
- f. Schedel en kaakfragment (3); bovenbeen waarschijnlijk (40).
- g.
 1. MW ReRw B, één wandfragment, met twee horizontale groeven op de schouder, één wandfragment bronstijd.
 2. Kraal.
 - 3-6. Drie krammetjes, ijzer, fragmentair, met houtresten.
 7. Gesp, brons, ovaal, omgeslagen doorn, enigszins dubbelconisch, l. 3,76 cm, br. 2,51 cm.
 - 8-39. Kralen.
- h.
 1. Uit de kuilvulling.
 2. Links naast de schedel, hoog in de vulling (dierwerking?).
 4. Bij het rechteronderbeen, dwars op lengterichting.
 5. Op de rechterknie, platte zijde onder.
 6. Midden op de buik, platte zijde onder.
 7. Links op het middel, punt wijst naar het oosten.
 8. Op de schedel.
 - 9-39. Onder de kin, enkele kralen zijn weggerold naar de linkerschouder.
- i. Vrouw.

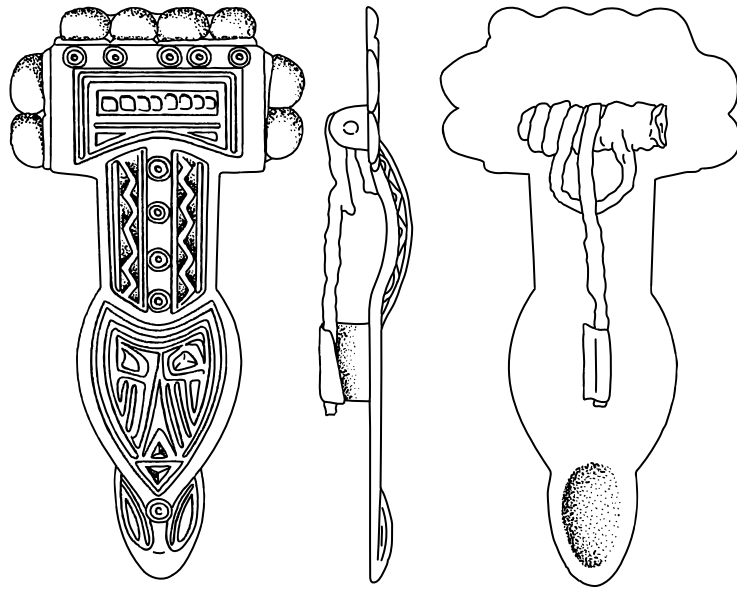
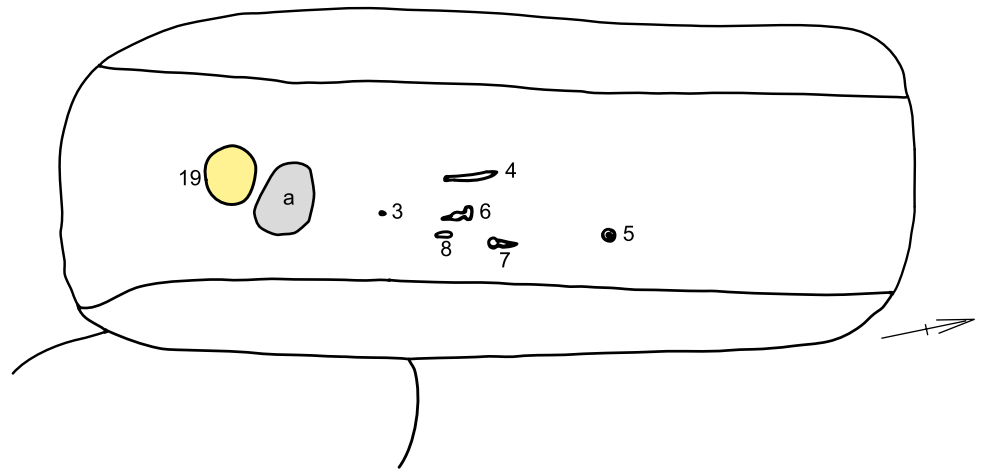
afb. 7.144 Graf 210

Graf 211. (afb. 7.145a en 7.145b)

- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 236 x 96; 15,23.
- d. Dit graf versnijdt graf 212. Deze graven tekenden zich af op vlak 3. Boven graf 211 was graf 258 zichtbaar.
- e. 228 x 52.
- f. Schedel (19).
- g.
 1. IJH, één wandfragment; drie wandfragmenten MW ReGw D, waarvan één met radstempelversiering; één wandfragment MW ReRw; crematieresten.
 2. IJH, vier wandfragmenten; één rand- en één wandfragment MW Re D? en crematieresten, waarbij één fragment met puntcirkelversiering (van kam?)
 3. Dubbel plaatje met klinknagel, brons, met organische rest tussen de ronde plaatjes, afgebroken, diameter 1,04 cm.
 - 4.* Mes, ijzer, geknikte (?) rug, met leer-, hout- en textielresten.
 - 5.* Spinklos, glas, plat, afgerond, zwart, met dubbele zigzagversiering van gele draad, waartussen een horizontale gele draad, aan weerszijden sporen van slijtage.
 - 6.* Beugelfibula, brons, rechthoekige kopplaat met lobben aan drie zijden, versierd met groeven, punten en puntcirkels; de beugel heeft een verhoogde middenrichel met vier puntcirkels, aan beide zijden geflankeerd door een zone met zigzagversiering, ovale voetplaat met gedegeneerde dierenversiering, uitlopend in een dierenkop met puntcirkel, bronzen naald (vrijwel identiek aan nr. 7).
 - 7.* Beugelfibula, brons, rechthoekige kopplaat met lobben aan drie zijden, versierd met groeven, punten en puntcirkels; de beugel heeft een verhoogde middenrichel met vier puntcirkels, aan beide zijden geflankeerd door een zone met zigzagversiering, ovale voetplaat met gedegeneerde dierenversiering, uitlopend in een dierenkop met puntcirkel, ijzeren naald, bronzen naaldhouder, met weefselfragment (vrijwel identiek aan nr. 6).
 8. Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, met zilver of messing inleg, l. 4,06 cm, br. 2,62 cm.
 9. IJH, één rand- en één wandfragment; crematieresten.
 - 10-18. Kralen.

6 (1:1)

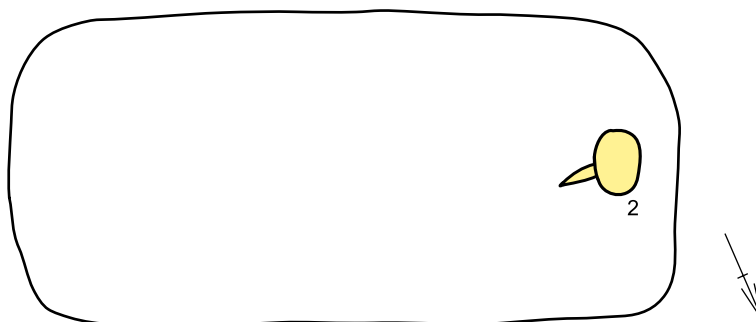

7 (1:1)

afb. 7.145b Graf 211

- h. 1-2, 9. Uit de vulling van kuil en kist.
 3. Hoog in de vulling van de kist boven de rechterzijde van de buik.
 4. Links op de heup, punt naar het voeteneinde.
 5. Rechtsonder de gordel, op het rechterbovenbeen (hangend aan de gordel).
 6-7. Midden op de gordel.
 6. Plat, met de naaldpunt naar het hoofdeinde gericht. Versierde kant naar boven.
 7. Met naaldpunt naar het voeteneinde, schuin, met versierde kant naar onder. Weefselresten op de versierde kant.
 8. Rechts van fibula nr. 6, op de gordel, verticaal. Doorn aan de linkerkant omhoog wijzend: de riem is van rechts naar links door de gesp gestoken.
 a: 10-18. Onder de kin op de borst.
 i. Vrouw.
 j. Fase 4b-5 (540/550-580/590).
 N.B. 1: Op grond van de hoeveelheid crematieresten in de nrs. 1, 2 en 9 is het waarschijnlijk dat bij de aanleg van dit graf een crematiegraf is verstoord.
 N.B. 2: Mogelijk hoort nr. 7.2.3 bij dit graf (zie graf 258).

afb. 7.147 Graf 213

Graf 213. (afb. 7.147)

- a. Inhumatiegraf, noordwest-zuidoost.
 b. 180 x 83; 15,23.
 e. Geen kist.
 f. Schedel (2), menselijk.
 g. 1. Eén bodemfragment MW ReRw, hol; één wandfragment MW ReRw met enkele horizontale groeven.
 h. 1. Uit de vulling.

Graf 212. (afb. 7.146)

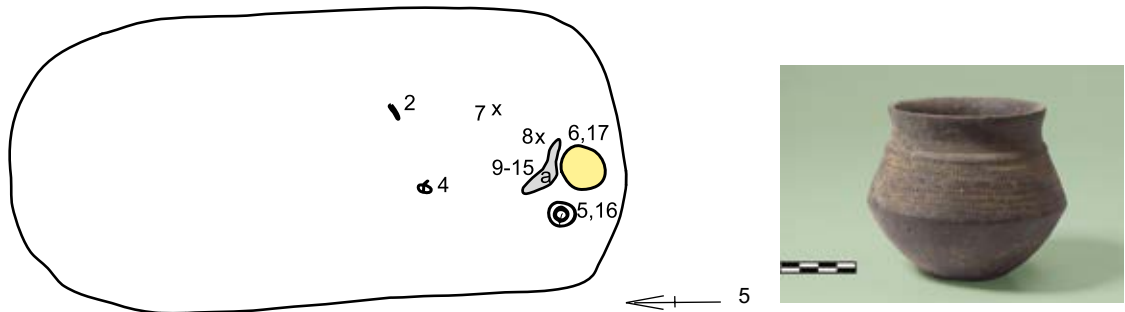
- a. Inhumatiegraf, zuid-noord/noord-zuid.
 b. 112 x ca. 60; 15,12.
 d. Wordt versneden door graf 211.
 e. Geen kist.
 g. 1. * Pot MW ORw S, met dekselgeul en oor, Mayener baksel,¹⁶⁹ compleet.
 h. 1. Midden bij zuidelijk einde, naar westen hellend.
 i. Kind.
 j. Fase 3-6 (460/480-610/620, zie graf 211).

1

afb. 7.146 Graf 212

¹⁶⁹ Redknap 1999.

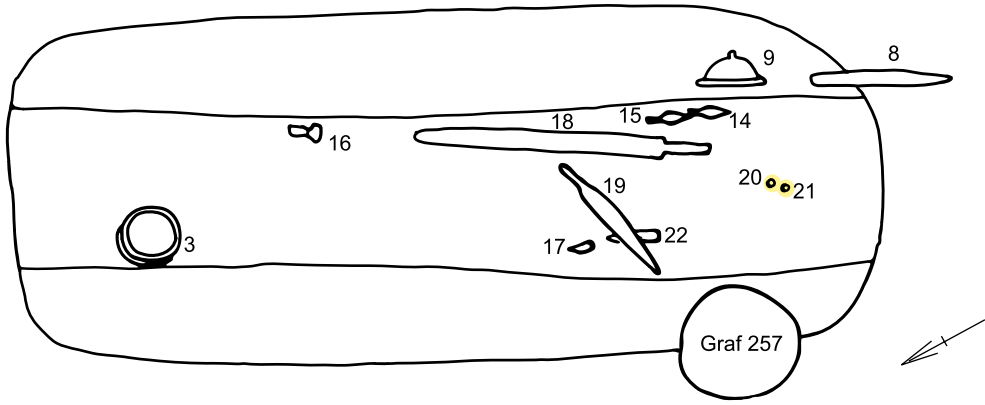
afb. 7.148 Graf 214

Graf 214. (afb. 7.148)

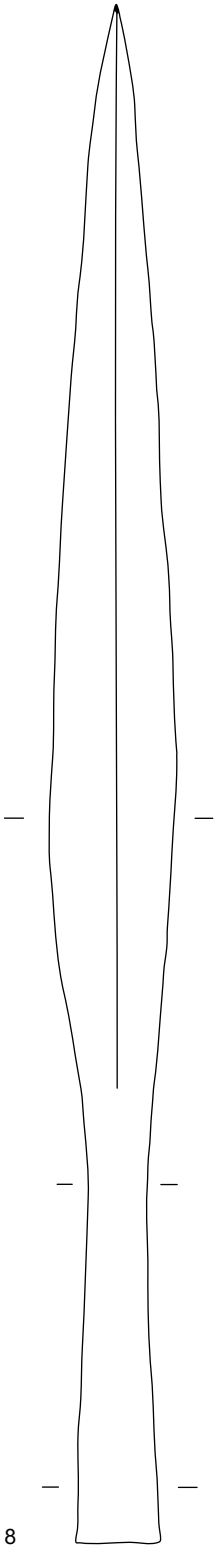
- Inhumatiegraf, zuid-noord.
- 170 x 78; 15,16.
- De donkere verkleuring op vlak 1 geeft de indruk van grafroof, wat de positie van riemtong nr. 2 kan verklaren. Grafroof moet hebben plaatsgevonden vóór de aanleg van crematiegraf 199.
- Versneden door graf 199.
- Geen kist.
- Kaak (6); schedel (17).
 - IJH, één wandfragment.
 - Riemtong, brons, verbreed uiteinde en twee nieten; aan de bovenzijde wordt de rand begeleid door een groef, daartussen mogelijk een versiering van cirkeltjes, incompleet, bewaarde l. 3,41 cm, br. 2,21 cm.
 - IJH, drie wandfragmenten; twee wandfragmenten MW Re; één wandfragment MW O.
 - Gespje, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, l. 2,76 cm, br. 1,53 cm.
 - * Potje MW ReGw P D, versierd met radstempel. Type D3.
 - 9-15. Kralen. Er is een tiende kraal geweest, liggend bij de rand van de pot. Helaas verloren gegaan.
 - Kraal.
- 1, 3. Uit de vulling.
 - Hoog in de kuilvulling, bij de rechterarm, ca. 35 cm boven de bodem van het graf. Mogelijk is deze grafvondst een restant van het jongere crematiegraf 199.
 - Links op of boven de gordel, plat, op zijn kop en de doorn naar rechts.
 - Links naast de schedel, hellend naar het noorden.
 - 7-8. Bij de rechterschouder.
 - 9-15. Onder de kin.
 - In potje.
- Vrouw (meisje?).
- Fase 5-7 (565-640/650).

Graf 215. (afb. 7.149a en 7.149b)

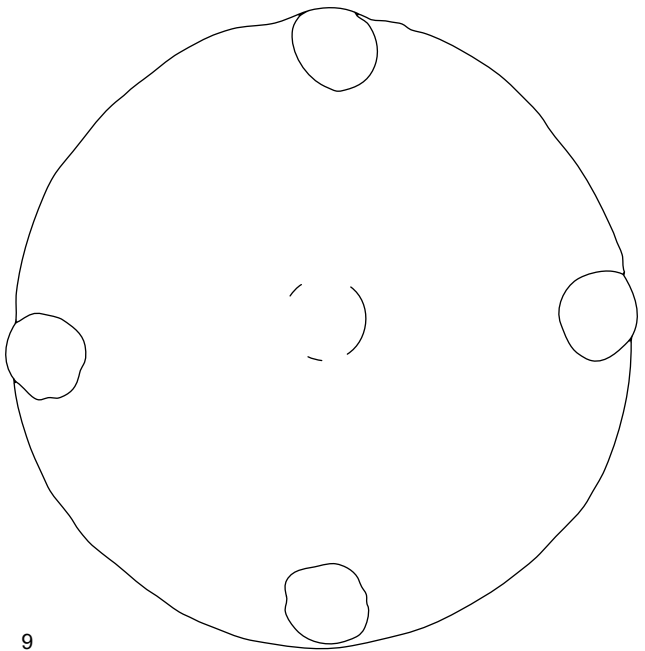
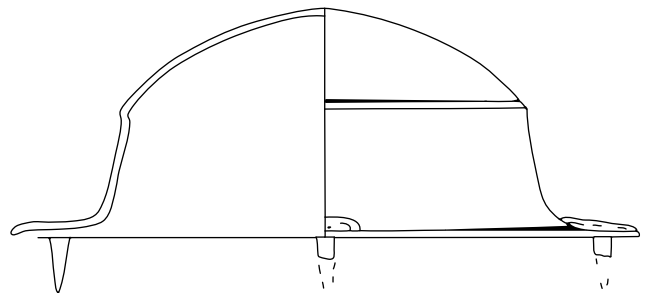
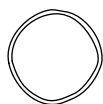
- Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- 254 x 100; 15,10.
- Aan de noordzijde twee paalgaten op beide hoeken van de grafkuil. Op grond van de gegevens van de veldtekening is het niet waarschijnlijk dat beide palen bij het graf behoren.
- Wordt door een mogelijk crematiegraf 257 versneden. De diepste vondsten lagen ten minste 20 cm boven de bodem van de grafkuil. De lange kist hing wellicht tussen de schuine wanden van de grafkuil.
- 231 x 50.
- Kapsels tanden of kiezen (20-21).
 - IJH, vier wandfragmenten; twee wandfragmenten MH, met horizontale groeven (één daarvan lijkt op Dorestad H-1); één wandfragment MW ReRw; crematieresten.
 - Zie 'crematiegraf' 257: twee wandfragmenten IJH; crematie.
 - * Pot MW ReGw P D met horizontale groeven, compleet; type D2.
 - Zie nr. 2, houtskool.
 - IJH, één wandfragment; één wandfragment MW ReRw; crematieresten.
 - IJH, één wandfragment; crematieresten.
 - Eén fragment crematieresten.
 - * Lanspunt, ijzer, langwerpig-spits blad, gesloten schacht, waarop textielresten.
 - * Umbo, ijzer, compleet, conische opstaande rand, iets bredere, platte ronde top, vier nagels op de horizontale rand.
 - MW Re D, één randfragment, datering fase 4-6? (510/525-610/620); één wandfragment MW Re DP; één wandfragment MW ReRw met horizontale groeven; crematieresten.
 - Zie nr. 2: één wandfragment MH, crematieresten.

3

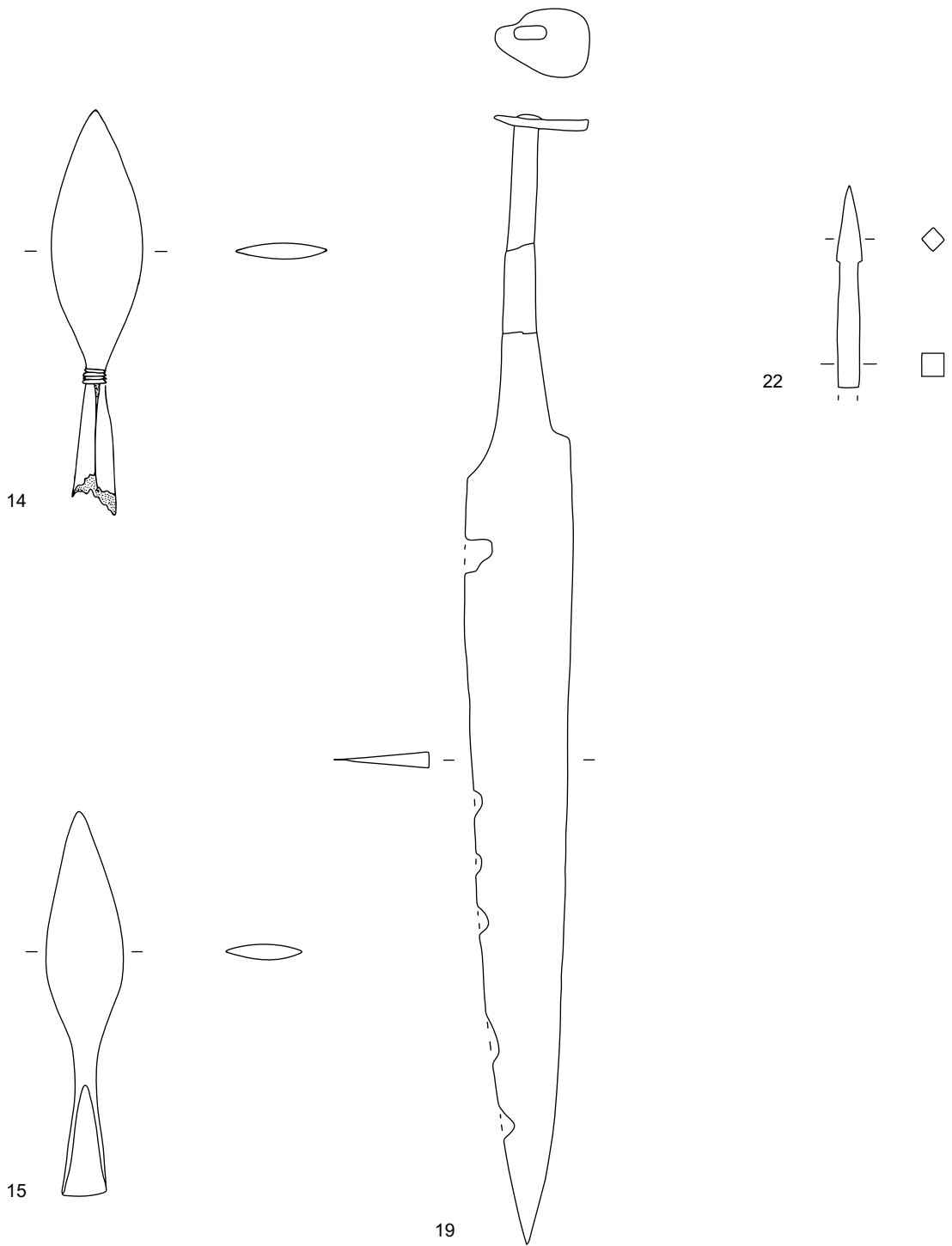
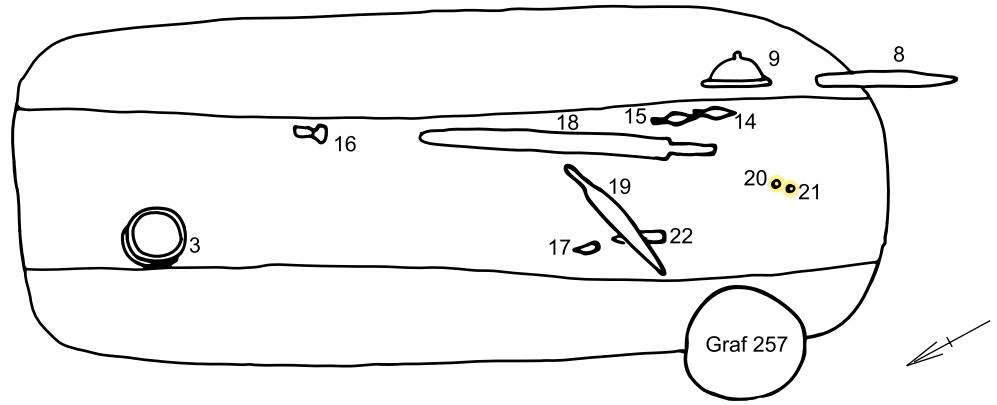

8

9

afb. 7.149a Graf 215

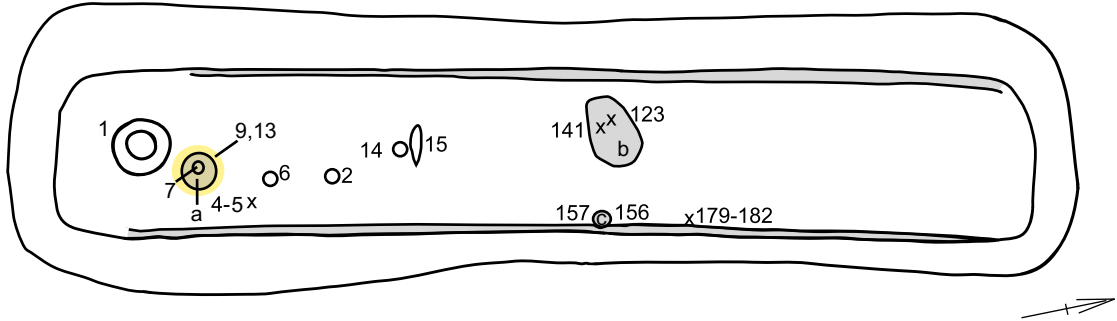
afb. 7.149b Graf 215

19

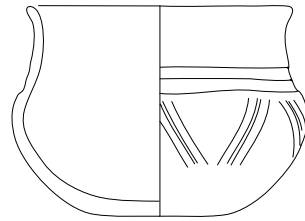
12. Zie nr. 2: crematieresten.
13. IJH, één wandfragment; één wandfragment MW ReRw; crematieresten.
- 14.* Pijlpunt, ijzer, plat, breed ovaal blad, op de overgang van blad naar schacht omwonden met ijzerdraad, dat zich langs de schacht naar beneden voortzet, toegeknepen, gespleten schacht.
- 15.* Pijlpunt, ijzer, spitsovaal blad, gespleten schacht.
16. Beslagplaatje, brons, fragmentair, omgeslagen rand, twee nieten, met houtresten, l. > 3,70 cm, br. > 2,27 cm
17. Pijlpunt (?), ijzer, spitsovaal blad, l. 8,09 cm, br. 2,92 cm.
18. Spatha, ijzer, fragmentair, een ijzeren niet aan het uiteinde. Op de bovenzijde de rest van de schede en een mesje met leren riempje. Totale lengte > 80 cm, bladlengte ca. 70 cm, breedte ca. 4,7 cm.
- 19.* Sax, ijzer, platte, ovale knop (diameter 3,1 cm) aan het uiteinde van de angel. Totale lengte 34,5 cm, bladlengte 25,0 cm, breedte 2,9-3,2 cm. Smal en kort exemplaar.
- 22.* Pijlpunt (?), ijzer, rechthoekige schacht, punt rechthoekig op doorsnede.
- h. 1-2, 4-6. Uit de kuilvulling.
3. Ter hoogte van de benen. Op grond van de hoogte zou de pot op de kist gestaan kunnen hebben. Onderkant pot: 15,45, kist zichtbaar op zelfde hoogte. Pot helde sterk naar het oostzuidoosten.
7. Aan oostzijde buiten de kist.
8. Buiten de kist, rechts van het hoofdeinde mogelijk op de kist. De punt was in de wand van de kuil gestoten, boven het niveau waarop de kist zichtbaar werd. Horizontaal, het blad verticaal. De schacht lag waarschijnlijk ten westen van de umbo.
9. Buiten de kist, rechts naar het hoofdeinde. Verticaal: het schild stond rechtop tegen de buitenzijde van de kist.
- 10, 13. Uit de vulling van de kist.
- 14-15. Binnen de kist, naast de rechter-schouder. Horizontaal, in de lengterichting van het graf, in elkaars verlengde.
16. Bij de rechterknie, 23 cm boven de bodem van de kuilvulling (?).
17. Bij de linkerborst, punt naar het noorden.
18. Binnen de kist, op het rechterboven-lichaam, horizontaal, plat. Punt naar het voeteneinde. Roestsporen op vlak 4, waarschijnlijk afkomstig van de schedel.
19. Dwars over de linkerborst: noordoost-zuidwest. Punt naar het zuidwesten.
22. Onder de punt van sax nr. 19.
- i. Man.
- j. fase 6-7 (580/590-640/650).
- N.B.: Op grond van de hoeveelheid crematieresten in de nrs. 1, 2, 5, 7, 10 en 12 is het wellicht mogelijk dat bij de aanleg van dit graf een crematiegraf is verstoord.

Graf 216. (afb. 7.150)

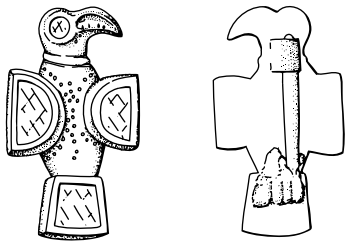
- a. Inhumatiegraf met boomkist, zuid-noord.
- b. 289 x 91-75 (respectievelijk hoofdeinde en midden); 14,87.
- e. Boomkist: 258 x 38; dikte wanden 6-9 cm.
- f. Kapsel (9), schedel (13).
- g. 1.* Pot MH ReGw, buidelvormig, min of meer vlakke bodem, hoge trechtersvormige hals, onverdikte afgeronde rand, duidelijke schouder, geaccentueerd door twee ondiepe horizontale groeven, op de buik ondiepe chevronversiering, grijs.
- 2.* Vogelfibula, verguld brons, met vier stuks ingelegd almandien/glas, ijzeren naald.
3. Kraal.
4. Ringetje, brons, rechthoekig op doorsnede (0,24 cm), diameter 2,02 cm.
5. Leerrest.
- 6.* Vogelfibula, verguld brons, met vier stuks ingelegd almandien/glas (met barstje), ijzeren naald.
7. Ring, brons, platte doorsnede (0,35 cm), diameter 3,34 cm.
8. Kraal.
- 10-12. Kralen.
14. Gesp, ijzer.
- 15.* Mesje, ijzer, geknikte rug.
- 16-122. Kralen.
123. IJzerroest.
- 124-140. Kralen.
141. Nageltje, ijzer, l. 1,83 cm.
- 142-155. Kralen.
- 156.* Fles, glas, één randfragment, transparant, lichtgroen, omgeslagen rand, Romeins.
157. Leerresten.
- 158-183. Kralen.
173. Leerresten.
- h. 1. Ten zuidwesten van het hoofd, helde sterk naar het oosten. Half cirkelvormig houtskoolspoor ter hoogte van de bovenzijde van de pot (open zijde naar zuiden).
2. Midden op de buik, plat, liggend op zijn kop, kop van de vogel naar het westen.
- a: 3, 7-12. Boven op het schedelspoor. Ringetje (nr. 7) lag verticaal, zuidoost-noordwest gericht, op kraal nr. 10.
- 4-5. Onder de kin, ringetje nr. 4, verticaal in de lengterichting van het graf, liggend op leer nr. 5.
6. Op de borst, versierde kant boven, plat, vogelkop naar het noordnoordwesten, 17 cm ten zuiden van nr. 2.
14. Op de onderbuik, plat, met de punt van de doorn naar het zuidwesten, doorn lag boven, ca. 20 cm ten noorden van nr. 2.
15. Direct ten noorden van gesp nr. 14, plat, dwars op de richting van het graf, punt naar het westen.
- b: 16-144. Op of ter hoogte van het linkerbovenbeen.
- c: 145-155, 158-178. Op of ter hoogte van het rechterbovenbeen. De vondsten lagen ingebed in zwart gekleurde grond. Leerrest nr. 173 lag onder de kralen. Waren de kralen op leer gestikt of waren zij geborgen in een buideltje?
- 179-182. Op of ter hoogte van het rechteronderbeen, in een rijtje.
183. Vier kralen, niet gelokaliseerd.
- i. Vrouw.
- j. Fase 5-6 (565-610/620).

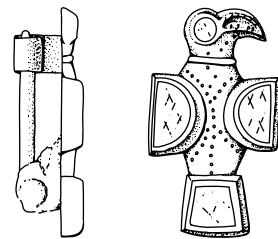
1

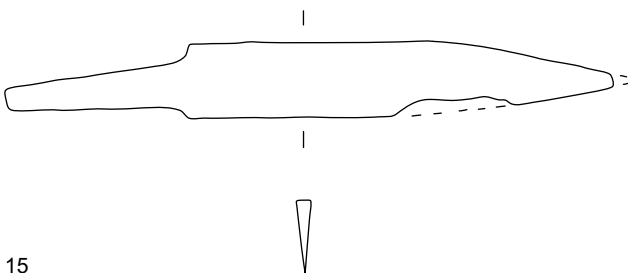
1

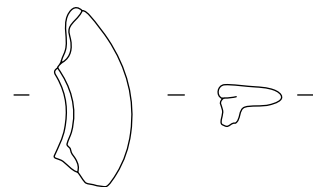
2 (1:1)

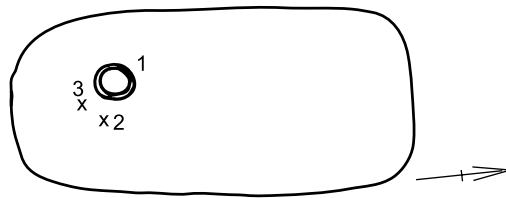
6 (1:1)

15

156

1

afb. 7.151 Graf 217

afb. 7.152 Graf 218

afb. 7.153 Graf 219

Graf 217. (afb. 7.151)

- a. Inhumatiegraf, zuid-noord (?). Richting bepaald op grond van ligging van het napje (1) en kralen (2-3).
- b. 107 x 50; 15,28.
- e. Geen kist.
- g. 1.* Napje, MH ReGw, onverdikte afgeronde rand, min of meer vlakke bodem.
2-3. Twee kralen.
4. Eén wandfragment IJH.
- h. 1. In het zuidelijke deel van het graf, hellend naar het oosten.
2-3. Ten zuidoosten van kopje nr. 1.
4. Uit de kuilvulling.
- i. Meisje.
- j. Fase 1-3 (400-510/525).

Graf 218. (afb. 7.152)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Rond, 45; 15,51.
- e.* MW ORw L groot randfragment met dekselgeul. Bruine kuilvulling met veel crematieresten en houtskool.
- f. Crematie.
- g. MW OGw, ca. 30 wandfragmenten, secundair verbrand, scherven van afgebroken binnen- en buitenzijde, waarschijnlijk één exemplaar.
- h. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 219. (afb. 7.153)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Rechthoekig, 50; 15,52.
- c. Verstoord door rioolsleuf.
- e.* Urn MW Re D, met radstempel, compleet profiel, deels vernield door aanleg rioolsleuf. Rechtopstaand. Kuilvulling bevatte veel crematieresten en houtskool. Type D4.
- f. Crematieresten.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 220.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,54.
- d. Graf tekent zich af op vlak 1, boven graf 242, dat op vlak 3 werd waargenomen. De stratigrafische relatie is onduidelijk.
- e. Urn MW ORw S, omgeslagen, platte rand, volledig profiel, onversierd. Rechtopstaand, beschadigd door recente ingraving.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 221.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,90.
- e. Urn MW Re D met horizontale groeven, groot bodemfragment Rechtopstaand, oudtijds verploegd.
- f. Crematieresten (veel).
- g. 1 Eén fragment van een ijzeren nagel, vierkante doorsnede, 0,3 cm, l. 2,2 cm, gebroken.
2. Tien fragmenten roest.
- h. 1-2 Zeefvondst.
- j. Fase 4-9 (510/525-710).

Graf 222. (afb. 7.154)

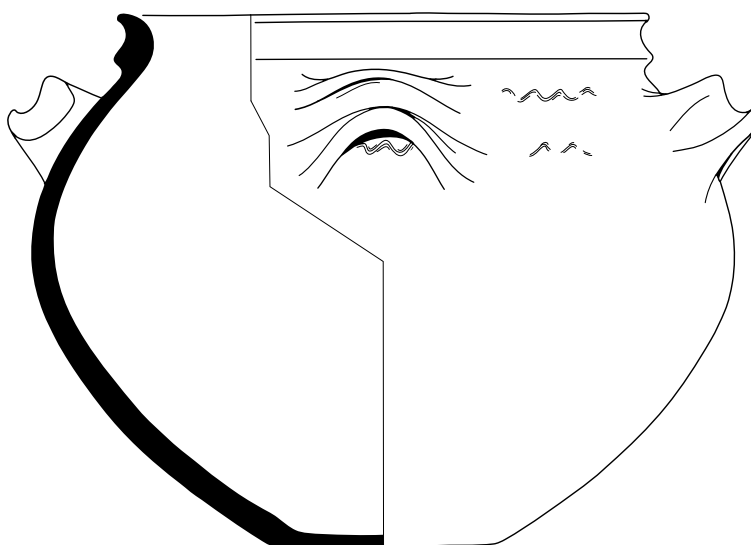
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,68.
- c. Gehalveerd door aanleg rioolsleuf, één helft door onbekende meegenomen.
- e.* Urn MW O, groot (1), met vier horizontale, bandvormige tweeledige oren, waarvan twee bewaard, tussen en onder de oren een dubbele zigzagversiering, kraagvormige rand, bolle bodem; rechtopstaand.
- f. Crematieresten.
- g. 1. Beslagplaatje, ijzer, driehoekig, met gleuf aan brede bovenzijde, twee bronzen nageltjes.
2. Zes wandfragmenten MW OGw.
3. Twee wandfragmenten MW Rw.
4. Twee fragmenten crematieresten.
- h. 1-4. Uit crematie uitgezeefd.
- j. Fase 9 (670/680-710).

Graf 223.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,88.
- c. Verstoord door recente ingraving.
- e. Urn MW OGw B, waarvan één rand- en zes wandfragmenten bewaard.
- f. Crematieresten.

Graf 224.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,88.
- e. 1. MW ORw, bodemfragment, waarschijnlijk met oor, groot exemplaar, bol, rechtopstaand. Er overheen: MW ReRw, groot randfragment, omgeslagen, afgeschuinde rand. Mogelijk behoort een bodemfragment MW ReRw bij deze rand. Wellicht stond de pot op zijn kop, omdat de bodem door het ploegen verdwenen is.
2. MW ReRw, één wandfragment.
- f. Crematieresten.
- g. 1. Fragmenten bewerkt bot, verbrand, van kam (?) of armband (?).
2. Kraal, glas, verbrand.
3. Kraal, bolvormig, grijs, secundair verbrand.
- h. 1-2. Uitgezeefd uit crematie.
3. Zeefvondst.
- j. Fase 5-9 (565-710).

afb. 7.154 Graf 222

afb. 7.155 Graf 225

afb. 7.156 Graf 227

afb. 7.157 Graf 228

Graf 225. (afb. 7.155)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,88.
- e.* Urn MW ReRw Bh, onverdikte, uitstaande, verticaal afgeschuinde rand met dekselgeul, vlakke bodem, secundair verbrand, compleet profiel. Rechtopstaand.
- g. 1 Twee fragmenten van een ijzeren ring (?), diameter ca. 3 cm, doorsnede 0,2 cm, gecorrodeerd.
- 2. MW ReRw, zeven wandfragmenten, behorend bij de urn.
- h. 1-2. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 226.

- a. Crematiegraf.
- b. Rond, diameter 25; 15,90.
- e. Geen urn.
- f. Losse crematie.

Graf 227. (afb. 7.156)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,91.
- e.* Urn, MW ReGw P D, groot bodemfragment, roodbruin, dikwandig, individuele rozetstempels op de schouder, richel op de overgang van schouder naar hals, rand ontbreekt, secundair verbrand. Hellend naar het noorden, rand verploegd. Type D5.
- g. 1. Elf fragmenten klei, mogelijk resten van wandscherven, secundair verbrand.
- 2. MW ReGw D, tien wandfragmenten.
- 3. MW ReGw D, drie wandfragmenten, versierd met rozettenindrukken. Behoren de nrs. 2-3 tot één exemplaar, wellicht de urn?
- h. 1-3. Zeefvondst.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 228. (afb. 7.157)

- a. Crematiegraf met urn(en?).
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,85.
- e.* Urn MW ReGw S, verdikte, omgeslagen rand, vlakke bodem met vage standvoet, rechtopstaand, vrijwel compleet, verploegd (1). Bij de urn een zak met scherven van een tweede urn: MW ReGw S, groot randfragment, verdikte, omgeslagen rand (2).
- f.
- g. MW Re D, 21 wandfragmenten, één exemplaar.
- h. Zeefvondst.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 229.

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Rechthoekig: 50 x 30; 15,89.
- e. Urn MW ReGw, waarschijnlijk compleet profiel, rand met richel. Hellend naar het zuiden, verploegd.
- f. Crematieresten.
- g. Eén randfragment MW ReR, Mayen?

afb. 7.158 Graf 230

Graf 230. (afb. 7.158)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,93.
- e.* Schaaltje MW OGw SI, met radstempelversiering op de buik (schouder onversierd), schuin uitstaande, onverdikte ronde rand, standing, compleet profiel. In schaalpje crematieresten (f) en één fragment verbrand glas.
- f. Crematieresten.
- j. Fase 4-7 (510/520-640/650).

afb. 7.159 Graf 231

Graf 231. (afb. 7.159)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,82.
- e.* Urn MH, buidelvormig, iets uitstaande, ronde rand, cilindervormige hals, vrij vlakke bodem, verploegd, compleet.
- f. Crematieresten.
- j. Fase 7-8 (610/620-670/680).

Graf 232.

- a. Crematiegraf.
- b. Geen kuil zichtbaar; 15,86.
- e. Geen urn.
- f. Losse crematieresten.
- g. MW Re D?, één wandfragment.
- h. Zeefvondst.

Graf 233. (afb. 7.160)

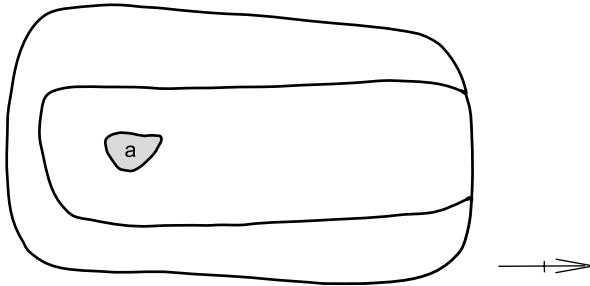
- a. Crematiegraf met urn.
- b. Rond, diameter 20; 15,70.
- e.* Kan, MW ReRw B, bodemfragment, tweeledig oor, vlakke bodem, overgang van schouder naar hals gemarkeerd door groef en richel, rand ontbreekt. Hellend naar het westen.
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

afb. 7.160 Graf 233

Graf 234. (afb. 7.161)

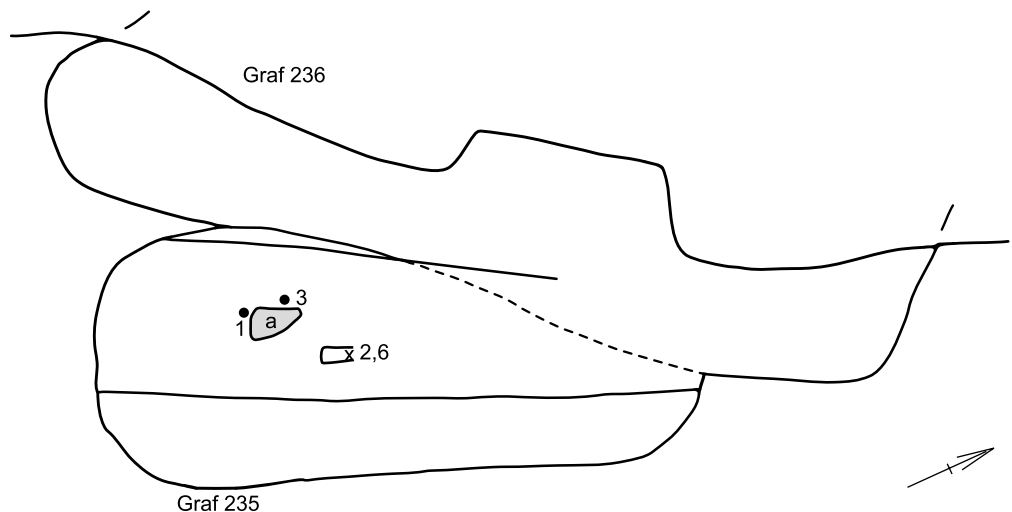
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord (op basis van de ligging van de kralen).
- b. 124 x 69; 15,48.
- e. 113 x 35.
- g. a: 1-11. Kralen.
- 12. IJH, twee wandfragmenten; één fragment houtskool; crematieresten.
- h. 1-11. Zuideinde van het graf, dichtbij elkaar, in snoertje.
- 12. Onderin de vulling van de kist.
- i. Meisje.

afb. 7.161 Graf 234

Graf 235. (afb. 7.162)

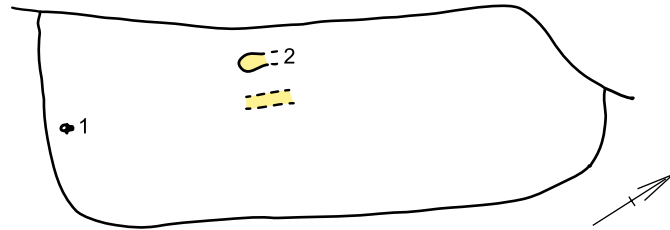
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. Ca. 170 x ca. 75; 15,48.
- d. Versnijdt graf 236. Onderlinge relatie is niet geheel duidelijk. Op vlak 3 lijkt het alsof graf 236 graf 235 versnijdt. Dit zal wel schijn zijn, omdat op dit vlak graf 235 vrijwel geheel verdwenen is, en omdat op vlak 2 met vrij grote zekerheid graf 235 graf 236 versnijdt.
- e. Minimaal 160 x 41.
- f. Kapsels van tand of kies (1 en 3).
- g. 2. Fragmentje ijzerroest met leerrest.
- 4. Kraal.
- 5. Kraal.
- 6. Kram, ijzer, fragmentair, kop naar het noorden wijzend.
- 7. Kraal.
- 8. Kraal.
- h. a: 4-5, 7-8. Ten noorden van de schedel, de nrs. 7-8 op dieper niveau.
- 2, 6. Midden in de kist.
- i. Vrouw waarschijnlijk.

afb. 7.162 Graf 235 en 236

Graf 236. (afb. 7.162)

- a. Inhumatiegraf, noordoost-zuidwest/zuidwest-noordoost.
- b. L. 237 x onbekend; 15,44.
- d. Wordt versneden door graf 235 (zie graf 235, d). Geheel vernield door ingraving vanuit de rioolsleuf ten westen van graf 236. Waarnemingen daardoor onmogelijk.
- e. Geen kist.
- g. * Pot MW O D met horizontale groeven, compleet, type D2 (losse vondst LV 10, afb. 7.188: 3). Deze vondsten zijn in deze buurt gedaan, voorafgaand aan de opgraving, en zouden uit dit graf afkomstig kunnen zijn, of mogelijk uit graf 237.

afb. 7.163 Graf 237

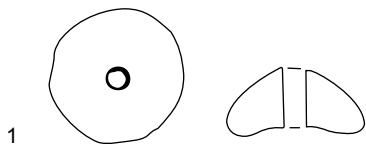
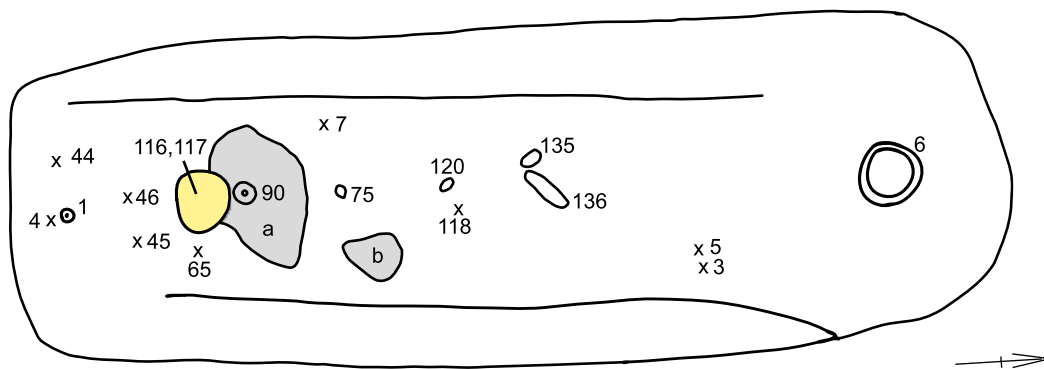
Graf 237. (afb. 7.163)

- a. Inhumatiegraf, zuid-noord/noord-zuid.
- b. 150 x minimaal 56; 15,21.
- d. Gedeeltelijk vernield door rioolsleuf.
- e. Geen kist.
- f. Been (2); evenwijdig hieraan tweede fragment (niet bewaard). Als het hier gaat om benen, moet de schedel in het zuiden hebben gelegen.
- g. 1. Gesp, ijzer, ovaal, doorn ontbreekt, l. 3,25 cm, br. 1,94 cm.
3-4. Houtskool.
- h. 1. Aan de zuidzijde van de grafkuil, verticaal met de punt van de doorn naar zuiden.
3-4. Mogelijk van twee verbrande planken aan de oostzijde in het midden. Nr. 3 schuin liggend, nr. 4 verticaal, tegen de rand van de kuil.

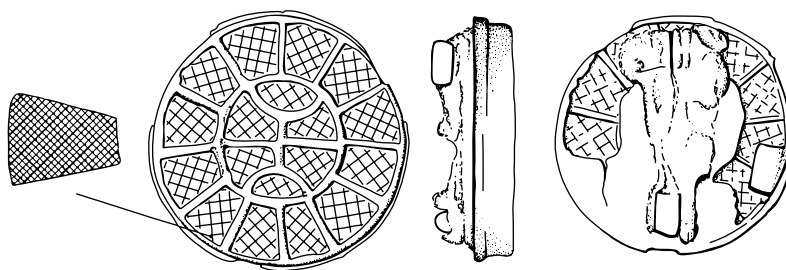
N.B.: Zie voor dubbelconus (losse vondst LV 10) graf 236, g.

Graf 238. (afb. 7.164)

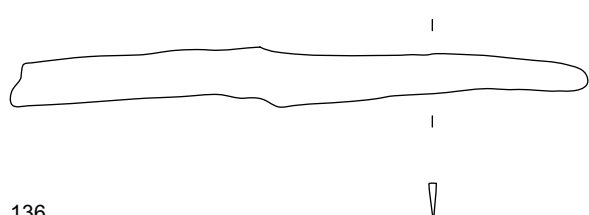
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 276 x 84-94 (voeteneinde); 15,35.
- e. Ca. 230 x 55.
- f. Kies (116), schedel (117).
- g. 1.* Spinklos, aardewerk, dubbelconisch.
2. Kraal.
3. Ooring (?), brons, zeer fragmentair.
4-5. Kralen.
6.* Pot MW ReGw D, losse stempels op schouder: rechthoekig stempel met kruisornament onder halve bogen, aangebracht door middel van een radstempel, horizontale groeven bovenaan de schouder, gat in de bodem, compleet. Type D3.
7-74. Kralen.
75.* Schijffibula, zilver met glas of almandien op gewafeld folie, glazen middenkraal, aan onderzijde aangekoekt botfragment.
76-89. Kralen.
90.* Schijffibula, zilver, rond, radiaal versierde rand rondom versierd centrum, ingelegd met almandien/glas op gewafeld folie, ijzeren naald, groter dan nr. 75.
91-115. Kralen.
118. Kraal, fragmentair, groot exemplaar.
119. Kraal.
120. Gespje, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, l. 3,03 cm, br. 1,65 cm.
121-134. Kralen.
135. Vuursteen, onbewerkt (natuurlijk), met gaatje, kraal?
136.* Mesje, ijzer, gebogen rug, fragmentair.
137. Kraal.
138. Kraal, veelkantig, transparant, blauw, verbrand.
139. Ringetje, zilverdraad, in elkaar gedraaid.
- h. 1. Ten zuiden van het hoofd.
3. Ter hoogte van het been, bovenin de vulling.
4. Ten zuiden van het hoofd, bij nr. 1.
5. Ter hoogte van de onderbenen.
6. Aan het voeteneinde, hellend naar het noorden.
7. Links naast de buik.
a: 2, 8-43, 47, 50-52, 54-62, 64, 66, 70-74, 76-81, 83-89, 91-92, 94-115. Boven op de borst, onder de kin.
44. Tegen de zuidwand van de kist.
45-46. Ten zuiden van het hoofd.
b: 48-49, 53, 63. Ten noordoosten van de groep kralen op de borst (a).
65. Ten oosten van de schedel.
b: 67, 69, 82, 93, 119, 121-134. Op de rechterheup.
75. Onder de borst, op de buik, op de kop, de naald in de richting van het hoofdeinde.
90. Boven op de borst tussen de kralen, plat, versierde kant naar boven, naald naar het westen.
118. Ca. 10 cm ten oosten van gesp nr. 120.
120. Midden op het kruis, doorn wees naar het oosten, plat, doorn aan de bovenzijde.
135. Ter hoogte van de knieën.
136. Ter hoogte van de knieën, vrijwel horizontaal, de punt naar het noordoosten wijzend.
137. Niet gelokaliseerd.
138-139. Tussen de skeletdelen.
i. Vrouw.
j. Fase 4b-5 (540/550-580/590).

6

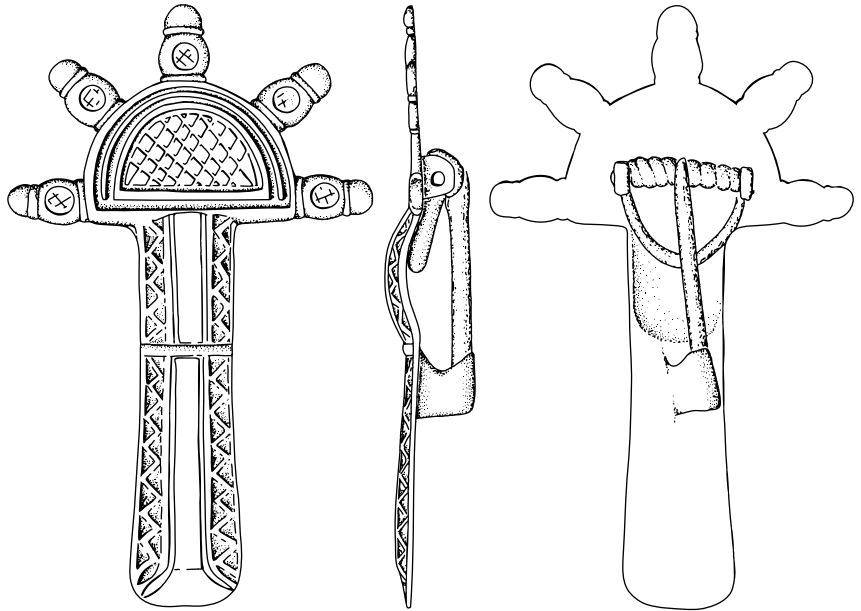
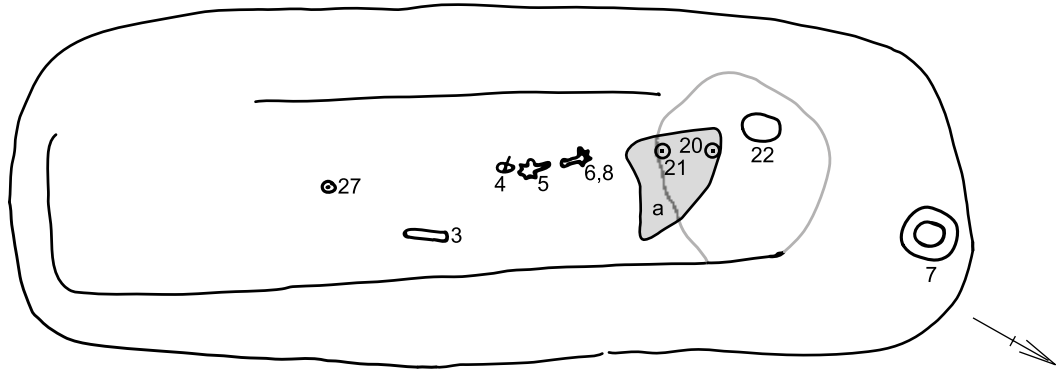
90 (1:1)

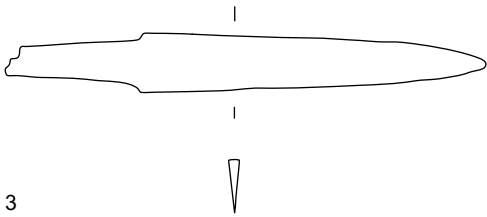
136

Graf 239. (afb. 7.165a en 7.165b)

- a. Inhumatiegraf met kist, noordwest-zuidoost (zie d).
- b. 256 x 110; 14,84.
- d. Op bovenste vlak (vlak 2) aan de oostzijde een uitstulping die op diepere niveau verdwenen is. Aan het noordwestelijke einde van de grafkuil bevindt zich een jongere ingraving (door grijze lijn weergegeven) met veel grind en een fragment van een schedel (22). Het is onduidelijk of deze schedel bij dit graf behoort. Daarom is de richting van het graf onbekend.
- e. Minimaal 192 x 48.
- f. Zie d.
- g.
 - 1. IJzer, fragment, met houtrest.
 - 2a. IJzer, fragment, met houtrest.
 - 2b. IJH, één wandfragment.
 - 3.* Mesje, ijzer, gebogen rug.
 - 4. Enkele crematieresten met ijzerroest.
 - 5.* Beugelfibula, brons, verguld en verzilverd, halfronde kopplaat met rasterversiering, vijf knoppen, elk daarvan ingelegd met rond almandien/glas, beugel en langwerpige voet met verhoogde middenrichel, geflankeerd door vergulde zigzagversiering, ijzeren naald.
 - 6.* Beugelfibula, zilver, halfronde kopplaat met spiraalversiering, rand met kleine ingeponste driehoeken, vijf knoppen, waarvan er één ontbreekt, beugel met verhoogde middenrichel, ruitvormige voet, waarvan het onderste gedeelte is afgebroken, met gedegeneerde dierenversiering, op de rand kleine ingeponste driehoeken, op beide hoeken van de ruit een rond uitsteeksel, gevuld met almandien/glas, bronzen naald, met secundair opgezette naaldhouder (antieke reparatie).
 - 7.* Pot MH B, klein model, S-vormige onverdikte rand, chevronversiering.
 - 8. Textielrest.
 - 9-19. Kralen.
 - 20.* Schijffibula, verguld zilver, met almandien, parelrandje rond de basis, ijzeren speld, versiering met centraal kruis.
 - 21.* Schijffibula, verguld zilver, met almandien, restant van ijzeren speld, rond, centraal gat (nu onopgevuld).
 - 23-26. Kralen.
 - 27. Kraal, been, verbrand, cilindrische, doorsnede 2 cm, hoogte 1,35 cm.
 - 28-29. Kralen.
 - 30. IJH, vijf wandfragmenten.
- h.
 - 1-2. Uit de kistvulling.
 - 3. Ter hoogte van de heup, aan de oostzijde de punt naar het zuidoosten wijzend.
 - 4-6. In lengterichting van het graf, op rij, aan de noordwestzijde van het graf.
 - 5. Plat, versierde kant naar boven, naald wijzend naar het noordwesten. Aan de bovenzijde fragment textiel (bewaard?, geen nummer).
 - 6. Schuin op zijn kant, onderzijde naar het oosten, bovenzijde naar het westen gericht.
 - 7. Aan het noordwesteinde van de grafkuil, hellend naar het zuidoosten.
 - 8. Onder nr. 6.
 - a: 9-19, 23-26, 28. Ten dele in de verstoring (met schedel nr. 22) en ten dele ten zuidoosten van de verstoring.
 - 20. Plat, op zijn kop.
 - 21. Versierde kant naar boven, plat, naald naar het zuidoosten. Op de achterzijde textielresten.
 - 27. Ten zuiden van mesje nr. 3, ca. 30 cm.
 - 29. Ligging niet op tekening vastgelegd.
 - 30. Uit het zuidelijke deel van de kistvulling.
- i. Vrouw.
- j. Fase 4b (540/550-565).

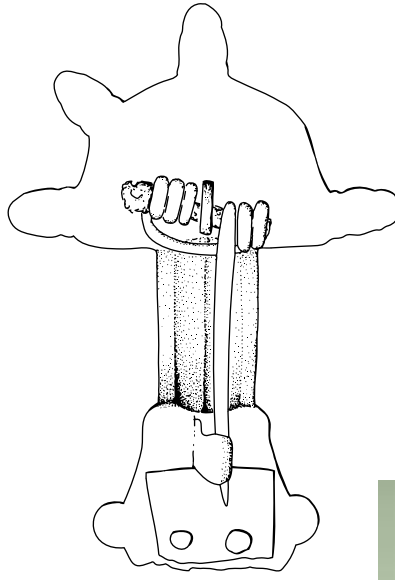
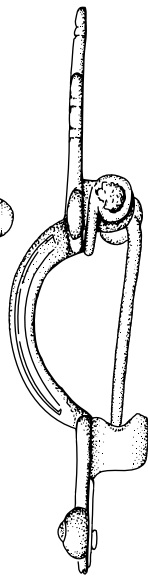
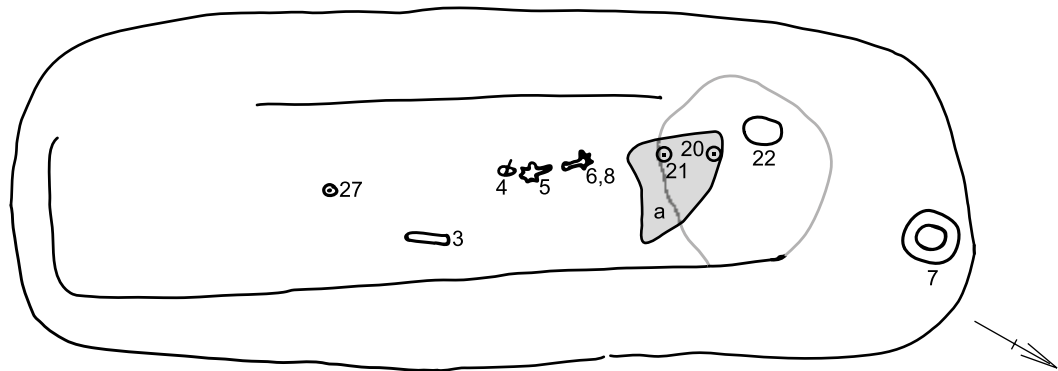

5 (1:1)

3

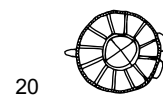

6 (1:1)

7

20

21

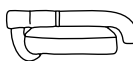
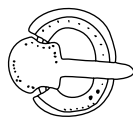
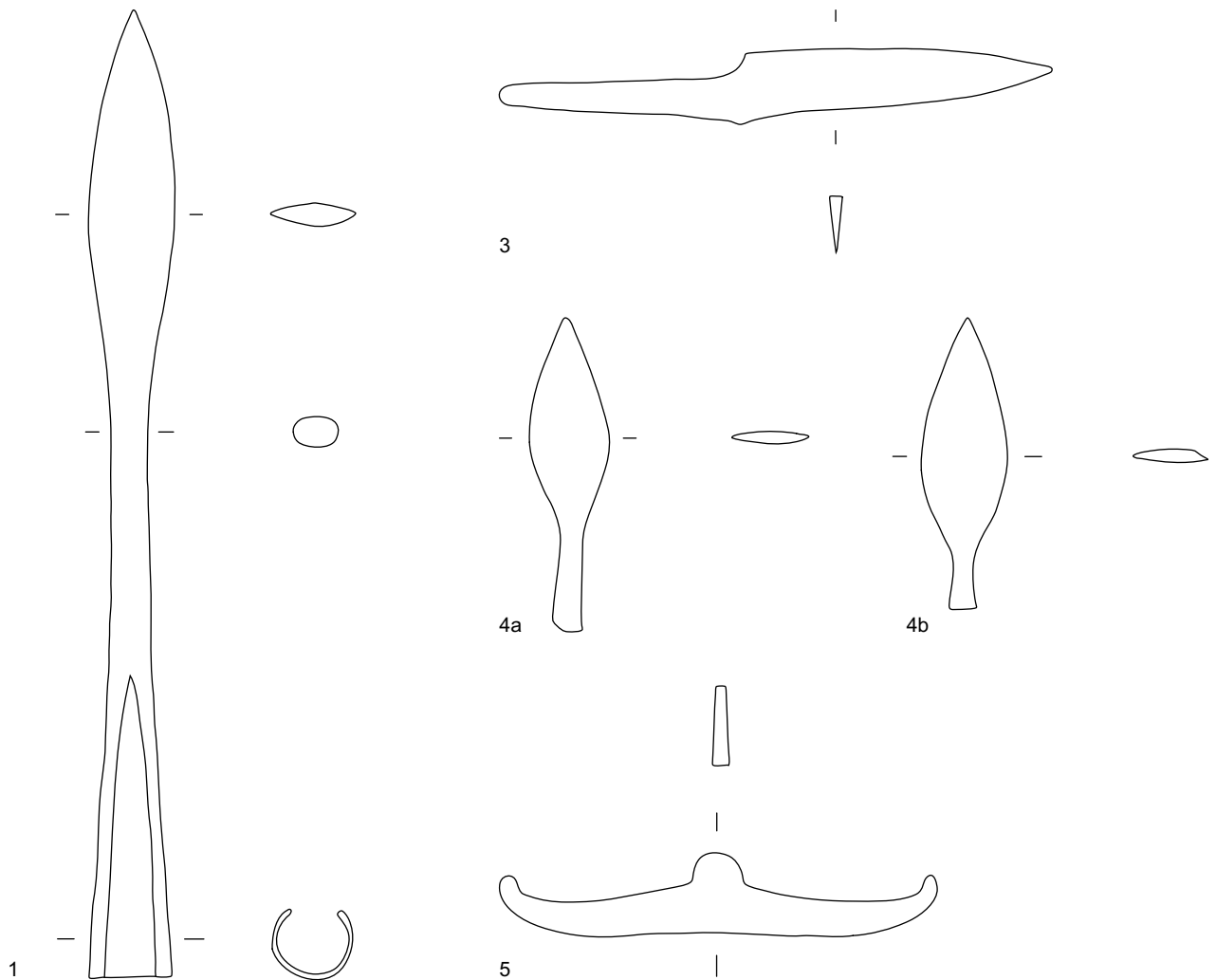
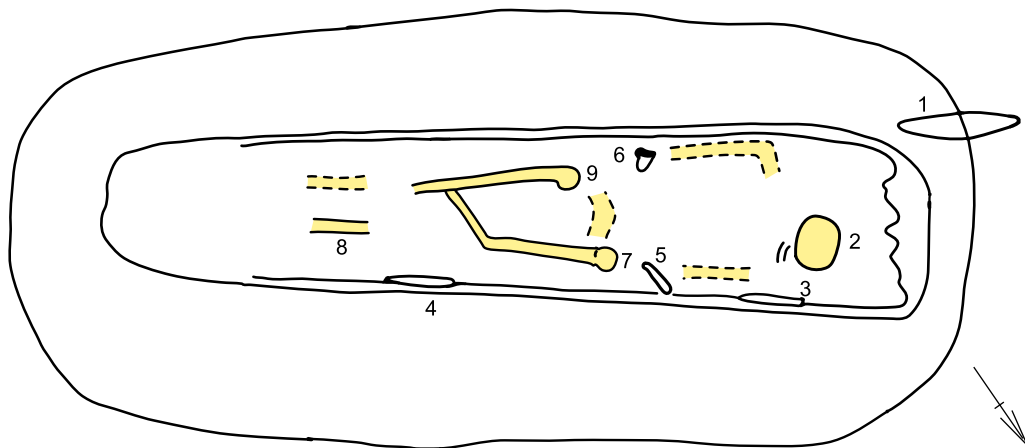

Graf 240. (afb. 7.166)

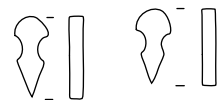
- a. Inhumatiegraf met boomkist, noordwest-zuidoost.
- b. 255 x 120; 15,01.
- e. Waarschijnlijk boomkist: 220 x 50-32 (respectievelijke hoofdeinde en voeteneinde).
- f. Rechterbovenbeen (9), linkerbovenbeen (7), linkeronderbeen (8), schedel (2), naar links gekanteld, schuin liggend.
- g. 1.* Lanspunt, ijzer, spits-ovaal blad, gespleten schacht.
3.* Mesje, ijzer, gebogen rug.
4a-b.** Twee pijlpunten, ijzer, plat spits-ovaal blad, één exemplaar met gespleten schacht.
5.* Vuurslag, ijzer.
6a.* Gesp, zilver of verzilverd brons, met schilddoorn, met puntversiering, gefacetteerde doorsnede.
6b.*** Drie riembeslagen, zilver of verzilverd brons, ingesnoerd, ronde basis, puntig uiteinde.
- h. 1. Rechts buiten de kist, de punt was schuin omhoog in de ongestoorde grond gestoken. Het blad was in verticale stand.
3. Naast linkerschouder, tegen de kistwand, plat, met de punt naar het voeteneinde.
4. Juist onder de knie, tegen de linkerkistwand, lemmet verticaal, waarschijnlijk met de punt naar het voeteneinde.
5. Links op of naast het middel, schuin naar rechts omhoog.
6. Rechts ter hoogte van het middel, met schilddoorn boven, plat; de doorn wijst naar het westen.
- i. Man.
- j. Fase 4b-5 (540/550-580/590).

Graf 241. (afb. 7.167)

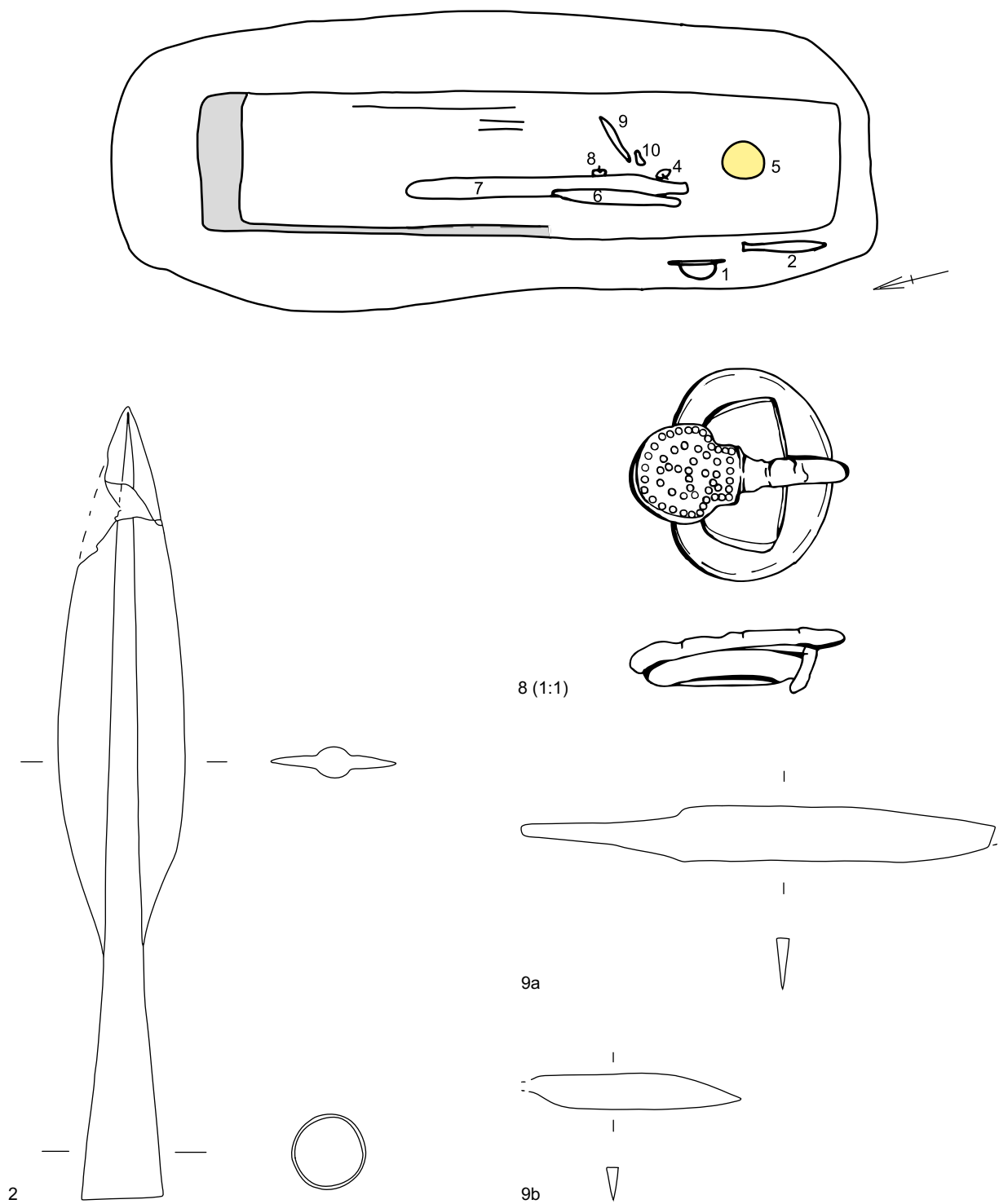
- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- b. 249 x 90; 15,00-15,08.
- e. 210 x 47 mogelijk boomkist, maar op vlak 4 loopt de westelijke lange wand bij het voeteneinde door. Bij het verdiepen van vlak 3 naar vlak 4 is dit ook waargenomen bij het voeteneinde van de oostelijke lange wand. Daardoor wordt de indruk gewekt van een houtverbinding en een kist van planken.
- f. Schedel (5).
- g. 1. Umbo, ijzer en fragment van handgreep; nagel, ijzer, l. 1,41 cm.
2.* Lanspunt, ijzer, spitsovaal blad, verdikt middengedeelte, gesloten schacht.
3. Roest.
4. Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, l. 3,17 cm, br. 2,02 cm.
6. Sax, ijzer, angel afgebroken, l. ca. 36 cm, br. ca. 3,7 cm. Ontbreekt.
7. Spatha, ijzer, met resten van de schede.
8.* Gesp, brons, schilddoorn, ovaal, platte, ovale doorsnede, schild van schilddoorn, en mogelijk de gesp, versierd met cirkels.
9a.* Mes, ijzer, gebogen rug.
9b.* Mes, ijzer, fragmentair, geknikte rug.
10. Nagel, ijzer, platte ronde kop (diameter 2,16 cm), l. 4,54 cm.
- h. 1. Links naast het hoofdeinde, buiten de kist. Het schild tegen de kist geleund met de handgreep naar de kist gericht. Diameter schild ca. 70 cm (op grond van kleurverschillen in de grond). De stand van de handgreep schuin omhoog.
2. Links naast het hoofdeinde, buiten de kist (binnen de kuilvulling) met de punt schuin omhoog naar het zuiden. Blad verticaal. Schacht tussen de kistwand en het schild.
3. Links boven het hoofd.
4. Midden op de borst, met de punt van de doorn naar het westen, plat, doorn naar boven.
6. Links naast het bovenlichaam, boven op spatha (7), in lengterichting van het graf, waarschijnlijk met de punt naar het hoofdeinde en de snede naar het westen.
7. Links op het lichaam, in de lengterichting van het graf, plat en horizontaal, met de punt naar het voeteneinde.
8. Op de buik onder de spatha (7) met punt van doorn naar het oostzuidoosten, doorn boven.

6a

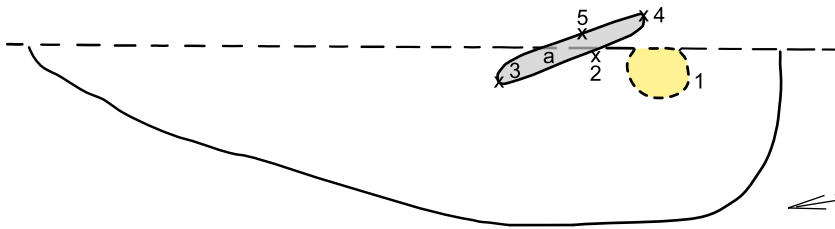
6b

afb. 7.167 Graf 241

9. Rechts op de buik, ongeveer west-oost (schuin in het graf), punt naar het oosten, snede naar het noorden. Onder de punt van het mesje en ijzeren voorwerp,

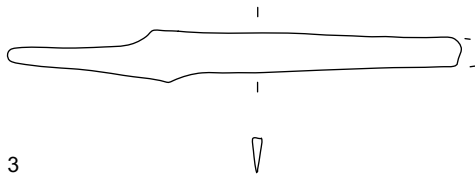
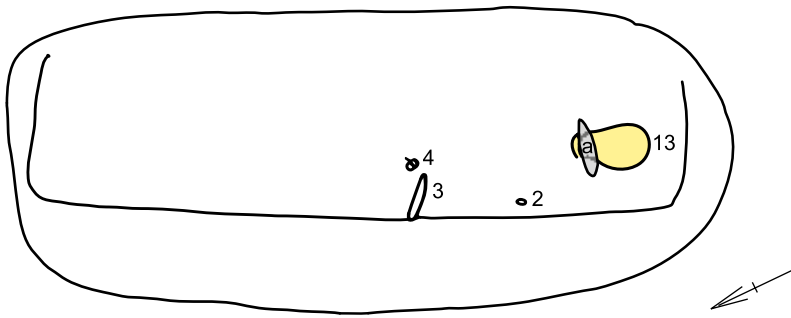
schuin omhoog stekend.
 10. Bij de heft van mes nr. 9, voorwerp.
 i. Man.
 j. Fase 4-5 (510/525-580/590).

afb. 7.168 Graf 242

Graf 242. (afb. 7.168)

- Inhumatiegraf, zuid-noord.
- Minimaal 200 x minimaal 48; 15,19.
- Verstoord door de aanleg van een rioolsleuf in het oosten.
- Graf tekende zich af op vlak 3. Hierboven, op vlak 1, was graf 220 zichtbaar.
- Geen kist.
- Kapsel (1), schedel, niet opgenomen.
- 2-5. Kralen.
- a: 2-5. Verspreid op de borst.
- Vrouw.
- Ouder dan fase 7-9 (610/620-710).

3

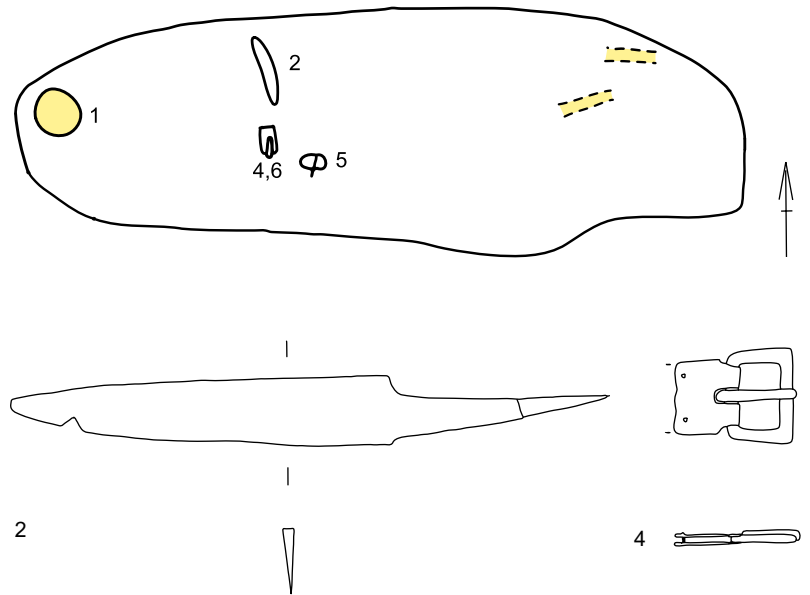
afb. 7.169 Graf 243

Graf 243. (afb. 7.169)

- Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
- 198 x 86; 14,95.
- De oostkant van het graf lijkt verstoord door de aanleg van een rioolsleuf.
- 174 x minimaal 40.
- Schedel (13).
1. MW ReRw, één bodemfragment.
- Beslag, brons, fragmentair, met doorboring, leerrest?
- * Mes, ijzer, met rechte rug.
- Gesp, ijzer, ovaal, met omgeslagen doorn, l. 3,37 cm, br. 2,20 cm.
- Monster, houtskool.
- 6-12. Kralen.
- Vier kralen, tonvormig, geel (?), verbrand.
1. Uit de vulling.
- Ter hoogte van de linkerbovenarm tegen de westwand van de kist.
- Links op de heup, plat, loodrecht op de lengteas van het graf en de punt naar het zuidoosten.
- Links op de heup, ten noorden van de punt van het mes (3), plat, doorn boven en naar het noordoosten gericht.
- Rechts bij het voeteneinde.
- Rechts naast het hoofd.
- a: 7-12. Links onder de kin.
- Tussen de botresten, gevonden bij het bewerken ervan.
- Vrouw.

Graf 244. (afb. 7.170)

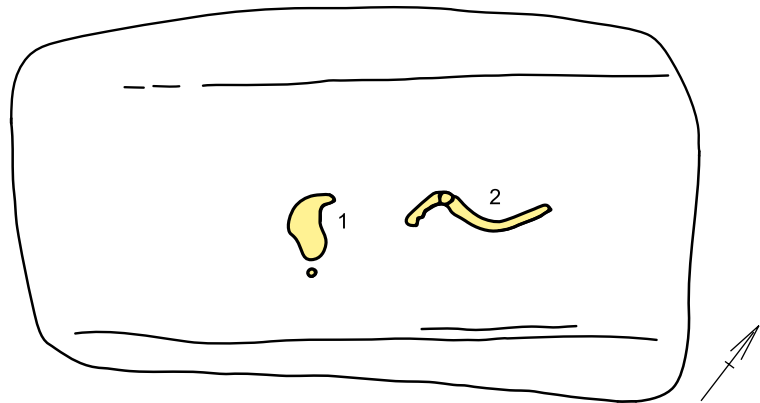
- Inhumatiegraf, west-oost.
- 205 x ca. 80; 15,09. Zeer onregelmatige grafkuil.
- Geen kist.
- Schedel (1), resten onderbenen (niet opgenomen).
- * Mes, ijzer, gebogen rug.
- Eén wandfragment, bronstijd.
- * Gesp, brons, rechthoekig, met rechthoekig beslagplaatje en twee nieten, omgeslagen ijzeren doorn.
- Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, l. 3,82, br. 2,52 cm.
- Textielresten.
2. Links op het middel, loodrecht op de lengteas van het graf, plat, punt naar het noorden, snede naar het hoofdeinde.
- Uit de vulling.
- Centraal op het middel, doorn boven naar het zuiden wijzend.
- Iets ten oosten van gesp nr. 4, meer naar het voeteneinde, plat, doorn boven en naar het zuiden wijzend.
- Onder gesp nr. 4.
- Mogelijk fase 9-10 (670/680-midden achtste eeuw).

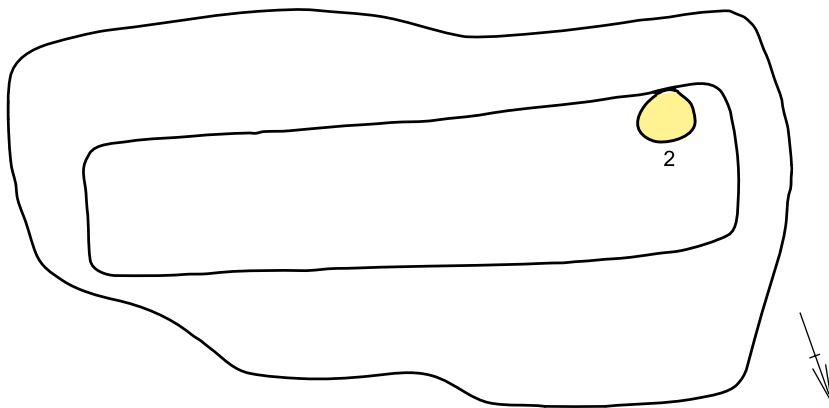
afb. 7.170 Graf 244

Graf 245. (afb. 7.171)

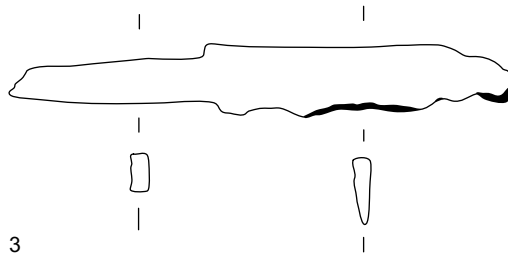
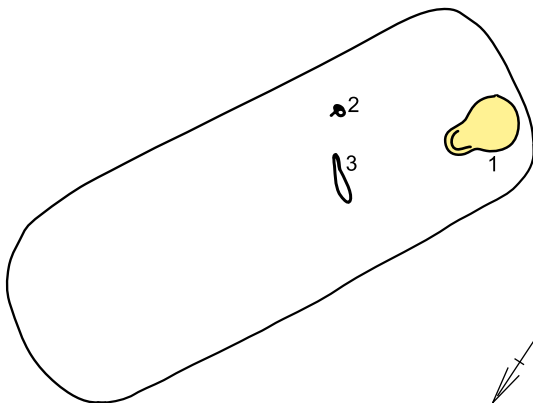
- Hondengraf (?), zuidwest-noordoost (noordoost-zuidwest).
- 182 x 99; 15,11-15,14.
- d. Dit graf versnijdt een (oudere) kuil zonder vondsten. Geen duidelijk kistspoor. Wel een houtspoor aan de oostzijde van het graf.
- Geen kist.
- Schedel en tandkapsel (1), opperarmbeen (2), mogelijk van hond.
- Skelet ligt ca. 25 cm boven de bodem van het graf. Twee mogelijkheden: hondengraf of graf van een mens, waarvan geen resten bewaard zijn. De hond kan dan in het graf zijn meegegeven.
- Hond?

afb. 7.171 Graf 245

afb. 7.172 Graf 246

afb. 7.173 Graf 247

Graf 246. (afb. 7.172)

- Inhumatiegraf met kist, noordwest-zuidoost.
- 230 x 96; 15,06.
- Dit graf versnijdt een kuil zonder vondsten.
- 175 x 40. De kist staat schuin in de grafkuil.
- Schedel (2).
1. IJH, één wandfragment.
1. Uit de vulling van de kist.
- Schedel ligt tegen de zuidelijke lange wand van de kist.

Graf 247. (afb. 7.173)

- Inhumatiegraf, zuid-noord.
- 160 x 62; 14,97.
- Dit graf wordt versneden door rechthoekige kuil, ondiep (15,15) en zonder vondsten. Deze kuil is geen graf.
- Geen kist.
- Schedel (1).
- 2.* Gesp, ijzer, ovaal, omgeslagen doorn, fragmentair, l. 2,55 cm, br. 1,56 cm.
- 3.* Mes, ijzer, gebogen rug.
2. Rechts op de borst, plat, punt van doorn naar het noordnoordoosten.
3. Midden onder de borst, plat, ongeveer horizontaal, punt naar het oostzuidoosten, snede naar het zuiden.
- Kind?

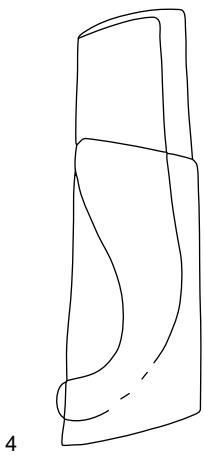
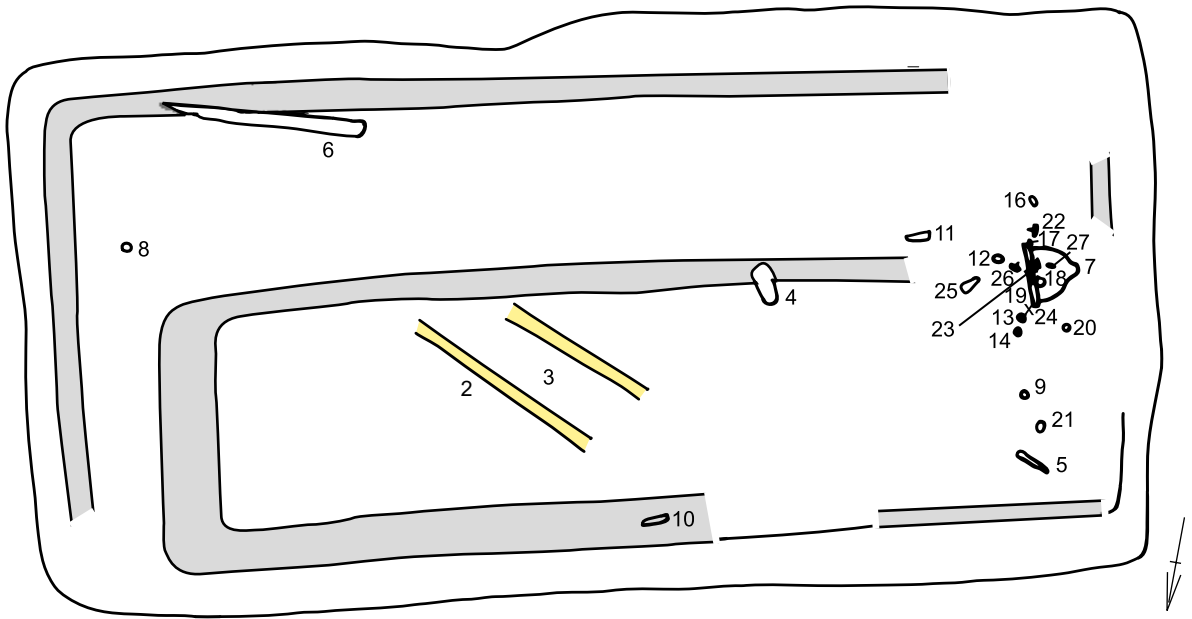
Graf 248. (afb. 7.174a en 7.174b)

- Inhumatiegraf met kist, waarschijnlijk west-oost, gebaseerd op de ligging van het schild dat meestal aan of bij het hoofdeinde staat.
- 335 x 198; 14,66-14,69.
- Grafkelder: 283 x 125; grafkist: ca. 230 x 75. Aangenomen wordt dat het schild in de kelder buiten de grafkist stond. De lengte van de grafkist is gemeten tot aan het schild.
- Botten (2-3). Boven in de vulling, ca. 60 cm boven de bodem. Mogelijk wijst deze positie op verstoring van het graf. Dit idee wordt versterkt doordat op vlak 3 het middeldeel van de kist ontbreekt. Bovendien ontbreken vondsten in de kist. Ten slotte is de ligging van klapmes nr. 4 hoog in de vulling van de grafkelder ook een aanwijzing.
1. IJH, één wandfragment.
- 2-3. Bot, zie f.
- 4.* Klapmes, ijzer, in foudraal.
- 5,* 11,* 25,* 27.* Vier beslagen, ijzer, langwerpige driehoekig, met oogje aan de top, twee nieten bij de basis, uiteinde omgeslagen. Deze beslagen zijn onderdeel geweest van een schild, zie ook de nrs. 8-9 etc.
- 6.* Lanspunt, ijzer, met zilveren knoppen onderaan de schacht, gefacetteerde schacht, lang en smal exemplaar.
- 7.* Umbo, ijzer, type 'Zuckerhut', rand afgezet met zilveren strips en zestien zilveren knoppen (diameter ca. 1,44 cm).
- 8-9, 12-14, 16-24, 26. Vijftien knoppen, ijzer,

2

3

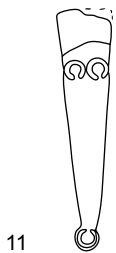
4

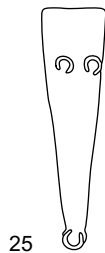
11

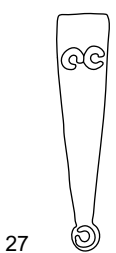
12

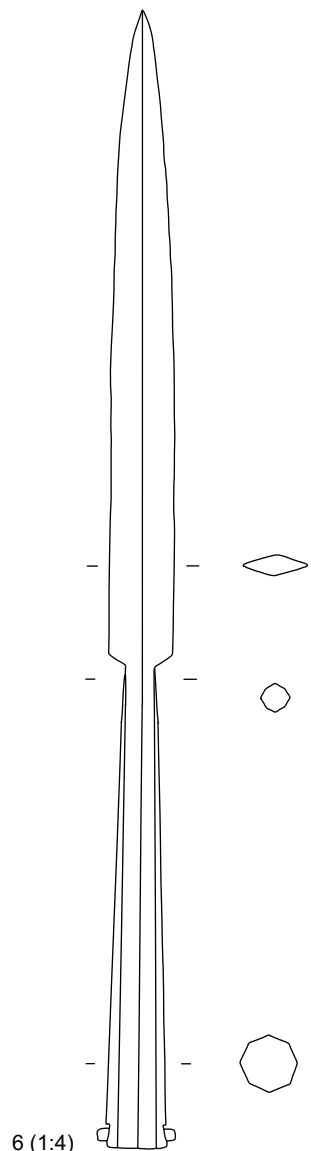
25

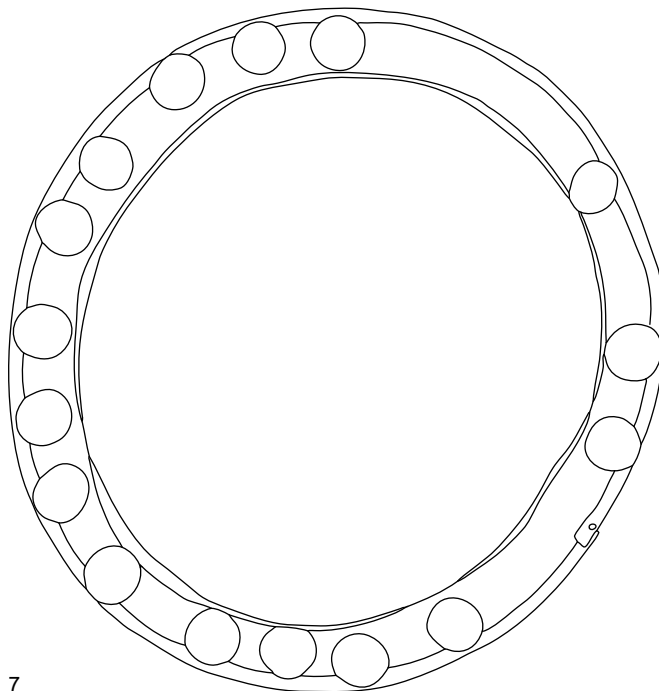
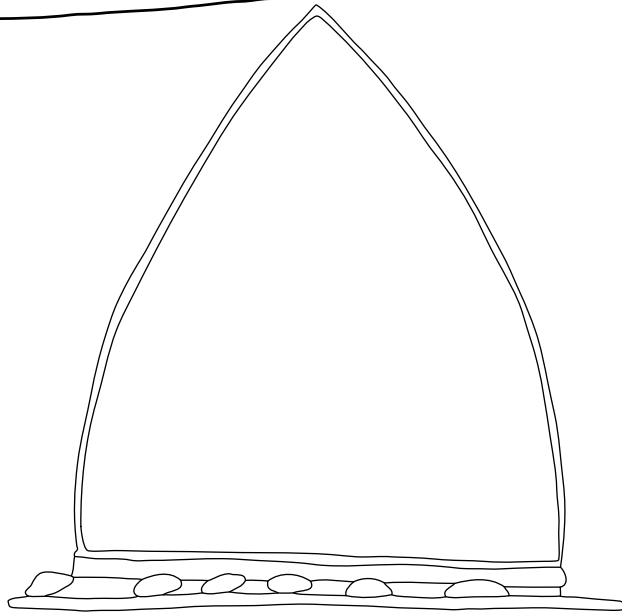
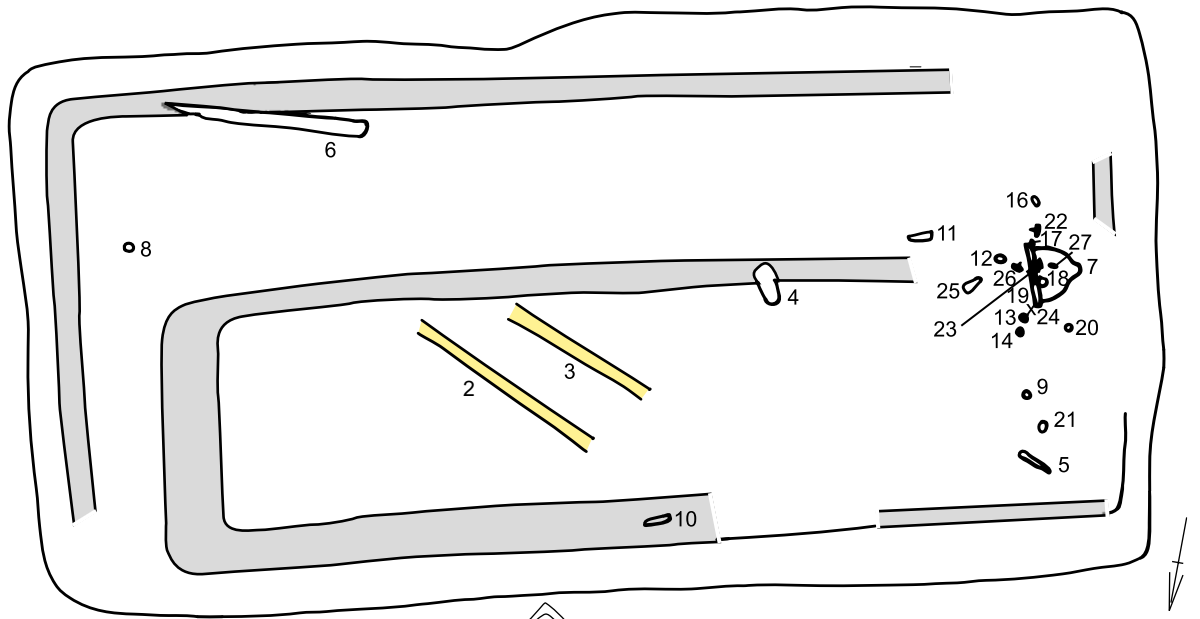
27

29

6 (1:4)

7

enigszins bol, bovenzijde bedekt met zilverfolie, diameter ca. 2,01 cm. Op grond van de maat zijn deze knoppen onderdeel geweest van een schild en niet van umbo nr. 7.

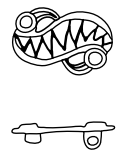
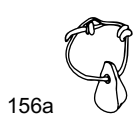
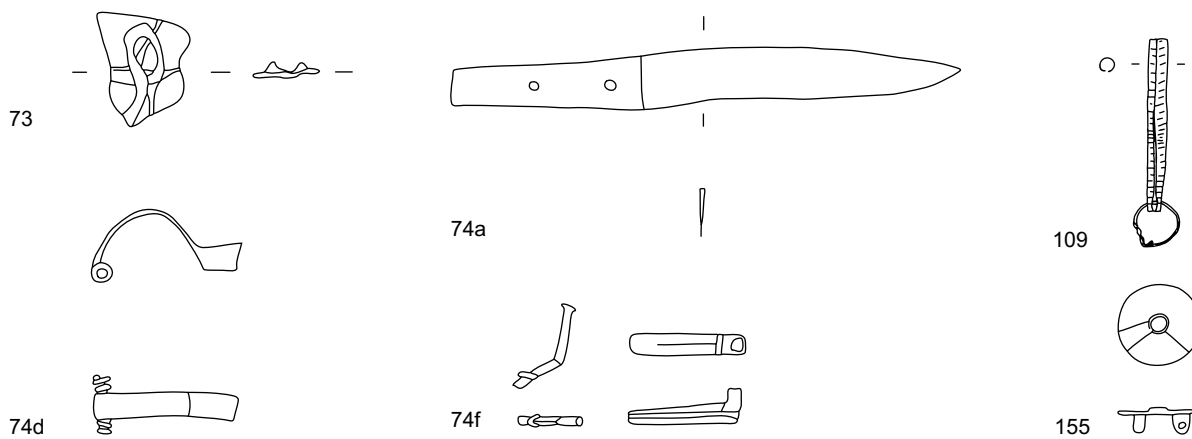
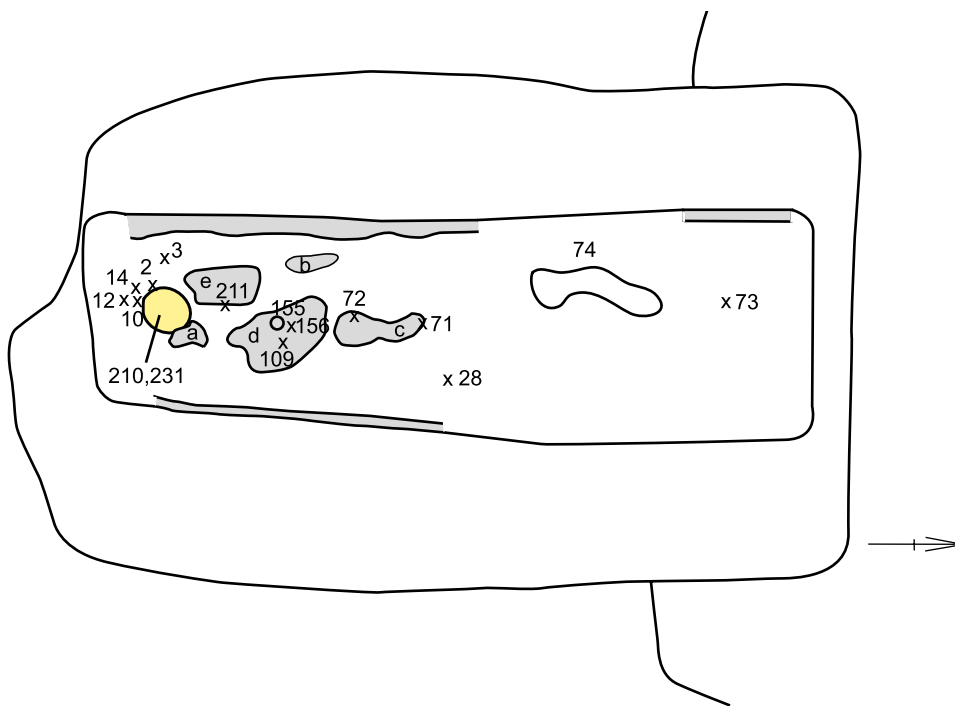
10. Resten leer en textiel.

15. IJH, 1 wfr.

- h.
1. Uit de vulling van de grafkelder.
 4. Bovenuit de keldervulling, plat, vrijwel horizontaal, ongeveer zuidzuidoost-noordnoordwest, de rechte kant (snede?) naar het zuidzuidoosten.
 5. In de noordwesthoek van de grafkelder tegen de grafkist, plat, horizontaal, punt naar het noordwesten.
 6. In de kelder tegen de zuidwand met de punt naar het oosten. De punt van lans lijkt veel hoger dan de schacht. Blad verticaal. Waarschijnlijk rustte de lans op het dak van de grafkelder. Later is hij er doorheen gezakt en is de punt tegen de zijwand blijven hangen.
 7. Verticaal met de punt naar het westen. Het schild stond aan het westelijke uiteinde van de grafkelder tegen het (hoofd)ende van de kist.
 8. Aan de oostzijde in de vulling van de grafkelder, plat, op zijn kop.
 - 9, 12-14, 16-24, 26. In een rij tussen de grafkist en de umbo (7). Op grond van de verspreiding van de knoppen: diameter van het schild ca. 70-80 cm.
 10. In de lijn van de noordelijke wand van de grafkist ter plaatse van de verstoring (zie f).
 11. Buiten de kist, binnen de kelder, ca. 30 cm ten oosten van umbo nr.7.
 15. Uit de vulling van de grafkist.
 25. Ca. 20 cm ten oosten van de umbo, in de lijn van de zuidelijke lange wand van de grafkist.
 27. Onder umbo nr. 7.
- i. Man.
- j. Fase 10 (710-midden achtste eeuw).

Graf 249. (afb. 7.175)

- a. Inhumatiegraf met kist, zuid-noord.
 b. 216 x 156; 15,26.
 d. Dit graf versnijdt graf 250.
 e. 194 x 57.
 f. Schedel (231), kaak en kapsels (210).
 g. 1. Crematieresten.
 2-70. Kralen.
 71. IJzer, gesp, ovaal, omgeslagen doorn, l. 3,55 cm, br. ca. 2,5 cm.
 72. Baardtang (?), brons, afgebroken, versierd met overdwarse groefjes, met bronzen ringetje; enkele fragmenten bronsdraad.
 73.* Schaal, glas, één wandfragment, transparant, donkergroen, met opgelegd wit glasdraad.
 74a.* Mes, ijzer, gebogen (?) rug.
 74b. Fragmenten ijzer en (ijzer)roest, met veel resten van textiel.
 74c. Nagel, ijzer, l. minimaal 5,75 cm.
 74d.* Beugelfibula, brons, naaldhouder grotendeels afgebroken, overdwarse groefversiering.
 74e. Naaldhouder van beugelfibula, brons, zie nr. 74d.
 74f.* Fibula, brons, fragment, mogelijk verzilverd.
 74g. Ring, brons, met restant van leren riempje, ronde doorsnede (0,35 cm), diameter 2,62 cm (rest van chatelaine?).
 74h. Fragmentjes textiel en hout.
 74i. Meloenkraal, glas, groen, fragment.
 74j. Fragment glas, transparant.
 75-108. Kralen.
 109.* Hangertje, bronsblik omgebogen tot een kokertje, met kerfversiering. In kokertje organische resten.
 110-145. Kralen.
 146. Geen voorwerp.
 147-154. Kralen.
 155.* Schijffibula, brons, plat, met radiaal verloopende groeven en met punten en puntcirkels, onregelmatig verdeeld langs de rand (versiering ontbreekt op afbeelding), ijzeren naald.
 156a.* Ringetje, brons, gevlochten uiteinde, eraan bevestigd kraal, barnsteen, onregelmatige vorm.
 156b. Draadjes textiel.
 157-209. Kralen.
 211a.* S-fibula, brons, verguld, kerfversiering, steentjes in de ogen ontbreken, ijzeren naald.
 211b. Kraal, cilindrisch, opaak, blauwgroen, met restje ijzer in gat.
 212-229. Kralen.
 230a-e. Vijf kralen.
 231. Kraal, ringvormig, opaak, wit, klein.
 232. Fragmentjes hout met brons aanslag.
 N.B.: Totaal 225 kralen
 h. 1. Uit de kistvulling.
 2, 10, 12, 14. Ten zuiden van de schedel.
 3. Ten westen van de schedel.
 a: 1, 4, 6-8, 11, 83-84. Ten oosten van schedel.
 b: 24, 33-34, 37. Midden op de borst.
 28. Naast het rechterbovenbeen.
 c: 29-32, 38-70. Rechts op het middel.
 71. Aan de noordzijde van kralen op het middel rechts.
 72. Aan de noordwestzijde van de groep kralen op het middel rechts, plat.
 73. Bij het voeteneinde.
 74. Bij de knieën en de onderbenen, in de lengterichting van het graf.
 d: 5, 13, 15-17, 36, 75-82, 85-108, 110-131, 133-145, 147-154. Op de rechterborst.
 109. Midden in de groep kralen rechts op de borst, rechtop staand.
 146. Aan de zuidkant van groep kralen (rechts op de borst).
 155. Aan de westzijde van groep kralen (rechts op de borst), versierde kant boven, punt van de naald naar het zuidwesten.
 156. Tegen de oostzijde van nr. 155.
 e: 18-23, 25-27, 35, 132, 157-209, 212-229.
 Onder de kin en links onder en links naast de schedel.
 211. Onder de kaak, plat, versierde kant boven, punt van de naald waarschijnlijk naar het westen. Aan de onderzijde een vastgekoekte kraal.
 230. Ontbreken.
 231-232. Uit een zak met beenderen, gevonden tijdens het bewerken ervan.
 i. Vrouw.
 j. Fase 4b (540/550-565).

Graf 250. (afb. 7.176)

- a. Inhumatiegraf, west-oost.
- b. 236 x 71; 14,96.
- d. Wordt versneden door graf 249.
- e. Waarschijnlijk geen kist. De verkleuring op het diepste vlak is waarschijnlijk veroorzaakt door uitdroging van het skelet.
- f. Kapsels (5-8).
 - 1. Crematie.
 - 2. IJH, twee wandfragmenten; één fragment crematieresten.
 - 3.* Pijlpunt, ijzer, spitsovaal blad, gespleten schacht.
 - 4.* Pijlpunt, ijzer, spitsovaal blad, gespleten schacht.
 - 9.* Spoor, ijzer, fragmentair, met punt aan bovenzijde, leerresten.
 - 10.* Sax, ijzer, totale lengte 25 cm, bladlengte 21 cm, breedte 3,4 cm, klein exemplaar.
 - 11a.* Mesje, ijzer, gebogen rug, met hout- en leerresten.
 - 11b. Staafje, ijzer, ondet.
 - 12a.* Gesp, brons, ovaal, geribd, parelversiering op een van de ribben, schilddoorn met groefversiering.
 - 12b.** Twee beslagstukjes, brons, aan één zijde rond geribbeld, het brede deel versierd, aan de andere zijde puntig uitlopend.
 - 12c. Leerresten.
 - 13a. Vuurslag, ijzer, met twee vleugels. Ontbreekt.
 - 13b.* Beugel, brons, met omgebogen uiteinde, van tasje (?), met textielresten.
 - 13c.* Beslagstukje, brons, zie nr. 12b.
 - 13d. Twee fragmenten ijzerroest en leerfragment.
- h. 1-2. Uit de vulling.
 - 3-4. Bij de linkervoet, in lengterichting, horizontaal, plat. De schacht van nr. 3 op de punt van nr. 4. Punten wijzend naar het oosten.
 - 9. Bij de linkervoet, bij de schacht van nr. 4.
 - 10. Op of naast de linkerheup, in de lengterichting van het graf, plat en horizontaal, snede waarschijnlijk naar het noorden en de punt waarschijnlijk naar het oosten.
 - 11. Op het middel, dwars op sax nr. 10. De zuidezijde lag hoger dan de noordzijde. Waarschijnlijk onder het mesje een bronzen stripje. Bij opname is het mesje

uiteengevallen.

- 12. Op het middel aan de rechterzijde ten westen van mesje nr. 11, plat, de doorn boven en wijzend naar het zuiden. Aan de noordzijde (resten van) bronsbeslag. Onder de gesp leerresten.
- 13. Ten noorden van gesp nr. 12, midden op het middel, plat en horizontaal, de punt naar het zuiden gericht.
 - i. Man.
 - j. Fase 4a (510/520-540/550).

Graf 251.

- a. Crematiegraf, met kringgreppel.
- b. Ovaal, diameter 40 x 35; > 15,60.
- c. Ca. 130 x 145. Recente kuil, waarschijnlijk oorspronkelijk crematiegraf dat omgeven was door een kringgreppel (roofkuil?).
- e. Geen urn. Mogelijk uit de vulling van de greppel een scherf (nr. 1.5.14).

Graf 252.

- a. Crematiegraf.
- b. Onregelmatig van vorm, 115 x 95; diepte 28 cm onder opgravingsvlak 15,55: 15,27.
- c. Mogelijk verstoord crematiegraf.
- e. Geen urn. Uit kuilvulling scherven (nr. 1.5.12).
- f. Crematieresten uit de kuilvulling (nr. 1.5.12).

Graf 253.

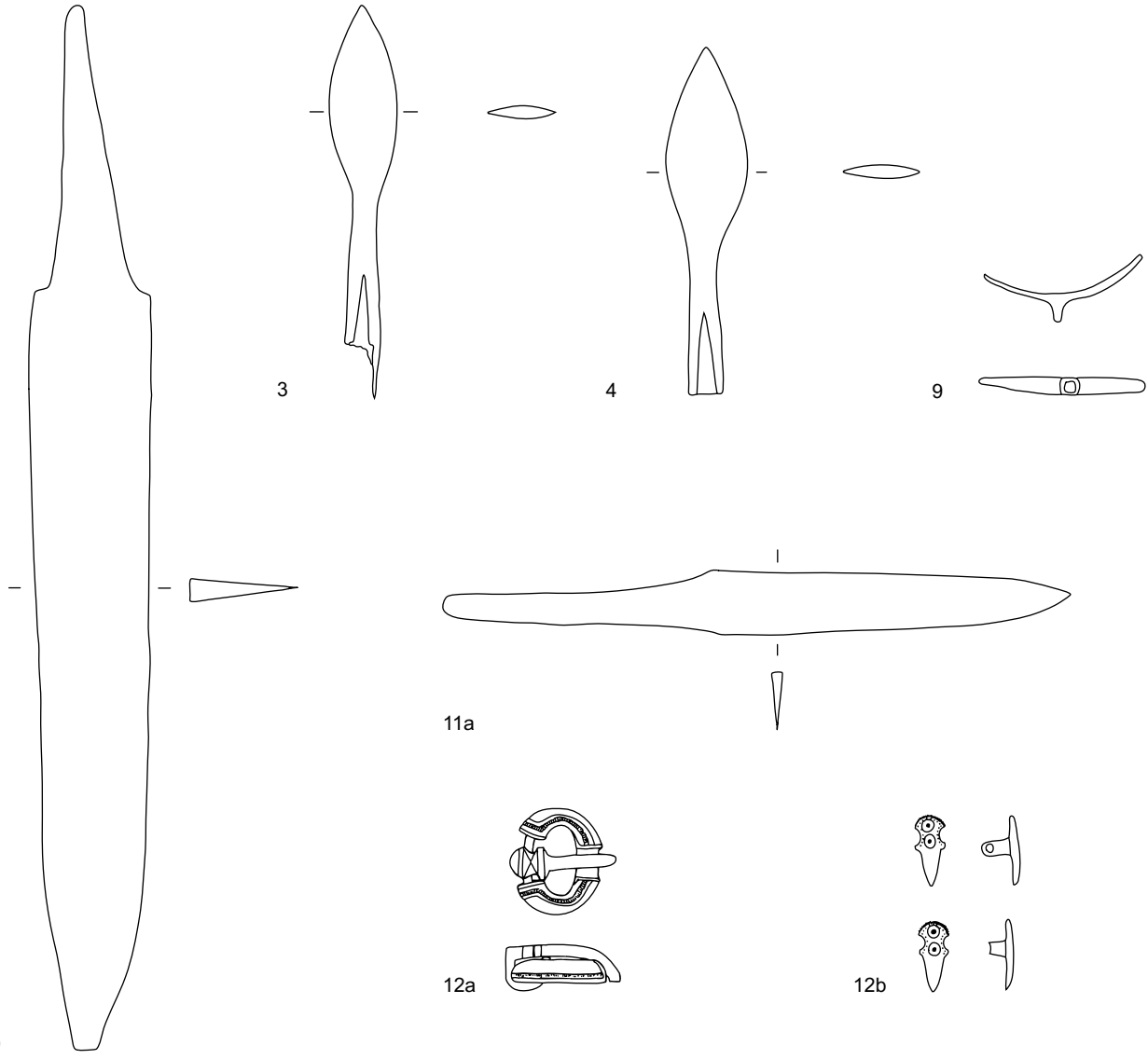
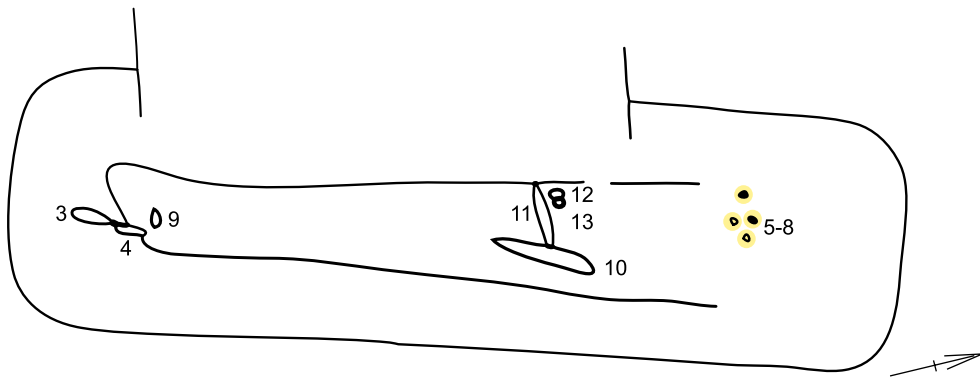
- a. Crematiegraf.
- b. Ovaal: ca. 75 x 55; bodem 15,33.
- c. Mogelijk grafje.
- e. Geen urn.
- g. Gespdoorn, ijzer (nr. 1.5.7).
- h. Uit kuiltje.

Graf 254.

- a. Inhumatiegraf, zuid-noord/noord-zuid.
- b. 115 x 70; 15,29.
- e. Geen kist.

Graf 255.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil, diameter 75; bodem boven 15,80.
- c. Vondstnr. 5.2.8, versnijdt paardengraf 206.
- e. Geen urn.
- f. Crematie.
- g. Gesp, ijzer, ovaal, doorn ontbreekt, l. 2,41 cm, br. 1,60 cm.

10

11a

12a

12b

13b

13c

afb. 7.177 Graf 258

afb. 7.178 Graf 259

Graf 256.

- a. Crematiegraf.
- b. Ronde kuil diameter 70; bodem 15,80.
- e. Geen urn.
- f.

Graf 257.

- a. Crematiegraf (put 7, vlak 2).
- b. Ronde kuil 50 x 53; bodem > 15,10.
- c. Versnijd graf 215. Houtskoolrijke vulling. Concentratie houtskool aan de noordoost-zijde (nr. 4). Mogelijk crematiegraf.
- e. Geen urn.
- g. Grafvondsten zijn op veldtekening beschreven onder graf 215.
 2. Crematie en scherven.
 4. Houtskoolconcentratie
 5. Crematieresten, scherf.
 - 11-12. Scherf en crematieresten.
- h. De vondsten hebben een eigen nummer (nr. 7.2.12); ze komen uit de 'crematiekuil' zonder exact gelokaliseerd te zijn.

Graf 258. (afb. 7.177)

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 45; bodem 15,57.
- c. Uit vulling graf 211, apart crematiegraf? Of verstoord crematiegraf? De stratigrafische relatie met graf 211 is onduidelijk.
- e.* Urn MW ReGw S, onverdikte, uitstaande rand, vlakke bodem, compleet (nr. 7.2.3).
- j. Fase 7-9 (610/620-710).

Graf 259. (afb. 7.178)

- a. Inhumatiegraf, zuidwest-noordoost/noord-oost-zuidwest.
- b. 215 x 90; 15,43.
- e. Kuil, waarschijnlijk graf.
- g.* Pot MW Re D, rolstempel met verticale streepjes en kruisjes, compleet profiel (nr. 7.2.4). Type D3.
- j. Fase 4-5 (510/520-580/590).

Graf 260

- a. Crematiegraf met urn.
- b. Ronde kuil, diameter 42; bodem 15,44 (15,55).
- c. Later in een aparte kuil met houtskool en crematieresten in graf 208 ingegraven.
- d. Zie c.
- e. Urn MW Re RS, omgeslagen, spits toelopende rand, vlakke bodem (beschreven bij graf 208 g.6.).
- j. Jonger dan fase 5-7 (565-640/650).

7.2.2 Losse vondsten

Losse vondsten met een enkel nummer zijn gevonden tijdens het bouwrijp maken van het terrein.

Losse vondst LV 1

Crematieresten en MW OGw B, groot bodemfragment, fles?, lensvormige bodem (1), groepen horizontale groeven op de schouder. Datering: eind zevende-begin achtste eeuw.

Losse vondst LV 2a

MW OGw B, groot bodemfragment, horizontale groeven op de schouder. HIJ één randfragment. Crematieresten (niet bestudeerd).

Losse vondst LV 2b

Mes, ijzer, met geknikte rug, aan een zijde groeven op het blad. Gevonden in de buurt van crematiegraf 2.

Losse vondst LV 8

*Lanspunt, ijzer, blad afgebroken, gespleten schacht (afb. 7.179: 1).

Losse vondst LV 9

Uit de bak van de graafmachine gehaald bij het schonen van de westelijke rioolsleuf:

*MW Re D met fijn radstempel; zevende eeuw, D3 (afb. 7.179: 4).

Losse vondst LV 10

*Pot MW O D, zie graf 236, D2 (afb. 7.179: 3).

Losse vondst LV 11 (van stort 29-I-81)

Gesp, ijzer, ovaal, doorn ontbreekt, l. 5,40 cm, br. 3,38 cm

Losse vondst LV 12 (gedaan tijdens de aanleg van rioolsleuven, 31-I-81)

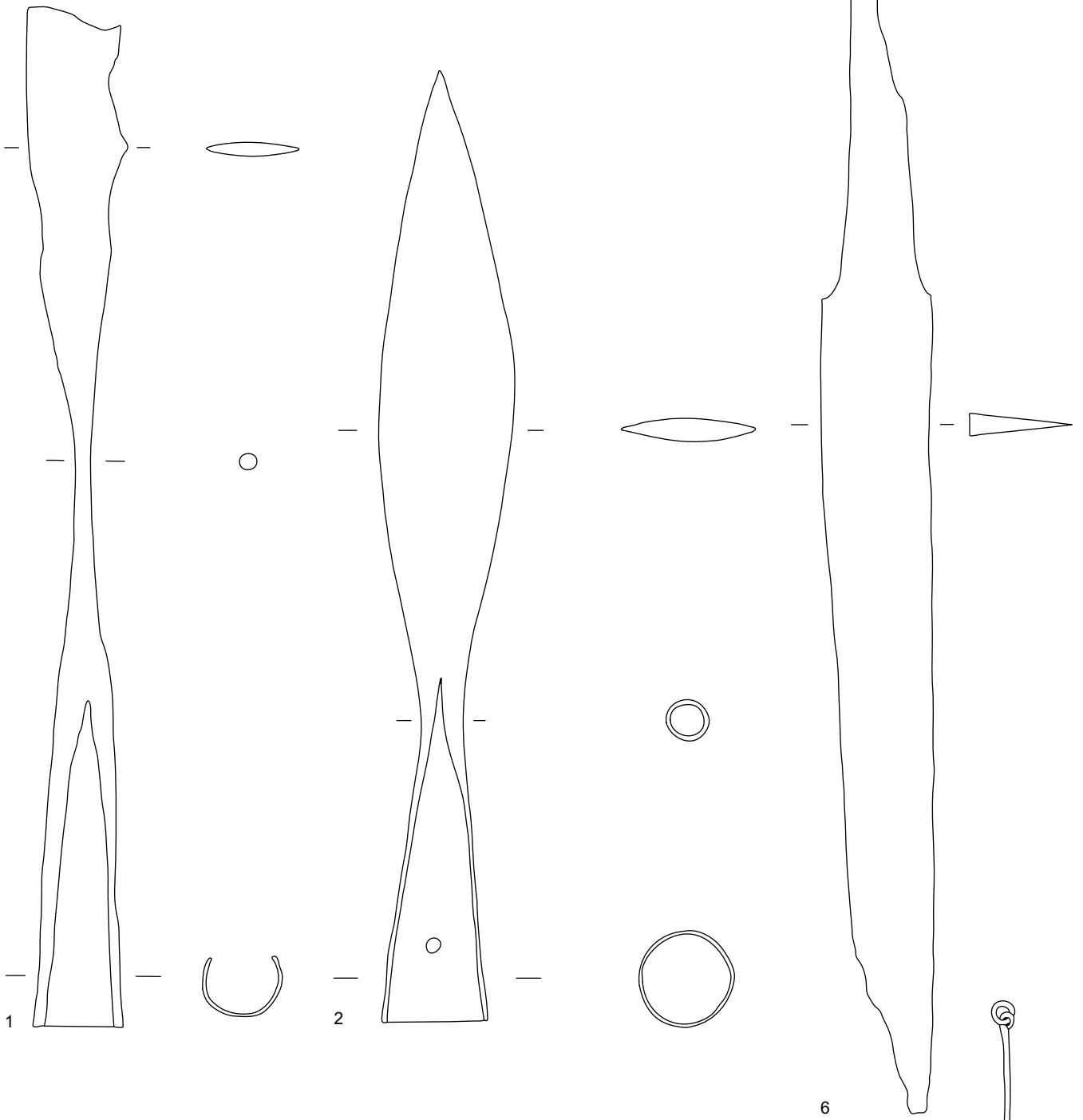
Handvat (?), been, fragment, verbrand, versierd met groeven en puntcirkels, l. 2,31 cm.

Losse vondst LV 13 (uit stort rioolsleuf, 10-II-81)

*Lanspunt, ijzer, ovaal blad, gesloten schacht (afb. 7.179: 2).

Losse vondst LV 14 (uit stort rioolsleuf, 12-II-81)

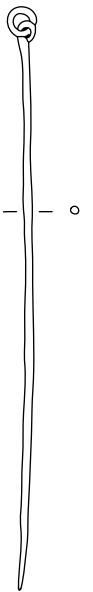
*Sax, ijzer (afb. 7.179: 6).

3

4

5

6

afb. 7.179 Losse vondsten

Losse vondst LV 15 (12-III-81)

Kram, ijzer, fragmentair, met houtresten

Losse vondst LV 16

Spinklos, aardewerk, dubbelconisch, fragmentair.

Los in doos LV 17

*Naald, ijzer, met oog en daar doorheen een ijzeren ringetje (afb. 7.179: 5).

Onbekend LV 18

Vier fragmenten gesmolten glas, transparant, lichtgroen.

Losse vondst LV 19 (gevonden tijdens de aanleg van rioolsleuven)

Munthanger, zilver, Gordianus (?), antoninianus; keerzijde PROVID AUG.

Losse vondst LV 20 (uit tuin Heideweg 66)

MW OGw, 1 bodemfragment, klein model.

Losse vondst LV 21 (gevonden tussen het Merovingische grafveld en de Rijksstraatweg)

MH, pot, buidelvormig, compleet, afgeronde rand, bolle bodem.

- Aberg, N.**, 1922: *Franken und Westgoten der Völkerwanderungszeit*, Uppsala/Leipzig/Paris.
- Ament, H.**, 1970: *Fränkische Adelsgräber von Flonheim in Rheinessen*, Berlin (Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, 5).
- Bakker, A.M.**, 1997: *Laat-Romeins en Merovingisch ruw-wandig draaischijfaardewerk van De Geer in Wijk bij Duurstede*, Amsterdam (doctoraalscriptie provinciaal-Romeinse archeologie, Archeologisch Instituut Vrije Universiteit).
- Baume, P. la**, 1967: *Das fränkische Gräberfeld von Junkersdorf bei Köln*, Berlin (Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, 3).
- Böhner, K.**, 1958: *Die fränkischen Altertümer des Trierer Landes*, I-II, Berlin (Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, 1).
- Boone, W.J. de**, 1970-1971: *An Early Mediaeval grave field on the Beumelerberg near Garderen*, *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 20-21, 249-282.
- Both, F.**, 1999: *Keramik- und Glasimporte aus dem fränkischen Reich: Zeugnisse eines Nordseeküstenhandels*, in: M. Fansa (Hrsg.), *Über allen Fronten: Nordwestdeutschland zwischen Augustus und Karl dem Grossen (Sonderausstellung)*, Oldenburg (Archäologische Mitteilungen aus Nordwestdeutschland, Beiheft 26), 191-207.
- Brieske, V., & G. Schlicksbier** 2005: *Zur Chronologie des Gräberfeldes von Liebenau, Kr. Nienburg (Weser)*, *Studien zur Sachsenforschung* 15, 97-118.
- Breuer, J., & H. Roosens** 1956: *Le cimetière franc de Haillot*, *Annales de la Société Archéologique de Namur* 48, 171-373.
- Brothwell, D.**, 1981: *Digging up bones*, New York.
- Childéric-Clovis** 1982: *Childéric-Clovis: 1500e anniversaire, 482-1982*, Tournai.
- Cuijpers, A.G.F.M.**, 2009: *The application of bone histology for species identification in archaeology; with a photocatalogue*, Amsterdam (Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies 12).
- Cuijpers, A.G.F.M., & H. Schutkowski** 1993: *Histological age determination of the cremated human bones from the urnfields of Deventer-'t Bramelt and Markelo Friezenberg*, *Helinium* 33, 99-107.
- Dar, G., Y. Masharawi, S. Peleg, N. Steinberg, H. May, B. Medlej, N. Peled & I. Hershkovitz** 2010: *Schmorl's nodes distribution in the human spine and its possible etiology*, *European Spine Journal* 19, 670-675.
- Dockum, S.G. van**, 1997: *Leersum, zwaardvondst*, in: D.H. Kok, J.P. ter Brugge, S.G. van Dockum & F. Vogelenzang (red.), *Archeologische kroniek van de provincie Utrecht over de jaren 1992-1993*, 46-48.
- Doorselaer, A. van**, 1958: *De merovingische begraafplaats te Sint-Gilles-bij-Dendermonde*, Brussel (Oostvlaams Verband van de kringen voor geschiedenis, Verhandeling nr. 2; *Archaeologia Belgica*, 41).
- Doppelfeld, O.**, 1960: *Das Frauengrab unter dem Chor des Kölner Domes*, *Germania* 38, 89-113.
- Doppelfeld, O.**, 1964: *Das fränkische Knabengrab unter dem Chor des Kölner Domes*, *Germania* 42, 3-45.
- Es, W.A. van**, 1964: *Het rij-engrafveld van Wageningen*, *Palaeohistoria* 10, 181-316.
- Es, W.A. van, & W.A.M. Hessing (red.)** 1994: *Romeinen, Friezen en Franken in het hart van Nederland: van Traiectum tot Dorestad (50 v.Chr.-950 na Chr.)*, Utrecht/Amersfoort.
- Es, W.A. van, & R.S. Hulst** 1991: *Das merovingische Gräberfeld von Lent, Amersfoort (Nederlandse Oudheden 14)*.
- Es, W.A. van, & W.J.H. Verwers** 1980: *Excavations at Dorestad 1. The Harbour: Hoogstraat I*, Amersfoort (Nederlandse Oudheden 9).
- Es, W.A. van, & W.J.H. Verwers** 2009: *Excavations at Dorestad 3. Hoogstraat 0, II-IV*, Amersfoort (Nederlandse Oudheden 16).
- Es, W.A. van, & W.J.H. Verwers** in voorbereiding: *Excavations at Dorestad 4*, Amersfoort (Nederlandse Oudheden 17).

- Es, W.A. van, & A. Wagner** 2000: Vijfde eeuw op de Donderberg: begraven in Rhenen tussen Romeinen en Franken, in: D. Kicken, A.M. Koldewij & J.R. ter Molen (red.), *Gevonden voorwerpen/Lost and found. Opstellen over middeleeuwse archeologie voor/Essays on medieval archaeology for H.J.E. van Beuningen*, Rotterdam (Rotterdam Papers 11), 116-141.
- Fremersdorf, F.**, 1956: Altestes Christentum, mit besonderer Berücksichtigung der Grabungsergebnisse unter der Severinskirche in Köln, *Kölner Jahrbuch für Vor- und Frühgeschichte* 2, 7-26.
- Glazema, P., & J. Ypey** 1955: *Kunst en schoonheid uit de vroege middeleeuwen*, Nijmegen/Amersfoort.
- Hinz, H.**, 1969: *Das fränkische Gräberfeld von Eick, Gemeinde Rheinkamp, Kreis Moers*, Berlin (Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, 4).
- Holwerda, J.H.**, 1926: Een grafveld bij Putten, *Oudheidkundige Mededelingen uit het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden*, n.r. 7, 110-125.
- Hübener, W.**, 1969: *Absatzgebiete frühgeschichtlicher Töpfereien der Zone nördlich der Alpen: Beiträge zur Keramik der Merowingerzeit*, Bonn (Antiquitas, Reihe 5, 6).
- Hummel, S., & H. Schutkowski** 1993: Approaches to histological agedeterminations in cremated human remains, in: G. Grupe & N. Garland (eds.), *Histology of ancient human bone: methods and diagnosis*, Göttingen, 111123.
- Hussong, L., & H. Cüppers** 1972: *Die Trierer Kaiserthermen: die spätrömische und frühmittelalterliche Keramik*, Mainz am Rhein (Trierer Grabungen und Forschungen, Band I, 2).
- Isings, C.**, 1957: *Roman glass from dated finds*, Groningen/Djakarta.
- Iterson, W. van**, 1960: *De stad Rhenen*, Assen.
- Jans, M.M.E.**, 2005: *Histological characterisation of diagenetic alteration of archaeological bone*, Amsterdam (Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies 4).
- Kleemann, J.**, 1991: *Grabfunde des 8. und 9. Jahrhunderts im nördlichen Randgebiet des Karolingerreiches*, Berlin.
- Knol, E.**, 1993: *De Noordnederlandse kustlanden in de Vroege Middeleeuwen*, Groningen.
- Kühn, H.**, 1965: *Die germanischen Bügelfibeln der Völkerwanderungszeit in der Rheinprovinz*, Graz.
- Künzel, R.E., D.P. Blok & J.M. Verhoeff** 1988: *Lexicon van Nederlandse toponymen tot 1200*, Amsterdam.
- Lanting, J.N., W. Prummel & A.G.F.M. Cuijpers** 2001: Eindelijk de hond in de pot gevonden, *Palaeo-aktueel* 12, 80-84.
- Maat, G.J.R.**, 1995: A simple selection method of human cremations for sex and age analysis, in: E. Smits & E. Iregren, A. G. Drusini (eds.): *Cremation studies in archaeology*, 1-7.
- McKinley, J.**, 1989: Cremations: expectations, methodologies and realities, *BAR British Series* 211, 6576.
- Miedema, M.**, 1999/2000: West-Fivelingo 600 v.Chr.-1900 n.Chr.: archeologische kartering en beschrijving van 2500 jaar bewoning in Midden-Groningen, *Palaeohistoria* 41-42, 237-446.
- Müssemeyer, U., E. Nieveler, R. Plum & H. Pöppelmann** 2003: *Chronologie der merowingerzeitlichen Grabfunde vom linken Niederrhein bis zur nördlichen Eifel*, Köln/Bonn.
- Paulsen, P.**, 1967: *Alamannische Adelsgräber von Niederstotzingen (Kreis Heidenheim)*, I-II, Stuttgart (Veröffentlichungen des Staatlichen Amtes für Denkmalpflege Stuttgart, Reihe A, 12).
- Pirling, R.**, 1966: *Das römisch-fränkische Gräberfeld von Krefeld-Gellep*, Berlin (Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, 2).

- Pirling, R.**, 1974: *Das römisch-fränkische Gräberfeld von Krefeld-Gellep 1960-1963*, I-II, Berlin (Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie B, 8).
- Prummel, W.**, 1998: Dieren als grafgiften op vroegmiddeleeuwse brandstapels in de terpen, *Palaeo-aktueel* 9, 77-80.
- Redknap, M.**, 1999: Die römischen und mittelalterlichen Töpfereien in Mayen, Kreis Mayen-Koblenz, *Berichte zur Archäologie an Mittelrhein und Mosel* 6, 1-401.
- Roes, A.**, 1965: *Vondsten van Dorestad*, Groningen (Archaeologica Traiectina 7).
- Salin, B.**, 1935: *Die altgermanische Tierornamentik: typologische Studie über germanische Metallgegenstände aus dem IV. bis IX. Jahrhundert*, Stockholm.
- Scheuer, L., & S.M. Black** 2004: *The juvenile skeleton*, London/San Diego.
- Schoppa, H.**, 1959: *Die fränkischen Friedhöfe von Weilbach Maintaunuskreis*, Wiesbaden.
- Schulze-Dörrlamm, M.**, 1990: *Die spätrömischen und frühmittelalterlichen Gräberfelder von Gondorf, Gem. Kobern-Gondorf, Kr. Mayen-Koblenz*, Berlin (Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, B 14).
- Schutkowski, H.**, 1983: Über den diagnostischen Wert der Pars petrosa ossis temporalis für die Geschlechtsbestimmung, *Zeitschrift für Morphologie und Anthropologie* 74, 129-144.
- Siegmund, F.**, 1998: *Merowingerzeit am Niederrhein: die frühmittelalterlichen Funde aus dem Regierungsbezirk Düsseldorf und im Kreis Heinzburg*, Köln (Rheinische Ausgrabungen 34).
- Stampfuss, R.**, 1939: *Der spätfränkische Sippenfriedhof von Walsum*, Leipzig.
- Stein, F.**, 1967: *Adelsgräber des achten Jahrhunderts in Deutschland*, Berlin (Germanische Denkmäler der Völkerwanderungszeit, Serie A, 9).
- Tent, W.J. van**, 1985: De opgravingen bij Oud-Leusden, *Fleहित* 17, 10-19 (ROB-overdruk 249).
- Tent, W.J. van**, 1988a: Elst (gem. Rhenen), *Archeologische kroniek van de provincie Utrecht over de jaren 1980-1984*, 9-13.
- Tent, W.J. van**, 1988b: Leusden, *Archeologische kroniek van de provincie Utrecht over de jaren 1980-1984*, 19-34.
- Tent, W.J. van**, 1996a: *Archeologische kroniek van de provincie Utrecht over de jaren 1970-1979*, Utrecht.
- Tent, W.J. van**, 1996b: Rhenen, industrieterrein Remmerden, in: D.H. Kok, S.G. van Dockum & F. Vogelenzang (red.), *Archeologische kroniek van de provincie Utrecht over de jaren 1988-1989*, 56-57.
- Tent, W.J. van**, 1996c: Rhenen, industrieterrein Remmerdenmuntschat, in: D.H. Kok, S.G. van Dockum & F. Vogelenzang (red.), *Archeologische kroniek van de provincie Utrecht over de jaren 1988-1989*, 57-61.
- Trotter, M., & G.C. Gleser** 1952: Estimation of stature from long bones of American whites and negroes, *American Journal of Physical Anthropology* 10, 463-514.
- Verwers, W.J.H.**, 1987: North Brabant in Roman and Early Medieval times, IV: The Merovingian cemeteries, *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 37, 173-223.
- Wahl, J.**, 1982: Leichenbranduntersuchungen: ein Überblick über die Bearbeitung und Aussagemöglichkeiten von Brandgräbern, *Prähistorische Zeitschrift* 57, 1-180.
- WEA (Workshop European Anthropologists)** 1980: Recommendations for age and sex diagnoses of skeletons, *Journal of Human Evolution* 9, 517-549.
- Werner, J.**, 1953: *Das alamannische Gräberfeld von Bülach*, Basel (Monographien zur Ur- und Frühgeschichte der Schweiz 9).
- Willems, W.J.H.**, 1986: *Romans and Batavians. A regional study in the Dutch Eastern river area*, Amersfoort.
- Ypey, J.**, 1965-1966: Das frühmittelalterliche Gräberfeld in Leersum, Prov. Utrecht, *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 15-16, 145-167.
- Ypey, J.**, 1973: Das fränkische Gräberfeld zu Rhenen, Prov. Utrecht, *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 23, 289-312.

Aan het einde van de vijfde eeuw na Chr. zijn overledenen op de zuidflank van de Utrechtse heuvelrug in de omgeving van het huidige Elst (gemeente Rhenen) begraven. In dat grafveld, dat in gebruik bleef tot in het begin van de achtste eeuw, zijn vier, mogelijk vijf families begraven. De leeftijd van de overledenen varieerde van enige maanden tot 60 jaar.

Van de doden zijn de meeste gecremeerd. Hun asresten zijn in een pot van aardewerk (urn) in de aarde bijgezet. De overige overledenen zijn begraven, meestal in een houten kist. De overledenen kregen vaak voorwerpen mee in hun graf, zoals mantelspelden, maar ook andere sieraden zoals kralenkettingen, vaatwerk van aardewerk en glas, of wapens. Een paar graven zijn heel rijk aan geschenken.

De Merovingische graven werden in 1981 per toeval bij rioleringswerkzaamheden ontdekt. Tijdens de opgraving die daarop volgde, zijn uiteindelijk 260 graven onderzocht. In dit rapport vindt u de resultaten van dat onderzoek.

Dit wetenschappelijke rapport is bestemd voor archeologen, andere professionals en liefhebbers die zich bezighouden met archeologie.

Met kennis en advies geeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de toekomst een verleden.